

ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА

ИЗДАЈЕ:

КАТЕДРА ЗА ЈУЖНОСЛОВЕНСКЕ ЈЕЗИКЕ

ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У НОВОМ САДУ

НОВИ САД

4

1968

Чланови редакције: др ПАВЛЕ ИВИЋ, редовни професор
др РУДОЛФ КОЛАРИЋ, редовни професор
др АЛЕКСАНДАР МЛАДЕНОВИЋ, ванредни професор

Одговорни уредник: др ПАВЛЕ ИВИЋ

Секретар редакције: др АЛЕКСАНДАР МЛАДЕНОВИЋ

8567
инв. бр. 1322

Стамба

Штампа:

Издавачка установа „Научно дело“, Београд, Вука Караџића 5
1969. год.

Александар Албин

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА САВЕ ТЕКЕЛИЈЕ

Рађено под руководством
проф. др Александра Младеновића

§ 1. Као што је познато, испитивање језика писаца из XVIII столећа и то оних који су своја дела писали не само „славеносербским“ језиком већ који су се трудили да пишу народним језиком, од великог је значаја за боље познавање настанка стандардног језика и за осветљавање појединих проблема везаних за његов постанак и развитак, као и за боље хронолошко одређивање постанка разних дијалекатских црта. Посматрано у том светлу, проучавање народног језика познатог арадског писца, адвоката, патриоте и филантропа, Саве Текелије (1761—1842), несумњиво је од важности.¹ У овом раду испитане су главније фонетске, морфолошке, као и синтаксичке црте у Текелијиним делима: *Еднога арађанина начерџаніе основаніа за обученіе сербске дѣце* (1798; скраћено: О) и *Римљани у Шпаніи* (1805; скраћено: Р), које се јављају не само у савременим војвођанским говорима, већ и у данашњем српско-хрватском стандардном језику.²

Овом приликом, у циљу успостављања разних паралела, коришћени су познати радови о језику Јована Рајића, Доситеја Обрадовића, Захарија Орфелина, као и радови и извештаји појединих научника о теренским испитивањима у Војводини.³

¹ Премда је био идејни Вуков противник и ватрени бранилац црквенословенског језика, Сава Текелија је писао и доста добрим народним језиком који до сада није проучаван. Што се тиче његовог живота и рада, в. Јован Скерлић, *Српска књижевност у XVIII веку*. Друго издање. Београд, 1923, 48, 77, 98, 121, 155, 157, 255 (прим.); Љубомир Стојановић, *Живот и рад Вука Силеџића Караџића*, Београд—Земун, 1924, 38, 43, 46, 122, 229, 23, 538; *Албум у спомен стогодишњице Саве Текелије*, Нови Сад, 1861; Н. Банашевић, *Како је Вук успоставио књижевник*, Ковчежић, 1 (1958), 53—54.

² У ово испитивање није ушла Текелијина аутобиографија, која је била штампана после његове смрти. В. *Аутобиографија Саве Текелије*, Летопис Матице српске, књ. 119 (1876), 1—81, и књ. 120 (1879), 1—96; Сава Текелија, *Описаније животоша*. Београд, 1966.

³ С обзиром на то да научна литература у погледу српских насеља у Румунији (нарочито око Арада) није баш богата, испитивање народног језика Саве Текелије било је доста отежано. Као што је познато, граница шумадијско-војвођанског дијалекта обухвата, поред српског живља око Темишвара, Чакова и Гада, и оно у Поморишју (околина Арада). Уп. Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика*, Нови Сад, 1956, 67 (скраћено: Ивић, *Диј.*).

ФОНЕТСКЕ ОСОБИНЕ

Самогласници

§ 2. Самогласник *а*

а. Фонема /а/ долази у фонетској варијанти предлога *са*, као и *иод*:

1. Варијанта *са* обично се јавља испред речи које почињу безвучним зубним фрикативом:⁴ *са својомъ* О48; *са свећомъ* О18; *са свјоу* Р26; *са свачим* Р33; *са сви* Р45; *са мномаъ* О36.

2. Фонетска варијанта *иода* долази једанпут у примеру *иода се* Р13.⁵

б. Секундарно *а* у префиксима употребљава се у примерима: *сакуйѝо* Р11 (поред *скупѝиѝи* Р42; *скупѝили* Р16; *скупѝио* Р65); *сакруѝили* Р14; *сакрѝиѝи* Р16; *сакрѝывена* Р26; *сакривено* О7; *сазыва* О29; *сакѝрли* Р62; *сакѝрео* Р80; *сачувай* О41⁶.

в. Поред црквенословенског облика *нравъ* О24, 4, *о . . . нрави* О78, јавља се и данашњи књижевни облик у примеру *По нарави* О46.⁷

г. У страниој речи *фанатѝизмъ* О27 сугласничка група *-зм* остаје неизмењена.⁸

§ 3. Екавизам и икавизам. Поред екавизма, једне од основних особина Текелијиног језика, запажамо и неколико икавизама морфолошког, као и фонетског порекла, који су познати како старијим писцима Војводине, тако и савременим војвођанским говорима, а делимично и данашњем стандардном језику.⁹

⁴ Уп. примере: *с свом силом* Р56; *с собомъ* О67, 79, где бисмо очекивали варијанту *са*. Рајић, Доситеј и Орфелин чешиће пишу *с* него *са*, што се огледа и у нашем материјалу. Уп. Александар Младеновић, *О народном језику Јована Рајића*, Нови Сад, 1964, 50—51 (скраћено: Младеновић, *Рајић*); Милован Сучевић, *Језик у делима Досићеја Обрадовића*, Извештај Српске православне велике гимназије ср. карловачке, књ. 55, год. 62 (1913/14), 9 (скраћено: Сучевић, *Досићеј*); Александар Младеновић, *Прилог ироучавању Орфелиновог језика*, Зборник за филологију и лингвистику, III (1960), 155 (скраћено: Младеновић, *Орфелин*).

⁵ Код Рајића не налазимо варијанту *иода*, али налазимо *ода* и *иједа*. Доситеј, поред *иједа*, такође има *иода* и *иза* (Уп. Младеновић, *Рајић*, 53, и Сучевић, *Досићеј*, 9).

⁶ Уп. и примере *обвезанъ* О46, 48; *обавезано* О61; *избраѝи* О58, 61, 67; *избраѝи* Р51; *избраѝи* О57; *избрао* О58; *избраѝе* О71; *обзираѝи* Р19; *иззвао* Р39; *разсуѝиѝе* Р65; *сгрѝиѝио* Р67, где бисмо очекивали, према данашњем књижевном језику, дужу варијанту префикса. Слични примери се јављају код Рајића (уп. Младеновић, *Рајић*, 53).

⁷ Код Рајића *-а-* се јавља у првом слогу „само у придеву изведеном од те именице.“ (Младеновић, *Рајић*, 57).

⁸ У савременом стандардном језику поменута сугласничка група је измењена (уп. *Правоиѝс хрвайѝскосрѝйскога књижевног језика*, Загреб — Нови Сад, 1960, 293 (скраћено: *Правоиѝс*)).

⁹ За икавизме у војвођанским говорима, в. М. Московљевић, *Дијалектолошка карта Војводине*, Београд, 1938, 21—22; Б. Милетић, *Извештај* (о кикиндском говору са околином), Годишњак Задужбине Саре и Васе Стојановића, VII, 1940, 18 (скраћено: Милетић, *Извештај*); Павле Ивић, *О говорима Баната*, Јужнословенски филолог, XVIII, 147—148 (скраћено: Ивић, *Банат*); Б. Николић, *Сремски говор*, Српски дијалектолошки зборник, XIV, 311—315 (скраћено: Николић, *Срем*).

1*

наййлодовийїе O16; *найзеленїе* O16; *найсиромашинїи* O53; *найславнїя* P47; *найсуровїи* P51.

б. У одречном облику глагола *јесам*: *нїе* O14, 21; P18; *ниє* O21; *нису* O33, 78; P24, 28.

в. У прилогу *гдѣ*:¹³ *гди* O12,13; P26, 40 (поред *гдѣ* O42, 74; P23,28); *гдигод* P68; *гди кои* O8,16; *нигди* O14; P47; *свагди* O26.

г. У речи *сѣкирица* где је иза слога с неакцентованим *ѣ* следио слог са /и/ акцентованим по старијој акцентуацији долази /е/ уместо *е* у војвођанским говорима. У нашем материјалу налазимо пример: *сикирцомъ* O60.¹⁴

§ 4. Покретни вокал /е/ понекад долази на крају облика заменичко-придевске промене: *к своє* P66; *своє* P6,89; O17; *доброє* *своє* O60; *ѣмоє* O21; *ѣлоє* O35; *ѣравоє* O36; *свакоє* O53; *овоє* O7; *оноє* P48,79; *нѣговоє* P53; *доброє* P64; *едноє* . . . *другоє* P83; *с нїє* P3,54; *с нїє* P82; *о овоє* *своє* O4; *у* . . . *своє* O7; *ѣо овоє* O64; *у овоє* O55; *ѣо сїяроє* P49.

§ 5. Контракција вокалских група¹⁵

а. Зависни падежи присвојних заменица *мој* и *свој* долазе најчешће у краћем облику:¹⁶ *мога* O29; *свога* P26, 28, 31; *кѣ* . . . *своє* O29; *к своє* P66; *своє* O33,38; P9,36; *о* . . . *своє* O4,30; *у* . . . *своє* O39; поред *своєму* (дат.) P41; *о своєму* O66.

¹³ Редовно налазимо *овде* O13, 46; P3, 6, 61; *онде* O13; P19. Слични облици се јављају код Рајића, Доситеја, као и код Орфелина, с напоменом да у Доситејевим делима такође долазе облици *овди* и *онди* (уп. Младеновић, Рајић, 61; Младеновић, Орфелин, 154, и Сучевић, Досијеј, 12). Што се тиче народних говора, у банатском и у сремском јављају се облици *ди*, *нигди* (такође *негди* у сремском). Уп. Ивић, Банаш, 147; Николић, Срем, 313—314.

¹⁴ Исто код Рајића, као и код Доситеја. Икавски рефлекс такође се јавља у Банату и у местима Крушчици, Врачевом Гају код банатских Хера; обадва рефлекса налазимо у Срему (уп. Младеновић, Рајић, 63; Сучевић, Досијеј, 11; Ивић, Банаш, 147; Павле Ивић, *Месїо банайског херског говора међу српским дијалектима*, Нови Сад, 1958 (пос. от. из зборника *Банайске Хере*), 329 (скраћено: Ивић, Бан. Хере); Николић, Срем, 314). У нашем материјалу *ђј* се не мења у следећим глаголима: *сєяо* O32; *їосєємо* O32; *разсєєно* O25; *да се рассєяо* O14; *разсєяо* P68; *шїто се насмєємо* O4, тј. налазимо исто стање које се среће у Рајићевом и у Орфелиновом језику. У Доситејевом језику, напротив, јавља се колебање између /е/ и /и/ (уп. Младеновић, Рајић, 61; Младеновић, Орфелин, 154, прим. 6; Сучевић, Досијеј, 11, 12). Што се тиче говора, у источном Срему и у најглавнијем делу северног Срема, као и у селу Крушчици код банатских Хера, најчешће налазимо екавски рефлекс, док у западном Срему, западној Бачкој, северном Банату, долазе облици са икавизмом (уп. Николић, Срем, 311—312; Ивић, Бан. Хере, 330; Ивић, Банаш, 147—148).

¹⁵ Сажимање самогласничких група у радном глаголомском придеву (м. р.), које је доследно спроведено у сремском говору „ако је први од два вокала који нападају завршној вокалној групи неакцентован и ако се, што није чест случај, не развије секундарно в,“ не јавља се у нашем материјалу, као ни у Доситејевом и Орфелиновом језику; у Рајићевом језику, напротив, долази један пример сажимања. Поменута контракција се врши и у говору банатских Хера (уп. Николић, Срем, 322; Сучевић, Досијеј, 13; Младеновић, Орфелин, 159; Младеновић, Рајић, 68; Ивић, Бан. Хере, 331).

¹⁶ Слично је код Рајића (уп. Младеновић, Рајић, 69).

б. Везник као оно долази у контраховансм облику *кано* P65; уп. и *канда* (< кано да) O12,16,77.¹⁷

в. Према Доситејевом *се је* Текелија има *се*, што се огледа и у Рајићевом језику:¹⁸ *Он се дигао* P40; *дигао се* P51; *удало се* P35, поред примера где енклитике *се* и *је* не долазе непосредно једна за другом: *шако е Ђорђе Кастријот Скандербег љрејворјо се да бежи . . .* P26.

г. После губљења */x/* долази до контракције *-aa > -a* у примеру *без сѣра* P38.

§ 6. Губљење вокала

а. У Текелијиним делима редовни су дужи облици инфинитива и глаголског прилога садашњег:¹⁹ *учиниџи* O3; *љредаватиџи* O19; *узетиџи* O53; *зайвориџи* P20; *уклониџи* P35; *умреџи* P77; *Видеџи* O28; *обучаватиџи* O79; *знаџиџи* P82; *говореџиџи* P72.

б. Поред најчешћих облика императива са неизгубљеним *-и* (2. л. мн.), *љошразиџи* O18; *идиџи* O22; *будиџи* O30; *ициџи* O25, налазимо неколико облика без *-и*:²⁰ *Бџиџи* O20; *уклониџи се* O20; *будиџи* O25, 30.

§ 7. Овде ћемо поменути флукутацију покретних вокала у непроменљивим речима:

а. *Ø ~ а*: *некџ* O16, 58; *нек* P32, 89; *нека* P72; O17; *оџџ кудџ* O17; *оџкуд* P86; *Оџџ куда* O17.

б. *Ø ~ е*: *љошиџџ* O6,16; *љошиџи* O5,29; *љоџе* P7, 8; *џек* P35, 43; *џекџ* O33, 34; *џеке* P36; O23, 33.

в. *Ø ~ и*: *елџ* O21, 61; *ели* O24, 31; P72; *ниџџџ* O36, 33; *ниџиџ* O12; P16; *Алџ* O15, 26; P17; *али* P38; O52; *илџ* O16, 35, 46; *или* P19, 53.

г. *Ø ~ о*: *неџџ* O17; *него* P27, 45; O37.

д. *Ø ~ у*: *меџџ* O79; *меџю* O20.

ђ. *Ø ~ а ~ е*: *кад* P7, 8; *када* P24; *каде* P33; *садџ* O41; *сад* P45, 63; *сада* O33; P80; *саде* O13, 29, 35; P80.

е. *а ~ у*: *куда* O36; *куду* P79.

Сугласници

§ 8. Једначење сугласника

а. У облицима *ш* *ним* O19, *ш* *њом* P82, срећемо се са примерима регресивног једначења сугласника по месту тврбе.²¹

¹⁷ Исто код Рајића и Доситеја (уп. Младеновић, *Рајић*, 70; Александар Младеновић, *Графијска и језичка исцртавања рукописца Д. Обрадовића, Ковчежић*, IV (1961), 148 (скраћено: Младеновић, *Досијеј*).

¹⁸ Уп. Младеновић, *Досијеј*, 151; Младеновић, *Рајић*, 70.

¹⁹ Исто код Рајића, Орфелина и Доситеја, с напоном да код њих, метра ради, поред дужих, долазе и краћи поменути глаголски облици (уп. Младеновић, *Рајић*, 71; Младеновић, *Орфелин*, 158; Сучевић, *Досијеј*, 10, 36). У војвођанским говорима најчешће се употребљава дужи облик инфинитива с једним изузетком: у Срему се понекад губи крајње *и* код инф. наставака *-џи* и *-џи* (уп. Николић, *Срем*, 318).

²⁰ Губљење */и/* у императиву (2. л. мн.) долази у Доситејевим, као и у Рајићевим делима (уп. Сучевић, *Досијеј*, 10; Младеновић, *Рајић*, 71—72).

²¹ Примери регресивног једначења сугласника по звучности такође се јављају у нашем материјалу, али због ограничености простора не можемо их посебно наводити.

б. Прогресивна асимилација по звучности (*хв > хф*) није широко заступљена у нашем материјалу. Нпр.: *ухфайџени* P13; *ухфайџеног* P15; *йохфайџали* P15; *ухфайџу* P41; *ухфайџен* P62; *хфайџаџи* P89,²² поред *ухвайџи* P8, 68; *йохвалом* P21; *хвала* O63; *йохвално* O16.²³

в. Групе *-мй-*, *-мљ-* и *-нй-* остају непромењене у Текелијином језику: *ујамйџиџи* O22; *земљу* P8; *еданйџуџи* P81; *еданйџуџ* O32.²⁴

§ 9. Разједначавање сугласника

а. Сугласничка група *(-)мн-* углавном остаје непромењена:²⁵ *много* O16; *многа* O25; *многе* P9; *умножџо* P19; *умножџиџи* P29; *џамна* O36; P74, поред ређег *млогџи* P18; *млого* P28.

б. Такође је група *-мљ-* недисимилована: *сумнџо* O20, 74.²⁶

в. Даљинска дисимилација у основи знамен- (*н — м : л — м*) не огледа се у Текелијином језику: *знамениџо* P23; *знамениџом* P49; *знамениџе* O26; *знамениџу* O28.²⁷

§ 10. Метатеза сугласника. Према старијем *кџиџо* Текелија има редовно *џко* O6, 15, 31; P12, 16, 48; *ниџко* O5, 32; P5, 30, 45.²⁸

§ 11. Губљење сугласника

а. У испитиваним делима губљење *х* врши се у свим положајима. Нпр.: *леба* O12, 16; *лебаџ* O25, 26; *раниџи* O59, 67; *ране* P12; *рану* P42, *он ће се инаџиџи* O21; *есаџ* O43; *есаџиџи* O47; P78; *ниџоу* O29; *њиџога* O5; *њиџови* O16; *ниџ* P39; *њиџовой* P62; *сараниџи* P50; *сџраџу* P91; *оладниџи* O20; *одане* O80; *сџра* O12; *оџџ сџари свои* O21; *оџ* ни P10;

²² У овим примерима редовно се пише *х*.

²³ Примери с губљењем *-х-* такође долазе у Текелијином језику: *уваџи* O19; *уваџиџо* O19; *не бџ се уваџиџа* O18. Као што се види, поменута дијадекатска особина долази у вези с глаголом *хваџаџи/хваџиџи (хваџ-)* али никад у вези с *хвалиџи (хвал-)*. Однос *(х)фай-, вай-, хваџ-: хвал-* који се огледа у Текелијином језику не јавља се у језику војвођанских писаца или у војвођанским говорима, јер недостаје бар једна од комбинација. На пример, у Доситејевим делима налазимо *вай-*, *фай-: фал-, хвал-*, док код Рајића срећемо *хваџ-, фай-: хвал-, фал-*. У говорима налазимо следеће: у сремском се јавља однос *ваџ-: вал-, фал-*, док у говору банатских Хера долази *фай-: фал-* (уп. Сучевић, Досиџеј, 17; Младеновић, Рајић, 74; Николић, Срем, 326; Ивић, Бан. Хере, 333).

²⁴ Исто код Рајића (уп. Младеновић, Рајић, 75). У Срему, као и у целом херском крају, *-мй- > -нй-* у глаголу *џамйџиџи*; *-мљ- > -мљ-* у говору Крушчице (уп. Николић, Срем, 333; Ивић, Бан. Хере, 333, 334).

²⁵ Група *мн-* у речи *много* у целом Срему и у целом херском крају прелази у *мл-* (уп. Николић, Срем, 333; Ивић, Бан. Хере, 334). Код Рајића, као и код Орфелина, поменута група остаје непромењена, док је она код Доситеја дисимилована (уп. Младеновић, Рајић, 75; Младеновић, Орфелин, 160; Сучевић, Досиџеј, 15).

²⁶ Исто и код Рајића (уп. Младеновић, Рајић, 75). У говору Сремских Карловаца и Ковиља долазе и промењени и непромењени облици (уп. Александар Младеновић, *Неке особине данашњег говора Сремских Карловаца и Ковиља*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. VII (1962—1963), 247 (скраћено: Младеновић, *Извештај*).

²⁷ Уп. исто и за Рајића (Младеновић, Рајић, 75.)

²⁸ У овом погледу Текелија се слаже са Орфелином, који само има *џко*. Рајић најчешће (поред *ко*) пише *џко*, док Доситеј има готово увек новији облик *ко* (уп. Младеновић, Орфелин, 160; Младеновић, Рајић, 76; Сучевић, Досиџеј, 34).

њи P18; ма P17; *ѿрбу* P48; поред *хасне* O27; *хилѣде* O38; *халине* O16; *хайде* P33; *харайи* P41; *их* P26; *них* P46; *сѣарѣх* P3.²⁹

б. Као у сремском говору, код Текелије се губи /д/ доследно у прилогу *одмах*: *ома* P14, 25, 38, 46; O46, 55, 57, 69.³⁰

в. У глаголу *мѣйнууи* често се упрошћава сугласничка група *-ѣн-*:³¹ *мѣйнууи* P8; *мѣйуо* P18, 26, 59; *мѣйули* P21; O38; *измѣйули* P37; *мѣйувиш* P66, поред *мѣйнуо* O3, 4; *мѣйнемо* O32; *кад се ... мѣйне* O65.

г. У средини речи ретко долази до губљења сугласника *-в-* у групи *-вљ-*: *осѣављнѣ* O12; *осѣављне* O19; *Свакому се ... осѣавѣя* O46; *ѿосѣављмѣ* O60; *осѣављним* P65, поред *ѿосѣалѣ* P71.³²

д. Групе *гд-*, *кћ-* и *ѣй-* на почетку речи остају непромењене:³³ *гди* B4; *гди* P16; *гди кои* O8, 16; *кћери* O39; *ѣйица* P3.

МОРФОЛОШКЕ ОСОБИНЕ

Именице

§ 12. *Инсѣр. једн.* У инстр. једн. именица некадашње *јо-* основе врло је карактеристично у војвођанским говорима ширење инстр. наставка *-ом* некадашње *о-* основе.³⁴ Наш материјал показује да је по-

²⁹ Секундарно *х* долази у почетку речи испред *р* у примеру *хрдѣу* P4. Слични примери се налазе у Банату, као и у Срему (уп. Милетић, *Извешѣјај*, 20; Младеновић, *Извешѣјај*, 247). У примерима *уво* O6; *глува* O54, *-х-* се замењује са *в*. Сличне примере налазимо у Банату, као и у Срему (уп. Милетић, *Извешѣјај*, 20; Младеновић, *Извешѣјај*, 246). На крају, у групи *-хѣ-* у облицима глагола *захѣвѣаѣи* Текелија редовно има непромењене облике: *захѣвѣао* P25, 30; *захѣвѣа* P43, док Рајић, Доситеј и Орфелин имају промењене, са *-кѣ-* (уп. Младеновић, *Рајић*, 71; Сучевић, *Досиѣј*, 17; Младеновић, *Орфелин*, 160). Промењене форме такође се јављају у Срему (уп. Николић, *Срем*, 326).

³⁰ Уп. Николић, *Срем*, 333. Орфелин, напротив, има облик *одма* (Младеновић, *Орфелин*, 160).

³¹ Слично је код Рајића и нарочито код Доситеја. Орфелин, напротив, не упрошћава поменуту сугласничку групу (уп. Младеновић, *Рајић*, 79; Сучевић, *Досиѣј*, 15; Младеновић, *Орфелин*, 161).

³² У сремском говору и нарочито у говору североисточног Баната долази до губљења *-в-* (Николић, *Срем*, 325; Милетић, *Извешѣјај*, 20, 28). Код Рајића срећемо два примера у којима се упрошћава ова група; код Доситеја, напротив, поменута група остаје непромењена (уп. Младеновић, *Рајић*, 78; Младеновић, *Досиѣј*, 154).

³³ Уп. исто код Рајића и, донекле, код Доситеја, с напоменом да код Доситеја *кћ-* понекад прелази у *хћ-*. У сремском говору често се губи праскави елеменат (уп. Младеновић, *Рајић*, 78; Младеновић, *Досиѣј*, 153, и Николић, *Срем*, 333).

³⁴ Уп. Николић, *Срем*, 136; Милетић, *Извешѣјај*, 23—24; Ивић, *Банѣш*, 151. Код Рајића, као и код Доситеја, ово ширење је заступљено у малом броју примера; Орфелинов језик, напротив, не показује ову дијалекатску црту (уп. Младеновић, *Рајић*, 86; Сучевић, *Досиѣј*, 21; Младеновић, *Орфелин*, 163).

О6; *наѣренїя* О9; *изъ аггелски устїа, и чистїи срѣца* О64;⁴² *їремилиѣиїи срѣца* О64; *вмѣсто крошкѣи средствїа* Р72;⁴³ *два десетїка лѣѣи* Р92; *нѣ-коливо укреїлѣны мѣстїа* Р25; *блага* Р89; *Абдерїиѣовѣ* О4; *їѣѣихїхъ їру-довѣ* О12; *разнїхъ народовѣ* О13; *основатїелевѣ* О71; *Родїїтелевѣ* О77; *Ка-рѣагїнензов* Р9; *Шїаїцов* Р12; *їолководцов* Р23; *отїцев наших* Р91; *кодѣ Французи* О4; *людиї* Р9; *код наши люди* Р32; *много їуїїи* О76; *неколиво мѣстїцы* Р20; *Царей* О26, 31; *ученых їисаїтелеї* Р84; *обїїхї дѣл* Р58. Од именице око долази двоїїнски облик у ген. мн.: *кодѣ очїю* О32; *отї очїю* Р89.

б. *Датив*. У овом падежу Текелија најчешће употребљава стари завршетак *-ом/-ем* (само именице м. р.), затим (много ређе) *-ма* (м. р.), *-ам*, *-има* (м. р., али само једанпут) и *-ама* (ср. р., само једанпут).⁴⁴ Нпр.: *чиџаџиелѣмъ* О9; *ѣрочимъ ѣодданникомъ* О13; *Срблѣмъ* О14; *Туркомъ* О14; *къ своимъ ѣрейџаџиелемъ* О63; *сѣиновомъ вашимъ* О35; *родџиелѣмъ нѣовимъ* О53; *младиѣмъ* О57; *другим Срблѣм* Р6; *к Римляном* Р12; *морским разбоиником* Р55; *свим чиновником* Р68; *людма* О79, 42; *сердцамъ вашимъ* О36; *своим ѣрѣџаџиелѣм* Р51; *Римлянам* Р86; *Сиџѣиџонима* Р12; *неѣодобнима дѣлама* О8. Од именице *око* Текелија има стари дуалски облик: *дѣџиџинима очима* О81; *к очима* Р45.

в. *Інструментіал*. Іменице м. і ср. р. најчешће имају стари наставак *-и*, затим *-ама*, *-има* (м. р.), *-ами*, *-ма* (м. р.), *-ми* (м. р), али само једанпут) и *-ам* (ср. р., само једанпут).⁴⁵ Нпр.: *сз новци* О46, 69; *йодъ*

⁴² Овај облик без непостојаног *a* употребљава се у данашњем стандардном језику. Облик с непостојаним *a* (срдаца) „налазимо у језику писаца XIX, а понекад чак и у језику XX века и зато су ранији писци школских граматака једино ове обликe сматрали за правилне“ (Стевановић, *Грамајшика*, 209). Код Доситеја налазимо обе форме (уп. *Сучевић, Досијећ*, 24).

⁴³ У савременом књижевном језику поменути облик гласи *средства*, с непостојањем *a* (уп. *Правовис*, 741).

⁴⁴ Облици дат. мн. именица ср. р. не долазе често у овде испитиваним Текелијиним делима. Што се тиче војвођанских писаца, налазимо следеће: код Рајића и Орфелина *-ом/-ем* представља главни завршетак за именице м. и ср. р., али код Доситеја поменути наставак, који се јавља у именица м. р., врло ретко се употребљава код именица ср. р., што се подудара са стањем које се налазило у нашем материјалу. Напротив, у сремском, као и у банатском говору, нема архaicног облика на *-ом/-ем*. Наставак *-ма* у Рајићевим делима употребљава се само код именица м. р., исто стање које налазимо код Текелије, али код Доситеја, као и код Орфелина, поменути завршетак долази и у именицама ср. р. Трећи наставак, *-ам*, најчешће се јавља у Доситејевим делима, нарочито код именица ср. р. Поменути наставак се употребљава ређе у оба рода у Рајићевом, као и у Орфелиновом језику. Завршетак *-има* не долази у делима поменутих војвођанских писаца, док се *-ама* јавља у именицама ср. р. у Рајићевим, као и у Доситејевим делима (само једанпут). Уп. Младеновић, *Рајић*, 89, 96; Младеновић, *Орфелин*, 163; Сучевић, *Доситеј*, 21—22, 24; Николић, *Срем*, 337; Ивић, *Банат*, 149.

⁴⁵ Готово исто стање налази се у Рајићевом језику, с напоменом да у његовом језику наставак *-ам* изостаје. Тако, у Рајићевим, као и у Доситејевим делима, завршетак *-и* представља основни облик за именице м. р. (поменути наставак такође се јавља код Орфелина). У именицама ср. р. код Рајића доминира *-ама*, наставак који се често јавља и у м. р., док код Доситеја, напротив, преовлађује, *-ами*, који се ретко налази у именицама м. р. Наставак *-ама* ретко се употребљава у Доситејевим делима (само код именица ср. р.), а у Орфелиновим радовима он изостаје. Код Рајића *-има*

ѿлаласи О66; с *Москали* Р10; с *ѿйови* Р11; с *Римляни* Р17; над *нини ѿлковожди* Р31; с *Канѿабрейцы* Р77; *Съ скорыми ѿсмены* О83; *ѿред врайи* Р40; с *обоима Асдрубалама* Р10; с *Лузитѿнѿцама* Р15, 21; *ѿод двима возжадама* Р17; *међу Римлянама* Р17; *ѿред легѿонистѿама* Р22; с *Римскимѿа ѿлковождама* Р36; *ѿред нѿговим ѿреимушесѿвама* Р73—74; с *другима Срблима* О19; с *Целѿиѿбрима* Р18; с *Неманѿиѿинима* Р28, 34, 36; с *бѿгѿцима* Р65; *ѿод ударима* Р73; с *Римлянама* Р29; с *разными ѿоранѿлима* Р44; *међу ѿобѿдникама Римскимѿи* Р65; над *Шѿанѿцама* Р90; с *ѿримѿчанѿями* Р1; с *више доказѿиѿелѿствама* Р86; *међу враждѿенными ѿравама* Р87; над *љюдма* О59; с *двима легѿонма* Р13; с *Бакаерма* Р39; *безчесѿиѿными ѿуѿиѿми свои* О59; *добримѿ дѿламѿ* О64. Именица *око* има стари дуалѿски облик: *ѿредѿ очима* О9, 11; *ѿред очима* Р64.

г. *Локаѿиѿв*.⁴⁶ Именице м. и ср. р. најчешће имају завршетак *-и*, затим у ограниченим броју примера, *-а(х)*, *-ама* (само ср. р.) и *-ами* (само м. р.).⁴⁷ Нпр.: у *зуби* О21; *ѿо ѿрагови* О59; на *Шанѿи* и *обкојѿи Римскѿи* Р47; у *разни градовѿи* Р81; о *Лузитѿнѿцы* Р88; у *родѿиѿелѿи уѿиѿи* О78; у *сваки дѿѿли* Р4; у *ѿесны брди* Р62; на *ледѿи* Р48; у *ниовѿи обкоја* Р44; у *чесѿиѿиѿи содеружесѿва* О58; о *ѿредѿиѿрѿиѿиѿниѿх* Р61; о . . . *сраженѿиѿама* Р5; у *суровѿи брдама* Р35; у *лейѿимѿ зданѿиѿама* О27; о . . . *скорими ѿосѿиѿуѿиѿкама* Р59; у *Римлянама* Р78.

§ 15. *Генѿиѿиѿв*, *даѿиѿв*, *инѿѿтрументѿал* и *локаѿиѿв* множине именица *ѿженског* (и *мушког*) рода на *-а* и *ѿженског* рода на *-Ѧ*.

а. *Генѿиѿиѿв*. Именице ж. р. на *-а* завршавају се у овом падежу на *-а*, *-и* (ређе) и *-Ѧ* (ређе).⁴⁸ Нпр.: *особа* О2; *оѿѿѿ свиѿѿю сѿѿрана* О5; *оѿѿѿ*

се јавља у именицама м. и ср. р. (најчешће м. р.), али код Доситеја поменути завршетак долази само у именицама м. р.; он изостаје у Орфелиновим радовима, *-ами* се јавља у Рајићевим делима (чешће код именица м. р.), Доситејевим (најчешће код именица ср. р.), као и у Орфелиновим. Наставци *-ма* и *-ми* долазе код Рајића (али ретко у оба поменута рода), као и код Орфелина (само у ср. р.); они изостају у Доситејевом језику. Последњи наведени завршетак *-ам* једино се употребљава у Доситејевим делима (у именицама м. и ср. р.) у ограниченом броју примера (уп. Младеновић, *Рајић*, 89—91; Младеновић, *Орфелин*, 163—164; Сучевић, *Досиѿиѿеј*, 22—23, 25). Архаични облик инстр. мн. *-и* познат је на целој територији Војводине (уп. Николић, *Срем*, 337; Милетић, *Извешѿиѿај*, 23; Ивић, *Банат*, 149).

⁴⁶ Облици лок. мн. именица м. и ср. р. ретко долазе у нашем материјалу.

⁴⁷ Сви наведени наставци, изузев *-ами*, јављају се у Рајићевим делима, с напоменом да се завршетак *-ама* употребљава само у именицама м. р.; код Рајића у овом падежу доминира први од наведених наставака (*-и*), што се среће у Доситејевим делима. Што се тиче осталих наставака, у Доситејевим радовима налазимо следеће: *-и* преовлађује у именицама м. и с. р.; поред тога, налазимо у именицама м. р. у малом броју примера наставаке *-ама*, *-ом!*-*ем*, *-ех* и *-ах*. Код именица ср. р., поред *-и*, долазе наставци *-ом*, *-ама* и *-ами* у Доситејевом језику. Орфелин, напротив, употребљава *-ах* и *-и* код именица м. р., а *-ах*, *-и*, *-ами* код именица ср. р. (уп. Младеновић, *Рајић*, 91—92; Младеновић, *Орфелин*, 164—165; Сучевић, *Досиѿиѿеј*, 22, 25). Што се тиче говора, архаични наставак *-и* познат је на целој територији Војводине (уп. Николић, *Срем*, 338; Милетић, *Извешѿиѿај*, 23; Ивић, *Банат*, 149).

⁴⁸ Облици на *-Ѧ* представљају, наравно, одлику црквенословенског језика. Слични облици долазе код војвођанских писаца (уп. Младеновић, *Рајић*, 92; Младеновић, *Орфелин*, 163; Сучевић, *Досиѿиѿеј*, 26).

газда О40; 50. година О15, *йодобри* газда О17; *нѣсколико* ... *войска* Р91; *велики* книга Р4; *из свію йушака* Р12; *николико йобѣда* Р20; *йреко' гора* Р27; *Сйю Форинѣи* О40; *йюлико форинѣи* О43; 5000. *форинѣи* О31; *ладѣй* Р54; *ойъ Македонскихъ горъ* О12; *наукъ* О25; *рукъ* О81. Двојински завршетак -у долази у облицима: *исѣчени руку* О20; *руку свои* О39, 81; *безъ свои руку* О42; *без ногу* Р52, 79; *ойъ руку* Р67; *ойъ ногу* Р67.

Именице на -*Ю* имају наставка -и, као и -ей (врло ретко).⁴⁹ Нпр.: *йрейомянуѣи* *Віеландови рѣчи* О9; *мои рѣчи* О10; *йи вредни мысли* О18; *крѣйосѣй* Р85.

б. *Дайив*. Именице ж. р. на -а завршавају се у овом падежу најчешће на -ама, ређе на -ам:⁵⁰ *къ* ... *наукама* О78; *разяреннима ранама* *людскима* О22; *коєкаквима баснама, и смейненымъ йришведкама* О24; *дѣцама* О24, 46, 68, 72; *наукама* О37; *овима сйюйама* О43; *сиройама* О73; *наукамъ* О35; *дѣцамъ* О78.

в. *Инсйруменѣал*. Именице ж. р. на -а имају наставке -ама, -ами.⁵² *своима Земляма* О14; *рукама* О33; *разширеннимъ рукама* О41; *съ* ... *рукама* О65; *между горама* Р68; *беззаконными руками* О79; *с лаврами* Р24; *йрвыми йобѣдами* Р42. Именице ж. р. на -*Ю* имају наставке -ма, -иа и -ми.⁵³ *избраннима рѣчама* О35; *рѣчама* О38; *с чужисима рѣчама* Р4; *йимъ мыслима* О3; *йакими мыслими* О39.

г. *Локайив*.⁵⁴ Именице ж. р. на -а најчешће имају завршетак -а,⁵⁵ затим (много ређе) -ама, -и, -ами и -ам.⁵⁶ Нпр.: *йо наши кућа* О16; у

⁴⁹ Поменути наставак представља црквенословенски утицај. Сличне форме налазимо у делима војвођанских писаца (уп. Младеновић, *Рајић*, 92; Сучевић, *Досиѣј*, 28).

⁵⁰ Исто стање се среће у Рајићевом језику, али у Доситејевом налазимо супротну ситуацију: наставак -ам се најчешће употребљава, док новији завршетак -ама долази много ређе. Код Орфелина -ам доминира док -ама изостаје (уп. Младеновић, *Рајић*, 92—93, 96; Младеновић, *Орфелин*, 163—164; Сучевић, *Досиѣј*, 26—27). Што се тиче именица ж. р. на -*Ю*, облици дат. мн. долазе веома ретко. У овде испитиваним радовима јавља се само један пример: *другима варошима* О34.

⁵¹ Облици инстр. мн. именица ж. р. на -а, као и на -*Ю*, не долазе често у Текелијиним делима.

⁵² Рајић, Орфелин, као и Доситеј, употребљавају оба наведена наставка, с напоменом да је -ама најчешћи наставак у Рајићевим делима, док у Доситејевим најчешћи је стари завршетак -ами (поред тога, Доситеј има и примере с наставком -ам). Уп. Младеновић, *Рајић*, 93; Младеновић, *Орфелин*, 164; Сучевић, *Досиѣј*, 27—28.

⁵³ Рајић има сва три наставка, док Орфелин употребљава -ма и -ми, а Доситеј само -ма (код њега долази један пример с наставком -ем). Уп. Младеновић, *Рајић*, 93—94, 96; Младеновић, *Орфелин*, 164; Сучевић, *Досиѣј*, 27—28, 29.

⁵⁴ Именице ж. р. на -*Ю* веома ретко се употребљавају у поменутом падежу; имамо само један пример с наставком -ма: у *рѣчама* Р4.

⁵⁵ Графијски и -ах: *йри сйюйах* Р75.

⁵⁶ Код Рајића налазимо само два наставка у именицама ж. р. на -а: -ама (који се најчешће јавља) и -ах. Доситеј, напротив, има више завршетака за поменути падеж: -ам (који је врло обичан), -а(х) (који се често употребљава) и -ами, -ама (који су ограниченији). Орфелин, према материјалу који нам пружа Младеновић, једино употребљава стари наставак -ах. Што се тиче говора, архаични облик док. мн. је познат у говору Срема, као и у говору Бачке; напротив, у Банату овај је облик непознат (уп. Младеновић, *Рајић*, 94—95; Младеновић, *Орфелин*, 164; Сучевић, *Досиѣј*, 27; Николић, *Срем*, 34—341; Иван Поповић, *Извештај* (о истраживању српског екавског говора у Бачкој), Гласник Српске академије наука, Београд, 1949, књ. 1, св. 3, 484 (скраћено: Поповић, *Извештај*); Ивић, *Банат*, 149.

рукуница О22; *ѿ сви Лайински школа* О26; *ѿ други Црква* О53; *ѿ крѣма* О60; у наука О62, 68; *ѿ квѣтѣа* О69; у книга О80; у Обвѣзница, у Намирня О83; у ови обвѣзница О83; на лабѣа Р27; *ѿ шума* Р77; у гора О80; у *ѿредѣа-ини воиска* Р81; у *своимѣ земляма* О11; у *самимѣ своимѣ земляма* О13; у . . . *ѿриповедкама* О35; у Римскимѣ *Истѿрѣама* Р49; *ѿ разнима Земляма* О23; *ѿ разними сѣранѣушѣама* О28; у оны *ѿескоби* Р61; у *Пиренейским горама* Р52. Именица *рука* има стари дуалски наставак: у *руку* Р20.

§ 16. Облички синкретизми *даѣ.*, *инстѣр.*, *лок. мн.* Ако узмемо у обзир само оне наставке који се често јављају у нашем материјалу, можемо констатовати следеће.

а. У именицама м. р. наш материјал указује на тенденцију ка обличком синкретизму *инстр.* и *лок. мн.* са старим наставком *-и*, што налазимо у Рајићевом, као и у Доситејевом језику. Поменути наставак, као што смо већ истакли, јавља се такође на целој територији Војводине.

б. Код именица ж. р. на *-а* налазимо данашњи наставак *-ама* у сва три поменута падежа мн., нарочито у дат. мн. где *-ама* преовлађује. Напротив, у *инстр.*, као и у *лок.*, *-ама* је ограниченији: у *инстр.* поменути завршетак долази у мањем броју примера (као и стари наставак *-ами*), док у *лок. мн.* *-ама* уступа прво место старом наставку *-а*. Ипак, честа употреба облика на *-ама* у дат., као и јављање неколико примера на *-ама* у *инстр.* и *лок. мн.*, свакако приближују Текелијин језик одговарајућем стању у данашњем књижевном језику. Што се тиче војвођанских писаца, опажамо да је најдалекосежнији синкретизам код именица ж. р. на *-а* који долази у Рајићевим делима где у сва три поменута падежа мн. доминира нови завршетак *-ама*. Доситеј, напротив, има исти синкретизам који постоји у именицама ср. р., то јест у дат. и *лок. мн.* доминира облик *-ам*.

в. У односу на Рајића и Доситеја, видимо да се синкретизмом *инстр.* и *лок. мн.* м. и ср. р. преко *-и* Текелија подудара са Рајићем, као и с Доситејем, али се честом употребом облика на *-ама* код именица ж. р. на *-а* у сва три падежа (нарочито дат. и *инстр. мн.*) Текелија и Рајић одвајају од Доситеја.

§ 17. Табела различитих наставка у *даѣ.-инстѣр.-лок. мн.*

а. Дат. мн.

м. р.		ср. р.	
1. -ом/-ем	најчешће		
2. -има	врло ретко		
3. -ам	врло ретко	-ам	врло ретко
4. -ма	ретко		
5.		-ама	врло ретко
жс. р. на -а		жс. р. на -Ø	
2.		-има	врло ретко
3. -ам	врло ретко		
5. -ама	најчешће		

б. Инстр. мн.

м. р.		ср. р.	
2. -има	често		
3.		-ам	врло ретко

4. -ма	ретко		
5. -ама	често		врло ретко
6. -и	најчешће		ретко
7. -ами	ретко		ретко
ис. р. на -а		ис. р. на -Ø	
2. -има	врло ретко		врло ретко
4.		-ма	ретко
5. -ама	ретко		
6. -ами	ретко		

в. Лок. мн.

м. р.		ср. р.	
3. -ам	врло ретко		ретко
5.		-ама	ретко
6. -и	често		ретко
7. -ами	врло ретко		
8. -а(х)	врло ретко		врло ретко
ис. р. на -а		ис. р. на -Ø	
3. -ам	врло ретко		
4.		-ма	врло ретко
5. -ама	ретко		
6. -и	ретко		
7. ами-	ретко		
8. -а (х)	најчешће		

§ 18. Облици множине именица м. р. са уметком и без уметка -ов/-ев. Текелија, као и други стари писци, употребљава у свом језику дуже и краће облике множинских падежа првенствено од једносложних именица м. р.⁵⁷ У Текелијином језику налазимо следеће облике:

а. Једносложне и двосложне именице које редовно имају уметак -ов/-ев: *Цареве* O15; *дедови* O16, 39; *дугове* O51; *шасева* O75⁵⁸; *гласови* O3; *кралџве* O3; *градова* P18; *градове* P21; *градови* P62; *змаеве* P42; *брегове* P54; *бреговом* P55; *шойове* P62; *мечеве* P77; *йослови* O71; *йрош-кове* O38; *йрошкова* O71, 73; *Шанцева* P46.⁵⁹

б. Једносложне именице без уметка -ев/-ев: *йруде* P2; O17, 29, 55, 71; *чине* P58;⁶⁰ *знаке* O68; *йлоди* O37; *йлоде* O33.

в. Именице које долазе са уметком или без уметка: *кнезове* P8; *кнезови* P5 (поред *Князева* O29); *йуишове* P53; *оцери* O14, 15⁶¹, поред *Князе* O14, 15; *йуише* P52; O19, 24; *оице* P91; *оицев* P91.

⁵⁷ Слично је код Рајића, као и код Орфелина; код Доситеја, напротив, редовно долазе облици без поменутог уметка (уп. Младеновић, *Рајић*, 97—99; Младеновић, *Орфелин*, 165; Сучевић, *Доситеј*, 18, 21).

⁵⁸ У данашњем књижевном језику употребљава се облик са уметком -ов-. У овом примеру опажамо ширење завршетка некадашњих меких основа -еви на рачун тврдог -ови. Напротив, у војвођанским говорима налазимо обрнуто стање: ширење завршетка -ови на рачун -еви (уп. Николић, *Срем*, 338—339; Ћивић, *Банат*, 156).

⁵⁹ У данашњем стандардном језику долази облик *шанчеви* итд.

⁶⁰ У савременом књижевном језику именице *чин* и *знак* долазе са уметком, као и без њега (уп. *Правовис*, 244, 874).

⁶¹ Облик *очеви*, не долази у нашем материјалу (уп. Александар Белић, *Оци, очеви, и оцери*. Наш језик, VI (1939), 69—73). Поменути облик се јавља у Рајићевом језику (уп. Младеновић, *Рајић*, 99).

Заменице и њридеви

§ 19. *Личне заменице*. Множински облици су у дат., инстр. и лок. (само за 3. л.) изједначени завршетком *-ма*.⁶² дат.: *Нама* О32, 27; *њма* О40; *нима* Р14, 18, 45, 64; инстр.: *међю нама* О4; *међъ нама* О79; *с нима* Р64, 84; *над нима* Р90; *њредъ вама* О30, 36; лок.: *у нима* Р34; *о нима* Р87.

§ 20. *Генийив (-акузайив) једн. м. и ср. р. заменичко-њридевске деклинације*. Ови се облици завршавају у Текелијином језику најчешће на *-ога/ -ега* а много ређе на *-ог /-ег*.⁶³ Нпр.: *славнога* О4; *њога благо-разумнога* О4; *њога* О8; *њога свега* О8; *њога силнога, крђикога, и јуначкога* О12; *Славенскога* Р3; *новога* Р3; *сћраннога* Р4; *њога неваљљога сћарога* Р4; *снажнога* Р8; *свога* Р9; *овога* Р12; *срейњнога и возљубљнога* Р24; *њога исцњога* Р25; *данашињга* О15; *болђга* О18; *вашега* О20; *нашега* О24, 39; *најманђга* О72; *общега* О49; *њослвдњга* Р53; *њњкоега* Р52; *сложногъ Србскогъ* О12; *горкогъ* О12; *добродѣтелногъ* О15; *њогрбљногъ* О15; *блудногъ* О20; *славногъ* О29; *њрошлогъ* О33; *срамојногъ* Р91; *едногъ* Р43; *Лузијанскогъ* Р56; *на едногъ њак на другогъ* Р67; *сћрашногъ* Р84; *богајњегъ и снажњегъ* О19; *слвдующегъ* Р11; *срамојнигъ* Р91.

§ 21. *Дай. и лок. једн. м. и ср. р.* Поред помињаних облика са покретним *-е* (в. § 4), у Текелијином језику налазимо најчешће наставке *-ому / -ему*, а ређе *-ом / -ем*.⁶⁴ дат.: *богајњому и сиромашњему* О46; *болђсјному* Р5; *сћранному* Р11; *оному* Р23; *силному* Р32; *к . . . военному* Р41; *едан другому* Р47; *болђму, и веђему* О44; *къ общему* О44; *вашему* О31; *своему сћарјему* Р41; *арадскомъ* О1; *србскомъ* О17; *чесјномъ* О25; *едномъ или другомъ* О27; *особливомъ* О42; *њњговомъ* О59; *к њом* О65; *другомъ* Р82; *едном* Р88; *њрейњем* Р88; *најближњмъ* О65; лок.: *о свакому* О76; *њо цђлому* О31; *о исцлађеному* О72; *у нашему* О7; *о бившему* О18; *о народњму* О44; *о вашему* О31; *о своему* О66; *о общему* О72; *њри Кралевскомъ* О1; *у . . . Англискомъ* Р2; *у овомъ* О78; *о добромъ* О74; *о њом* Р41; *на другом* Р70; *у . . . болђмъ* О17; *у нашемъ* О39; *њо . . . вашемъ* О41; *о . . . дђйињмъ* О62;

⁶² Уп. и облике: дат.: *вами* О6, 31; *къ . . . самимъ вами* О4, лок.: *у вами* О38, 41. Појава таквих облика у дат. и у лок. није необична пошто се налазе слични облици код Доситеја (обе форме долазе у дат.- лок.), код Орфелина (*нами* се јавља у дат., али само у његовим песмама), као и код Рајића (*нами* долази једанпут у лок.). Уп. Сучевић, *Досијеј*, 32; Младеновић, *Орфелин*, 168; Младеновић, *Рајић*, 105.

⁶³ Бројни однос употребе краћих и дужих облика јесте 310 : 29 у корист дужих форми (или 91,5% : 8,5%), тј. слично стање које се, донекле, огледа у Доситејевом језику, где доминирају дужи облици. Напротив, Орфелин једнако употребљава поменуте облике, док Рајић чешће има краће него дуже форме (уп. Младеновић, *Досијеј*, 156; Младеновић, *Орфелин*, 167; Младеновић, *Рајић*, 105). Поред наведених облика у ген. -ак. једн. м. и ср. р., у Текелијином језику има и форми по именичкој деклинацији: противно тако *славна, вредна, . . .* Р70; *Из оћворена лица мога* О35; *безъ свака разнсѣија* О68 и сл.

⁶⁴ У дат. преовлађују дужи облици, док у лок. доминирају краћи, али у мањој сразмери, што се среће и у Рајићевом језику. У дат. Орфелин има само дуже облике, док Доситеј у својим писмима најчешће употребљава краће. У лок., напротив, код Орфелина, као и код Доситеја, доминирају краћи облици (уп. Младеновић, *Рајић*, 106—107; Младеновић, *Орфелин*, 167; Младеновић, *Досијеј*, 156).

у нижем P53; у *слѣдующем* P35. Као што је познато, у дат.-лок. једн. придева, придевских заменица и бројева, раширен је у Срему, као уосталом у целој Војводини, наставак *-им*. Ова дијалекатска црта је врло широко заступљена у Текелијином језику, али само у лок. једн.⁶⁵ Нпр.: *У еднимъ Народу* O2; *о њимъ* O11; *ѣри њимъ неизрѣченнимъ благодѣяннѣю* O13; у . . . *ѡимъ робѣйву* O13; у *самимъ своимъ оѣечесѣйву* O14; *на онимъ езыку* O27; у *моимъ чину* O38; у *коимъ случаю* O48; у *ѡимъ случаю* O55; у *ѣервимъ случаю* O68; *ни у еднимъ роду* P3; у *обыкновенемъ разговорѣ* P4; у *овимъ ѡходу* P25.

§ 22. *Облици множине*. У дат.-инстр.-лок. мн. придевско-заменичке промене налазимо следеће завршетке:

даѣ.: *-им*, *-има*:⁶⁶ *оним* P18; *другим* P53; *разумнымъ* O21; *вашимъ* O36; *къ своимъ* O63; *окуженимъ* O12 и сл.; *нейодобнымъ* O8; *другима* O13, 14; *коима* O28, 49, 58; *свима* O28; *многима* O34; *онима* O57, 67; *овима* O68; *своима* P67; *ѡдверженѣма* P53:

инсѣ.: *-и*, *-им*, *-ими*, *-има*: *надъ ними* P31; *безчестѣнымъ* . . . *свои* O59; *ѡимъ* O3; *раширенѣмъ* O41; *добримъ* O64; *ѣредъ нѣговимъ* P73—74; *ѡакими* O39; *безчестѣнымъ* O59; *беззаконнымъ* O79; *Сѣ скорымъ* O83; *ѣрвѣми* P42; *съ разнымъ* P44; *меѣу* . . . *Римскимъ* P65; *меѣу вразѣденнымъ* P87; *своима* O14; *сѣ другима* O19; *избраннимъ* O35; *меѣу сѣтарѣма и новѣма* O5; *надъ другима* O13; *съ чужѣма* P4; *съ Римскимъ* P36;

лок.: *-и*, *-им*, *-има*, *-ими*: *ѡо наши* O16; *ѡо сви Лѣтински* O26; *ѡо други* O53; у *ниовѣ* P44; у *ѣредѣшнимъ* P81; у *оваки* P4; у *оны* P61; у *ѣесны* P62; у *разны* P81; у *своимъ* O11; у *самимъ своимъ* O13; у *лѣимъ* O27; у *человѣческимъ* O42; у *суровымъ* P35; у *Пиренѣйскимъ* P52; у *другима* O16; *ѡо разнѣма* O23; у *Римскимъ* P49; *о* . . . *скорѣми* P59; *ѡо разнѣми* O28. Као што видимо, у дат., инстр. и лок. мн. Текелија, поред старих облика, има и нове *-им(а)*, и тако наш материјал указује на тенденцију ка обличком синкретизму овихъ множинскихъ падежа.

§ 23. *Најомене о некимъ облицима заменица и ѣридева*

а. Придевске заменице *ѡакав*, *какав*, *овакав* и сл. у Текелијином језику чешће долазе у форми *ѡаки* и сл., а ређе у облику *ѡакв-* (*ѡакав*) и *ѡаков*.⁶⁷ *ѡаке* O71; *ѡакога* O3; *ѡакими* O39; *ѡаки* O50; *ѡако* O48; *ѡаку* P38; *ѡака* P51; *ѡакомъ* P52; *ѡакимъ* P67; *ѡаки* P84; *овако* O8; *Овака* P63; *овакому* O31; *онаки* O6; *какѣ* O10; *никакѣ* O27; *никака* O59; *никакѣ* O61; *каква* O64; *какво* O51; *никакимъ* O73; *никаковога* P49; *ѡакови* O66; *ѡакова*

⁶⁵ Што се тиче војвођанскихъ писаца, једино Доситеј често има синкретизам дат.-лок. преко наставка *-им* (уп. Николић, *Срем*, 344; Ивић, *Банат*, 150; Сучевић, *Доситеј*, 30).

⁶⁶ Слично је код Рајића и донекле код Орфелина. Доситеј, напротив, ретко употребљава наставак *-им(а)* (уп. Младеновић, *Рајић*, 1 9; Младеновић, *Орфелин*, 169; Сучевић, *Доситеј*, 30—31).

⁶⁷ Код Рајића, напротив, најчешће се употребљавају облици од основе *ѡакв-* и сл., док код Орфелина чешће долазе облици у форми *ѡаков*. У Доситејевимъ писмима налазимо мешовито стање: облици од основе *какв-* чешће се употребљавају него облици од основе *каков*, али форме од *ѡаков* чешће се јављају него од основе *ѡак-* (уп. Младеновић, *Рајић*, 110; Младеновић, *Орфелин*, 169; Младеновић, *Доситеј*, 157).

О44; *шакове* О74; *шаковий* О67; *шаково* О49—60; *какова* О46; *какову* О47; *каковий* Р31; *никакво* Р42, 36.

б. Именичка заменица *ишо/иша*, поред облика *чега* О30, *кз чему* О73, *сз чим* О26 (*сз чиме* О25, 34), *о чему* О38, понекад има, можда под утицајем -а наставка у ген. једн. именица м. и ср. р., облике: *да се немаду иша бояши* Р10; *без иша себе обдржати не може* Р45; *Немаду нишиа доброга* О15.⁶⁸

в. Уместо данашњег књижевног облика *очев* и дијалекатског *оцов* налазимо присвојну заменицу *очин*: *на очино мбсио* О22; *имбнје и свое, и очино* О79.⁶⁹

г. Уместо савременог књижевног облика *народни*, *народнога* и сл., који се мења као придев са тврдом основом, налазимо *народни*, *народнега* и сл., који се мења као придев са меком основом: *народнѣму* (дат.) О44; *о народнѣму* О44.

§ 24. *Компаратив* и *суперлатив*. Остављајући на страну облике компаратива и суперлатива који чине одлику црквеног или руског језика, поменућемо форме које одликују данашњи стандардни језик и које су врло честе у овим испитиваним делима: *болѣ* О6; *боља* О28; *ветѣа* Р4; *ветѣмѣ* О13; *лакше* О37; *чеиѣ* О69; *ячи* Р34; *шеже* Р52; *младѣ* Р76; *лейше* и *славнје* Р81; *йравилнје* Р3; *сијарје* Р76; *яднје* Р79; *крвавје* Р8 и сл.; *наилейша* О16; *найгоре* О16; *найгори* О21; *найветѣе* Р26;⁷⁰ *наиболѣ* Р35; *наиболѣу* Р48; *найлдовийѣ* О16; *найзеленје* О16.

Глаголи

§ 25. *Презент*. Поред наставака презента, који се подударају са одговарајућим у савременом књижевном језику, у Текелијином језику налазимо и дијалекатске облике, нарочито у 3. л. мн.;

а. У сремском и у банатском говору, као у другима, уместо -е у 3. л. мн. глагола VII и VIII врсте налазимо -у.⁷¹ Ширење -у на рачун -е врло је широко заступљено у нашем материјалу, и тако се јављају следећи облици: *да се налазу* О3; *мыслу* О4, 9; *говору* О29; *да му се кују* О21; *учу* О24; *йоквару* О78; *осишаву* О37; *ако се . . . уйраву* О42; *не свршу* О56; *сви се йтруду* Р4; *бежу* Р27; *чину* Р49; *ухфайу* Р51; *йрошу* Р60; *виду* Р84, поред *раде* О6; *кваре* О78; *йраве* Р46; *ударе* Р47.

б. У сремском говору у завршетку 3. л. мн. -ају глагола VI врсте спорадично се губи интервокално *j*.⁷² У овом погледу Текелија се

⁶⁸ Слични примери се налазе код Доситеја (уп. Сучевић, *Досиѣј*, 34).

⁶⁹ Слично је у Рајићевом језику, као и у сремском говору (уп. Младеновић, *Рајић*, 111; Николић, *Срем*, 347).

⁷⁰ Уп. и пример *найветѣий* Р50, као и сличне облике у Рајићевим и Доситејевим делима (уп. Младеновић, *Рајић*, 113—114; Сучевић, *Досиѣј*, 31—32).

⁷¹ Уп. Николић, *Срем*, 349—350; Ивић, *Банай*, 152. Код Доситеја понекад долази -у уместо -е, али код Рајића, као и код Орфелина, редовно се јавља -е (уп. Сучевић, *Досиѣј*, 42; Младеновић, *Рајић*, 116; Младеновић, *Орфелин*, 170—11).

⁷² У банатском говору после губљења интервокалног -j- јавља се контракција -ају > -ау > -у (Ивић, *Банай*, 152).

подудара са савременим стандардним језиком и тако редовно има наставка *-ају*. Нпр.: *не йрејравляю* О31; *замазиваю* О35; *више се ... удаляваю* О54; *являю* Р87; *добыляю* Р59; *уйойребляваю* Р4.

в. Наставак *-ду* у 3. л. мн., познат у целој Војводини, јавља се спорадично у овим испитиваним радовима у глаголима VI врсте:⁷³ *имаду* О4, 13, 26, 49, 52; *Р72*; *немаду* О15, 26, 75; *Р10*; *неимаду* О82; *не смеду* О16; *знаду* О42, 57; *йознаду* О65; *мораду* О25; *Р44*; *воледу* Р88.

§ 26. *Глаголски йрилог садашњи* Као и у савременом књижевном језику, овај прилог образује се наставком *-ћи*, који се додаје 3. л. мн. садашњег времена несвршених глагола. Нпр.: *не знаюћи* О23; *знаюћи* Р82; *Видећи* О28; *живећи* О11; *мыслећи* О11; *обучаваюћи* О79; *говорећи* Р72 и сл. Напротив, следећи облици образовани су према одговарајућим глаголским именицама, одн. формама трпних придева, и тако представљају одступање од савременог књижевног језика: *люблейши* Р49; *осйављйши* Р87; *есайлећи* О47; *живљћи* О38.⁷⁴

§ 7. *Глаголски йридев йрйни*. Као у савременом књижевном језику, глаголски придев трпни твори се наставцима *-н/-ен* и *-йи*, с напоменом да се у дистрибуцији завршетка Текелијин језик разликује од данашњег: *-йи* се чешће јавља у његовом језику, него у стандардном (нарочито у источној варијанти).⁷⁵ Нпр.: *данну* О41; *йредвейсана* О57; *уйсану* О74; *йодйисани* О81; *чувани* Р9; *зайлейшен* Р83; *йойучени* Р85; *исгубљна* Р81; *осадьен* Р63; *йримлена* О72; *йримљно* О50; *намеишнене* О18; *ййрефљну* О5; *йредйисаише* О56; *йодйисаишу* О66; *йредйисаишому* О73; *Подйисаише* О74; *йодйисаиша* О49; *йодйисаишу* О48; *йослаи* Р9, 49; *йослаиша* Р90; *наименовай* Р22, 35; *избраи* Р51; *доишераи* Р76; *йрогнаи* Р77; *йродати* Р81; *даи* Р83; О14; *даише* О64; 74; *ассигурирай* О76; *расййргайи* О31; *задржати* О40; *йодигнуи* О38; *ойоменуи* О44; *узети* Р85; *йочети* О66; *разбиити* Р17; *разби* Р66; *йридобити* О25; *сасйавиити* О43.⁷⁶

§ 28. *Инфинитив*. У западном Срему и нарочито у северном Банату глаголи III врсте (на *-ну-*) имају инф. основу на *-и*.⁷⁷ У нашем материјалу ова дијалекатска појава се не среће. Нпр.: *дигнуи* О78; Р31; *макнуи* Р63; *ойоменуи* Р6.

§ 29. *Футур*. Текелија редовно има тип футура као нпр.: *доидирнуи* Р6; *йозваће* О9; *биће* О57 (3. л. једн.); *йоказаће се* О46; *йрочийа-*

⁷³ Што се тиче војвођанских писаца, Доситеј најчешће употребљава поменути наставак, и тако се највише разликује од савременог књижевног језика. Код Рајића, и нарочито код Орфелина, употреба завршетка *-ду* доста је ограничена (уп. Сучевић, *Доситеј*, 37—38; Младеновић, *Рајић*, 117; Младеновић, *Орфелин*, 170).

⁷⁴ Слични облици се јављају код Рајића, као и код Орфелина (уп. Младеновић, *Рајић*, 121, и Младеновић, *Орфелин*, 171).

⁷⁵ Слично је и код Рајића (уп. Младеновић, *Рајић*, 122). Уп. и облик аналошки образован *йоднешенно* О1. Такви облици са */ш/*, грађени према типу *носийи-ношен*, донекле у Рајићевом и Орфелиновом језику, као и у сремском и североисточном банатском говору (уп. Младеновић, *Рајић*, 123; Николић, *Срем*, 353; Милетић, *Извештај*, 28; Младеновић, *Орфелин*, 171).

⁷⁶ Употреба наставка *-йи*, а не *-н*-, код неких глагола VII врсте представља одлику западносремског говора (Николић, *Срем*, 352).

⁷⁷ Уп. Николић, *Срем*, 355—356; Ивић, *Банат*, 155. Исто за Рајића, као и за Орфелина (уп. Младеновић, *Рајић*, 131; Младеновић, *Орфелин*, 172).

ћеће O35 и сл.⁷⁸ Сем тога, он редовно има инф. на *-ћи* + енклитика помоћног глагола; *йрейтии* *ићу* P6; *наићи* *ићеш* P3; *наћи* *ће* O4; *моћи* *ће* O42.

§ 30. *Плусквамперфект*. Поред перфекта, који је најобичније време за изрицање прошле радње у нашем материјалу, долази понекад и плусквамперфекат, који се гради најчешће од перфекта помоћног глагола *бити* и радног придева одговарајућег свршеног глагола.⁷⁹ Нпр.: *и́ако су Мађари били . . . изгубили* P8; *Да су . . . на́или били* P46; *да су о́стали били* P82; *Да нису . . . о́и́шуйили били* P82.

§ 31. *Појенцијал*. У овим испитиваним делима поменути се облик формира најчешће од облика *би* за сва лица једн. и мн. и од радног придева одговарајућег глагола:⁸⁰ Нпр.: *да бы . . . с́и́ао* (3. л. једн.) P7; *човек могао бы* P78; *не бы* Римљани . . . *и́ослали* P27; *не бы имали* P46; *да бы на́или* P66, поред *да бы́ше се и вы кренули* O41.

§ 32. *Прошли појенцијал*. Прошли потенцијал, који ретко долази у штокавским говорима, као и у савременом књижевном језику, и у Текелијином језику, твори се од обичног потенцијала и радног придева глагола *бити*:⁸¹ *да бы они ц́ёло на́двладали били* P46; *и́обы . . . били и́обыли* P48; *Те не бы ю было изгуби́о* P72; *не бы били могли* Римљани *на́двладати их* P82.

§ 33. *Најомене о образовању имперфектизованих глагола*. Глаголи са инф. основном на *-ива-* и *-ава-* често се употребљавају у Текелијином језику, у чему се понекад Текелија не подудара с данашњим стандардним језиком.⁸² Нпр.: *обшуживаи́и* O20; *и́одсмойриваи́и* O66; *на́дглеи́иваи́и* O81; *обраниваи́и* P30; *о́и́зраи́ивао* O30; *оса́дываи́и* P39; *оса́дывао* P60; *и́редвладываи́и* P46; *обраи́ывали* P65; *уредываи́и* P68; *кад су се скуи́ливали* P70; *о́и́зраниваи́и* P73; *оса́дывао* P79; *обранива и су* P83; *и́одкреи́ява* O21; *и́рену́ава* O23; *и́росв́и́лзва* O30; *и́реизикаваи́и* O51; *да се . . . разлучава* P3; *искусаваи́и* P88; *и́риси́раси́ава* P38.

§ 34. *Најомене о глаголима*.

а. У Текелијином језику налазимо облике од глагола *раси́и*, као и од глагола *раси́и́и*:⁸³ *о́и́раси́у* O54; *о́и́раси́ао* O56; *расла* P77, поред *раси́и́о* P76; *раси́и́а* O73.

⁷⁸ Поред цитираних облика долази једанпут у 3. л. мн. и облик *бы́ею* O57, који је образован помоћу енклитичког облика *ћею*, а не *ће*, као у савременом књижевном језику. Уп. и одговарајуће пуне форме наведене енклитике у Рајићевом, као и у Орфелиновом језику (уп. Младеновић, *Рајић*, 117—119; Младеновић, *Орфелин*, 171).

⁷⁹ Слично је и код Рајића (уп. Младеновић, *Рајић*, 125).

⁸⁰ Једанпут у 3. л. мн. долази и облик *бису* уместо данашњег *би*: но горделиви Римљанин захтевао е, *да бы су они своя оружја издали* P25. Даље о овом облику, в. Александар Албин, *Појенцијал и облици бисам, биси, бису*, Зборник за филологију и лингвистику, књ. XI, 17—23.

⁸¹ Уп. Александар Белић, *Историја српскохрватског језика*. Књ. II св. 2: *Речи са конјугацијом*. Београд, 1962, 87. Слични примери се јављају и код Доситеја (уп. Сучевић, *Доситеј*, 58).

⁸² Слично је и код Рајића (уп. Младеновић, *Рајић*, 126).

⁸³ Облици од глагола *раси́и́и* јављају се у Рајићевом и Доситејевом језику, као и у северној и западној Бачкој, у Банату, и у другим говорима (уп. Младеновић, *Рајић*, 131; Сучевић, *Доситеј*, 42; Поповић, *Извештај*, 485).

б. Поред форми од глагола *слаџи* долазе и облици од *шиљаџи*:⁸⁴ *џослао* P52, 75; *џослали* P68; *џослаџи* O51; *џошля* O68, поред *шиляџи* O25, 55; *шиляџе* O3; *шиля* O64; *шиляо* P59; *шиляли* O26.

в. Уместо данашњег инф. *џрџиџи*, налазимо код Текелије: *џрџиџи* O41; *џерџиџи* O65.⁸⁵

ИЗ СИНТАКСЕ

§ 35. Насупрот стању у данашњем стандардном језику, Текелија употребљава конструкцију *за + инф.*:⁸⁶ *За оџмекчаџи* P3; *за обдржаџи* P23, 87; *за избейџи* P3.

§ 36. Текелија употребљава конструкцију *за + гениџив* у значењу „за време“: *за живоџа* O39.⁸⁷

§ 37. Насупрот стању у савременом књижевном језику где се инструментал оруђа употребљава без предлога, у Текелијином језику често налазимо конструкције с предлогом: *с койлџм га ранџо* P66; *с Торонџмы и бедемы укрџџо* P76; *не бы . . . сџ голомџ рукомџ уваџџо* O19; *руке свое сџ другихџ рукама накаламџиџи* O65; *сџ новџы џолзовайџи се* O46.⁸⁸

§ 38. У овим испитиваним делима налазимо облик *кога* у ак. једн. и онда када се овај заменички облик не односи на жива бића:⁸⁹ *а џо овим дџао е бедем, кога е с џрошџџем џрекрџо* P 44.

§ 39. Поред правилне употребе присвојне заменице *своџ*, у Текелијином језику налазимо примере где се уместо *своџ* употребљава присвојна заменица дотичног лица: *моџ и сл.*:⁹⁰ *хоџу, да даемџ. . . имџџне мое* O35; *Ј вамџ даемџ новџе мое* O35; *Окрените . . . очи ваше* O30; *Спасителя вашеџа видиџете* O30; *ущедрите дакле руке ваше* O41; . . . *кушали су Астурџы, и Кантабреџы џнову свџбоду опџт придоџбыти* P80.

§ 40. У Текелијином језику енклитике се често не налазе иза прве речи у реченици, или иза прве акценатске целине, насупрот стању у савременом књижевном језику. Нпр.: *Шпанџы скуџили су . . .* P16; *На оваџ поздрав Фулвџус оџџиџао е* P17; . . . *али Бакари гонџили су их* P39; *едномџ рџчџомџ само могао бы реџи* 930; *све оне џе совершџити* O24; *то сама џе праведливџсть допустџити* O51, поред *Колико су пути Црно-*

⁸⁴ Исто уп. за Раџиџа, као и за сремски говор (уп. Младеновиџ, *Раџиџ*, 64; Николиџ, *Срем*, 356).

⁸⁵ Раџиџ, напротив, има данашњи књижевни облик (уп. Младеновиџ, *Раџиџ*, 138).

⁸⁶ Ово је особина Раџиџевог, као и Доситејевог језика. Исту конструкцију налазимо у Срему (уп. Младеновиџ, *Раџиџ*, 144; Сучевиџ, *Досџџеџ*, 59—60; Николиџ, *Срем*, 367).

⁸⁷ Слично је и код Раџиџа (уп. Младеновиџ, *Раџиџ*, 141).

⁸⁸ У Срему, као и у Банату, јављају се слични примери с предлогом. Младеновиџ наводи један пример за Раџиџев језик (уп. Николиџ, *Срем*, 366; Ивиџ, *Бан. Хере*, 345; Младеновиџ, *Раџиџ*, 141).

⁸⁹ Слично је и код Раџиџа (уп. Младеновиџ, *Раџиџ*, 142).

⁹⁰ Слично уп. за Доситеја, као и за Раџиџа (уп. Сучевиџ, *Досџџеџ*, 50—51; Младеновиџ, *Раџиџ*, 142).

у нашем материјалу:⁹⁷ Но *будући*, да се мојој книжици та лепа срећа . . . трефила О4; *но будући* да таково безъ бацине . . . не може се слеме управителству служити О50; *Будући* да су новци таскій опредѣлени на потребе сиромашке дѣце О75.

ЗАКЉУЧАК

Испитивање фонетских, морфолошких, као и синтаксичких особина ових Текелијиних дела показало је да, у односу на данашње војвођанске говоре, као и на савремени књижевни језик, постоји доста подударња са поменутим народним гвсврима, а делом и са данашњим стандардним језиком. Дијалекатски елементи у свим делима као што су: познати војвођански икавизми морфолошког или фонетског пресека (дат. -лок. једн. именица ж. р. на -а; дат.-лок. једн. личних заменица; наставци инстр. једн., ген., дат., инстр. и лок. мн. заменичко-придевске промене;⁹⁸ лок. мн. именица м. и ср. р.; инф. основа глагола VII врсте: *нѣ* > *ни*; *йре*-уместо **йри*; *ѣј* — *иј* у ксмпаративу-суперлативу, одречном облику *јесам*;⁹⁹ прилогу *гди/нигди*, и у речи *сикирица*); губљење /х/ у свим положајима; сблици императива (2. л. мн.) без -и; судбина сугласничке групе *хв* (*файи*-, *вайи*-); уклањање хијата насталог губљењем /х/ путем контракције; прелаз *с* испред заменичког *њ*- у *ш*; *мн*- > *мн*- (*млого*); упрошћавање -*дм*- (*ома*), -*йин*- (*мейуи*), -*вљ*- (*йоси*); ширење наставка *о*- основе у инстр. једн. (м. и ср. р.); ширење -*јом* код именица -и основе; присуство недоследне алтернације *к* : *ц* у дат. -лок. именица ж. р. на -а; лок. типа *о овим човеку* : -у уместо -е у 3. л. мн. презента глагола VII / VIII врсте; појава -*ду* у 3. л. мн. презента глагола *имайи*, *не смейи*, *знайи*, *йознайи*, *морайи*, *волейи*; употреба -*йи*, а не -*н*- у глаголском трпнсм придеву код глагола VII врсте; инстр. оруђа с предлогом; *мрзейи на* и сл.) — указују на блискост Текелијиног језика са војвођанским гвсврима, нарочито сремским (ширска употреба наставка -а у лок. мн. именица ж. р. на -а, одлика данашњег сремског, а и бачког говора, врло је занимљива) као и банатском гвсвру.

У односу на савремени књижевни језик, Текелијин језик показује, као што смо већ казали, извесна подударња (на пример, неизмењене групе -*ми*-, -*мљ*-, -*ни*-, -*мњ*-, *гд*-, *кћ*-, *йи*); употреба дужих облика инф. и глаголског прилог садашњег; тенденција ка обличксм синкретизму у дат. -инстр. лок. именица ж. р. на -а преко -*ама*; облици *нама*, *вама*, *њима* у дат.-инстр.-лок. мн. личних заменица; наставак -*им* (*а*) у дат. -инстр. -лок. мн. заменичко -придевске промене; познавање облика типа *чийају*; -*ну*- код глагола III врсте, као и познавање појединих икавизама поменутих раније) — која свакако језик овога писца у великој мери приближују данашњем савременом књижевном језику.

⁹⁷ Уп. Младеновић, *Рајић*, 146; Сучевић, *Досијеј*, 54.

⁹⁸ Као што је познато, сви наведени икавизми такође се налазе у савременом стандардном језику.

⁹⁹ И ови икавизми долазе у данашњем књижевном језику.

НАДРЕДНА СЛОВА У ВУКАНОВОМ ЈЕВАНЂЕЉУ

Правописни феномен дизања слова над врсту расправа Ј. Вране уз издање Вукановог јеванђеља није обухватила. Пошто фототипско издање јеванђеља¹ пружа могућности за посматрање у тсм правцу, задржаћемо се на овој доста честој правописној црти. Ограничићемо се на првих стотину страница које садрже текст писан руксм све четвртице писара.² Ради веће прегледности одвојићемо примере са једним самогласничким или сугласничким словом над врстом од оних у којима су два или више слова, односно читави делови речи написани над редсм. С друге стране нећемо обухватити примере дизања целих речи над врсту, што представља посебан проблем.

Задатак првог дела овога рада је да помоћу класификације грађе која се добија исписивањем свих примера са словима над редом утврди постојање или одсуство одређених правописних правила.

ПРЕГЛЕД ПРИМЕРА СА ЈЕДНИМ СЛОВОМ НАД ВРСТОМ

Најчешћи положај у коме се самогласничко слово диже над врсту је крај реда. То уједно може бити и крај речи. Списак таквих примера из рукописа првог писара је: ^евы^овъш 144г(7)³, ^она^ок 120г(11), 123в(2), ^оже^он 121в(22) и ^освѣ^одѣ^оте^ольств 125в(15) без титле и под титлом⁴ ^она^ок 114д(12), 117в(5).

¹ Јосип Врана, *Вуканово еванђеље*, пос. изд. Српске академије наука и уметности књ. CDIV (Одељење литературе и језика књ. 18), Београд 1967, 109—487.

² Први писар је написао текст од 111. до 125. стране (изузев Симеоновог одломка на 124. страни). Рукопис другог писара су три ступца који се налазе на 127. и 128. страни. Радом је обухваћен Симеонов рукопис, одломак на 124. страни, 126. страна и део од 165. до 211. стране. Прегледан је рукопис четвртог писара који почиње на 128. и завршава се на 164. страни издања.

³ Први број означава страницу у издању, а, в, г, д стубац на листу, број у загради ред у ступцу.

⁴ И у даљем излагању даваћемо податке о стављању титле, пошто је надредно слово са титлом комплетан знак.

Сви примери из текста другог писара немају титлу над дигнутим словом. То су: ^ацѣсар 127а(15), ^ен 127в(17), ^оег 127а(18), ^отъкъм 127в(15), ^оег 127в(20) и ^ввѣкъз 128г(2).

Осим у примеру ^ввѣсм 164г(24) у четвртог писара је надредно слово увек покривено титлом. Нађени примери су: ^хвѣк 143в(21), ^оп 137в(20), ^опк 139а(11), 143а(26), 150г(12)) 150д(19), 159а(21), 160д(2), 163в(4), ^оег 147в(26), ^омоег 148г(5), ^втом 151а(9).

Анализирани део Симеоновог рукописа има знатно више оваких слова над редом. Са титлом су: ^авѣмѣтајуш 173а(21), ^аим 173а(23), ^аимен 174г(16), ^ан 174д(2), 175в(13), 191а(12), 198д(24), ^ачѣд 176г(2), ^аиродинадин 192г(13), ^есоуш 170г(10), ^ен 172г(2), ^ерѣш 183в(18) ^епокаш 184д(7), ^епознавш 192д(11), ^едалеч 193а(21), ^еж 199в(16), ^химен 176г(5), ^опк (писано и са почетним ^к) 165а(22), 167в(10), 173в(25), 187в(8), 200д(26), 209а(24), ^одѣвр 168г(19), ^осѣм 200г(20), ^вем 162г(18), ^ввоудѣт 166в(3), ^воучеником 175в(6), ^впѣц 189в(15), ^внародом 200д(1), ^вѣдин 204г(24). Са надредним словом без титле долазе: ^амир 189а(10), ^аслѣпѣц 195а(26), ^агодин 200г(9), ^ен 201а(10), ^еж 184г(23), 202д(19), ^есѣдѣш 185а(26), ^еслышит 193а(26), ^еразоумѣш 198д(13), ^еидош 203а(3), ^еречет 208г(3), ^еглаш 209в(10), ^хвѣндеш 182д(9), ^хсѣблзні 189в(14), ^ов 175в(12), ^опк 185а(28), 195в(6), 198д(1), 203а(12), 203в(20), ^всимон 174г(17), ^вмоим 181а(15), ^вѣдинѣм 181в(21), ^вможет 184г(8), ^вим 184г(24), ^ввѣсѣх 188д(27), ^вситѣх 189а(6), ^дпованет 197а(20), ^вкон 205в(5), ^внам 209а(13), ^впослѣд 211а(8), ^вн 211а(19), ^вроуц 202д(9).

Уочљива је висока фреквенција примера у Симеоновом делу рукописа. Сва тројица писара заједно имају 26, а он сам 64 примера.

Изложени подаци показују да се титла са надредним словом не ставља редовно. Тачност резултата у вези са титлом зависи од могућности увида у право стање што фототипско издање сваки пут не пружа.

Самогласничко слово се на крају реда, али не и речи налази над врстом у рукопису првог писара у речима: ^ем-^исиу 115в(16), ^им-^ирѣ 111а(24), ^ипр-^ишѣль 117а(5), ^ѣпр-^иломѣ 114д(14) непокривено титлом, а у ^оств-^ири 122д(2) под њом.

Други писар је дизао слово и у овом положају без титле: ^авр-^ишно 128г(15), ^езнам-^иниѣ 127а(8), ^ед-^исети 127в(1), ^ем-^инѣ 128г(11), ^ипр-^идоу 128г(3), ^ом-^ира 128г(6).

Сви примери четвртог писара сем ^ом-^иѣ 156г(1) и ^онем-^ижете 159а(11) су слово о под типлом. То су; ^ом-^инѣго 133в(14), ^онедоу-^иг-^имѣ 134г(18), ^ох-^итеѣ 143а(19), ^оп-^игивѣнѣтъ 151а(7), ^оп-^идовашѣ 154г(26), ^отв-^иритѣ 155в(15) и ^озак-^инѣ 164г(13).

Симеонов део рукописа има ово слово под титлом чешће: ^апоу-^иш-^иен 167а(21), ^аближѣн-^иго 168г(14), ^апослоу-^иш-^иѣтъ 171в(20), ^ан-^ирекошѣ 176г(25), ^ам-^иловѣри 196д(18), ^едр-^ивѣнымѣ 166г(14), ^еимен-^имѣ 171а(20), ^ево-^илѣш-^инѣ 174д(13), ^еслыш-^иѣ 187а(23), ^ен-^иго 199а(9), ^ивъзненав-^идиши 168г(15), ^ипр-^иложѣтъ 169в(21), ^истеж-^итѣ 174д(22), ^иненав-^идини 176г(4), ^иоу-^ичен-^икоу 176г(21), ^ив-^идѣшен 187а(22), ^ипогоу-^ив-^итъ 197в(25), ^иоу-^ичен-^икы 200д(9), ^им-^ироу 201а(13), ^отв-^ин 166д(2), ^отв-^ирецимѣ 168г(21), ^ом-^иимѣ 168д(21), ^оп-^ислѣдѣни 169в(7), ^опр-^иповѣдаите 174д(10), ^отв-^инѣ 178г(22), ^оск-^изѣ 184д(18), ^оств-^иритѣ 185а(21), ^осв-^иимѣ 197в(11), ^осв-^ию 198г(5), ^опокл-^инишѣ 207а(25), ^ѣприт-^ичами 187а(21), ^ѣкр-^иѣнениѣ 208г(25), ^ѣпр-^илюбвы 166д(22). Слово без титле над редом је у речима: ^ап-^икывытиѣ 169а(16), ^ан-^ирицаѣмаго 173а(18), ^акор-^ибѣль 173в(10), ^аз-^ипада 182д(23), ^аслыш-^ити 184д(13), ^аоу-^икр-^ишеноу 184д(27), ^асконѣч-^иниѣ 189в(10), ^аслыш-^ити 189в(22), ^апл-^ичѣ 190г(21), ^авл-^исвимисаѣтъ 191а(18), ^ахр-^инити 197а(3), ^аск-^изати 197а(18), ^асовр-^ини 202г(8), ^ан-^иѣти 202д(17), ^апрѣд-^инѣ 204г(8), ^аст-^ирци 208г(15), ^ан-^ироди 211в(3), ^еоу-^ич-^иникома 177а(25), ^еприн-^исошѣ 191а(11), ^есв-^иза 192г(3), ^еприв-^идошѣ 195в(17), ^ераздрѣш-^инѣ 201в(25), ^еж-^инѣ 206д

(5), ^иникол-же 171а(23), ^ипр-ѣмы 195а(5), ^ифар-сеи 196г(8), ^ипр-ходяща 198г(20), ^ипр-деть 198д(4), ^изчен-ци 200г(7), ^ипр-ведоше 202г(26), ^ив-ноградъ 202д(18), ^иоучен-ци 205в(22), 207в(19), ^ипр-де 208д(25), ^ипришедьш-мъ 209а(22) ^ик-нось 211в(18), ^от-гда 172г(9), ^опр-седоуть 172г(18), ^оств-роу 173а(24), ^ом-та 177в(3), ^осв-имъ 181а(13), ^ом-и 185а(23), ^осѣян-и 188г(5), ^осв-и 189в(12), ^осв-его 199в(12), ^опр-срѣдѣ 200д(20), ^одом-витоу 202д(15), ^оразвоинник-мъ 205(1), ^осъм-ковъница 207в(21), ^инем-ице 173в(26), ^ирав-ны 203в(6), ^ипр-шедь 173в(2), ^иразоум-сте 196д(20), ^ивбр-те 203а(8).

Док у тексту све тројице писара има укупно 20 ових примера, Симеон их сам има 87. Примери надредног слова у тој позицији су чешћи без титле.

Самогласничко слово на крају речи, али не и реда долази ретко у све четворице писара. Такви примери првога писара су: ^ивнѣани 112д(24), ^иним 120д(17) и ^ивод 122г(19) без, а ^иник 111в(3) са титлом.

Други писар нема примера, а четврти је такође у свим примерима ^ипочръпальник 140д(20), ^ивѣд 150г(10), ^ивѣс 137а(8), ^ин 137в(3), ^иприд 152г(14), ^инаставит 159а(15), ^ив 163в(4), ^игазофилики 138д(1), ^иславо 156д(20) изоставио титлу. Једини пример са њом је: ^имног 157в(15).

И примери Старца Симеона су без титле: ^ихромы 194д(1), ^инѣмы 194д(1), ^ивѣсны 194д(2), ^ипришедше 203а(23), ^иик 181а(6), ^иег 184г(10), ^ив 202г(7), ^идесет 204д(19), ^ивид 200г(2), ^исово 182д(14).

Први писар је ставио самогласничко слово на почетку речи над врсту само три пута: ^изѣдоуть 124д(18), ^ислышетъ 124д(17), ^искрък-шении 124д(20). Други писар нема примера, а у тексту четвртог се јављају: ^имоу 142г(19), ^истина 139в(3), ^иде 142г(5), ^идѣхоу 142г(11), ^изиде 144д(9), ^изъгонитъ 146г(3), ^ихъ 153а(14), ^истина 155а(19), ^изми 134д(19), и ^имиї 148д(11).

Прегледани део Симеоновог рукописа има ^ии 192г(16), ^иноу 189а(1), ^иди 203в(14), ^исѣявы 189а(27), ^имоу 206г(10) и 209а(15).

У свим примерима све тројице писара испред почетног и надврстом налази се и у врсти. Титле нема.

Самогласничко слово над редом у положају ван краја реда, краја или почетка речи и скраћенице је нешто фреквентније.

Из првог рукописа су такви примери без титле: ^иамнѣ 117а(12) и ^охѣѣсте 125в(12), а са њом је ^оинниѣ 119а(19).

У рукопису другог писара стоје: ^изнаменѣ 128г(13), ^онардѣ 127в(25), а из четвртог су: ^асиломѣстѣи 148д(12), ^енедовѣлѣтъ 144д(25), ^евѣроуи 153в(2), ^евѣроуѣши 163в(3), ^ипочрѣпальнѣка 140д(20), ^ичлѣвѣкоѣвѣнца 143а(21), ^опетрѣи 129а(21), ^оникмоуѣже 139в(6), ^ѣдврѣли 145в(21, 24), ^ѣдврѣ-
никѣ 145в(26), ^ѣдврѣ 146г(16, 21), ^ѣвѣскѣ 134г(2), ^юѣже 162г(6), ^апосаше 162д(8). Ови примери и другог и четвртог писара су без титле на надредном слову.

Симеонов део има 9 оваких примера са титлом:

^осѣа 169в(26), ^опропѣдѣтиѣ 176д(9), ^опгоуѣвити 176д(15), ^опридѣше 177в(8), ^онедѣстоитѣ 192г(7), ^омлахоу 192д(15), ^онардѣи 195в(21), ^орекѣше 211в(10), ^ѣсѣблажнѣиѣтъ 201в(2) и 24 примера без титле. То су: ^ѣкрѣпѣкаго 184г(12), ^ѣниѣ 189а(24), ^ѣскрѣвноу 189в(28), ^ословѣиѣ 182д(10), ^отѣгда 184г(12), ^онародѣиѣ 187а(11), ^овѣгѣтъсѣиѣа 188г(3), ^осѣи 189а(18), 191а(30), ^опгѣрѣвоше 192д(1), ^отѣгда 192д(19), ^озакѣиѣ 193а(11), ^оксѣиѣ 195в(8), ^опрѣславѣиѣста 195в(15), ^отакѣвѣхѣ 202д(7), ^огѣдиноу 202д(23), ^омѣжѣта 204д(3), ^ооугѣтовѣано 204д(16), ^ѣтрѣжѣ-
никѣиѣ 205а(19), ^ѣшѣдѣше 189д(20), ^ѣзѣли 190г(18), ^ѣдѣци 190д(25), ^ѣрасѣкасте 209а(19), ^юварѣтъ 209а(11).

Већи део ових примера је са ^о над врстом.

Писање самогласничког слова над редом у скраћеницама је посебан проблем. Задржаћемо се ипак и на њему.

У свим скраћеницама у којима се самогласник диже над врсту сем у примеру ^еизѣва 194д(9) из Симеоновог рукописа то је увек слово ^о.

Први писар је написао наредно ^о са титлом у речима: ^опрѣрокѣ 112д(3), ^опрѣкѣ 112д(16), ^огѣлоуѣца 114д(8), ^огѣлоуѣшѣ 115а(19), ^огѣла 120д(1),

глетъ 120г(3), 122г(1), глахоу 124г(7). Без титле су: гла 115а(22), 115в(3), 120д(9), 121в(19, 21, 24), 122г(8, 11, 21), глаше 119а(8), 123в(5), глау 124д(1).

Скраћенице другог писара су пррокъ 127а(11) и члвѣчскыи 128г(19).

У рукопису четвртог писара без титле над о је само реч прркъ 141а(25). Остале су: пррци 144г(5, 11), прркъ 145в(2), 163в(9), 164г(22), пррокъ 149а(22), пррка 153а(8), пррцѣхъ 154г(21) и глауше 131в(25).

Сименов рукопис и ту предњачи. Примери су и бројнији и разноврснији. Под титлом је дигнуто слово у: пркы 165в(24), 184г(29), прци 170г(21), пррчствовахоми 171а(17), пррка 179в(20, 21), 196г(25), пррци 180г(6), 187в(11), пррчство 187а(26), прркоми 189а(12), прркъ 191в(20), члвка 195в(18), бгми 211а(24), глау 166г(18), глахоу 195в(23), гви 167в(5), гноу 174г(5), гнома 178г(27), а без титле је у скраћеницама: пркъ 170д(9) пррка 192г(10), 195а(3), 208д(10), 209в(13), пррчствова 193а(14), пррче 195а(4), пррчоу 195а(5), члвкми 188г(18), глати 185а(10) и гнъ 203а(17).

Статистички преглед писања самогласничког слова над врстом је:

Писар	Крај реда	Крај речи (ван крај реда)	Почетак речи	Скраћенице	Остали положаји	Укупно слова
I	12	4	3	20	3	42
II	12	—	—	2	2	16
Симеон	151	10	6	30	33	230
IV	22	10	10	10	16	68
Укупно слова:	197	24	19	62	54	356

На основу изнетих података можемо закључити да су писари Вукановог јеванђеља без ограничења свако самогласничко слово могли дићи над врсту. Сва четворица писара то не чине подједнако често. Прегледаних 48 страна Симеоновог рукописа имају надредно самогласничко слово 104 пута више од 52 стране писане руком остале тројице

писара. Најфреквентнији положај је крај реда. Ако издвојимо резултате који се односе на скраћенице (пошто је то и посебан проблем), на крају реда је 100 ових слова више, него у свим положајима заједно.

У даљем излагању прећи ћемо на сугласничка слова над врстом.

Један сугласник (који није у сугласничкој групи) на крају речи и уједно и реда не постоји у рукопису првог и другог писара. Ни у писму остале двојице писара нема много примера. Четврти писар има:

л^тѣ 134г(20), ов^трѣи 146г(24), ами^н 151в(11), 154д(24) са титлом и соу^хху 134г(11), ами^н 155в(19) и л^тѣ 144д(1) без ње.

Симеонови примери под титлом су: ѡвѣ^хча 170д(11), ами^н 175а(25), ва^с 209а(25), а без титле су: инѣ^х 184д(29), съжизаю^т 189в(9), идѣ^т 189в(30), 197в(23) и послѣ^д 209а(19).

Примери са дигнутим сугласничким словом само на крају речи, а не и на крају реда такође не постоје у првом и другом рукопису. У рукопису четвртог писара покривена титлом су оваква

слова у речима: ами^н 139в(10), 143в(18, 18, 24, 24), 144д(4, 4), 145в(19), 146г(15), 151в(21), 159в(14, 14), 160г(8, 8, 14, 14), 162д(7, 7), живѣ^т 135в(7), лѣ^т 134г(23), слѣ^хпы 134г(11), възлюбѣ^х 161в(19), прѣ^д 164д(26). Без титле су: хро^хмы 134г(11), ами^н 139в(10), погивѣ^тноу 147а(26) и идѣ^мѣ 157в(23).

Симеонов рукопис има ове примере под титлом: ами^н 166д(16), 195а(14) и бра^т 176г(1). Бројније су речи са непокривеним надредним словом. Њихов списак је: бра^т 174г(19), гра^д 174д(6), на^д 176г(20), гра^д 176г(15), ами^н 176г(13), рождѣ^хны 179в(28), има^т 180г(23), ва^с 180д(16), 204д(26), сл^т 181в(25), събираю^т 181в(8), на^с 191в(17), ами^н 198г(15), 200д(21), 201в(20), 209а(9), нетрѣ^твоу 200г(15), виногра^д 202д(22), 203а(15), хо^тще 205а(1), имаю^т 206г(6).

Дигнуто слово на почетку речи је само у Тоу 177в(20) из Симеоновог рукописа.

Слово дигнуто из сугласничке групе такође није често. Први писар има ро^джено 117в(2), при^лнемоу 125в(8), ема^моу^сь 113а(16) и доу^рзи 120д(19), а други зема^д 127в(10). Сви су примери без титле.

Четврти писар је написао ова слова са титлом: ^вр^вави 148г(20), ^дне^дхожаше 151а(20), ^дпр^дѣже 161в(25), ^ли^лр^ллиманъ 137а(24), ^лне^лимете 138д(23). Без ње су у том положају надредна слова следећих речи: ^вр^вави 142г(15), ^дпри^дхожѣ 141а(13), ^лне^лмете 130г(25), ^лпри^лметъ 144д(26), ^лзе^лми 156д(15), ^зо^зуложи 137в(13), ^кр^кель 155а(8), ^кни^ктоже 155а(20), ^тни^ткоже 137в(4), и ^тпри^тчоу 146г(11).

Из Симеоновог дела овакви сугласници са титлом су: ^лч^ловѣкъ 183а(21), ^лко^лрабъ 185а(29), 206д(7, 13), ^лч^ловѣкоу 190г(28), ^лч^ловѣкомъ 191в(3), ^тко^тромоу 211а(11). Без титле постоје у примерима: ^дто^дже 168д(11), ^дш^ддеже^дми 169в(14), ^дпр^дѣже 169в(19), ^дпро^дхожаше 173в(12), ^до^ддежи 178д(23), ^дтро^ду^джающе 181а(21), ^дпро^дхожаше 195в(25), ^дпр^дѣже 198д(2, 5), ^дстра^джетеъ 198д(23), ^дко^длижо 199а(22), ^дта^дкоже 203а(6), 211а(6), ^ди^дга 177а(23), ^дто^дга 169а(9), 184г(12), ^дв^дъзавъ 206г(22), ^вв^вѣтѣхъ 189а(1), ^лко^лраби 173в(6), ^лко^лрабъ 173в(10), ^лпри^лне^лметъ 201а(3) и ^лпри^лне^лмше 203в(3).

Сви остали примери са сугласничким словом над врстом су у скраћеницама. Оне су двојаке. У једном случају слово се диже над два једнака самогласника при чему се један самогласник не пише. Другу групу чине разноврсне речи од којих се свака скраћује на посебан начин.

Прво ћемо изнети примере са сугласничким словом дигнутим над два једнака самогласника.

У делу првог писара је само један пример ове врсте ^тлѣ^т 119а(2), а други писар их уопште нема.

Скраћеница ^чр^ч се код четвртог писара налази врло често. Складом ову реч исписује само 8 пута. Примери са ^чр^ч су на странама: 129в(12), 130г(6, 14), 130д(8, 17), 131а(23), 131в(15), 133а(2, 12), 135а(7), 137а(8, 10), 137в(18), 138д(7, 26), 139а(9, 23), 141а(2, 17, 19, 23), 142г(3), 143а(8), 143в(24), 144д(3), 145а(7), 145в(6), 146г(14), 146д(1), 147а(20), 147в(24, 24), 148д(10, 26), 149а(12, 22), 149в(24), 150г(15), 150д(7, 9, 10, 13), 151а(3), 152г(22), 152д(4, 13, 23), 153а(9, 13, 19), 153в(2, 24), 154г(11, 15, 25), 155а(1), 156д(4), 157в(3), 158д(4), 159а(18), 160г(13), 161а(1), 162д(2, 14, 22, 24), 163в(1), 164г(23), 164д(5). Осим ових примера у којима се над ч налази титла, срећемо и неколико случајева без ње: 140г(15), 140д(14), 142г(8, 18), 142д(19), 145в(14), 146г(11), 149а(2), 151а(9, 10), 155в(12).

Заменица оно у изразу ^ввѣмѣ оно има слово н над врстом 11 пута, а исписана је у реду на страни 128г(1) и 144д(14).

Титла се над словом не види добро четири пута на странама: 134г(6), 140г(21), 160д(25) и 156д(3).

Остале скраћенице овога типа у тексту четвртог писара су: ^дпованѣтъ 148г(26), 152д(10), ^дповѣнь 148д(21), ^сгла 147а(14).

Симеон није тако доследан у писању речи ^рече дизањем слова над ред. Исписује је нескраћену у врсти 47 пута, а као ^чре 77 пута. Стране на којима се примери са дигнутим ч налазе су: 166г(21), 166д(21, 21), 167а(17), 167в(2, 3), 168г(10, 13), 168д(18), 169а(10), 169в(11), 170д(8), 171а(10), 172д(1), 173а(23), 174д(21), 175в(6), 176г(10), 177в(2), 178г(9), 179в(23), 185а(11), 191а(14), 191в(29), 193а(6), 197в(18), 199а(13, 25), 201в(18). У доведе наведеним примерима надредно слово је под титлом. У даљим примерима није стављена: 166г(8, 24), 172д(13), 177а(3), 178г(16), 179а(27), 180г(13), 181а(13), 182д(7, 19), 183а(2, 14), 185а(16), 185в(4, 28), 186г(23), 187а(12), 188г(29), 188д(20), 191а(20), 191в(20), 193а(26), 193в(13, 21, 23), 194д(11), 198д(4, 15), 200г(14, 19), 200д(21), 202г(11), 203в(10), 204г(6, 21), 204д(2), 207а(5, 11), 208г(20, 23), 208д(8, 13, 17, 20, 23), 209а(3, 22), 211а(15).

У изразу ^ввѣмѣ оно слово н није дигнуто само на страни 200д(15). Случајева са дигнутим словом је 38 од којих слово н има титлу само на страни 171в(2), 185а(7), 191а(9), 195а(24), 197а(13), 200г(1) и 204г(2).

У овај начин скраћивања долазе још и примери: ^дповѣнь 169а(6), ^доуповлоу 177в(4, 15), ^дповѣнь 180г(14), ^дпованѣтъ 188г(8), 197а(20), 198д(2), ^доупови 188г(15), ^дповѣно 188д(20), 190г(8), ^дповно 189в(25), 190г(3), 202д(14), ^дповѣнь 190г(28), ^дпросѣрѣ 175в(8), 192г(14), 202г(10), 206д(21), ^дсвѣтнѣ 175в(18), ^дгра 175а(23), 176г(12), 205в(6), ^дромѣ 184д(6), ^ди 208д(2), ^тпла 172г(12), ^твра 172д(10), 173а(18, 21), 173в(4), 174г(21), ^тпи 204д(4, 5) без титле над дигнутим словом и малобројни примери са титлом: ^тштидѣ 171а(24), ^твра 173в(5), 192г(6), ^тзла 174д(23), ^тгле 180г(25) и ^тидѣ 197в(23).

Друга група скраћеница са сугласником над врстом је ређа. У обзир долази ограничен број лексема које се могу скратити и на други начин.

У рукопису првога писара се налазе скраћенице ^дсрѣѣмъ 114г(18) и ^дсрѣѣ 114д(19) оба пута без титле над ^дд, затим ^схъ 112г(24), 115в(18), 119в(15) са титлом, пошто је то сакрална реч.

Сугласник ^сс је над ^свѣ на странама: 111а(9, 24), 111в(11, 21), 112д(21), 113в(15), 114д(12), 118г(24), 119а(2, 24) покривен титлом, а без знака титле су: 111а(10), 112г(3), 121в(12).

Други писар је само над ^свѣ дигао слово ^сс. Слово ^сс је са титлом у примеру ^свѣ 127а(17), док је на страни 127а(23), 127в(9), 128г(1) непокривено.

Ни у рукопису четвртог писара нема много таквих примера. То су са словом под титлом: ^дсрѣѣмъ 153а(17), ^дсрѣѣ 155а(3), 157в(5), 160г(4), ^свѣ 130г(1), ^схъ 135в(25), 137в(3), 163в(12), ^чза 145в(20), 146д(21), 157в(23) и ^дко 146д(21). Непокривена титлом су: ^дко 128д(22) и ^дсрѣѣ 153а(15), 153в(26).

Рукопис старца Симеона и овога пута садржи највећи списак. То је: ^дсрѣѣ 165в(11) са титлом над ^дд и ^дсрѣѣмъ 181а(27), ^дсрѣѣ 187в(1), ^дсрѣѣ 167а(2), ^дсрѣѣмъ 191а(21), ^дсрѣѣ 193а(21), 199в(12, 15) ^дсрѣѣу 199в(10) без ње. Друга фреквентнија скраћеница је ^свѣ. Са покривеним ^сс су: 166г(14), 166д(22), 167в(3, 21), 168г(13), 171в(6), 177а(23), 183а(28), 190д(2), 195а(16). Без титле се налази на страни: 177в(21), 184г(30), 186г(13), 191а(3), 202г(19). Слични примери без крајњег -тъ су ^снѣ 194д(19), 194д(15) под титлом и без ње над ^сс у речима: ^спрѣѣда 166д(14), ^свѣ 208г(19), ^спрѣѣмоудро 191в(12).

Често се среће и скраћеница ^ннѣ са непокривеним ^нн над врстом. Постоји на странама: 173в(5), 174г(21), 179а(20), 179в(29), 180г(3, 7), 192г(7, 20, 25), 208д(11) и 209а(13). На два три места се титла наслућује, али се на снимцима не види јасно.

Остале скраћенице Симеоновог рукописа са сугласничким словом са титлом над врстом су: ^схѣ 179а(22), ^схъ 183в(17), 197а(17), ^сисъ 183а(2), ^сисоу 200д(17), ^сисоу 209в(17), ^снѣрѣмъ 167в(12), ^снѣрѣмъ 197а(21), ^снѣрѣмъ 204г(7), ^скрѣѣлѣ 179в(29), ^скрѣѣлѣ 192г(7), ^скрѣѣ 194д(17), ^сцрѣѣ 167в(14), ^свѣвѣ 168г(18), ^саплѣма 174г(16) ^сча 175в(23), ^нслѣѣѣ 168г

(26), ^дгно^{мь} 176г(20), ^дгна 176г(24), ^жв^ла 165в(8, 11, 13, 15) ^жвлани 165в(16) и ^чза 165а(16). Примери без титле су: ^ск^ср^ст^сѣ^сл^сѣ 180г(3), ^ск^ср^ст^сѣ^сли 198д(15) ^ск^ср^ст^сѣ^сл^сѣ 209а(13), ^св^сл^сг^св^си 200г(24) ^сгно^су 188г(25), ^дв^дл^дк^ды 175в(15).

У списак надредних сугласничких слова није ушло т над ѡ, пошто је употреба те лигатуре врло честа и независна од дизања осталих слова над врсту.

Такође су изостали и примери из рубрика у којима је уобичајено скраћивање дизањем слова над ред. Ради се о неколико речи које се понављају⁵. Уношење ових података у списак знатно би изменио статистички преглед, а не би дао реалну слику. Број примера би зависио од броја рубрика које је један писар написао. Проблем није ни истоветан, јер је скраћивање у рубрикама устаљен правописни манир.

Табела даје статистички преглед примера са једним сугласничким словом над врстом:

Писар:	Ван сугл. групе		У сугласничкој групи:	На почетку речи	У скраћеници		Укупно:
	на крају реда	осим краја			1. тип	2. тип	
I	—	—	4	—	1	18	23
II	—	—	1	—	—	4	5
Симеон	8	24	29	1	153	72	287
IV	6	27	15	—	95	15	158
Укупно:	14	51	49	1	249	109	473

Табела показује да се слово које није у сугласничкој групи дизало над ред ретко ван положаја у скраћеницама. На крају реда и речи се не налази често и по томе се правопис дизања самогласничких слова разликује од сугласничких. У скраћеницама оба типа надредни сугласник је 358 пута, а у свим осталим позицијама 115. Језик јеванђеља пружа и многобројне услове за дизање слова у сугласничким групама жд, гд, вл, вл, мл, и њима сличним. Међутим писари то или не чине или тако пишу ретко.

На крају излагања примера са једним словом над врстом можемо закључити да је у Симеоновом делу највише примера (517), а у остале тројице писара знатно мање (укупно 312).

У току целог прегледа дигнутих слова над ред праћен је и правопис титле над тим словима. Изнети подаци показују да је став-

⁵ То су називи дана седмице, име јеванђелисте, речи ГЛАВА, ГЛАСЬ.

љана над сва слова и то произвољно. Код свих писара и у свим положајима у којима се дигнуто слово јавља постоје примери и са и без титле.

Пошто смо завршили преглед писања једног слова над редом, прећи ћемо на писање два или више надредна слова.

Два или више слова над врстом на почетку речи не срећу се код првог и другог писара. Четврти писар има следеће примере: ^{ни}комоу 129а(26), ^{сѣ}грѣши 148г(23), ^{рѣ}дителѣ 149в(17), ^{вѣ}мь 160д(11), ^{сѣ}ненавидѣ 161а(16) са два и ^имѣне 137в(7) са три слова над редом.

Такви примери Старца Симеона су: ^{тѣ}бѣ 181а(2), ^{сѣ}соуды 190г(14), ^{сѣ}оу 191в(7) и ^{на}сѣди 193в(14). Са више од два слова је и ту само једна реч.

Са два или више слова над врстом на крају речи је нешто већи број случајева.

Први писар је написао: ^{сѣ}зда^{на} 119а(2), ^ѡпоустѣ^{тъ} 120д(12), ^{спсѣ}тъ 122д(20) и ^{сѣ}вѣдѣтельство^{ва} 125в(5).

У рукопису другог писара нема примера. Четврти рукопис има: ^{бѣ}жа^{ше} 129а(24), ^{кр}лима^{на} 137а(24), ^{не}го 139а(6), ^ѡвѣща^{ше} 139в(4), ^{не}го^{же} 141в(8), ^{рѣ}ше 145в(13), ^{ни}кто^{же} 147в(2), ^{ес}мь 148д(6), ^{па}че 153а(26) ^{ма}ко 154г(5), ^{жи}вѣ 154г(17), ^ѡцѣ 155в(9), ^{не}може^{тъ} 156г(8), ^{оце}мь 156г(24), ^{живо}тъ 156а(10) ^{кни}ги 161а(11) са два и ^{отъ}вѣща^{ше} 140г(1), ^{оу}зѣла^{ше} 149в(1) са више слова.

Из Симеоновог текста су: ^{то}го 126д(18), ^{не}може^{ши} 167в(15), ^{оу}во 170г(10), ^{до}нѣдѣ^{же} 172г(6), ^{вѣ}со^{мь} 183в(20), ^{вѣ}ша^{мь} 185а(1), ^{то}гда 188г(23), ^{сѣ}псе^{на} 190д(26), ^{из}гна^{мь} 191а(3), ^{вѣ}со^{мь} 195в(24), ^{дѣ}не^{ви} 192г(11), ^{на}ро^{ди} 193а(26), ^{глѣ}те 196г(15), ^{мло}срѣ^{мь} 197в(2), ^{пло}дѣ 199в(5), ^{мо}же^{те} 199в(8), ^{на}ро^{дѣ} 200г(2), ^{ки}ногра^{дѣ} 202д(18), ^{не}стѣ 202д(8), ^{ви}дѣ^{вше} 205в(22), ^{вѣ}зе^{ше} 206д(1), ^{до}нѣдѣ^{же} 206д(15).

Феномен се јавља и у медијалном положају, али само у малом броју речи.

Из рукописа првог писара су: ^{въ}дрѣ^{мь} 121а(6), ^{дѣ}невѣ^{ше} 122г(17), ^{дѣ}нена^{ви}тъ 123а(9).

У тексту другог писара нема таквих случајева, а у четвртом рукопису су: ^{дѣ}нена^{ви}тъ 136г(21), ^{ко}вѣ^{са}го 137а(20), ^{ли}газо^{фи}кию 138д(1), ^{ве}сѣ^{ни}ни 146д(24), ^{сѣ}со^{уди} 148д(15), ^{вѣ}спостѣ 149в(16).

У Сименовом делу се налазе: ^{се}дѣ^{ти} 165а(18), ^{дѣ}не^{увѣ}рно 176д(6), ^{дѣ}вна^{ви}тъ 178д(1), ^{до}наро^{мь} 185а(8), ^{дѣ}вѣ^{ти} 185в(29), ^{рѣ}ѡг^{ноу} 189а(15), ^{ко}та^{воу} 191в(3), ^{во}дрѣ^{дѣ}ли^{ни} 191в(13), ^{ши}сѣ^{вори}хъ 196г(1), ^{вѣ}полѣ 200г(21) и ^{до}наро^{мь} 201г(21).

У већини ових речи слог дигнут над ред има исти самогласник као онај који му у реду претходи.

У свим примерима са два или више слова над редом титла је ретка. Налази се над словима ових речи из наведених спискова: ѿцѣ 155в(9), то^{го} 126д(18), може^{ши} 167в(15), глѣ^{те} 196г(15), глѣ^{те} 196г(15) и дѣ^{се}ти 165а(18).

Статистички преглед писања два или више слова над редом:

Писари:	Иницијални	Медијални	Финални положај	Укупно
I	—	3	4	7
II	—	—	—	—
Симеон	4	11	22	37
IV	6	6	18	30
Укупно:	10	20	44	74

Цифре показују да је финални положај најфреквентнији, затим медијални, а најмање примера је у иницијалном. Овакав однос дигнутих слова се слаже са правописом надредних самогласничких слова. Симеонов текст овога пута има управо исти број примера као друга двојица писара.

Милорад Радовановић

О УПОТРЕБИ ПАДЕЖА У РОМАНУ „СНИЈЕГ” ВИШЊЕ СТАХУЉАК

Рађено под руководством
проф. др Милке Ивић

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

1. У овом раду биће изложене неке карактеристичне особине језика загребачког писца Вишње Стахуљак из области проблематике падежа, а на основу материјала који ми је за то пружила књига „Снијег” (роман, Зора, Загреб 1964). Напомињем да ће излагање обухватити само оне појединости које у књижевном језику могу да се манифестују у виду варијантних форми, као и оне које по било чему одступају од стандардне ситуације.

О УПОТРЕБИ НОМИНАТИВА

2. У језику Вишње Стахуљак глагол *јосићати* комбинује се искључиво с номинативом именице у функцији допуњавања семантичке садржине глагола (нпр.: *Посићати академик* /106/; *Посићао сам филозоф* /107/).

Глагол *осећајати се* показује колебање у погледу комбиновања с номинативом, односно инструменталом. Исти број примера (3) показује да ове две падежне форме равноправно опслужују овај глагол (нпр.: *Нијико се не би осећао уверијеђеним* /236/; *Ја сам се њред женама увијек осећао глуј* /175/).

Исто колебање јавља се и у конструкцији с глаголом *чинијати се* (нпр.: *Чинило јој се сјааромодним* /268/; *Чинио се сам себи неизмјерно, неизмјерно биједан* /261/).

3. За номинатив је у језику Вишње Стахуљак везана и појава алтернарања конструкција за поређење као + N_{nom.} и *јојуи* + N_{gen.}¹ у истим контекстуалним ситуацијама (однос броја примера је 68/36).

¹ У овом раду симбол N се употребљава за означавање именице.

Није, међутим, видљив никакав релевантни моменат који би регулисао обавезност избора једне или друге конструкције у контекстима (нпр.: *Сејейшлуца на сунцу йойуш лима* /85/; *Лујзине су очи свијетилеле као зелене жеравице* /282/; *Била је малена йойуш дјейейта* /308/; *Била је бијела као мјесец* /65/).

О УПОТРЕБИ ГЕНИТИВА

4. Слободни генитив се комбинује с глаголима који уз себе имају морфему *се* и има функцију генитива објекта (нпр.: *Баш сам се йрихвайио лијейога йосла* /42/; *Осејао је да му се у гужви дойиче йрстију* /68/; *Дјевојчица се држала њене сукње* /68/; *Да се йрихваије својих доминанйних йрава* /268/).

5. Глагол *ослободийи се* комбинује се искључиво са слободном формом генитива у аблативнсм значењу (нпр.: *Жене се ослобађају сйтраха* /97/; *Она дойусйи да се њена машиа ослободи ње* /155/). Није регистрован ниједан случај конструкције *V + од + Ngen.*² с овим глаголом у позицији центра.

Слободну форму генитива тражи и глагол *бојаийи се* (нпр.: *Бојао се издайака* /37/; *Бојим се Филиа Долца* /137/). Ово правило доследно је спроведено и код семантички блиских глагола (*Плашила се ње* /187/; *Уйлашили су се йе брзине* /265/; *Ја сам се йога йресйрашила* /136/; *Пре-йлаши се йолике одговорносйи* /122/).

6. Глаголи *недосйајаийи* и *несйаийи* комбинују се са формом слободног генитива, мада би се у истим позицијама могла очекивати и номинативна форма (нпр.: *Свима нам недосйаје знања* /268/; *За йравог ли-мара недосйаје ми сйваралачке фанйазије* /107/; *Тада сјене одједном несйане* /36/; *У йај йрен несйане елекйричне сйрује* /28/).

7. У конструкцијама с негираним глаголима јављају се равноправно слободни генитив и слободни акузатив (нпр.: *Она никад није носила тешира* /309/; *Он никад није носио йајуче* /329/).

8. Слободни генитив и акузатив равноправно се јављају у конструкцијама које информишу о временском трајању када су конституенти тих конструкција именица и њен детерминатор (нпр.: *Чийаву ноћ* /58/; *Чийаве ноћи* /22/).

9. Регистровано је девет примера с предлогом *иза* у конструкцији *иза + ген.* у функцији информисања о временском односу са значењем „после“ (нпр.: *Иза йога су се смифено йоздравили* /68/; *Иза смрйи* /69/).

10. У истом значењу јављају се и конструкције *након + ген.* (14 регистрованих примера) и *йосле + ген.* (7 регистрованих примера). Однос фреквенције јављања ових конструкција показује да је веза *йосле + ген.* мање заступљена од конкурентних конструкција (нпр.: *Послије оних йрију найрасних смрйних случајева* /311/; *Након смрйи Додолове жене* /11/).

² Симбол *V* стоји као ознака глаголске управне речи.

11. Конструкција *иза* + *N_{gen.}* с именицом *глас* у позицији *N* опслужује глаголску управну реч у значењу „гласно“, „из свег гласа“ (*Сусјед а је њошцикивала иза гласа* /77/; *Онда зарида иза гласа* /316/; *Смијала се иза гласа* /333/). Јавља се и аналогна могућност — конструкција *исход* + *N_{gen.}* (*N_{gen.}* → *глас*) са супротним значењем (*Говорили су исход гласа* /200/).

12. По фреквенцији јављања много је чешћа предлошка форма *изван* од форме *ван* у конструкцији с генитивсм (однос броја регистрованих примера је 8/4), а не може се издвојити никакав семантички или формални критеријум који би регулисао избор једне или друге форме (нпр.: *Изван себе* /98/; *Ван себе* /119/; *Ниишпа није радила ван куће* /126/; *Изван радионица и гаража* /173/).

13. У конструкцијама које, с обзиром на значење именичке лексеме у генитиву, имају функцију информисања о унутрашњој побуди за акцију, избор предлога по правилу пада на предлог *од* (нпр.: *Лажем од очаја* /192/; *Јецала од очаја* /133/; *Гугушала од обијести* /77/; *Плачем од лоше навике* /346/; *Побјегла сам од ситраха* /159/). Регистрован је само један случај с нормативним *из* + *N_{gen.}* (*Он из кукавичлука сматра* /266/).

14. Конструкција *код* + *N_{gen.}* јавља се у 4 примера са значењем „за време“, „приликом“ (нпр.: *Видјет ђемо се код ђрања* /30/).

15. Само у једном случају предлог *код* у конструкцији *код* + *ген.* реферише о значењу „упркос“ (*Ијак ћу код свега мислити на тебе* /283/).

16. У језику Вишње Стахуљак конструкција *крај* + *ген.* заузима веома значајно место у погледу комуникативних могућности, а и по фреквенцији јављања. У регистрованим примерима она означава:

а) Место целог тока радње оријентационо одређено према неком познатом објекту (нпр.: *Још увијек је сјајала крај враћа* /51/).

б) Место завршетка радње оријентационо одређено према неком познатом објекту (нпр.: *Железна свјетилка тресне тик крај њега* /153/; *Падне крај Грлице* /20/).

в) Место у смислу оријентационог одређивања локалитета кретања извршеног по правцу (нпр.: *Прође крај војника* /24/; *Крај њих су ђролазили људи* /320/).

По својој основној функцији предлог *крај* припада групи оријентационих предлога.³ Он се, редовно у комбинацији с генитивсм, јавља у овој књизи равно 103 пута. Насупрот великој фреквенцији јављања овог предлога, предлог *јоред*, који би у истим контекстуалним ситуацијама са истом веродостојношћу вршио информисање у смислу оријентационог одређивања места, јавља се само у 2 примера (*Показала му имјровизовани лежај јоред каде* /129/; *Били су се зауставили јоред раке* /70/). Из оваквог односа учесталости види се да се егзистирање предлога *јоред* може свести на фенсмен изузетка, тј. да се може сматрати појавом од маргиналног значаја (овде се оба поменута предлога посматрају у

³ В. Милка Ивић, *Једно поглавље из грамаишке нашег модерног језика — сисѓем месних ђадежа*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, II, 1957, 145—158.

систему оријентационих предлога који означавају место само као непосредну близину у односу на неки познати објекат, без дистинкције оријентације у тродимензионалном координатном систему). Једина два примера јављања овог предлога показују га као конституента конструкције која информише о месном односу. Тамо где би се овај предлог могао очекивати и у функцији информисања о односима који прелазе границе месних релација, срећемо предлог *крај* (нпр.: *Неће умријети ни крај мојег малог дохојка* /41/; *Крај свега тога* /101/).

17. Може се запазити и изразита превага употребе облика *крај* према сложеним облицима *накрај*, *украј*, *йокрај*. Прва два облика се уопште не јављају, док облик *йокрај* срећемо у три случаја, два пута у месном значењу (*Која је йокрај не сйујала* /308/; *Покрај сусјединог лица, йокрај лица йродавачице, йокрај йисма, йокрај свих њих, йокрај . . .* /75/), а једном у значењу „и поред“, „упркос“ (*Покрај неизмјерног сйраха* /139/).

18. Занимљива је појава сложеног облика предлога *онкрај* (*Осим ако филозофију оставе онкрај врайа* /187/; *Доћи ћеш йи онкрај браве* /201/). Ретко јављање стоји у корелацији са сасвим специфичним значењем („иза“, „с оне стране“).

19. Само у два случаја појављује се до у значењу „крај“, „поред“: *То је кућа до нас* /277/ (упореди с тим пример *Један крај другог* /32/, када би се, аналогно претходном случају, могло очекивати такође *Један до другог*); *Сјео до врайа* /51/ (насупротив много фреквентнијој употреби облика *крај* у сличним контекстима. Нпр.: *Онда је сјела крај Хијацинтиа* /323/; *Још су увијек сйајали крај врайа* /51/).

20. Тезу о маргиналном значају предлога *йоред* у систему поткрепљује у великом броју примера (28) чињеница да се конструкција уз + ак. инфилтрира у позиције где би се могла очекивати конструкција *йоред* + ген.: *Уз врбик је лежсао човјек* /24/; *Једна уз другу* /340/ (насупротив: *Један крај другог* /32/); *Сйане уз йрозор* /45/; *Лујза је неко вријеме сйајала уз йрозор* /150/ (насупротив: *Сйајала је крај йрозора* /266/; *Чекао сам сваке вечери крај йрозора* /109/); *Сйала уз њега* /312/ (насупротив: *Сједне крај Лујзе* /292/; *Грлица је сйајала крај њега* /346/).

21. У два примера срећемо конструкцију *код* + ген. у коју би се супституционим тестом могао укључити и предлог *йоред*: *Сйајала је код врайа* /219/; *Пајуча није било ни у йрозору, ни код врайа* /81/ (насупротив примерима: *Крај врайа је сйајао* /50/; *Још су увијек сйајали крај врайа* /51/).

22. Конструкција *мимо* + ген. заступљена је само са четири примера, док је конструкција *мимо* + ак. одсутна. У једном случају конструкција *мимо* + ген. има функцију оријентационог означавања локалитета вршења глаголске радње, али са значењском нијансом „изузимања“⁴ (*Прошла је мимо Грличина села* /22/). Са истом основном ни-

⁴ В. Биљана Шљивић—Шимшић, *Предлог мимо у српскохрватском језику*, Зборник за филологију и лингвистику, III, Нови Сад, Матица српска, 1960, 148.

јансом значења јављају се и следећи примери: *Гледао је изнад врбика, мимо златица, мимо мртвачица* /25/; *Гледао је некамо мимо Грлице* /301/. У једном случају конструкција *мимо* + ген. има значењску вредност неспојивости, супротности (*Била је срушена његова вриједност ван свих филозофских њавила, оклизнула се некако мимо филозофије* /265/).

23. Конструкција *за* + ген. јавља се у функцији информисања о значењу времена вршења радње (*За младог мјесеца* /54/; *За његова животова* /37/; *Зар да се изјасним већ за његова животова* /38/). Овај предлог служи и за одређивање временског периода након чијег истека ће се извршити радња управне глаголске речи (*Да ћу за њеј година боље живјети* /36/).

24. Само у једном примеру наилазимо на исправну употребу конструкције *ради* + ген. (*Ја се морам одржавати ради Зворнићеве Грлице* /228/). У другом забележеном примеру конструкција *ради* + ген. јавља се у правом узрочном значењу (*Па су сви били њомало сумњичави ради црвенокосе* /15/). С друге стране, врло је фреквентно јављање конструкције *због* + ген. у контекстуалним ситуацијама резервисаним, по правилима стандардног језика, за конструкцију *ради* + ген. (нпр.: *Учинио сам њо због очувања животова* /55/; *То је учињено због очувања ауторског њава* /123/; *Да ње нејко убије због ојћег добра* /62/).

25. Карактеристично је да се предлози *ујркос* и *унајоч* у језику Вишње Стахуљак никад не комбинују с генитивом. У конструкцији *ујркос* (*унајоч*) + N позиција N увек је резервисана за форму датива (в. одељак о употреби датива).

О УПОТРЕБИ ДАТИВА

26. У три примера глагол *наликоваати* као управну реч опслужује датив без предлога (*Пайучарка је наликовала својој блиједој марами* /23/; *Све су оне наликовале једна другој* /58/; *Када су људи нејићо више наликовали себи* /113/). Конструкција *на* + ак. се са шест регистрованих примера јавља као надмоћно конкурентско средство у истој функцији (нпр.: *Наликовали су на духове* /269/; *Гола сџабла наликовала су на људе* /317/; *Све је њо њочело наликоваати на модеран комад* /145/).

Исти конкурентски однос ове форме показују и у конструкцијама *налик* + *на* + ак. и *налик* + датив (*Били су налик на родителје* /319/; *Била је налик разблудном лову нимфа и сатира* /268/).

27. Веома је мало заступљена конструкција *к* + датив (само 14 примера): *Доћи ћу к вама* /8/; *Идеш ли к њајучарки* /17/; *Не би дојусирила да њојем к вама* /236/; *Долазила је к нама* /232/; *Велике њлаве очи уздигну се к њој* /159/; *Привине је к себи* /320/; *Када дођеице к мени* /250/; *К нама су дошле са зајада* /343/; *Морала би их однијети к вама* /343/; *Вечерас долазе к нама* /331/; *Можеш се њреселити к мени* /320/; *Одведитице ме одмах к њој* /184/; *Мегаломанско сџремљење к нијсем* /119/; *Сџремљење к вишем* /119/.

Уместо конструкције са *к* појављује се слободни датив у следећим случајевима: *Она уздигне очи свецима* /81/ (наспрот: *Велике њаве очи уздигну се к њој* /159/); *Хоћеш ли ме одвести својој жени* /191/ (наспрот примеру: *Одведиће ме одмах к њој* /184/). Из прегледа примера у којима се јавља конструкција *к* + датив види се да се предлог *к* комбинује са именицом само у једном случају; у осталим примерима у питању је неки заменички облик. Изведена поређења са примерима слободног датива у контекстуално истим ситуацијама такође показују да по правилу избор пада на конструкцију с предлогом *када* се ради о заменичком облику, а на слободну падежну форму *када* је у питању именица.

28. У вези с овим занимљива је и појава предлога *ћрема* у конструкцији са дативом. У једном случају (*Сћремљење ћрема бољем* /191/) овај предлог има идентичну функцију с предлогом *к* у већ наведеним примерима (13. и 14. по реду навођења). Иначе, и овај предлог, као и *к*, може да изостане у контексту у којем бисмо га могли очекивати (уп.: *Окрени ме ћрема ћћи* /329/; *Окренули су се ћрема лијесу* /69/; *Да се сасвим окрене ћрема огледалу* /143/; *Он се ћолако окрене лицем ћрема Грличиној кући* /246/; *Докћор Баршић се окрене ћрема својој шурјакињи* /226/; *Мушкарци су сада били окренући ћрема женама* /69/; *Майија се окрене ћрема говорнику* /313/; *Онда се окрене ћрема њој* /306/; *Окрене се ћрема њима* /316/ са: *Окрене се огледалу* /143/; *Нагло се окрене шћедњаку* /87/; *Окрнућ лицем шћијени, а лећима одру* /36/; *Онда се окренуо браћу* /34/). Очеvidно је да изостављање предлога долази само спсрадишно. Поједини глаголи као да искључују могућност изостављања предлога. Тако нпр., за разлику од *окренући*, глагол *ћоћи* се јавља искључиво у комбинацији с предлошком конструкцијом (нпр.: *Поће ћрема врайиима* /298/). И остали примери у којима се јавља конструкција *ћрема* + датив (има их 37) везани су за глаголе кретања (*ићи*, *одлазићи*, *силазићи*, *ћењаћи се*, *одмицаћи*, *узмицаћи*, *коракнући*, *ћрчаћи*, *ћоћрчаћи*, *крећући*, *крећати се*, *ућућићи се*, *ћојурћи*, *бежати*, *ћожурићи*, *ћовлаћћи се* и сл.).

Треба истаћи да *ћрема*, за разлику од *к*, подједнако ступа у комбинацију и с именицом и са заменицом. Уопште, у језику овог писца *ћрема* по фреквенцији употребе стоји испред *к*.

29. Необичнији је пример *Неколико људи насрне ћрема њој* /158/, где бисмо уместо конструкције *ћрема* + датив очекивали *на* + ак., и пример *Тако су се ћримичали ћрема излазу* /57/, где конструкција *ћрема* + датив очигледно замењује очекивану слободну форму датива.

30. Усамљени су примери: *Исћружи руку ћрема ћајучама* /292/; *Исћружићи руке ћрема ћајучама* /230/ у односу на много фреквентније: *Исћружи руку за ћајифом* /32/; *Исћружи руке за Мишком* /172/; *Пружао руке за зајоркама* /45/; *Хијајинић ћосегне за чашом* /53/; *Грлица ћосегне за ћајучама* /301/; *Посегне за ћајучама* /230, 216/.

31. Конструкција *ћрема* + датив у примеру *Све ћо није нишића ћрема ћраћаћу* /221/ јавља се за истицање односа поређења (тј. у функцији коју обично има конструкција у односу + *на* + ак.).

32. Карактеристично је јављање предлога *до* у позицији у којој бисмо очекивали *према* (нпр.: *Бацаи поглед до њрозора* /146/; *Мој поглед клизне до њихових ногу* /343/). Ово као да указује на неутрализацију дистинкције: усмереност кретања /место које одређује свршетак кретања, која, иначе, у књижевном језику долази до изражаја избором одговарајуће конструкције са *према*, односно *до*. *До* с генитивом најчешће информише о месту завршетка радње (*Дође до њрекидача* /293/; *Ми смо дошли до Хијацинџа* /295/). Јављају се, међутим, и примери у којима би се очекивала конструкција са *према* (*Пошрчи до сџолице* /60/; *Пође до њаравана* /187/; *Пође шуџке до њрозора* /297/).

У примерима као *Уџуџила се до шуџака Ивана* /331/; *Прџила до сесџриних голих сџоџала* /339/; *Онда је џрџила до расџворених враџа* /270/ конструкција с предлогом *до* јавља се у позицији коју обично заузима датив без предлога.

33. Конструкција *унаџоч* + датив (40 регистрованих примера) има конкурента у конструкцији *усџркос* + датив у 5 примера (нпр.: *Унаџоч свему* /176/; *Унаџоч хладноџи* /202/; *Усџркос хладноџи* /276/; *Усџркос лудој мјесечини* /155/). У примерима где се с *унаџоч* комбинује заменица *џај*, по правилу је изабран дативни облик *џому* (нпр.: *Унаџоч џому* /103, 75/). Само два пута јавиће се *џоџе* као облик датива све заменице (*Унаџоч џоџе* /104, 54/).

О УПОТРЕБИ АКУЗАТИВА

34. Примери с именицом праћеном одредбом у функцији означавања временског трајања показују кслебање у погледу избора слободног генитива, односно акузатива (в. т. 8.).

35. Глагол *моџириџи* улази увек у конструкцију са слободном формом акузатива (*Главач је моџирио Грлицу* /256/; *Ја сам моџирио Ивана* /332/).

36. У конструкцију с глаголом *чекаџи* номинална реч улази и у слободној форми акузатива и у конструкцији *на* + ак. (*Моја сесџра чека на вас* /57/; *Чека сџадо и гонича* /16/).

Исте конструкционе могућности показује и глагол *заборавиџи* (нпр.: *Луџа заборави на лџмара* /154/; *Не заборави на моју књџгу* /47/; *Забораве на сџровод* /319/; *Заборавио је на џо* /161/; *Заборави згњечени џрсџ* /46/; *Заборави човјека џред кућом* /281/; *Заборави сџрах* /96/; *Заборавили су дан који је морао доџи* /151/).

37. Конструкција *кроз* + ак. јавља се у једном примеру у функцији информисања о временском тарајању (*Јер су џо на разне начине џуди скривали кроз сџољеџа* /335/).

38. У пет примера конструкција *кроз* + ак. информише о апстрактном средству за остварење радње (нпр.: *Много говоре и џо, реџмо, кроз закључке које су сџворили други* /288/; *Ти чиниш саврџену жсџџџу кроз његово злодјеџо* /62/).

39. У функцији посредништва *кроз* + ак. јавља се три пута (нпр.: *Све сам њо схвајила кроз њих* /281/). У једном примеру је значење које се могло изразити овом конструкцијом изражено слободним инструменталом (*Ти си се њошврђивала Филијом Дољем* /240/).

40. Као што је већ запажено (в. т. 22.) предлог *мимо* комбинује се искључиво с генитивом, што би наводило на закључак да конструкција *мимо* + ак. у језику овог писца не постоји.

41. Као што сам већ напоменуо (в. т. 26.), глагол *наликовајти* показује колебање у погледу избора конструкционих могућности. У конструкцији са њим слободни датив алтернира с *на* + ак.

42. У конструкцији с глаголом *сумњајти* испољава се недоследност у дистрибуцији предлога. У стално алтернира с *на* у конструкцији с акузативом без реперкусија по значење (нпр.: *Безјак је сумњао и у Грлицу* /302/; *Сумњају у њебе* /215/; *Чини се да сумњају на њу* /274/; *Да ли сумњају на њебе* /213/). Из контекста се јасно види да не долази у обзир могућност интерпретације: *сумњајти* + у + ак. = *немајти* *поверења* + + у + ак.

43. Глагол *сиремити* се комбинује се са конструкцијом *на* + ак. (нпр.: *Сиреми се на јуначки њодвиг* /44/; *Неки су се сиремили на борбу* /164/). Само у појединачним примерима јављају се и конкурентске конструкционе могућности *за* + ак. и *у* + ак. (*Што се мегаломански сиремао за напад* /140/; *Тамо су се сиремали у некакав весели њоход* /142/).

44. Акузативна форма именице с предлогом *у* замењена је у примеру *Да се увјери о његовој њејомичности* /139/ локативном формом с предлогом *о*.

45. Главни критеријум за дистрибуцију предлога *у* и *на* у функцији информисања о месним односима јесте опозиција значења „површина“ /„унутрашњост“⁵ (она у књижевном језику добија своју експликацију управо избором предлога *на*, односно *у*). Дистрибуција ових предлога у неким примерима показује одступање од правила. Тако се именица *ходник* у свим примерима комбинује с предлогом *на*, који је у књижевном језику иначе резервисан за информисање о месту као површини (нпр.: *Изађе на ходник* /32, 240/; *Ишула се на ходник* /153/; *Враћа која су водила на ходник* /224/). Везаност овог предлога за ту лексему као да се доследно остварује, па је и у локативу ова именица комбинована с предлогом *на* (*Она је сједила на ходнику* /297/).

Именица *снијег* комбинује се с предлогом *на* (*Пљуне на снијег* /63/; *Сјусити га на снијег* /151/; *Он излети на снијег* /64/). Регистрован је, међутим, један пример са *у* (*Искочи из грма голем зец у мекани снијег* /77/). То као да је наговештај ситуације коју срећемо у локативним конструкцијама (в. одељак о употреби локатива), где се предлози *на* и *у* јављају као потпуно равноправни конкуренти у конструкцији с овом именицом.

Предлог *на* јавља се и у примерима: *Изразило се равно на двористије* /178/; *Отишли сје с Аном на село* /186/.

⁵ В. Милка Ивић, *Једно њоглавље . . .*, 145—158.

Када именица реферише о административним, управним, институционалним објектима и у акузативу и у локативу комбинује се с предлогом на (нпр.: *На њијавном уреду* /286/; *Суштра се можеше њијавиши на женидбеном уреду* /37/; *Нема никаквих нарочитијих издајака око регистрације на рајону* /37/; *Пођише на њијавни уред* /285/). Регистрован је само један пример са у (*Човјек само оде у неки уред* /288/).

46. Предлог *о* у конструкцији *о* + ак. срећемо у комбинацији с многим глаголима где бисмо, иначе, могли очекивати неку другу падежну конструкцију с одговарајућим предлогом. Уопште, предлог *о* је у језику овог писца веома фреквентан. Најчешћи су примери с глаголом *ударити*, где се веза *о* + ак. остварује уместо варијантних могућности у + асс. и *џо* + лок. (*Метак удари о кров* /20/; *Груде су ударале о дрво* /45/; *Снажно удари о враћнице* /276/; *Груде земље ударају о лијесове* /314/; *Удариле о камен* /21/). Аналогно се овај предлог проширио и у одговарајуће номиналне конструкције (*Уударац о враћа зајресе ормар* /137/; *Ударце груди о џрозоре* /248/; *Ударац ногом о враћа* /42/). Исте конструкционе могућности показују и глаголи *џреснути*, *луити*, *разбијати* се (*Тресне џик крај њега о кревет* /153/; *Луине шаком о сџол* /87/; *Сџакленим шџројџом разбијало се о замрзли снијег* /8/).

У примерима: *Удари шаком џо сџолу* /87/; *Ресе зеленог шала ударале су Аурелијине лишове* /139/ јављање конструкције *џо* + лок. и слободног акузатива у контекстима у којима би се, аналогно ранијим примерима, могла очекивати и конструкција *о* + ак., указује на постојање конкурентских средстава.

У једном примеру остварује се и веза *исџустити* + *о* + ак. (*Исџусти је о зид* /172/.)

Предлог *о* јавља се и у следећим примерима: *Јер су баџеријске свјетилке уџирале о кров* /257/; *Нешџо му се зајлело о хлаче* /66/.

47. *О* + ак. алтернира с *од* + ген. у конструкцијама с глаголом *одуџреити* (*одуџираити*) се (*Која се одуџирала о наслон Лујзине сџолице* /300/; *Одуџре се у мраку од џода* /300/).

48. Има неколико глагола уз које *о* + ак. замењује конструкцију за + ак. То су глаголи: *леџити* се, *залеџити* се, *џрилеџити* се, *заџеџити*, *џривезаџити* (*Грбавчев се фиџук безлично заџеџи о сџијену* /31/; *Прилеџи се о сџакло* /27/; *Лијеџи се о возила* /167/; *Како јој се џаџуче исџањеним џџиџлаџама лијеје о снијег* /8/; *Да не би зајео о ниске гредe* /85/; *Један јој џрсџ зајне о руџцу* /29/; *Била је џривезана о овај кавез* /197/).

49. У примерима: *Лујза се ослањала о Ивана* /309/; *Наслоњене о зид* /242/ конструкција *о* + ак. јавља се у позицији резервисаној, иначе, и за *на* + ак.

50. Конструкција *о* + ак. комбинује се с глаголом *сџџтакнути* се (*Сџџтакао се о нешџо* /304/; *Сџџтакла се с очајем о свекра* /332/; *Да се коначно једним од својих дуџих џалаца сџџтакао о свој други џалац* /332/).

51. Полисемија глагола *бринути* се не решава се код Вишње Стахуљак комбиновањем тог глагола с конструкцијама за + ак., *о* + лок. У књижевном језику та се полисемија решава интерпретирањем: *бри-*

нући се + *за* + *ак.* = бити забринут за неког због неког непријатног момента, непријатне појединости; *бринући се* + *о* + *лок.* = старати се, водити рачуна о неком. У десет регистрованих примера језик ове књиге не поштује ту дистинкцију (нпр.: *Ја се бринем за животиње* /280/; *Мораш се бринући за мајку* /278/). У овим позицијама нормално би било очекивати *о* + *лок.*

Само у шест случајева регистрована је правилна употреба конструкције *за* + *ак.* уз глагол *бринући се* (нпр.: *Да се не брине за алиби* /205/). Конструкција *о* + *лок.* правилно је дистрибуирана само у два примера (*Бринући о Грмици* /287/; *Свајко се брине сам о својој срећи* /233/).

52. Предлог уз у конструкцији с акузативом јавља се понекад и у позицијама у којима би се могао очекивати предлог *иоред* (в. т. 20.).

О УПОТРЕБИ ИНСТРУМЕНТАЛА

53. Као што је већ истакнуто (в. т. 2) глаголи *чинићи се* и *осећаћи се* показују колебање у погледу комбиновања с номинативном, односно инструменталном формом лексеме у функцији допуњавања информативности глагола, док се глагол *јосијаћи* комбинује искључиво с номинативом.

Глагол *јрогласићи* комбинује се доследно са формом инструментала, мада би се у истом контексту могла очекивати и конструкција *за* + *ак.* (*Да га јрогласе лудим* /225/; *Прогласили су је вјештицом* /65/).

И у конструкцији с глаголом *називаићи* избор падежног средства увек пада на слободни инструментал (*Двориште се називало двором* /64/; *Називали су их кукавицама* /59/).

Глагол *смаијаћи* тражи увек инструментал (*То смаијам јерверзном мелагоманијом* /105/; *Можда су ме смаијали мало лудом* /331/).

Када посматрамо све те конструкције, можемо извести закључак да номинатив по правилу продире у оне позиције у којима се по законима књижевног језика може очекивати (било да потпуно потискује инструментал, било да је само конкурентска форма), док је акузатив с предлогом *за* у тим позицијама потиснут из употребе формом слободног инструментала.

54. Слободни инструментал јавља се и у функцији пратилачке карактеристике глаголске радње (нпр.: *Трудио се да гледа Иваново лице незаинтересованим миром* /237/; *Стакленим шићројом разбијало се о замрзли снијег* /8/; *Лујза тихим шумом стиући обје руке на стиол* /323/).

55. Занимљив је пример у коме се инструментал средства јавља с предлогом *с* (*Аурелија је јрихваћала своју стварност са снагом свога мифа и са Шорпот* /126/).

Треба овим поводом посебно истаћи да су регистровани и такви примери где се облик инструментала без предлога јавља у позицији резервисаној за инструментал с предлогом *с* (*Помијешан јефтицим јар-*

фемом /184/; Усклађивао је последњу дубоку ноћу, шрагичног, шамног акорда, брујањем својих њлућа /261/).

56. Као што је познато⁶, слободни инструментал по правилу директно информише о месту радње, а употреба му је условљена динамичношћу радње и интерпретацијом места у смислу широког, неомеђеног простора. Употреба таквог инструментала односи се у језику све књиге и на неке ситуације у којима бисмо могли очекивати и форму локатива с предлогом у (*Могла сам шрчајти шим шравцем* /263/; *Ушјуши се обрнућим смјером* /323/).

Интересантни су случајеви јављања слободног инструментала у ситуацијама када се значење појма представљеног именичком лексемом не интерпретира као широк, несмеђен простор, већ као унутрашњост омеђена у свим димензијама осим по дужини у правцу кретања (ради се о лексемама типа *цев*, *ходник*). У таквим би се случајевима инструментал могао заменити конструкцијом *кроз* + ак. (*Пошћећи ће цијевима Академије мед и млијеко* /106/; *Неочекивана сласћ шпросћују му жилама* /186/; *Док се шровлачио ходником* /198/). Постојање конкурентске конструкције *кроз* + ак. види се из примера: *Прошче кроз цијеви* /107/; *Док су ошрезно шролазили кроз ходник* /194/.

У примеру *Које се извјежбаним, сшћним шокрећима шомичу освјејешћеним сшолом* /325/ инструментална форма именице *сшо* јавља се уместо очекиваног локатива с предлогом *шо*, иако се значење лексеме *сшо* никако не може интерпретирати као неомеђен простор.

И у другим ситуацијама слободни инструментал потискује конструкцију *шо* + лок. (*Пашир се разлети зраком* /7/; *Листшоновша је газшо сшнјегом* /89/). Именичка лексема у ова два примера допушта интерпретацију „несмеђен простор“.

Тенденција да инструментал без предлога заузима место конструкције *шо* + лок. показује се и у примерима: *Гацале шодрумом* /271/; *Харамбаша је узалуд шрогошио дворишшеш бијелу кобилу* /66/.

О УПОТРЕБИ ЛОКАТИВА

57. Предлог *о* је у конструкцијама с акузативом веома фреквентан (в. т. 46.). Интересантна је, међутим, употреба овог предлога и у неким примерима с локативом.

Регистрован је један случај у коме веза *о* + лок. има функцију временског одређивања (*Говорило се да шшмо, о шшоћи, за мшладог мје-сеца, свашко може сазнаши шшо жели* /54/).

58. Регистрован је и један пример конструкције *о* + лок. с глаголом *живјејши*, у позицији коју би могла заузети и конструкција *на* + лок. (*Код нас је осам дана живјела само о чају* /8/).

59. Глагол *овисшши* тражи конструкцију *о* + лок. (*О Лујзи је овисило* /145/; *Овиси о шшме* /221/).

⁶ В. Милка Ивић, *Једно шоглавље . . .*, 145—158.

60. И глагол *висити* комбинује се с конструкцијом *о* + лок. (нпр.: *Луђа је саиђвено висила о његовој руци* /162/). Аналогно томе предлог *о* се јавља и у примеру *Са женом о рукаву* /315/, мада идеја о глаголској радњи у смислу „висити” није експлицитно изражена.

Регистрован је и пример с конструкцијом *око* + ген. у контексту у коме би могло стајати и *о* + лок. (*Око враћа је носио амајлију* /65/).

61. Већ је истакнуто да се код Вишње Стахуљак полисемија глагола *бринути* се не решава његовим комбиновањем с конструкцијама *о* + лок., односно *за* + ак., па се *за* + ак. може јавити у позицијама резервисаним за *о* + лок. (в. т. 51).

62. Глагол *уверити* се комбинује се с локативном формом с предлогом *о*, мада би се у истој позицији могла очекивати и конструкција *у* + ак. (в. т. 44).

63. У примеру *Држи ме на живоју увјрење* /36/ *на* + лок. се јавља уместо варијантне могућности *у* + лок.

64. Као и у акузативу, и у локативу се именица *ходник* доследно комбинује с предлогом *на* који је у књижевном језику резервисан за информисање о месту као површини (в. т. 45).

65. Алтернација предлога *у* и *на* у конструкцији с именицом *снијег* у акузативу као да је само наговештена (в. т. 45). Локатив, међутим, показује потпуно уклањање дистинкције површина /унутрашњост као релевантног критеријума за дистрибуцију ових предлога, јер се они потпуно равноправно јављају у конструкцији с локативном формом ове именице (нпр.: *Лежао је у снијегу* /75, 72/; *Лимар је јаукао у снијегу* /91/; *Ујорно чекао у снијегу* /163/; *Поскочио је на снијегу* /274/; *Лежао је на снијегу* /71, 204/; *Лежала на снијегу* /255/).

66. Недоследност у избору предлога с локативом показује и именица *кај*. У и *на* у примерима с локативом ове именице стално алтернирају (нпр.: *У шрећем кају* /106/; *У другом кају* /106/; *На шрећем кају* /107/; *На другом кају* /216/).

67. Када именица реферише о административним, управним објектима онда се и у акузативу и у локативу комбинује с предлогом *на* (в. т. 45).

68. Конструкција *йо* + лок. у примеру *По Барбари избацији на-йоље* /125/ информисање о специфичном значењу посредништва.

69. У примеру *Прах који се њије у болесји* /15/ *у* + лок. може се развити у временску реченицу (*у болесји* —→ *кад смо болесни*). Исти принцип интерпретације одговара и примеру *Ако нам већ у смрти облаче љиуче* /344/.

ЗАКЉУЧАК

70. Анализирао сам и вршио поређења великог броја примера и установио:

а) За језик ове књиге нарочито је карактеристична широка употреба предлога *крај* у конструкцији с генитивом и готово потпуно одсуство предлога *иоред*.

б) У конструкцији с дативом предлог *ћрема* се појављује као врло фреквентно средство, док се *к* среће само по изузетку и то по правилу у конструкцији са заменицом.

в) Продирање предлога *до* у позиције у којима би се могао очекивати и предлог *ћрема* као да указује на неутрализацију дистинкције усмереност кретања / место завршетка кретања. Додуше, с обзиром на конкретне примере о којима се ради (в. т. 32), можда значење предлога *до* треба интерпретирати у смислу информисања о усмерености кретања, али са инсистирањем на идеји о намери да место одређено именицом у дативу буде и место свршетка кретања.

г) У фреквентна предлошка средства, с обзиром на ситуацију у књижевном језику, спада и предлог *о*, нарочито у конструкцији с акузативом.

д) Предлог *мимо* јавља се у необично малом броју примера, а комбинује се искључиво с генитивом.

ђ) Предлог *ради* се употребљава само по изузетку, а његову функцију преузима експанзивни предлог *због*.

е) Предлози *у* и *на* у месном значењу показују уклањање дистинкције површина / унутрашњост као релевантног критеријума за њихову дистрибуцију у конструкцијама с акузативом и локативом.

У целини гледано, падежне форме у конструкцији с предлогом неупоредиво су више подложне одступањима од норме него падежне форме без предлога. Оне су, у ствари, као систем нестабилне, што се огледа у семантичким померањима, у неочекиваним и често неправилним формалним спојевима и прилично лабилним принципима предлошке дистрибуције, и коначно у дискретном, понекад само на изузетак сведеном продирању „слободних“ падежних форми у позиције резервисане за „везане“ падежне форме.

Мирјана Јоцић

ФРЕКВЕНЦИЈА ГЛАГОЛСКИХ ВРСТА У САВРЕМЕНОМ СРПСКОХРВАТСКОМ ЈЕЗИКУ

Рађено под руководством
проф. др Павла Ивића

Као основа за ову анализу узет је један књижевни текст у коме преовлађују дијалози: Добрица Ћосић, *Деобе*¹ и неколико текстова² из *Гледишта*³, часописа за друштвену критику и теорију.

Обрађено је укупно 2000 глагола — 1000 из *Деоба* и 1000 из *Гледишта*.

Класификација глагола вршена је према Белићевој подели глагола на осам глаголских врста; IV, VI и VII врста подељене су на по две подврсте, а I подврста IV врсте још на четири типа. Глаголи који се у својим парадигмама колебају између I и III врсте уврштени су у I врсту ако су им облици по III врсти ограничени на презентску основу, а у III врсту — ако и у облицима инфинитивне основе имају неке форме по III врсти.

Помоћни глаголи третирају се посебно само у случајевима када су употребљени сасвим самостално, ван функције помоћног глагола.

Резултати анализе су следећи:

I ВРСТА

Гледишта

1. дође⁴₂
2. дођи₂
3. би донео
4. донесе
5. донеси
6. допринети

Деобе

1. дође₂
2. дођи
3. донесе
4. донеси
5. ћу ићи
6. идем

¹ *Деобе*, III књига, Београд, 1961, 91—109.

² а) Др Војан Рус, *Једно искуство друштвене критике*, 239—245.

б) Божидар Перковић, *Демократска политичка акција у идејној сфери*, 278—281.

в) Сретен Петровић, *Трагање за смислом уметности*, 283—292.

г) Др Милош Самарџија, *Методолошке и друштвене основе теорије расподеле дохода*, 293—296.

³ *Гледишта*, број 2, фебруар 1968, Београд.

⁴ Малим арапским бројем поред глагола обележено је колико се пута исти облик глагола у текстовима јавља.

7. бисмо дошли	7. иду
8. дошло је	8. идући
9. није дошао	9. изнели
10. је дошао	10. се извучем
11. нису довела	11. смо извукли
12. иде ₃	12. бих могао
13. идући	13. могу ₈
14. су ишле	14. се може ₉
15. изашла су	15. не може ₅
16. су израсли	16. не можемо ₄
17. изведен	17. не можеш ₂
18. су изведени	18. нађемо
19. могао би	19. наиђе
20. није могао	20. ћу да се наједем
21. нисам могао	21. обучем
22. није могла	22. одеш
23. се није могла	23. однеда
24. нису могла	24. одоше
25. могле	25. ниси одрекао
26. би могле	26. не бих одсео
27. могле би	27. одведем
28. нису могли ₃	28. остаће
29. би могло	29. остало
30. би се могло ₃	30. остане
31. могло би се	31. останемо
32. могу ₃	32. ћу отићи
33. се могу ₄	33. је отишла
34. може ₁₅	34. пала
35. се може ₁₄	35. побећи
36. не може	36. поче
37. се не може ₅	37. почиње
38. не може се	38. почињу
39. можемо	39. почнем
40. нађе	40. постанем
41. се нађу	41. ће постати
42. наћи ₂	42. пређу
43. настале	43. престао
44. настало ₂	44. преузети
45. настане	45. превазиђу
46. настао	46. принесе
47. нашло	47. приведете
48. би се нашао ₂	48. су се привукли
49. су се нашли	49. разастре (застрѐти, застрѐм)
50. наведена	50. се растао
51. наведене	51. реците ₃
52. навео је ₂	52. рећи ће
53. одрећи	53. сам рекао
54. остане	54. нисам рекао
55. остао	55. си рекао
56. је остао	56. сатреш
57. је почела	57. секу
58. почела су	58. сиће
59. су се почели	59. је спасао
60. поћи	60. спасе ₃
61. су подупрли	61. се спасеш
62. подвукао је	62. бисмо спасли
63. пође	63. стреса
64. порасла је	64. туче
65. је порекао	65. уђем
66. постаје ₂	66. уђемо

67. постају
68. постала
69. постала су
70. постао
71. је постао
72. поставши
73. пренела се
74. престати
75. прићи
76. припало
77. би се продрло
78. је проистекла
79. је произведен
80. произведено
81. пронађе
82. је пронађено
83. је прорекао₂
84. је прошло
85. је речено₁
86. рећи
87. је рекао
88. рекавши
89. је стекло
90. ући₁
91. су увели
92. би узеле
93. је узео
94. узме

67. не умирите (императив)
68. умрем
69. су унели
70. сам ушао
71. узме
72. ће да узме
73. узмем
74. бих узео
75. вуци се
76. ће да вуче
77. вуче се
78. вучемо
79. си се заклео
80. заостане
81. застаде
82. запосели смо
83. се зарекао₁
84. завуче

II ВРСТА

Гледити

1. је изазвала
2. остаје₆
3. остају
4. задиру
5. настају

Деобе

1. бем⁵
2. чешу се
3. изабрао сам
4. кашље
5. кашљу
6. насмеја се
7. се насмејеш
8. опере₂
9. преклиње
10. преклињем
11. презирем₁
12. разастире
13. се смеју
14. угреје
15. устаје
16. заклиње
17. застаје
18. застире се
19. застире
20. зовеш

⁵ Псовка

III ВРСТА

Гледишта

1. достигне
2. избегну
3. је истакао
4. истаћи₂
5. је био наметнут
6. нису одмакли
7. подигне
8. смо поменули
9. поменута су
10. поменути
11. помоћи ће
12. постићи₂
13. се постигло
14. је постигнуто
15. је пренебрегао
16. је пренебрегла
17. скинути
18. је уздигао

Деобе

1. бленете
2. не блени
3. гине
4. да изгинемо
5. истргне
6. јекну
7. јурнем
8. јурнуше
9. клиснуће
10. је кренуо
11. није кренуо
12. легнем
13. мрдне
14. нагнули се
15. нападне
16. окренута
17. ћемо да осванемо
18. побегне₂
19. побегнеш
20. је помогао
21. помогне
22. помогну
23. потонула је₂
24. би постигао
25. преврне
26. прсне
27. седнемо
28. скине
29. скрену
30. смакнути
31. се сретнем
32. стегао
33. није стигао
34. нисам стигао
35. стигли су
36. стигнемо
37. сване
38. је шмугнуо
39. тргну₂
40. трже (аорист)
41. устукне
42. замукоше
43. зинули

IV ВРСТА

подврста I⁶

А. тип (-овати, -ујем)

Гледишта

1. апсулутизовати
2. је дедукован
3. делују

Деобе

1. дејствују
2. интересује₂
3. је командовао

⁶ Наведени су само типови за које су постојали примери у материјалу; за тип -евати, -ујем (војевати : војујем) и тип -увати, -ујем (клувати : клујем) није у материјалу било примера.

4. демистификовао	4. одликовао ₂
5. фаворизује	5. опсује
6. је критиковао	6. псујем
7. негују	7. ћу да ратујем
8. обликује	8. силују
9. обликују	9. верује
10. поседују	10. није заснована
11. није претендовао	11. се заснује
12. претендује	12. ниси жртвовао
13. је прокламовао	
14. су проузроковале	
15. радују се	
16. су се разликовале	
17. респектујући	
18. транспонован	
19. валоризован	
20. валоризовани	
21. се веровало	
22. верујем	
23. вредновати	

Б. тип (-ивати, -ујем)

Гледишћа

1. доказује₂
2. истражује
3. изискује
4. изједначаује₂
5. не бих оцењивао
6. одбацујући
7. омогућује
8. су се опредељивали
9. осмишљује
10. подређујући
11. показује се
12. потврђивати
13. приказивати₂
14. приказује₂
15. нису примећивали
16. продужује
17. није просуђивао
18. расподељује се
19. је учвршћивао
20. се учвршћује
21. је указивао
22. указује₂
23. указујем
24. указујући
25. укључује
26. укључујући₂
27. би упућивало
28. су упућивале
29. је узбуђивало
30. везује

Деобе

1. дочекују
2. додирују се
3. казује
4. побеђивало
5. поцупкују
6. не препоручујем
7. примећујеш ли
8. не прислушкуј
9. разваљују
10. смирују
11. се убеђујемо
12. се углављује
13. улагује се
14. утркују се
15. узвикује
16. захваљујући
17. заслужују₂

В. тип (-авати, -ајем)

Гледишћа

1. даје_с
2. дају
3. придајем
4. се сазнаје

Деобе

1. дајеш

подрвста II

Гледишћа

1. добијена
2. је добила_с
3. су добила
4. добиле
5. нису добили
6. добити
7. није био разбијен
8. смо разбили

Деобе

1. чуј
2. чује_с
3. чујем
4. чујеш_с
5. чујете ли
6. чују_с
7. се чула
8. чуло
9. чуо
10. јеси ли чуо
11. крију
12. побили
13. смо побили
14. припи (аорист)
15. ће разбити
16. разви (аорист)
17. сакрије
18. сакрију
19. свијем
20. убије
21. убијем
22. убију
23. ћу се убити

V ВРСТА

Гледишћа

1. афирмисати_с
2. афирмише
3. афирмишу_с
4. је дефинисана
5. је дефинисао
6. дефинише_с
7. дефинишући
8. се докаже
9. дезавуише
10. дезинтегрисати
11. није експроприсао
12. се инаугуришу
13. интегрисати
14. истиче_с
15. истичући_с
16. измиче
17. каже
18. конституисати

Деобе

1. цокће
2. дахће
3. дише
4. исписано
5. истичеш
6. изјаше
7. ћете бити јахане
8. јахане
9. јаше_с
10. јашући
11. казаће
12. кажем
13. ћу да кажем
14. кажете
15. кикоћу
16. кољем
17. се курталише
18. миришем

19. не налаже	19. миришу
20. наметан	20. пише
21. одричући се	21. ниси плакао
22. писане су	22. плакаће
23. подиже	23. поклаћемо
24. подлеже	24. помаже
25. подстакли су	25. пошаљемо
26. подстицати	26. повежи
27. подстичу	27. повика
28. би показали	28. прескачу ₂
29. би показало	29. сјаши
30. се показало ₄	30. скачу
31. показао	31. смадаксао
32. је показао ₃	32. спотичу се
33. покаже ₂	33. стеже
34. поричући	34. стиже
35. су постизани	35. сустиже
36. је приказано	36. шапуће
37. приписати ₂	37. шапућу ₄
38. проистиче	38. се тиче
39. протеже	39. успуза се
40. располаже	40. узјаше
41. скрећем	41. вежите
42. среће се	42. виче
43. сугерише	
44. се тиче	
45. је указао	
46. укажу	
47. је утицала	
48. је утицао	
49. утиче	
50. уздиже	
51. везана	

VI ВРСТА

подврста I (а : а̃)

Гледишта

Деобе

1. цѣпа	1. ћу да блокирам
2. цитирам	2. не брбљај
3. читајући	3. брбљам
4. читамо	4. брбљаш
5. је дао	5. чекај ₂
6. дамо	6. чекам
7. дат	7. ћу да чекам
8. су дате	8. честитао
9. дати ₂	9. чува
10. је дато	10. чувајући
11. датог	11. чувамо
12. се деформира	12. да̃
13. се диференцирају	13. дај ₂
14. су се дистанцирали	14. не дам ₂
15. добија	15. си дао
16. дочара	16. дао бих
17. дочарају	17. бисмо дочекали
18. диживљавају	18. дочекати

19. егзистира	19. гађају ₂
20. формирају	20. гађају се
21. је фундиран	21. гледају ₃
22. гледамо ли	22. гомилају
23. има ₁₃	23. хвата ₂
24. имају ₃	24. играј се
25. имајући	25. се играла ₂
26. имала је	26. има ₇
27. је имала	27. имају
28. су имале ₂	28. имам ₃
29. су имали	29. имамо
30. имало	30. нисам имао ₂
31. имам	31. си имао
32. имамо ₂	32. имаш ли ₂
33. имати ₄	33. имате ли ₂
34. имплицира	34. издај
35. иницирана	35. су издали
36. инвестирати	36. издам
37. испуњава	37. изгледа
38. изазивају	38. изиграваш
39. изазивало	39. се јавља
40. избија	40. крцкају
41. би изражавале	41. крљајте
42. изражавати	42. кука
43. не изражава	43. куша
44. јављаће се	44. се кува
45. јављати	45. нисам ликвидирао
46. концептиране	46. љуља се
47. мења	47. мора ₂
48. меша	48. мораће
49. мора ₁₄	49. морам ₆
50. наглашава	50. морамо ₃
51. није наговештавао	51. морао сам ₄
52. је намеравао	52. мораш
53. називамо	53. ћу морати
54. нема ₈	54. мућка
55. немају	55. намерава
56. обавља	56. наоружао
57. објашњава	57. смо наоружани
58. је објективирани	58. напада
59. обрачунат	59. натерати
60. обрачунати	60. нема ₃
61. одговара ₂	61. немам
62. одговарајући	62. немамо ₂
63. се одвија	63. подступају ₂
64. се одвијали	64. да се окупам
65. ограничава	65. осећа
66. се ограничава	66. ослобађаш
67. је ојачао	67. пада
68. опрема	68. питао бих
69. се опробава	69. не питај
70. осећају	70. питам ₂
71. осећајући	71. питате
72. оспорава	72. плаћам
73. оспоравају	73. погледа ₃
74. остављам	74. погледајте
75. се отвара	75. се покорабам
76. означава	76. покушају
77. би означавало	77. понашајмо се
78. је означавао	78. поправљају

79. парира	79. поскидали
80. подразумева ₂	80. послушај
81. подражава	81. си послушао
82. подудара	82. постављају
83. погађа	83. пострељају
84. погађају	84. се постројава
85. погледамо ли	85. потера
86. је покушао	86. поверавам се
87. покушава	87. се предамо
88. поправља	88. претварајте се
89. постављале су се	89. се приближава
90. се постављају	90. придржавају
91. су позивани	91. припуца
92. је познат	92. присиљаваш
93. позната је	93. призна
94. познати	94. би признали
95. познато је ₂	95. пропишава
96. се преиспитују	96. пуца ₃
97. преиспита	97. пуцај ₂
98. представља ₆	98. пуцајте
99. је представљала	99. хоћу да рапортирам
100. представљају	100. разговараш
101. предузима	101. ритају
102. се прекида	102. сачува
103. се преламају	103. сачувамо
104. преображавају	104. саслушај
105. претпоставља	105. се сећам ₂
106. претпостављам	106. сећаш ли се ₂
107. је превладана	107. сећате ли се ₂
108. није превладано	108. схвата
109. се презентира	109. слушај ₂
110. је презентирао	110. слушам ₂
111. прилагођавати	111. слушаш
112. признатој	112. спасавају
113. се пробијају	113. спавај
114. продате ₂	114. спаваш
115. противстављајући се	115. спремаш
116. пружа	116. стрела
117. распозна	117. стрелам
118. исправљају	118. стреляти
119. разграничавам	119. светлупа ₃
120. разоткрива	120. светлупају
121. разматрала	121. јесте ли свирали
122. је разматран	122. шибала
123. је разматрао	123. тера
124. разрешавати	124. треба ₇
125. није разумевало	125. трчкара
126. је развијао	126. убијају
127. редуцирати	127. убијати
128. решава	128. утриза ₂
129. решавао би	129. умивали се
130. би решавао	130. урла
131. сагледати	131. утрчавају
132. је сагледана	132. се уздам
133. схватајући	133. се уздаш
134. сликајући	134. вечерају
135. сматрајући	135. се венчамо
136. сматрам	136. витлајући
137. су сматрали	137. не вређајте
138. је сматрао ₂	138. загледа се ₂

139. сметају	139. захтевам
140. спада	140. зарива
141. су спремани	141. засипаш
142. ставља	142. зауставља
143. стављајући	143. зна ₂
144. стављала	144. зна се
145. су структурирани	145. би знала
146. ствара ₂	146. знам ₄
147. се стварају	147. знаш ₂
148. је стварало	148. ћеш да знаш
149. стварати ₂	149. знате ли ₂
150. се суочавамо	
151. тестира	
152. тестирати	
153. треба ₂	
154. је требало	
155. није требало	
156. удаљавају	
157. се упозна	
158. упуштати	
159. условљава ₂	
160. није успевао	
161. уважава	
162. уверава	
163. узима	
164. узимају	
165. узимајући	
166. владало је	
167. враћајући	
168. се не бих задржавао	
169. захтевају	
170. захтевало би	
171. запажамо ₂	
172. је засметало	
173. заснивати	
174. је заступала	
175. су заступали	
176. знам ₂	
177. даће	

подврста II (е : ё)

Гледишћѣ

1. доспети
2. се разумѣ₂
3. не смео
4. је успео

Деобе

1. сам доспео
2. разумеш₂
3. разумете ли
4. не сме₂
5. не смео₂
6. не смеш
7. не успе
8. нисмо успели
9. ћемо успети

VII ВРСТА
подврста I (и : п)

Гледишћѣ

1. се бави
2. бавити

Деобе

1. бави
2. благодарѣћи

3. се боре	3. ближе се
4. бранила	4. да се ближи
5. чине ₂	5. се бори
6. чини ₂	6. се цере
7. чини се ₂	7. чини
8. се чинило	8. даве
9. чинило би се	9. дели
10. чињени	10. се дивим
11. делити	11. догодити
12. докучити	12. доставим
13. долазе	13. дозволи
14. долази	14. дозвилим
15. доприносе	15. дозволити
16. допринеси	16. сам говорила
17. говорећи	17. говориш
18. се говори	18. не говорите
19. говоримо	19. искасапе
20. говорити ₂	20. испаљена
21. гради	21. изгубили
22. градила се	22. смо изгубили
23. губи	23. измисли
24. гушити	24. извршимо
25. искључујући	25. јуре
26. изгради	26. јури
27. није изградила	27. се криве
28. изградио	28. не личи
29. се не би изгубила	29. ломе
30. су изгубили	30. лупи
31. изједначити	31. мисли ₂
32. је износила	32. мислим ₂
33. изрази	33. мислиш
34. су изразили	34. мислио сам
35. је изражена ₂	35. моли
36. ће се користити	36. молим ₂
37. мислим ₂	37. мучиш
38. мислио	38. нагрдише
39. мислити ₂	39. не нареде
40. би надвисиле	40. нареди
41. налази се ₂	41. наредио сам
42. не налазимо	42. је наређено ₂
43. направити	43. носе
44. је напуштена	44. носиш
45. би навлачила	45. су научили
46. не наводи	46. су нудили
47. је обавештена	47. сте обавештени
48. објаснити	48. облачиш
49. оценио	49. очистити
50. бити оцењене	50. се одлучим
51. одреди	51. се одвоји
52. одредио	52. опалићу
53. одредити	53. опкољен ₂
54. се односи	54. опкољени смо ₂
55. је одређено	55. опоганише
56. је одстрањено	56. опружим
57. није одступила	57. ослепи
58. одвлаче	58. се ослободи
59. ограничена	59. ослободим
60. је оспорена	60. ослободио
61. нису оставили	61. ослоњен
62. осудио	62. остави ₂

63. је отелотворена	63. је оставио,
64. отворити	64. ћемо да оставимо
65. пазе	65. оставите
66. је починида	66. ће да се освете
67. се поделити	67. се осветиш
68. је подређено	68. пале
69. подсети	69. памте
70. подсетим	70. ће да памте
71. се појавида	71. пази,
72. полази,	72. певуши
73. би полазила	73. плаше
74. помислити	74. се плашим
75. помножено	75. победим
76. се понови	76. ћу да победим
77. је поставила	77. погубимо
78. је била постављена	78. је похвалио
79. потрошити	79. покупите
80. прати,	80. поломиће се
81. је пратила	81. полазимо
82. пратио је	82. помоли се
83. предази,	83. бих поновио
84. прети	84. поправите
85. претпоставити	85. порушиће се
86. превазилази	86. поставили
87. превазилазимо	87. постројте
88. ће се преварити	88. посветиш
89. прибави	89. потрошили смо
90. прихваћеном	90. потрошио
91. је прихватио	91. ћете потврдити
92. прихватити	92. поверим
93. прилази	93. пожуре
94. се приступи	94. пребритви
95. је приступила	95. предухитри
96. прогласити	96. се приближи
97. продубе	97. прилази,
98. произидазе	98. сам примио
99. се производи,	99. припаљених
100. би промашила	100. привлачи
101. је противстављен	101. пробуше
102. није пружида	102. је проговорила
103. ради се,	103. пролази
104. је рашчишћено	104. пусти,
105. су разјаснили	105. ради
106. разјаснити	106. се ради
107. није разложен	107. ћеш да радиш
108. разрешити	108. расположен сам
109. су руководили	109. разорила
110. схваћен	110. би се сетио
111. схваћене	111. скрши се
112. се схвати	112. смањи
113. следе	113. се сместимо
114. следећи (слéдити, слéдим)	114. се сместио
115. следи,	115. се смире
116. служе	116. смирите се
117. створено	117. смисли
118. је створено,	118. спалим
119. створи	119. спалимо
120. је створио	120. се спојимо
121. су се сукобиле	121. јеси ли спремио
122. смо се суочили	122. стави
123. суочити	123. створимо

124. шири ₁	124. се сударим
125. теже	125. се супротставим
126. је тежио	126. је свршено
127. нисам тежио	127. се шале
128. траже ₂	128. шалим се
129. убеди	129. пићућурен
130. учинити	130. шири ₂
131. учити	131. траже
132. је уграђена	132. тражи
133. угрози	133. тражим
134. није угрозила	134. је тражио
135. улази	135. је турила
136. је укључила	136. тврди
137. укључити	137. учинимо
138. укореењена је	138. учинити
139. умањен	139. ухваћен је ₂
140. уноси	140. ухватила
141. уочен	141. ухватили
142. су се уплашили	142. ухватио
143. је уследио	143. улази (3. лице јд. презента)
144. је условљено	144. се уморе ₂
145. установити	145. уморан сам
146. утрошена	146. су унакажени
147. утврдио	147. униште
148. су уверени	148. уништим
149. није уверило	149. се упали
150. уводи	150. уплаше
151. уводећи	151. није уплашен
152. важе	152. се уплаши ₂
153. важи ₂	153. уплашим
154. је важила	154. уплашио се ₂
155. води ₂	155. урадили
156. водити	156. урадим ₂
157. враћена	157. урадимо
158. се врши	158. усправи
159. била је заборављена	159. уверен сам
160. су задужене	160. се уверио
161. захвалити	161. увредиш
162. захватили	162. воде
163. заклучити	163. води
164. замењена је	164. заборавиће
165. замислити ₂	165. загрлио
166. занемари	166. замислите ₂
167. заострили	167. замислити
168. запазите	168. су запалили ₂
169. зависи ₂	169. заплене
170. значи ₂	170. је заражено ₂
171. значила је	171. заробе
172. значило је	172. је заслужио
	173. заустави
	174. заустављено
	175. зажарена
	176. значи
	177. жали

подврста II (е : и)

Гледишта

1. нису увидели₂
2. ће се увидети

Деобе

1. се црпе
2. гори₂

3. виде ₂	3. изгори
4. се виде	4. изволите
5. видећемо ₂	5. би лудео
6. су видели	6. мрзи
7. видети ₁	7. мрзим ₂
8. види	8. мрзиш
9. бих желео	9. је оглувео
10. жели	10. полудећу
11. желим	11. потамнела
12. живи	12. седи
	13. смо сџдели
	14. седите
	15. смрди ₃
	16. ће да се стиде
	17. бисмо уштедели
	18. виде
	19. су видели
	20. видели би
	21. видео је
	22. сам видео
	23. види ₃
	24. види се
	25. видите ли
	26. видиш ₂
	27. воле
	28. волели су ₂
	29. волео
	30. није волео
	31. воли ₂
	32. волим ₃
	33. бих зажелео
	34. желим ₄
	35. желиш ₂
	36. желите ₂
	37. живиш

VIII ВРСТА

Гледишћѝа

1. беже
2. би бежала
3. је држао₂
4. се држи
5. лежати
6. лежи₄
7. одржаном
8. постојаће
9. је постојала
10. су постојале
11. би постојало
12. постоје₃
13. постојеће
14. постојећи
15. постоји
16. су садржана
17. садрже
18. садржи₂

Дгобе

1. беже₂
2. бежи
3. не бој се₂
4. не бојте се
5. чучи
6. дрхти₂
7. нисам постојао
8. стоји₄
9. трче
10. трчи
11. заћути
12. задржане
13. заспи

19. стоје
20. стоји₁
21. је задржан
22. сам се задржао
23. задржати
24. ћу се задржати

ПОМОЋНИ ГЛАГОЛИ⁷

Гледатишћа

бићи

1. биће
2. је била₄
3. су била₃
4. не би биле
5. биле су₃
6. нису биле
7. били су₃
8. били
9. су били
10. је било
11. није било
12. је био₅
13. није био₅
14. био би₄
15. буде₅
16. буду₂
17. будући
18. бити₆
19. ће бити

јесам

1. је₆₅
2. јесте₇
3. јесу
4. није₁₅
5. нисмо
6. нису₆
7. су₈

хћеићи

1. није хтела
2. хтети

Деобе

бићи

1. биће₃
2. бићеш
3. би били
4. сте били
5. је било₂
6. би било₃
7. био бих
8. био сам
9. ниси био
10. би био
11. бити
12. ће бити
13. буде
14. будем₂
15. будеш
16. будете
17. буди₃
18. будите

јесам

1. је₃₃
2. јесам₆
3. јеси ли
4. јесте ли₂
5. није₃
6. нисам₃
7. нисмо
8. нису₂
9. нисте
10. сам
11. си₁₂
12. смо₅
13. сте₆
14. су₁₂

хћеићи

1. ће₃
2. ћемо₃
3. шећ₂
4. ћу₄
5. хоће₂
6. хоћете₂
7. хоћеш₅
8. хоћу₉
9. би хтела
10. нису хтели
11. хтео би
12. неће₅
13. нећу₃

⁷ Само они који су употребљени самостално, ван функције помоћног глагола.

ЗАКЉУЧАК

Ова анализа показала је да су изразито најфреквентније VI (481 : 464 + 17) и VII (482 : 414 + 68) глаголска врста, са скоро идентичним бројем глагола ако се посматрају у целини, али са знатнијом разликом ако се посматрају подељене на подврсте. У следећој групи налази се I глаголска врста (263), а затим IV (142 : 101 + 41), па V (113) врста. У групу изразито нефреквентних спада III (66), затим VIII (52) и најзад II (32) врста. Ксмпарација фреквенције јављања подврста показује да у IV врсти изразиту предност има подврста I (101 : 41), у VI врсти подврста I (464 : 17), и у VII врсти такође подврста I (414 : 68).

Анализа две различите врсте текста показала је да постоје врло уочљиве разлике које су, пре свега, лексичког карактера, али које нису предмет разматрања у овом раду. Карактеристична је уз то подударност I подврста VI и VII врсте, али су II подврсте и VI и VII врсте по фреквенцији врло неједнаке, са великом бројчаном предношћу — и у II подврсти VI врсте, и у II подврсти VII врсте — текста *Деоба*. Приближна неуједначеност текстова јавља се још код употребе глагола I глаголске врсте, и, посматрано у целини, без поделе на подврсте, IV глаголске врсте. Знатна је, међутим, разлика I и II подврсте IV врсте. У текстовима из *Гледнишћа* I подврста је знатно богатија у односу на текст *Деоба*, док је у II подврсти изразита предност текста *Деоба*. Текст *Гледнишћа* је, у погледу типова I поврсте IV врсте, поред веће бројчане фреквентности, и разноврснији. Битније се разликују текстови из *Гледнишћа* и текст *Деоба* у фреквенцији употребе глагола II, III, V и VIII глаголске врсте. Док је број глагола II и III глаголске врсте више него дупло већи у *Деобама*, број глагола V и VIII врсте је већи у *Гледнишћима*, али са мање изразитом бројчаном разликом него у II и III врсти.

С обзиром на то да 48,1% свих анализираних глагола припада VI и VII глаголској врсти, 13% I глаголској врсти, да 18,4% чине помоћни глаголи, а да свега 20,6% чине глаголи II, III, IV, V и VIII глаголске врсте, може се констатовати изразита непродуктивност ових пет врста. Појединачно по врстама и подврстама посматрано, уочљива је лексичка ограниченост II глаголске врсте и II подврсте IV, VI и VII врсте.

Карактеристична је висока фреквенција јављања неких глагола, што, такође, смањује лексичку разноврсност појединих глаголских врста. На пример: од укупно 263 глагола I врсте глагол *моћи* јавља се 90 пута, глагол *доћи* 11 пута, глагол *рећи* 12 пута, глагол *јосити* 10 пута, глагол *ићи* 9 пута; од 101 глагола II подврсте IV врсте глагол *чући* јавља се 19 пута, глагол *добити* 7 пута; од 464 глагола I подврсте IV врсте глагол *имати* јавља се 50 пута, глагол *морати* 38 пута, глагол *немати* 19 пута, глагол *знати* 18 пута, глагол *дати* 16 пута, глагол *требати* 16 пута; од 414 глагола I подврсте VII глаголске врсте глагол *мислити* јавља се 15 пута, глагол *говорити* 8 пута, глагол *створити* 7 пута, глагол *изразити* 6 пута; од 68 глагола II подврсте VII глаголске врсте глагол *видети* јавља се 20 пута, глагол *желети* 11 пута, глагол

волејти 10 пута; од 52 глагола VIII врсте глагол *јосијојати* јавља се 13 пута, глагол *сијојати* 8 пута, глагол *бежати* 5 пута, глагол *задржати* 5 пута. И ту, наравно, има знатних разлика између двају анализираних текстова: глагол *моћи* јавља се у текстовима из *Гледишта* 61 пут, а у *Деобама* 29 пута; глагол *имати* 31 пут, а у *Деобама* 19 пута; глагол *јосијојати* 12 пута, у *Деобама* 1 пут; *морати* 14 пута, у *Деобама* 24 пута, *знати* 2 пута, у *Деобама* 16 пута; глаголи *чути* и *волејти* не јављају се ни једанпут у текстовима из *Гледишта*, а глагол *добити* не јавља се ни једанпут у *Деобама*.

ТАБЕЛАРНИ ПРЕГЛЕД АНАЛИЗИРАНИХ ГЛАГОЛА ПО ВРСТАМА

Глаголска врсте	Гледишта број 2	%	Деобе, III књига		Укупан број глагола по врстама	%	
	број глагола		број глагола	%			
I	149	14,9	114	11,4	263	13,1	
II	10	1	22	2,2	32	1,6	
III	20	2	46	4,6	66	3,3	
IV	IA. 23	67 76 9	15	34 66 32	3,4 6,6 3,2	101 142 41	5 7,1 2
	B. 36		18				
	II B. 8		1				
V	64	6,4	49	4,9	113	5,6	
VI	I а : ā 238	23,8	226	22,6	464	23,2	
	II е : ē 5	0,5	12	1,2	17	0,8	
VII	I и : ѝ 208	2,8	206	20,6	414	20,7	
	II е : ѝ 15	1,5	53	5,3	68	3,4	
VIII	33	3,3	19	1,9	52	2,6	
Помоћни глаголи	182	18,2	187	18,7	369	18,4	
УКУПНО	1.000		1.000		2.000		

КОНСОНАНТСКЕ СЕКВЕНЦЕ У ШТОКАВСКОМ ДИЈАЛЕКТУ

*Рађено под руководством
проф. др Павла Ивића*

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Тема „Консонантске секвенце у штокавским говорима“ специфична је, даје многе могућности и врло широко се може обрадити. Како би се избегла непотребна опширност и набрајања, биће ограничен избор група. Нису узете у обзир све консонантске групе које су претрпеле неку промену. Приликом избора се водило рачуна о карактеристичним променама, а обухваћене су и неке старе очуване групе.

Циљ рада је да прикаже садање стање консонантских секвенци у дијалектима. У томе ће се полазити од изабраних група, констатоваће се како се и у ком правцу мењају; од каквог су значаја њихове промене за консонантски систем и како се крећу њихове изгласе.

Изабране групе су распоређене у одељке. У оквиру сваког одељка налазе се групе у којима су извршене промене истог типа. Уз сваки наведени пример стоји назив локалитета из кога је узет пример. Примери су навођени азбучним редом. Локалитети ће се бележити, исто тако, азбучним редом за сваки дијалекат и то овим редом: призренско-тимочки, косовско-ресавски, шумадијско-војвођански, зетско-ловћенски, источнохерцеговачки, млађи икавски, славонски и за говоре са незамењеним јатом. Уз локалитет се налази број под којим је име аутора у списку литературе и број стране. Уз коментаре који су дати за поједине групе налазе се и мапе са означеним локалитетима у којима су се догодиле промене.

Материјал за овај рад узет је из већег броја дијалектолошких радова. Учињен је покушај да се прикупи што је могуће више материјала и да он буде из разних делова штокавске територије. На тај начин добијена грађа допуњена је најновијим материјалом прикупљеним за дијалектолошки атлас Југославије.

На крају, иза литературе, додат је регистар локалитета помињаних у тексту са ознаком коме дијалекту припадају и из кога дијалектолошког рада су узети.

СКРАЋЕНИЦЕ

Ав.	Автовац, в. у литератури бр. 110
Ам.	Арсланагића Мост, в. у литератури бр. 110.
Бад.	Бадовинци, в. у литератури бр. 94
Батк.	Батковићи, в. у литератури бр. 110
Б—Б	Бачки буњевачки говор, в. у литератури бр. 32 и 50
БВ	Босанска Вила, часопис, Сарајево
Би	Биоград, в. у литератури бр. 110
Бје	Бјелице, в. у литератури бр. 111
Бор.	Борач, в. у литератури бр. 110
В	велики — уз локалитет
в.	види
Врат.	Вратковићи, в. у литератури бр. 110
Г	горњи — уз локалитет
ГлСАН	Гласник Српске академије наука
ГСЗ	Годишњак Задужбине Саре и Васе Стојановића
ГФФ	Годишњак филозофског (филолошког) факултета
Д	доњи — уз локалитет
Даб.	Дабар, в. у литератури бр. 110
Див.	Дивин, в. „ „ „ „
З	западни — уз локалитет
За	Загарац, в. у литератури бр. 111
ЗБФЛ	Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад
ЗНЖ	Зборник за народни живот и обичаје, Загреб
И	источни — уз локалитет
ист ЦГ	источноцрногорски говори
ИХ	источнохерцеговачки говори
ЈА	Југославенска академија
ЈАЗУ	Југославенска академија знаности и умјетности
Јас.	Јасеник, в. у литератури бр. 110
ЈФ	Јужнословенски филолог
К	Кула, в. у литератури бр. 110
Кљ.	Кљуна, в. у литератури бр. 110
Ко	Комани, в. у литератури бр. 111
Кор.	Корита, в. у литератури бр. 110
КП	Косово поље
ЛМС	Летопис Матице српске
Љ	Љешанска нахија, в. у литератури бр. 111
Љубом.	Љубомир, в. у литератури бр. 110
М Изв	Мали Извор, в. у литератури бр. 11
Н	Ниш, в. у литератури бр. 15
НВј	Наставни вјесник, Загреб
ЊЈ	Наш језик, Београд
ЊЈ н.с.	Наш језик, нова серија
Нп	Народне песме
О-В	Очевија-Вијаци, в. у литератури бр. 96
Ор	Ораховац, в. у литератури бр. 110
Оп	Оцак, в. у литератури бр. 110
ПЦ	Пива и Дробњак, в. у литератури бр. 28 и 29
Подв.	Подвележје, в. у литератури бр. 110
Прес.	Пресјека, в. у литератури бр. 110
Прилози	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд
Прич.	Причиновићи, в. у литератури бр. 85 и 94
С	северни — уз локалитет
СДЗБ	Српски дијалектолошки зборник, Београд
СЕЗБ	Српски Етнографски зборник, Београд
СИ	североисточни — уз локалитет
СК	Средњекатунска племена, в. у литератури бр. 111
Т. дол	Топли Дол, в. у литератури бр. 15

ФФ	Филозофски (филолошки) факултет
Хр	Хрушта, в. у литератури бр. 110
Цу	Цуце, в. у литератури бр. 111

ЛИТЕРАТУРА

1. Алексић Радомир, *Извештај о истраживању говора горњих Васојевића*, ГСЗ, II, 1935, 21—25.
2. Алексић Рад., *Извештај о истраживању говора у околини Берана и Колашина*, ГСЗ 5, 1938, 15—16.
3. Алексић Радомир, *Извештај о истраживању говора Пашировића*, ГСЗ, 6, 1938, 17—20.
4. Алексић Радомир и Вукомановић Славко, *Основне особине александровачког и бруског говора*, Анали ФФ, 6, Београд, 1966, 291—319.
5. Arđalić, Vl., *Bukovica, narodni životi običaji*, ZNŽ, 4, 1900, 1—40.
6. Banović Stjepan, *Vjerovanja, Zaostrog i Dalmaciji*, ZNŽ, 23, 1918, 185—214.
7. Барјактаревић Данило, *Бихор, дијалектолошка истраживања*, ГлСАН, 12, 1962, 235—237.
8. Барјактаревић Данило, *Гласовне и морфолошке особине у говору села Чумића*, ЗбФЛ, 4—5, 1961—1962, 12—22.
9. Барјактаревић Данило, *Акцентај новојазарско-сјеничких говора*, Зборник ФФ, 1, Приштина, 1963, 1—149.
10. Барјактаревић Данило, *Говорне особине Гњилана, Албанолошка истраживања*, 2, Приштина 1965, 57—102.
11. Барјактаревић Данило, *Новојазарско-сјенички говор*, СДЗб, 16, 1966, 1—177.
12. Барјактаревић Данило, *Фонетске и морфолошке особине врањског говора*, Врањски гласник, 1, 1965, 33—57.
13. Барјактаревић Данило, *Миграције и њихова последица у косовско-дијалектском шију*, Албанолошка истраживања, 3, 1966, 53—68.
14. Бујактаревић Данило, *Прешевско-бујановачка говорна зона*, Врањски гласник, 2, 1966, 173—216.
15. Белић Александар, *Дијалекти источне и јужне Србије*, СДЗб, 1, 1905, CXII—715.
16. Bijelić Bogdan, *Rečenice i pitalice*, ZNŽ, 29, 1933, 226—232.
17. Бошковић Р., *О природи, развоју и заменицима гласа х у говорима Црне Горе*, ЈФ, 11, 1931, 176—196.
18. Бошковић Радомир, *О једној акцентској особини дијалекта западне и јужне Истyre*, Прилози, 20, 1953, 55—58.
19. Brabec Ivan, *Rad na ispitivanju govora tuzlanske oblasti u 1951. god.*, Ljetopis JAZU, 49, 1941, 1942, 173—176.
20. Brabec Ivan, *Istraživanje govora u srednjoj Bosni*, Ljetopis JAZU, 56, 1950, 363—365.
21. Brozović D., *Izveštaj o dijalekatskom istraživanju u dolini rijeke Fojnice*, Ljetopis JAZU, 63, 1959, 431—438.
22. Brozović Dalibor, *O problemu ijekavsko-šćakavskog (istočnobosanskog) dijalekta*, HDZb, 2, 1966, 119—208.
23. Budmani P., *Dubrovački dijalekat, kako se sada govori*, Rad JA, 54, 1883, 144—179.
24. Бушетић Тодор, *Збирка речи из Левча*, Грађа Института за српскохрватски језик Београд.
25. Varnica Šime, *Manji prinosi iz Gradišta*, ZNŽ, 4, 1900, 120—131 i 298—320.
26. Вујовић Л., *Мрковишки дијалекат*, ГЗС, 2, 1935, 39—42.
27. Вујовић Лука, *Како се развио екавизам мрковишког говора*, ЈФ, 23, 1958, 235—246.
28. Вуковић Јован *Говор Пиве и Дробњака*, ЈФ, 17, 1938—1939, 1—113.
29. Вуковић Јован *Акцентај говора Пиве и Дробњака*, СДЗб, 10, 194 195—417.
30. Вулетић-Вукасовић В., *Призријевање*, СЕЗб, 50, 1934, 155—195.
31. Вушовић Данило, *Диалекат источне Херцеговине*, СДЗб, 3, 1927, 1—70.
32. Георгијевић Светозар, *Бачки буњевачки говор*, ГЗС, 6, 1939, 23—32.
33. Дебелковић Дена, *„Косово Поље”*, СЕЗб, 7, 1907, 173—332.

34. Елезовић Глиша, *Нешто о јањевском говору*, БВ, 25, 1910, 314—316.
35. Елезовић Глиша, *Извештај са дијалектолошког путовања од Вучијерна до Пећи*, СДЗБ, 2, 1911, 464—473.
36. Елезовић Глиша, *Речник косовско-митохијског дијалекта*, СДЗБ, 4, 1932, XXII — 477. и 5, 1935, 1—587.
37. Елезовић Глиша, *Један оглед нашег говора из Ораховца у Подрими код Призрена*, ЈФ, 18, 1949—1950, 133—140.
38. Живановић Јован, *О српском језику*, Нови Сад, 1898.
39. Живојиновић Јован, *Краишани*, ЛМС, 242, 1907, 42—68, и 243, 1907, 52—80.
40. Ivanišević Frano, *Poljica, Narodni život i običaji* ZNŽ, 8, 1903, 183—335 i 10, 1904, 11—111. i 181—317.
41. Ивић Павле, *О говорима Баната*, ЈФ, 18, 1949 — 1950, 141—150.
42. Ивић Павле, *Исцртавање говора села Глоговца код Свезице*, ГЛСАН, 4, 1952, 322—323.
43. Ивић Павле, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штиокавско наречје*, Нови Сад, 1956, 1—218.
44. Ивић Павле, *О говору Галићкох Срба*, СДЗБ, 1957, XII — 519.
45. Ивић Павле, *Једна доскоро непозната група штиокавских говора: говори с намањеним јайом*, ГФФ, 1, Нови Сад, 1956, 146—160.
46. Ивић Павле, *Два главна праваца развоја консонантизма у српскохрватском језику*, ГФФ, 2, Нови Сад, 1957, 159—182.
47. Ивић Павле, *Извештај о штеренском дијалектолошком раду у северној Хрватској и јужној Далмацији улеђо 1957 године*, ГФФ, 2, Нови Сад, 1957, 401—407.
48. Ивић Павле, *Место банатског херског говора међу српским дијалектима*, Нови Сад, 1958, 326—352 (прештампано из зборника „Банатске Хере“).
49. Ивић Павле, *Извештај о дијалектолошкој експедицији по јужној Србији октобра 1959*, ГФФ, Нови Сад, 4, 1959, 397—400.
- 49а. Ивић Павле, *Die serbokroatischen Dialekte*, The Hague, 1958, 325.
50. Ивић Павле и Младеновић Александар, *Буневачки говор у Суботици*. Винчање, ЗБФЛ, 3, 190.
51. Ивић Павле и Младеновић Александар, *Краишански текстови*, ЗБФЛ, 3, 1960, 191.
52. Ивић Павле, *Прилог реконструкцији едемиграционе дијалекатске слике српскохрватске језичке области*, ЗБФЛ, 4—5, 1961—1962, 117—129.
53. Ивић Павле и Младеновић Александар, *Дијалекатски текстови из Србије — Сикирица, Кусадак*, ЗБФЛ, 7, 1964, 162—166.
54. Ивковић Милош, *Српске народне приповијесте*, СЕЗБ, 11, 1927 г.
55. Ivšić Stjepan, *Šartinovačko narječje*, Rad JA, 158, 1907, 113—152.
56. Ivšić Stjepan, *Današnji posavski govor*, Rad JA, 195, 1913, 126—246.
57. Јарунић Милан, *Osobine Bunjevačkog govora u Lici*, NVJ, 20, 1911—1912, 255—353.
58. Јовић Душан, *О имперфекту у говорима околине Врњачке Бање*, ЗБФЛ, 2, 1959, 114—133.
59. Јовић Душан, *Неки општи и акценатски проблеми говора зоне Раче Крагујевачке*, ГФФ, 5, Нови Сад, 1960, 163—184.
60. Jović Dušan, *Izveštaj o ispitivanju govora okoline Trstenika u Srbiji, jula 1960. g.*, GFF, 4, Novi Sas, 1950, 651—653.
61. Кашић Јован, *О јеваском говору Великог Грђевца, села југоисточно од Бјеловара*, ЗБФЛ, 6, 1963, 149—157.
62. Klarić Ivan, „Peskalice” ili „sanatalice”, ZNŽ, 17, 1912, 171—184.
63. Krmpotić Ivan, *Iz Osičke općine i kuljske kumpanije (u Lici)*, ZNŽ, 4, 1900, 132—167.
65. Lovretić Josip, *Otok, Narodni život i običaji*, ZNŽ, 2, 1897, 91—459.
66. Lukić Luka, *Varoš*, ZNŽ, 24, 1919, 32—238.
67. Ljubidrag Nikola, *Pridvorska kaznačina u Konavlima*, ZNŽ, 8, 1903, 106—112.
68. Maštrović Ljubomir, *Ninski govor*, Radovi Instituta JA u Zadru, Zadar, 1955, 87—140.
69. Мијатовић Станоје, *Српске народне игре из Левча и Темнића*, СЕЗБ, 9, 1908, 163—225.
70. Milas Matej, *Današnji velikotranjski dijalekat*, Rad JA, 103, 1891, 58—82.
71. Milas Matej, *Ispravci dubrovačkih riječi u Vukovu rječniku*, Rad JA, 135, 1898, 223—248.

72. Milas Matej, *Današnji Mostarski dijalekat*, Rad JA, 143, 1903, 67—97.
73. Милетић Бранко, *Извештај о исцјепивањима говора око Бијелог Поља, у Васојевићима и Црмници*, ГЗС, 2, 1935, 13—16. и 4, 1937, 21—25.
74. Милетић Бранко, *Текст из Лимљана*, ГЗС, 5, 1938, 30—32.
75. Милетић Бранко, *Извештај са исцјепивања говора североисточног Баната*, ГЗС, 7, 1939, 17—36.
76. Милетић Бранко, *Црмнички говор*, СДЗБ, 9, 1940, 209—663.
77. Милићевић М., *Кнежевина Србија*, Београд 1876.
78. Милановић Б., *Говор села Макрешане*, Гласник САН, 12, 1962, 2, 231—232.
79. Младеновић Александар, *Неке особине данашњег говора Сремских Карловаца и Ковиља*, ГФФ, 7, 1962,—1963, 245—249.
80. Московљевић Милош, *Акценти и именица и ђридева у ђоцарском говору*, СДЗБ, 2, 1911, 307—258.
81. Московљевић Милош, *Акценти ђоцарског говора*, ЈФ, 7, 1927—1928, 5—68.
82. Московљевић Милош, *Дијалектолошка карта Војводине*, Гласник Југословенског професорског друштва, 18, Београд 1938, 1044—1074.
83. Московљевић Милош, *Извештај о дијалектолошком исцјепивању у Банату*, ГЗС, 7, 1939, 57—60.
84. Murgić Franjo, *Visoko u Bosni. Narodni život i običaji*, ZNŽ, 8, 1903, 79—103.
85. Николић Б. М., *О говору мачванског села Причиновића*, ЗБФЛ, 1, 1957, 162—169.
86. Николић Б. М., *Данашњи Тршићки говор*, ЈФ, 23, 1958, 263—273.
87. Николић Б. М., *Дијалектолошки и акцентиолошки ђриноси*, ЗБФЛ, 2, 1959, 149—150.
88. Николић Б. М., *Акценатајски речник шабачкога говора*, ЗБФЛ, 4—5, 1961—1962, 225—235.
89. Николић Б. М., *Прилог ђроучавању ђорекла шумадијско-војвођанског дијалекта* НЈ, н. с., 11, 1961, 1—2, 44—56.
90. Николић Б. М., *Ђридевски акценатај у мачванском говору*, ЈФ, 25, 1963, 321—326.
91. Николић Б. М., *Сремски говор*, СДЗБ, 14, 1964, 200—412.
92. Николић Б. М., *Најомене о данашњем ђршићком акцентију*, ЗБФЛ, 8, 1965, 185—200.
93. Николић Б. М., *Главније акценатајске особине у говору ваљевске Колубаре*, ЗБФЛ, 9, 1966, 77—95.
94. Николић Б. М., *Мачвански говор*, СДЗБ, 16, 1966, 189—313.
- 94а. Николић Б. М., *Нови ђрилози ђознавању данашњег ђршићког говора*, ЗБФЛ, 11, 1968, 207—210.
95. Pavešić Slavko, *О народном говору и Lepenici u Bosni*, Ljetopis JAZU, 56, 1950, 352—393.
96. Pavešić Slavko, *Izveštaj o proučavanju govora u selu Očeviji u Vijaci, u Bosni*, Ljetopis JAZU, 57, 1963, 298—306.
- 96а. Павловић-Стаменковић Звездана, *Консонантске групе сц и шц у штокавском дијалекту*, ЈФ, 27, 1967, 349—356.
97. Павловић Миливој, *О сјановништву и говору Јајца и околине*, СДЗБ, 3, 1927, 92—122.
98. Павловић Миливој, *Говор Срећечке Жује*, СДЗБ, 8, 1939, 352.
99. Павловић Миливој, *Најомене о народним говорима Шумадије*, ЈФ, XX, 1953—1954, 369—376.
100. Павловић Миливој и Младеновић Александар, *Одломак из говора источне Славоније*, ЗБФЛ, 2, 1959, стр. 154.
101. Павловић Миливој, *Гањевски говор*, рукопис.
102. Павловић Миливој, *Дијалекатајски мајеријал из Бабине Греде, Сикиреваца и Печењеваца*, рукопис.
103. Петровић Драгољуб, *Гласовни сисјем ровачког говора*, ЗБФЛ, 8, 1965, 157—185.
104. Петровић Драгољуб, *Две особине гласовног сисјема ђијерског говора*, Прилози проучавању језика, 1, Нови Сад, 1965, 113—116.
105. Петровић Драгољуб, *Неке вокалске и консонантске карактеристике ђјешивачког говора*, ЗБФЛ, 10, 1967, 161—170.
106. Petrovici Emil, *Graiul Carașovenilor*, Bucurșsti 1934, XII — 270.
107. Пецо Асим, *Говор села Буне*, ЗБФЛ, 1, 1957, 169—179.

108. Пецо др Асим и Милановић Бранислав, *Особине левачког говора*, Анали ФФ, Београд 1962, 187—203.
109. Пецо Асим, *Мјесто централнохерцеговачког говора међу осталим говорима данашње Херцеговине*, ЈФ, 25, 1963, 285—328.
110. Пецо Асим, *Говор источне Херцеговине*, СДЗб, 14, 1964, 1—200.
111. Пешикан Митар, *Сјарацунгорски средњокайунски и љшански говори*, СДЗб, 15, 1965, 1—294.
112. Поповић Иван и Ивић Павле, *О говорима Срема*, ГлСАН, 2, 1950, 1, 133—134.
113. Поповић Иван, *О говору Бегеча у Бачкој*, ГлСАН, 2, 1950, 1, 130—132.
114. Поповић Иван, *О бачким Буњевачким говорима*, Зборник за књижевност и језик, Матица српска, 1, Нови Сад, 1953—1954, 123—146.
115. Поповић Иван, *Говор Госпођинаца у свейлосији бачких говора као целине*, докторска дисертација, рукопис (налази се у Институту за српскохрватски језик у Београду).
116. Popović Milko, *Žumberački dijalekt*, Zagreb 1938, XXXII + 56.
117. Rešetar Milan, *Der štokavische Dialekt*, Wien, 1907, 320.
118. Ribarić Josip, *Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri*, SDZb, 9, 1960, 207.
119. Ribarić, Josip, *Izvještaj o proučavanju „perojskog govora“ na poluotoku Istri*, Ljetopis JAZU, 47, 1943, 269—244.
120. Rubić Stojan i Nuić Andeo, *Dvono (Županjac)*, ZNŽ, 6, 1899, 266—291.
121. Ружичић Гојко, *Акцентајски систѐм и љеваљског говора*, СДЗб, 3, 1927, 113—76.
122. Ружичић Гојко, *Један незајажен босански говор*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, 14, Београд 1936, 236—254.
123. Sekereš Stjepan, *Govor baranjskih Srba*, ZbFL, 3, 1960, 181—187.
124. Sekereš Stjepan, *Govor osječkih Srba*, ZbFL, 5, 1963, 139—148.
125. Sekereš Stjepan, *Govor daljskih Srba*, ZbLF, 7, 1966, 141—151.
126. Sekereš Stjepan, *Govor Našičkog kraja*, HDZb, 2, 1965, 209—303.
127. *Sekereš Stjepan, Klasifikacija slavonskih govora*, ZbFL, 10, 1967, 133—165.
128. Станић Милија, *Говор Ускока*, рукопис.
129. Станојевић Маринко, *Северношумочки дијалекат*, СДЗб, 2, 1911, 360—463.
130. Станојевић Маринко, *Прилози речнику шумочког говора*, СДЗб, 3, 1927, 177—194.
131. Стевановић Михаило, *Источноцунгорски дијалекат*, ЈФ, 13, 1934—1935, 1—128.
132. Стевановић Михаило, *Систѐм акцентуације у шћирском говору*, СДЗб, 10, 1940, 67—184.
133. Стевановић Михаило, *Баковачки говор*, СДЗб, 11, 1950, 1—159.
134. Стефановић Живко, *Збирка речи из средњег Тимока, Књажевца и околине*, Грађа Института за српскохрватски језик, Београд.
135. Тадић Милан, *Збирка речи из Јадарског, Азбуквачког и Рађевачког среза*, Грађа Института за српскохрватски језик, Београд.
136. Томановић Васо, *Акцентај у говору села Лейџана (Бока Кошорска)*, ЈФ, 14, 1935, 59—141.
137. Tomljenović Bud. Gr., *Bunjevački dijalekt zaleđa senjskog s osobitim obzirom na naglas*, NVj, 19, 1910—1911, 334—368, 601—616, i 479—506.
138. Filakovac Ivan, *Ženidba. Narodni običaji i Retkovcima (Slavonija)*, ZNŽ, 11, 1905, 108—128.
139. Ham Josip, *Štokavština donje Podravine*, Rad JA, 272, 1968, 1—70.
140. Hraste Mate, *Osobine govora Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale*, Rad JA, 272, 1968, 123—145.
141. Hraste Mate, *O štokavskim govorima na Hvaru i Braču*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1, Zagreb 1941, 379—394.
142. Hraste Mate, *Govori jugozapadne Istre*, HDZb, 2, 1966, 5—28.
143. Čolić Đuro, *Križari. Običaji u Varošu u Slavoniji*, ZNŽ, 8, 1903, 113—118.
144. Šurmin Đuro, *Njekoliko bilježaka o govoru hercegovačkom*, NVj, 3, 1894—1895, 146—175.

145. Šurmin Đuro, *Osobine današnjega sarajevskoga govora*, Rad JA, 121, 1895, 186—209.
 146. Дијалекатска грађа прикупљена по квестинару Дијалектолошког атласа Југославије из следећих места:¹

место	сакупљач
Адровац (код Раче Крагујевачке)	И. Стевовић
Баточина (код Лапова)	И. Стевовић
Борач (Гружа)	И. Стевовић
Бресница (код Мрчајеваца)	И. Стевовић
Витановац (код Краљева)	И. Стевовић
Ќарин	Весна Цестарић — Јусић
Ќозељ-Качер (код Белановице)	И. Стевовић
Љуљаци (горња Гружа)	И. Стевовић
Макрешане	Б. Милановић
Мало Црниће	Р. Алексић
Меленце	П. Ивић
Неваде (Рудник)	И. Стевовић
Петровац (Лепеница)	И. Стевовић
Ражанац	Весна Цестарић — Јусић
Сељашница (Пријепоље)	Д. Барјактаревић
Сопоћане	Д. Барјактаревић
Тутин	Д. Барјактаревић
Удовице	Р. Алексић
Шпионица	Смаил Карачевић

147. Дијалекатска грађа (моје забелешке) из следећих места: Бабе, Бељина, Губеревац, Дрлупа, Дучина, Ропчево и Стојник.

I

BH > MH

брмна Баново Поље 94/249

гаромница Бриеге 76/336

гламна Комарно 76/336, *гламни* Губеревац 147; Крушевица 76/336
гламнина Врање 12/44, *гламница* Топлац 15/225, *Вучићрн* 36, *Дабар* 110/94; *гламнице* Дупило 76/336; *гламницу* Топлац 15/225; *гламно* Витасовићи 105/165, *Мачуге* 76/436, *Паштровићи* 3/19

дамначка Врање 15/225, *дамнашњи* ист. ЦГ 131/58, *дамно* Гњилане 10/74, *Лесковац* 15/225; *Чумић* 8/16; *Бадовинци*, *Баново Поље*, *Ноћај*, *Причиновићи* 94/249; *Бољевићи*, *Бриеге*, *Брчели*, *Буковик*, *Вир*, *Годиње*, *Драчевица* 76/336, ист. ЦГ 131/58, *Сеоце*, *Сотонићи* 76/336; *Засади* 110/94, *Тршић* 86/270 и 499/210, *дамношањ* Вучитрн 36, *дамношња* Ноћај 94/249

даромна Бољевићи 76/336, *даромни* Крињице 76/337, *даромно* Браћени, Папратнице 76/336

димна Баљаре 15/225; *Дреновштица* 105/165, *димно* Брчели 76/337, *Дреновштица* 105/165, ист. ЦГ 131/58, ПД 28/40.

днемничар Бриеге 76/337

¹ Овом грађом сам се користила љубазношћу другова Милије Станића и Славка Вукомановића, на чему им срдечно захваљујем.

држамне Овточићи 76/337, *држамни Утрг* 76/337, *Церово* 105/165, *држамно Дупило* 76/337

Дубромник Бриеге 76/337; *Дабар, Полице* 110/94, *Дубромника Папратнице* 76/337

душемна Лимљани 76/337

жсимне Стајковце 15/225, *жсимнумо Кијевац* 15/225

зарамниле Губеревац 147, *зарамнији Дупило* 76/337

⁴ *зомнемо, зомне се Тршић* 86/270, и 94а/210 *зомније, зомну Баново Поље* 94/249

ис-Пламнице Буковик 76/337

јамноси Брчели 76/337

кимни Сотонићи 76/337

крмна Брчели, Вир, Годиње, Дупило 76/337, *крмник Орахово* 76/337, *крмника Годиње* 76/337, *крмнина Изгори* 110/94, *крмниче Комарно* 76/337

Лиемно Лимљани 76/337

ломница Буковик 76/337

нарамна сивар Витасовићи 105/165, *Крињице, 76/337, нарамно Мачуге* 76/337

одамна Велевци, Врање, Гумериште, Емина Кутина, Крива Феја, Лесковац, Несврта, Прибој, Себе Врање, Стајковце, Тибужде, Топли Дол 15/225, *одамначка Врање* 15/225, *одамначко Горњи Романовце* 15/225, *одамно Белишево, Врање* 15/225, *Гњилане* 10/74, *Јањево* 34/315 и 101, *Остат* 15/225, *Причиновићи* 94/249, *Стојник* 147; *Вучиртн* 36, *Гоја* 48/347, *Крушчица* 48/333; *Дреновштица* 105/165, *Лимљани* 74/32, *Паштровићи* 3/19; *Дубровник* 23/158, *одамношањ Вучиртн* 36

омна Дреновштица 105/165, *Комарно* 76/337, *Паштровићи* 3/19, *Сеоце* 76/337, *омнове Брчели* 76/337, *омнови Вир* 76/337, *Паштровићи* 3/19; *Дубровник* 23/158.

осномни Трново 76/337, *осномну Буковик* 76/337

ошромница Томићи, Утрг 76/337, *ошромнице Крушевица* 76/337

Пламник Глухи До, Годиње 76/337, *Пламница Вир, Крињице, Сотонићи* 76/337, *Пламницу Дреновштица* 105/165.

йогламник Полице 110/94, *йогламница Лимљани, Орахово* 76/336

йозимница Дупило 76/337

йравосламне Милојевићи 105/165, *йра(в)осламни Папратнице* 76/337

йрамник Дреновштица 105/165

йреодамно Глухи До 76/336

йрийрамноси Дупило 76/336

йройимно Лимљани 76/337

йукомник Брчели 76/337, *йукомника Овточићи* 76/337

рамна Лесковац, Равна Река 15/225; *Согонићи* 76/337, *рамна-еје Брчели* 76/337, *рамне Богмиловићи* 105/165, *рамни Равна Река* 15/225; *Дреновштица* 105/164, *рамнина Мачуге* 76/337, *рамнине Загорак*

105/164, *рамнином* Брчели 76/337, *рамнину* Орахово 76/337, *рамница* Врање 12/44, Гњилане 10/72 и 74; Баново Поље 94/249; ист ЦГ 131/58, Паштровићи 3/19, *рамницу* Сеоце 76/337, *рамништи* Врањска Бања, Стајковце 15/225, *рамно* Врањска бања, Остатовица, Стајковце 15/225; КП 33/300; Губеревац 147; Браћени 76/337, ист ЦГ 131/58, Милојевићи 105/164, Орахово 76/337; Дубровник 23/158, *рамну* КП 33/263

редомно Гостојевићи 105/164, Бољевићи 76/337

сламна Тибужде 15/225; Виниште 20/345, *сламни* Комарно 76/337, *сламно* ист ЦГ 131/58, *сламнога* Глухи До 76/337

срамниџ Буковик 76/337

сџаномник Годиње 76/337, *сџаномника* Сотонићи 76/337, *сџаномништиџо* Крињице 76/337

угламном Томићи 76/336; Тршић 86/270 и 94а/210

урамни Гњилане 10/74, Крива Феја 15/225, *урамнине* Топли дол 15/225, *урамним* Врањска Бања 15/225

у рамници Баново Поље 94/249

учемни Мачуге 76/337, *учемни* Бољевићи 76/337, *учемнизи* Сеоце 76/337, *учемнија* Крињице 76/337

цркомни Трново 76/337, *цркомнија* Лимљани 76/337, *цркомно* Браћени 76/337

чиномник Сотонићи 76/337, *чиномници* Глухи До 76/337

О распрострањености ове појаве у црногорским говорима налазимо код М. Пешикана: „Прелазак групе ВН у МН врло је распрострањен на целој територији СК—ЛБ. Неизмењено ВН чује се доста ретко, углавном у речима које су под јачим утицајем књижевног језика *државни*, *славни* Цу и сл., иначе је: *дџмно* За Велестово Г Бје Цу Лбq, *дџмни*, *дџмна* Ци Д Бје За, *гламни*, *Гримна*, *рамно* Рокоче (Цу), *рамно*, *дамно* Лбq, *дџмно*, *Цркмница* Ко итд.“ (111/122)₁.

У свим наведеним примерима измењена је медијална група ВН регресивном асимилацијом у МН. Број речи у којима је дошло до ове промене велики је.

Тип регресивне асимилације извршен у секвенци ВН је типично штокавско обележје; овакав феномен није обичан ни у чакавским ни у кајкавским говорима.

Највише материјала који потврђује ову промену имамо из зетско-ловћенских говора и у највећем броју речи се у њима чува. Исто тако је доста позната и призренско-тимочким говорима, иако је сразмера између једних и других скоро 3 : 1 у корист примера из зетско-ловћенских говора. За њима стоје, према броју примера, источнохерцеговачки, шумадијско-војвођански и косовско-ресавски говори.

Аутор рада о источнохерцеговачким говорима — А. Пецо потврђује констатацију да ти говори у мањој мери знају за асимилацију: „Примјери са неизмијењеном овом групом су обичнији: *Дубрџник* (Кљ., Кључ, Би., Прес., Батк., Ор., Оц., Бор., Ав., К., Даб., Врат.), *гџвно* (Врат., Јас., Бор., Ав., Хр., Љубом., Би., Ам., Даб.), *главнџ* (Бор., Баљ.), *гџвна* (Бор., Ул.), *џвна* (Зас.), *славни* (Бор., Див., Подв.).“ (110/95).

Интересантно је да аутор овог текста третира групу ВН у речи *губно* као примарну, што се коси са утврђеном чињеницом из историје језика: група МН у речи *гумно* претрпела је дисимилацију и на тај начин добијена је нова група ВН.

Следећи примери исто тако потврђују чување групе ВН:

главна, главни Сјеница 9/73, *главнина* ВП 29/223, *главница* Александровац-Брус 4/292

дивна Лепетане 136/82; Сјеница 9/70

равна Адровац, Баточина, Бресница, Витановац, Козељ-Качер, Љуљаци, Петровац 146, Борач, Меленце, Неваде 146; *Сељашница*, 146, Сјеница 9/74, Сопоћане, Тутин 146, *равни* Лепетане 136/68, *равнина* Шабац 88/230; Сјеница 9/34, *равнину* Шабац 88/230, *равница* Александровац-Брус 4/292, *равно* Лепетане 136/68; Ретковци 138/113

славнога Крашовани 39-II/60.

Треба поменути констатацију двојице испитивача дијалеката, о постојању прелазног гласа између В и М у изговору МН — ВН. У говору Мачве Б. Николић је то забележио у два локалитета: у Причиновићима и Бадовинцима али у изговору само једне речи: *дав-мно* 88/249. М. Пешикан у раду о староцрногорским говорима помиње исту појаву, додуше не дајући примере: „Понекад сам бележио и лабиодентални назал, тј. прелазни глас између В и М.“ (111/122).

МН > ВН

Овде имамо дисимилациони процес супротан онеме размотреном у претходном одељку. Број примера је много мањи него у претходној групи. Географски распоред примера указује на то да за ову фонетску промену знају не само штокавски говори већ и чакавски и кајкавски.

гивназија ист ЦГ 131/58, Папратнице 76/348; Дубово 11/69, *гивназију* Вир 76/348, *гивназис* Вир 76/348, ист ЦГ 131/58

губна Врдник, Грк, Лединце 91/265; Чортановци 91/333; Брчели 76/348; Пљевља 121/133; Пољица 40/205 и 259, *губне* Пољица 40/195, *губни* Нештин 91/265, *губнима* Черевих 91/265; ПД 29/248; Пљевља 121/133; Заострог 6/185, *губнишће* Сјеница 9/51; Толиса 56/194, *губно* Врање 12/44, Ђаковица 133/81; Адровац, Бресница, Козељ-Качер, Љуљаци, Петровац 146; Баново Поље 94/249, Борач 146; Буђановци 91/333, Госпођинци 115, Ковиље 75/246, Меленце 146, Неваде 146, Осјек 124/145, Павловци 91/333, Сремски Карловци 70/246, Чортановци 91/333; Брчели 76/348, Дреновштица 105/165, ист ЦГ 131/58, Милојевићи 105/165; Лепеница 95/375, О-V 96/301, ПД 29/248, Подгорац 126/243, Разбојиште 126/243, Себечево 11/69, Стипановци 126/243, Ускоци 128, Церемошњак 126/243; Буковица 5/94 и 50, Заострог 6/198, Нин 68/97, Сењ 137/345, *губну* Годиње 76/348

зайтавнило се Гоње 11/69

зевник Пирот 15/230, *зевници-ћи* Рудиње 15/230

ловна ист ЦГ 131/58
 најавник ист ЦГ 131/58
 обравница ист ЦГ 131/58; Дољани 11/69
 огровни Кула 110/97, огровно Папрати 105/165
 осавнес Сењ 137/345
 ѿиѿовна Дупило 76/348, ѿиѿовни Влаова 15/230
 ѿѿавнело Гњилане 10/74, Ђаковица 133/81, Књажевац 15/230,
 Левосоје 14/192;
 ѿѿавнила Трново 76/348, ѿѿавниѿ Вучитрн 36, ѿѿавњела Сењ
 137/345
 седавнес Сењ 137/345
 славница Сотониѿи 76/348; Сењ 137/345
 сравно Нин 68/97
 сѿавнело се Гњилан 10/74, сѿавни се Васиљ, Врање, Пирот, Штрпци
 15/230, сѿавнило се Врање 12/44, Књажевац 15/230, С Тимок 129/367
 сѿравнице Кула 110/95
 ѿавна Мачуге 76/348; Посавина 56/194, ѿавне Крушевица 76/348,
 ѿавник ист ЦГ 131/58; Детане 11/69; ѿавнина Божињевац 14/192,
 Врање 12/44, Лучане 14/192, Ораовица 14/192, Прешево 14/192, С Ти-
 мок 129/366, ѿавница Ђаковица 133/81, С Тимок 129/366; Вучитрн 36;
 Барања 123/184; ист ЦГ 131/58; Баљци, Батковиѿи, Биоград 110/97,
 Бокшиѿ 126/243, Борач 110/97, Дежева 11/69, Доња Матичина 126/243,
 Изгори, Јасеник 110/97, ПД 28/39, Платице 110/97, Подгорач 126/243,
 Пријевор 110/97, Стипановци 26/243, Улиње 110/97, Ускопци 128,
 Церемошњак, Шаптиновци 126/243; Нин 68/97 ; Водице 118/81, ѿавно
 Врање 12/44, Гњилане 10/74, Жужељица 14/192, Књажевац, Крива
 Феја 15/230, Ораовац, Осларе 14/192, С Тимок 129/366 и 367; Чумиѿ
 8/16, Барања 123/184, Осјек 124/147; ист ЦГ 131/58; Автовац 110/97,
 Бокшиѿ 126/243, Гацко 110/97, Доња Матичина 126/243, Кула 110/97,
 Подгорач, Стипановци, Церемошњак, Шаптиновци 126/243; Сењ 137/
 /345, посавина 56/194
 шувно Нин 68/97
 у ѿавницу Бољевиѿи, Буковик, Комарно 76/348.

Код А. Белића у *Дијалектима источне и јужне Србије* налазимо на 230. страни наведене примере за групу ВН. Ту се помиње и реч *гувно* и локалитети у којима је забележена: Бучје, Вина. Затим стоји: „Испор. *гумно* I Н. Кор. М. Изв. Бучје Т. дол II Рупје Н. Јел. Малча III Н; *гумниѿиѿе* III Н. . . .“ Даље на страни 360. пише „именица *гумно* има ретко облик *гумно* II Н. Јел. . . . већ врло често *гувно* I Бучје Вина Н. Кор. М. Изв. Т. дол II Рупје Малча III Н. “. Како су наведени исти локалитети и у случају неизмењене групе МН и у случају нове групе ВН, може се (уколико то подударање наведених места за обадве групе не значи омашку) претпоставити паралелна употреба обеју група.

Мада се промена МН > ВН огледа у великом броју речи, она није доследно спроведена у многима говорим. Поједини испитивачи су у истим местима забележили постојање обе групе: у говору Мачве у Ба-

новом Пољу 88/249, у говорима источне Херцеговине у местима: Арсланагића Мост, Бихор, Кула, Одаци 95/97, у Врању, Сремским Карловцима, Ковиљу, у низу локалитета ресавских говора и др.

Неки од примера у којима се чува МН:

бесрамница Дабар 110/97

гимназија Оток 65/91

гумна Поцерје 80/319 и 321; *Лепетане* 136/79; *Конавље* 67/111, *гумно* Макрешане 146; *Буђановци*, *Краљевци* 91/333, *Поцерје* 80/319 и 321; *Лепетане* 136/79; *Баљци*, *Борач* 110/94; *Конавље* 67/109 × 2 и 111

земник Темска, Црнатово 15/230

осамнаест Меленце 146

осамнајст Славонија 127/136

осамнес Адровац, Баточина, Бресница, Љуљаци, Макрешане, Петровац 146, Поповић 59/175; *Неваде* 146; *Леептане* 136/85; *Барања* 123/183, *Славонија* 127/136

седамнаест Ковиљ, Сремски Карловци 79/246, *седамнаест* Лепетане 136/85

стамни се Бенцарево 15/230, *стамнило се*, *Врање* 15/230

шамна Поцерје 80/354; *Арсланагића Мост*, *Врањска*, *Дабар*, *Зупци*, *Кљуна*, *Кључ*, *Кула*, *Подвележје* 110/97, *шамни* Каље 62/183, *шамнина* Врање 12/35 × 2, *шамница* Врање 12/35; *Ковиљ*, *Сремски Карловци* 79/246; *Дабар*, *Равни* 110/97; *Каље* 62/183, *шамно* Врање 12/35, *Крива Феја* 15/230, *шамнину* Ниш 15/230.

На основу констатације М. Пешикана („Немам примера ни за дисимилацију типа *шавница* — свуда се чује: *шамница*, *сламница*, *гумно* итд.“ 111/121) и богатог материјала о овој прсмени, може се са сигурношћу тврдити да староцрногорски говори и Лепетане не знају за дисимилацију групе МН. Њима се могу придружити славонски говори, Поцерје и велики део источнохерцеговачких говора.

МЛ > МН

мнад Јањево 101; *Вучитрн* 36; *Баново Поље*, *Причиновићи* 85/165; *Паштровићи* 3/19; *Говеђар* 47/405, *Дубровник* 23/158, *Жумберак* 116/24, *Стон* 47/405, *мнада* Причиновићи 94/247, *Буковик* 76/337, *Паштровићи* 3/19, *Утрг* 76/337; *Жумберак* 116/24, *мнаде* Мачуге, *Сотонићи* 76/337, *мнад*и Бриеге 76/337, *мнадизијема* Глухи До 76/337, *мнадија* Вир 76/337, *мнадић* Причиновићи 94/247, *Бриеге*, *Вир* 76/338, *Лимљани* 76/384, *Папратнице* 76/338; *Вруница* — *Трпањ* 47/407, *мнадића* Буковик, *Вир*, *Комарно*, *Овточићи* 76/338, *мнадићи* Глухи До, *Дупило* 76/338, *мнадићу* Драчевица, *Мачуге* 76/338, *мнадица* Јањево 101, *Дрсник* 36 и 35/470, *Клина*, *Клинавац*, *Крушева* 35/470, *мнадо* Причиновићи 94/247; *Дупило*, *Крушевица* 76/337, *мнадоме* Крињице 76/337, *мнаћа* Паштровићи 3/19, *мнађе* Сеоце 76/338, *мнађеново* *гумно* Брчели 76/338, *мнаћи* Томићи 76/338, *мнађијема* Овточићи 76/338, *мнађизи* Брчели, *Сеоце* 76/338

мнак Вучитрн 36

мнаџим Стојдрага 47/404, *мнаџиџи* Жумберак 116/24

мнека Причиновићи 94/247, *мнекара* Причиновићи 94/247, *мнеко* Јањево 101; Дрсник, Клина, Клинавац, Крушева 35/470; Баново Поље 94/247, Причиновићи 85/165, *мниека* Брчели, Крињице, Трново 76/338, *мнијеко* Крушевица 76/338, *мнијеку* Томићи 76/338, *мнијеку* Подгорица, Црмница 117/127

мнива Бриеге, Лимљани 76/338; *мниво* Буковик 76/338 *мнина* Сотонићи 76/338, *мнинар* Жумберак 116/24, *мнинец* Паштровићи 3/19

најмнађе Браћени 76/338, *најмнађега* Утрг 76/338, *најмнађи* Трново 76/338

омнадина Орахово 76/338, *омнадину* Бољевићи 76/338

умнаџимо Јањево 101; Дрсник, Клина, Клинавац, Крушева 35/470

у *мнин* Сеоце 76/338.

За говор Мачве констатовано је да „Појава није доследна: *млад* (Прич.); *младу* (Прич. х 2), *са младом* (Прич.), *младин* (Прич.), *млеко* (Бад., Прич.)“ 94/247. Док је у Црмници веома обична асимилација у групи МЛ, у суседним говорима истог дијалекта она је потпуно непозната. Пешикан износи: „У Цу ова група (МЛ) остаје непромењена, а такође и у ГБје. У За, ДБје и Љ бележио сам промену МЛ у МН али само у речи *мнин*. Малецки констатује промену МЛ у МН на Чеву и на Лавсти Чевској, док за озринићка села Марковину и Велестово, као и за Цу, Бје и Ђеклиће констатује непромењено МЛ“ 111/122. То исто може се рећи и за источну зону црногорских говора. Осим Дубровачког приморја и Жумберка, за промену не знају остали источнохерцеговачки говори. За асимилацију МЛ знају на Косову у околини Вучитрна и Јањево. Како је Јањево насељено становништвом из околине Дубровника, а тај крај има у своме говору овај тип асимилације, разумљиво је откуда у Јањево прелаз МЛ > МН. И данашњи житељи још добро чувају ову стару особину, иако се налазе у призренској зони која је у своме дијалекту нема.

МН > МЛ

гимлазија Врање 12/44, *гимлазију* Пирот 15/230

млога Дучина 147, Баковица 133/69 и 73 и 75; Ретковци 138/128 *млоге* Вукојевци, Доња Мотичина, Зољан, Кошка, Мартин, Нашице, Нова Јошава, Стара Јошава, Шаптиновци 126/243; Баћин 52/126; *млоги* Баковица 133/81; Александровац — Брус 4/300, Левач 108/192; Сремски Карловци, Ковиљ 73/246; Вукојевци, Доња Мотичина, Зољан 126/243, ИХ 28/27, Кошка, Мартин, Нашице, Нова Јошава 110/243, Сарајево 145/195, Стара Јошава 126/243, Шаптиновци 126/243; посавина 56/193; Рекаш 45/150, *млогин* Пољица 40-3/50, *млого* Врање 12/38 и 44, Гњилане 10/74, Баковица 133/57, Јањево 101, Књажевац 15/230, Ниш 15/230, Ораховац 37/140, Прешево-Бујановац, 14/192, Рудиње 15/230, С Тимок 129/431 и 451; Александровац — Брус 4/300, Гали-

пољци 42/148, Крушчица 48/333, Левач 108/192, Мало Црниће 146, СИ Банат 75/23 x 2, Стрмостен 54/93 и 315, Бадовинци, Баново Поље, 94/247, Дрлупа 147, Ковиљ 79/246, Причиновићи 94/247, Срем 91/333, Сремски Карловци 79/246, Тршић 86/270 и 94а/210; Бјелице 111/121, Брчели 76/348, Загарац 111/121, ист ЦГ 131/58, Ксмани 111/121, Крињице, Крушевица 76/348, Љешанска нахија 111/121, Папратнице 76/348, Пипери 132/76, Цуце 111/121; Биоград, Борач Дивин, Дабар, Звијерина, Јасеник 110/97, Лепеница 95/375, Мируше 110/97, 0—V 96/301, Паник 110/97, ПД 28/39 и 41, Платице 110/97, Пљевља 121/147, Пресека 110/97, Шпионица 146; Пољца 40/248; Оток 65/92, Вукојевци, Доња Мотичина, Зољан, Ксшка, Мартин, Нашице, Нова Јошава, Стара Јошава 126/243, Шаптинсвци 55/115 и 126/243; Болман 123/187, Крашевани 39/61 и II/63 и 66, *мложина* ПД 28/41, *мложити* ПД 28/41, *мложина* Гњилане 10/74, Ђаковица 133/181, Прешево-Бујановац 14/192, Стањанци 15/230; Александрсвац — Брус 4/300, Левач 108/192; Бјелице, Загарац 111/120, ист ЦГ 131/58, Ксмани, Љешанска нахија, Цуце 111/120; ИХ 31/27, *млосџо* Врање 15/230, *млошџво* ист ЦГ 131/58; ИХ 31/27; Шаптиновци 55/115; *млошџо* Александровац — Брус 4/300, *млогу* Крашевани 60/39

најамлик Борач 110/97, ПД 28/40 и 29/49; Ускоци 128, *најамлица* Јасеник, Платице 110/97, ПД 28/40 и 49

намложило се ист ЦГ 131/58

осамлес Прчањ 117/127; Баљци 110/97, ПД 28/41, Ускоци 128; Заострог 6/196, Сењ 137/344

џошамлело Чумић 8/16

џремложити Бјелице, Загарац, Ксмани, Љешанска нахија, Цуце 111/120

седамлес Прчањ 117/127; Заушје 110/97, ИХ 31/27, ПД 28/41; Сењ 137/344

џамло Чумић 8/16

умложити ист ЦГ 131/58.

Нову секвенцу МЛ имају многи говори на штокавској територији. Примера нема много, јер је мало речи са групом МН на почетку речи, а иницијални положај баш условљава углавном ову појаву у многим штокавским говорима.

Ако се анализирају ова четири досада описана процеса, запажамо да је у питању фонетски иста секвенца МН — секвенца чија су оба члана назали. Она је средиште из кога се и ка ксме се врше промене. Другим речима, тенденција већине штокавских дијалеката је да се уклони опозиција између чисто назалне групе МН и њених суседа у систему, група ВН и МЛ у којима је само један сонант назалан. Ово се остварује на два начина: с једне стране елеминисањем назалних група, а с друге стране стварањем нових назалних група. За промене било једног било другог типа не знају само староцрногорски говори и Лепетане. У зетско-ловћенским говорима се пак, најјаче осећа тежња за ствара-

њем нових назалних консонаната и група са два назала. Томе се придружују, у мањој мери, и источнохерцеговачки дијалекат, и јужни шумадијско-војвођански говори — Мачва, и југоисточни Банат, — али само када је реч о промени ВН > МН. Секвенца МЛ се веома добро чува непромењена у осталим штокавским дијалектима.

МЉ > МЊ

грмњавина Баново Поље 94/247

земања Баново Поље 94/247, *земња* Власина 15/225, Брање 12/44 и 15/225, Гњилане 10/74, Јањево 101, Корбевац, Крива Феја 15/225, Ораовица, Осларе 14/192, Ружих 15/225; Александровац — Брус 4/299, Галипољци 42/4, 24, 27, 28, 33, 237., Клина 36, КП 33/198; Баново Поље 94/247, Бељина 147, Богатих, Клење, Причиновићи 94/247; Брањени, Бриеге, Годиње, Дупило, Ксмарно, Лимљани, Мачуге 76/338, *земњак* Вир 76/338, *земњака* Брањени 76/338, *земњани* Александровац — Брус 4/299, Крушчица 48/333, Чумих 8/16; Стојник 147, *земњаци* Буковик, Ксмарно 76/338, *земње* Вишевици 15/226; Александровац — Брус 4/299, КП 33/198, Галипољци 42/144, Крушчица 48/333; Бабе 147, Нсћај, Причинсвићи 94/247; Бољевих, Крињице, Овточићи, Папратнице, Сесеце 76/338, *земњи* Крушевица, Овточићи 76/338, *земњишће* Каталенац, Несврте 15/226; Мачуге 76/338, *земљу* Буковац 15/226, Брање 12/44 и 15/226, Брањска Бања 15/226, Гњилане 10/74, Лесковац, Међурсво, Прибој, Стајксвце, Стубол, Тегсвиште 15/225, Тибужде 15/226; Карашево 51/195 — 2, Крашсвани 39 II /63; Драчевица, Орахово, Сотонићи 76/338

ломњак Папратнице 76/338

оџимње Галипољци 42/144

сломњен Александровац — Брус 4/299; Меленце 146, Лимљани 76/338, *сломњена* Утрг 76/338

узимње Крушчица 48/333

Семљу Власина, Брање, Међурово 15/201

Изогласа ове промене повезује део војвођанских говора — Мачву са косовско-ресавским, и иде читавсм зонсм призренско-тимочких говора. Код зетско-ловћенских се она прекида. Само ареа Црмничког говора исто тако добро зна за нову секвенцу МЊ.

Извесни говори који имају својство да Љ замењују са Ј, знају за групу МЈ:

земја СТимок 129/369, Галипољци 39/113; ПД 28/38, *земјани* ПД 28/38, *земје* Конавље 67/105, Чонопља 114/142, *земји* Галипољци 39/113. *земју* Конавље 67/105, Галипољци 39/144,

дре̑мје, дре̑мјаву, Галипољци 39/144

рамје, рамјес, рамјаво, рамјаше Галипољци 39/144.

Сви остали говори не знају за промену у оквиру групе МЉ.

Тежња за разједначавањем назалне групе јавља се у виду другог степеног процеса у новонасталој групи МЊ. Првобитна група МЉ промењена у МЊ сада трпи елиминацију првог члана, који је до сада био чуван. То је особина једног дела призренско-тимочких говора:

зевња Бацијовци, Бела Паланка, Бердуј, Извор (Лужница), Малча, Мањак, Равна река, Радошевици, Рупје 15/226, Сретечка Жупа 98/122, 124, 179, *зевњан* Извор (Лужница) 15/226, *зевњане* Чивлик 15/226, *зевње* Крива Феја, Пасја Пољана 15/226, *зевњишије* Бабушница 15/226, *зевњу* Бабушница, Врање, Пасја Пољана, Рупје, Сува Морава, Теговиште, Тијеловац 15/226.

За локалитет Бацијовци и Мањак напоменуто је да се изговара група ВЊ (*зевња*) али и ВЉ (*зевља < земља*) „назал уз неназалне сугласнике пређе у неназални сугласник“ 15/226.

МЊ > МЉ

димљак ист ЦГ 131/58; Батковићи, Јасеник 110/97, ПД 28/41, Придворци 110/97, *димљаник* ист ЦГ 131/58, *димљичар* Нови Пазар 11/69

мљак Годиње 76/348; ИХ 31/29
осумљичио Сремски Карловци 79/247
йомља Пољица 40/248
йосумља Бошњане 59/173
сламљачом Оток 65/124

сумља Чумић 8/16; Вир 76/348, истЦГ 131/58; Батковићи 110/97, ИХ 31/27, Јасеник, Кула 110/97, О—V 96/301, ПД 28/41, Платице 110/97, Ускоци 128; Водице 118/84, *сумљам* Баново Поље 94/248, Ковиљ 79/247, Сремски Карловци 79/247; Сеоце 76/348; Борач 110/97, *сумљамо* Макрешане 146, *сумљаи* Карин 146, *сумље* Комарно 76/348, *сумљив* Бадовинци 94/248, *сумљу* Причиновићи 94/248.

И овом приликом се може констатовати да је свим дијалектима заједничка тежња за упрошћавањем назалне секвенце. Локалитета из којих су примери нема много. Понекад усамљени локалитет говори у прилог промени у свиме дијалекту. У ареи источнохерцеговачких говора најјаче је изражено разбијање назалних секвенци.

Посматрање промена ових шест консонантских група датих у оквиру заједничког одељка, доводи нас до значајног закључка који се односи на консонантски систем штокавског дијалекта:

а) Стварање нових консонантских секвенци назалног типа. Особина је интензивно заступљена у зетско-ловћенским говорима, и то у највећој мери у Црмничкој ареи, и у призренско-тимочким говорима.

б) Разбијање постојећих консонантских секвенци назалног типа. То је новија особина, мањег интензитета од претходне, али позната свим деловима штокавске територије. Типична је за широку ареу источнохерцеговачких говора.

II

ГРУПЕ П + ОПСТРУЕНТ

Овим одељком је обухваћено седам пресеца чију полазну тачку пружају четири групе ПС, ПШ, ПЧ, ПК. Прсмене се врше у два правца: или први члан групе, П прелази у В, или други члан групе, ако је спирант, прелази у африкату, а ако је африката, у спирант.

В С ←—— П С ———→ П Ц
 В Ш ←—— П Ш ———→ П Ч
 В Ч ←—— П Ч ———→ П Ш
 В К ←—— П К

1) П С > В С

авс ПД 26/26, *авса* Баљци, Оџак 110/94
вса Озринићи 117/115; Равне (Кладањ) 117/115, *всейто* Нашице 126/220, */в/сейто* ИБосна 21/140, *вси* истЦГ 131/58
всује се ист ЦГ 131/58, *всују се* Витасовићи 105/163
кавса (од капса) Дубровник 23/157
ливсали Бриеге 76/362, *ливсало* Сотонићи 76/362, *ливсали* Црмница 117/115, *ливсали* ИХ 31/27, *ливсаше* Браћени 76/362
овсадираше Милојевићи 105/163
овскрбийти се Баљци 110/94
шевсија ист ЦГ 131/58; Арсланагића Мост, Борач, Кула, Подвележје 110/94, ПД 28/27, Лепеница 95/375, *шевсије* Сеоце, Утрг 76/363, *шевсију* Папратнице 76/363
уавсити ПД 28/27
у овсаду Загорак 105/163
хавс Подвележје 110/94, *хавсу* Дабар 110/94

ПС > ПЦ

исйцова Пипери 117/130, *исйцовао* Б-Б 32/26, *зайцуваше* Брање 15/218

лийцавање Александровац — Брус 4/300, *лийцала* Гњилане 10/77; Вучитрн 36; Б-Б 32/26, *лийцало* Брање 12/43, *лийцайи* Чумић 8/16, *лийцао* Александровац 108/109, Левач 108/190, *лийцо* Левач 108/193 и 194, *лийцаше* Брање 12/43, *лийцовай* истЦГ 131/50, *лийцојина* Александровац — Брус 4/300, Чумић 8/16, *лийцује* Јањево 101, Баковица 133/81 Вучитрн 36, Макрешане 146; ист ЦГ 131/50, *лийцу/ј/ем* СТимок 129/383

найцуваја Прибој 15/218, *ойцува* Долњи Матејевци 15/218, *ойцували* Ниш 15/218

йца Миљковци 15/218; Удовице 146; Пипери 117/103, *йцейта* Бучје, Гумериште, Пирот 15/218, СТимок 129/392, *йцейтерина* истЦГ 131/50, *йцейто* Баковица 133/81, СТимо 129/383; Александровац — Брус 4/300, Крушчица 48/333, Левач 108/190, Удовице 146; истЦГ 131/50; Б — Б 32/26, *йцећи* Александровац-Брус 4/300 *йчи* Бујановац 14/193, Баковица 133/81, Камик 15/218, СТимок 129/383 и 392; Удовице 146; истЦГ 131/50, *йчију* Чумић 8/16, *йчина* истЦГ 131/50, *йцовали* Петровац 146, *йцовао* Левач 108/190, *йцовайи* Мало Црниће 146; истЦГ 131/50, Мрковићи, Пипери, Туђемили 117/130, *йцовайи* Гњилане 10/72, *йцовка* Б-Б 32/26, *йцовке* Васиљ 15/218, *йцува* Врбица 15/218, *йцуе* Чумић 8/16, *йцу|ѝе* Левач 108/190, *йцуј* Врање 15/218, *йцује* Бучје 15/218, Врање 12/43 и 15/218, Гњилане 10/72, Дољни Матејевци 15/218, Јањево 101, Мали Извор 15/218, Ниш 15/218, Прибој 15/218, Тешица 49/397, Тиоштица 15/218; Адровац 146, Вучитрн 36, Крушчица 48/333, Петровац 146, Сикирица 49/397, Чумић 8/16; истЦГ 131/50, *йцујев* Врање 12/43, Гњилане 10/72, *йцуједу* Фаркаждин 41/152, *йцујем* СТимок 129/383; Б-Б 32/26, *йцујемо* Балтаберилловци 15/218, *йцују* Бабушница, Међурово, Мирановац 15/218, С Тимок 129/381; Александровац 108/190, Макрешане 146, Петровац 146, *йцу-о/вали* Александровац — Брус 4/300, Макрешане 146.

сиййца СТимок 129/383

сийција истЦГ 131/50

йайција истЦГ 131/50.

Промена ПС > ВС је карактеристика јекавских говора — зетско-ловћенског и источнохерцеговачког дијалекта. Екавски и икавски говори не знају за њу. Друга варијанта промене у групи ПС представља општу тенденцију очувања и повећања броја африката у источном делу штокавске језичке територије, али захвата и источну зону зетско-ловћенских говора. Међутим у тој ивичној зони овакав изговор се, према речима М. Стевановића, јавља: „Спорадички, и само као индивидуална црта“ (131/49).

Друге могућности у групи ПС су или њено чување или редукција ишчезавањем првог члана.

Немењање групе ПС :

мйсала Баточина, Бресница, Витановац, Козељ-Качер, Љуљаци 146; Борач, Неваде 146, *мйсайи* Шабац 88/228, *мйсаме* Баковица 133/99

ойсадирайи Подвележје 110/94, *ойсадно* Дабар 110/94

ойсова Причиновићи 94/249, *ойсуј* Кула 110/94

йса Поцерје 80/317; Богмиловићи 105/163; Лика 57/271, Сењ 137/345 и 406, *йсе* Високо 84/92, *йсейтанце* Сјеница 9/54, *йсейто* Сјеница 9/58, *йси* Шаптиновац 55/127, *йсима* Пљевља 121/117; Шаптиновац 51/121 и 127, *йсом* Шаптиновац 55/127

йсовали Бресница 146, Љуљаци 146; Баново Поље 94/249, Борач 146, Неваде 146; Сопсхане, Тутин 146, *йсовайи* Грђевац 61/155, *йсовайи* Буковица 5/34, *йсовачица* Сјеница 9/37, *йсовка* Грђевац 61/155, *йсују*

Меленце 146, *йсујаву* Галипољци 42/147, *йсуе* Сељашница 146; *йсује* Галипољци 42/147; Бадовинци, Причинсвићи 94/249; Грђевац 61/155, *йсујеју* Галипољци 42/147, *йсујес* Галипољци 42/147, *йсују* Петровац 146; IX 31/21; Сељашница 146, Сплџане 146, Тутин 146

йейсија Врање 12/43, *йейсиче* Врање 12/38 и 47.

Говори који мењају групу ПС у ВС имају тенденцију упростићавања групе ВС, првенствено ако је она у иницијалном положају:

мисавала Загорак 105/163, *мисаг* Богмилсвићи 105/163

сейо Буна 107/177, Дивин, Подвележје 110/102, *сейење* Буна 107/177, *сейећи* Дабар, Пријевср 110/102, *сећи* Билећа 110/102, *сина* Баљци 110/102

совање Витасовићи 105/163; Подвележје 110/102, *совай* Бсрач 110/102, Буна 107/177, Дубрsvnик 117/150, Јасеник, Казанци, Ксрита, Кула, Платице 110/102; Сењ 137/344, Шаптинсвац 55/115, *совайи* ПД 28/27, *совач* Бадовинци 94/249, *совка* Витассвићи 105/163; Буна 107/177, ПД 28/27, Платице, Заушје 110/102, *сује* Богмилсвићи 105/163, *сује* Бадовинци 94/249, *сујем* Арсланагића Мсст 110/102, Дубрsvnик 117/150, Ораховац, Придврци, Подвележје 110/102, *сујеш* Бадсвинци 94/249, *сују* Баново Поље 94/249, Витассвићи 105/163.

О томе Вуковић пише: „... уснено П у почетку речи испред зубног експлозивног гласа Т и зубних фрикативних С и Ш испада: ... сѡвати (псовати; тако и осѡвати, засѡвати; ѡсво сам га грдно; ... зѡсѡвала кѡ вјѡштица), сѡвка (псѡвка) ...“ (28/27). У средини речи у истом положају прелази у В: “тѡвсија, ѡвсити, ѡвс” (28/27). У изузетним случајевима се чува П у групи ПС, ако је „сметао какав психолошки моменат”: псећи, псина, псето — “П се уочвало псд утицајем облика номинатива и других падежа сисвне речи *йас/йса*” (28/28). Упростићавање секундарне групе ВС, потврђено је и у старосрпским говорима. Секвенца ПС > ВС, али је „јака тенденција упростићавања групе, ово В добијено од П је нарочито подложно губљењу” *мисай* Љешкопоље, Пуце (111/118). Случај чувања групе ПС је и овде у речи *йас* : *йси* (118с.).

Узгред ћу само поменути супротан процес псмињансн прелазу П > В. У новопазарско-сјеничким говорима има случајева да В > П из групе ВС. :

ойсени Краће 11/70, *ойсеница* Жирче 11/70, *ойсено* Бреза 11/70.

2) П Ш > В Ш

вшеница Нашице 126, IX 31/27, *вшенични* IX 31/27

лившем Црмница 117/115, *ливиш* Жепче 117/115, *ливишти* Дреновштица 105/163

љевша Борац 110/94; Винишће 20/343, *љевше* је Гостојевићи 105/163, Баљци, Борац, Вратковићи 110/94, Фатница 110/94, *љевшег* Борац, Ластва 110/94, *љевши* истЦГ 131/58; Дубрsvnик 23/157, Звсрник 117/115, Нашице 126/220, ПД 28/27, Сарајево 145/195, *ље/в/ши* ИБосна

21/140; Лепеница 95/375, *најљевше* Борач, Вратковићи, Изгори 110/94, *пољевши* истЦГ 131/58

овиширно Баљци 110/94

овиштинско Борач 110/94.

Овај процес је потпуно паралелан претходном. Типичан је за зетско-ловћенске и источнохерцеговачке говоре. Група захваћена процесом може бити у инцијалном или медијалном положају.

Примери које ћу навести потврђују постојање групе ВШ, само је она у њима претрпела метатезу:

љешва Дабар 110/101, *љешве* Арсланагића Мост, Борач, Дабар, Дивин 110/101, *љешвега* Пријевор 110/101, *најљешва* Заушје 110/101, *најљевше* је Пријевор 110/101, *љешви* Цеклин 117/115; Дубровник 117/115, ИБосна 22/140, *лишве* или *лишије* Пољица 40/248.

ПШ > ПЧ

ле"йча Краљевци 45/149, *ле"йче* Рекаш 45/148, *лейчи* СИБанат 75/22, *лийче* Гњилан, Јелашница 49/397; Кусадак 49/397, Левач 108/190, Мало Црниће 146, Сикирица, Тешице 49/397; Чумић 8/16; истЦГ 131/50, Б-Б 114/126

лийчем Александровац 108/190, Левач 108/190, Чумић 8/16, *лийче*мо Левач 108/190

йченица Боровац, Врање 12/43, Гњилане 10/72, Долњи Матејевци, Мокра, Ниш 15/218, Прешево-Бујановац 14/193; Александровац 108/190, Вучитрн 36, КП 33/238 × 2, Левач 98/190, Макрешане 146; истЦГ 131/50, Пипери, Подгорица 117/132, *йченице* КП 33/236, *йченицу* Каталенац, Пирот, Радичевци, Топлац 15/218; КП 33/233, *йчениница* КП 33/303, *йченично* Врање 15/218 и 12/43, Гњилане 10/72, *йченични* ист ЦГ 131/50.

Територије на којима се врши прелаз П у В и африкација и овде су јасно издвојене. На терену црногорских говора присутна су оба процеса. Прелаз П > В познат је и источнохерцеговачким говорима све до Дубровника и читавој зетско-ловћенској територији. Други процес је, очигледно, особина пре свега призренско-тимочких и косовско-ресавских говора, као и оних на територији Румуније, али у малој мери.

Неизмењена група ПШ:

излейша се Драмиће 11/71, *лейша* Адровац, Баточина, Бресница, Витановац, Љуљаци, Козељ-Качер, Макрешане, Петровац 146; Борач, Меленце, Неваде 146, *лейши* Врњачка бања 58/117, КП 33/315; Сопотане, Тутин 146; Ретковци 138/112, *лишије* Оток 65/126, *љейши* истЦГ 131/58; Биоград, Дабар, Мостаћи 110/94; Грђевац 61/155, *и* *љейшијем* Суви до 11/71

оийшивен Суви до 11/69

йшеница Адровац, Баточина, Бресница, Витановац, Козељ-Качер, Петровац, 146, Бадовинци 94/249 Борач, Неваде 146, Причиновићи;

94/249; Дежева 11/69, Селашница, Сопоћане, Тутин 146, *ишеницу* ДРача 59/172, *ишенично* Прћенова 11/69

Косовско-ресавски говори прилично добро чувају групу ПШ без измена.

Упрошћавање ПШ је забележено у говорима Мачве, неким црногорским, херцеговачким и неким икавским говорима:

љеша Стубички Крај 105/163, *најљеша* Дреноштица 105/163, *најљеше* Богетићи 105/163

шеница Љуљаци 146; Бадовинци, Баново Поље, Причиновићи 94/249; Витасовићи 105/163; Буна 107/177, Високо 84/93, Дежева 11/69, Дубровник 117/150, Конавли 67/105, Мартин 126/220, Нашице 126/220, ПД 28/27, Тршић 86/270, Шаптиновац; Лика 57/269, *шеници* Каље 62/172, *шеничииише* Витасовићи 105/163; Грђевац 61/155, *шенична* Високо 84/93, Конавли 67/110, *шенично* Буна 107/177, Прћенова 11/69; Пољица 40/212, *шенца* Грђевац 61/155, *ченица* Прешево-Бујановац 14/193; Мрковићи, Туђемили 117/132.

3) ПЧ > ВЧ

У овом трећем случају промена П > В ће се вршити у секвенци чији је други члан африката, за разлику од прва два у којима је био спирант. Из примера ће се видети у којим је говорима и локалитетима присутна група ВЧ:

вчела Дрецељ (Кладањ) 117/115

заковча Причиновићи 94/250, *заковчавало* Баново Поље 94/250, *заковчавање* Тутин 11/70, *заковчали* Бадовинци 94/250, *заковчам* Ноћај 94/250; Годиње 76/362, *заковчаи* истЦГ 131/58; Нови Пазар 11/70, *заковчаи* ПД 28/28, *заковчи* Грђевац 61/155, *ковчаљ* Фојница 110/94, *ковчама* Баново Поље 94/250, *ковчар* Вир 76/362, *ковчаи* Мачуге 76/362, *ковче* Комарно 76/362, Стубички Крај 105/163; Селашница, Тутин 146, *ковчи* Бресница, Витановац, Козељ-Качер, Љуљаци 146; Борач, Неваде 146; Селашница, Сопоћане 146, *ковчица* ист ЦГ 131/58; Дубровник 23/157, ИХ 31/27, *ковчорога* ПД 28/28, *ковчи* Грђевац 61/155, *ковчу* Глухи До 76/362, *иоковчи* Грђевац 61/155, *ирековчи* Грђевац 61/155, *ириковчаи* Цоковиће 11/70

кљувче Јањево 101/, *кљувча*, Ноћај 94/250; истЦГ 131/58, Утрг 76/362; Дабар, Ораховац 110/94, ПД 28/28, Рождагина 11/70, Фоча 117/115, *скљувчио се* истЦГ 131/58, *скувчиии се* Кула 110/94, *укљувчиии се* ИХ 31/27

овчиини ПД 28/28.

Група ВЧ је присутна у скоро свим јекавским и по неким суседним говорима: Мачва, извесни косовско-ресавски и Јањево (досељеници).

У студији о говору Српске Жупе стоји: „Групе ПК и ПЧ остају у овом правцу неизмењене и не дају ВК односно ВЧ, јер имамо *дуйка*,

клујче, а не **дувка*, **клувче* као у велком делу средњештокавских дијалеката“ (98/123). Остала територија призренско-тимочког говора и велики део косовско-ресавског чува групу ПЧ неизмењену:

закойча Галипољци 42/286, *закойчай*, *закойчамо* Галипољци 42/286, *закойчем* Галипољци 42/286, *закойчи* Галипољци 42/286 и 307, *койче* Галипољци 42/307, Макрешане 146, *койча*, и Адровац, Баточина 146, *койчију* Петровац 146

клујко Селашница, Тутин 146, *клујче* Баточина, Бресница, Витановац, Козељ-Качер, Љуљаци, Макрешане, Петрсвац 146; Бсрач, Меленце, Неваде 146, Поцерје 80/351; Пипери 132/114; Сопсћане 146. Примећује се да се у истим локалитетима у примеру *койча* група мења у ВЧ а у *клујче* остаје неизмењена: Бресница, Витановац, Козељ-Качер, Љуљаци; Борац, Неваде; Сопсћане 146.

Случајеви редукције су познати код групе ВЧ:

коче (поред *ковче*): Стубички Крај 105/163

клуче („из *клујче*’’): Козељ-Качер 146

Осим тога забележена је и промена ПЧ > ФЧ:

закофчам Ђаковица 133/61, *кофча* Ђаковица 133/61; Рождагина 11/70, *закофчайо* Папратнице 76/362, *кофчу* Браћени 76/362

Мало је позната промена африкате у спирант у оквиру групе ПЧ: *йчела* Вучитрн 36, Чумић 8/16; Бекова 11/69 *йшела* истЦГ 131/14

С друге стране група је подложна упрошћавању, које је присутно у многим говорима:

чела Бресница, Витановац, Љуљаци, Петровац 146; Борац 146; Лепегане 136/67, Бекова 11/69, Дубровник 113/150, Нашице 126/220, Селашница 146, Тршић 86/270; Лика 57/269, Сењ 137/344; Славонија 127/136, Шаптиновац 55/115, *челе* Бресница, Витановац, Козељ-Качер, Љуљаци 146; Неваде 146, *челњак* Нашице 126/220.

ПК > ВК

Ово је четврти тип консонантске секвенце у оквиру које се врши супституција првога члана П:

дувка Извор Јаловик 131/228

жавка ист ЦГ 131/58

клувка Сењ 137/498, *клуво* истЦГ 131/58, Озринићи 117/150; Баљци, Батковићи, Борац, Кула 110/98, Лепеница 95/375; ПД 28/28, Дежева, Шароње 11/70; Сењ 137/345 и 498, *клу(в)ко* ИБосна 22/140

овколили истЦГ 131/58; Баљци, Улиње 110/98, *овколиши* истЦГ 131/58

овкорачиши ПД 28/28

овкучиши ПД 28/28

йивка Сењ 137/345

чавкун ИХ 31/27, *чавкуниши* ИХ 31/27

чивка Бадовинци, Причиновићи 94/250

чувкайи Баљци 110/98

шивка Бадовинци 94/250; Баљци, Платице 110/98, ПД 28/28, шш/в/ка ИБосна 22/140, шивкање истЦГ 131/58, шивкайи ист ЦГ 131/58, шивкайи ПД 28/28

Поменула бих реч *колевка* код које је обрнути случај. У таквом облику је употребљавамо и у књижевном језику и у већини дијалеката. Њен старији облик је са групом ПК *колейка*. Као таква реч је сачувана само у неким зонама старијих дијалекатских типова:

колейка, колейке Гњилане (дијалекатски материјал Д. Барјакта-ревића), Сретечка Жупа 98/121 и 230.

Судбина консонантских секвенци типа П + опструент је интересантна и значајна за консонантски систем у штокавском дијалекту. За измене у групи је релевантан други члан. Постоје три могућности измена:

1) У ситуацији П + С, Ш промене ће се одвијати у два правца: а) асимилација претходног П према непрекидном другом члану; б) прелаз спиранта у африкату, што значи уношење прекидног елемента и у други члан групе.

2) У ситуацији П + Ч исто тако су могућа два развојна правца: а) регресивна дисимилација, којом приликсм прекидност уступа место пролазности — П > В; б) прогресивна дисимилација — губљење прекидности у другом члану.

3) У ситуацији П + К — само губљење прекидности у првом члану групе.

Уношење елемента В у консонантску групу је процес нарочито познат зетско-ловћенским и источнохерцеговачким говорима.

Процес африкације спиранта је веома јако изражен у југоисточној зони штокавских говора, захватајући дијалекте призренско-тимочке, косовско-ресавске и источни део зетско-ловћенских говора. До њега долази услед тога што консонантски систем тих говора зна за максималан број африката и тежи да их очува па чак и развије на рачун спиранта.

Супротна тежња — потискивање африкате спирантом је од маргиналног значаја за штокавску ситуацију. Промена је позната само у једном примеру и забележена у неколико локалитета.

ГРУПЕ ШК И ЧК

Овде имамо случај замене спиранта африкатом у групама на почетку речи. До ове промене долази у страним речима које се код нас употребљавају, како каже А. Белић, јер „се звук у страним речима друкчије изговара него домаћи“ (15/218). Милетић ту промену објашњава као фонолошки процес: „Услед појачане артикулације ствара се каткад испред констриктиве хоморгана оклузива, другим речима, констрик-

тива прелази у семиоклузиву која јој одговара (С > Ц . . . Ш > Ч ...);“ (76/363). Ово друго објашњење је шире и применљиво у свим одређеним случајевима, а не само када су у питању речи страног порекла.

начкилийи ПД 28/41

чкакљив истЦГ 131/53; ИХ 31/28

чкањ истЦГ 131/53; ИХ 31/28

чкариј, чкаријифали Александровас-Брус 4/300

чкембав Вучитрн 36, *чкембар* Вучитрн 36, *чкембе* Александровац — Брус 4/300, Вучитрн 36

чкиљав Вучитрн 36; ПД 28/41, *Чкиљевић* ПД 28/41, *чкиљење, чкиљеи* Вучитрн 36

чкоди Александровац-Брус 4/300, *Макрешане* 146, *Чкодра* Станичење 15/218

чкола Ниш 15/218, *СТимок* 129/387; Александровац — Брус 4/300, Вучитрн 36, *Пећ* 36, *Чумић* 8/16; *Годиње* 76/363, истЦГ 131/53, *Озрињићи* 117/132; *Буковик* (Зворник) 117/132, *Гласинац* (Рогатица) 117/132; ИХ 31/28, *Осатица* (Сребреница) 117/132, ПД 28/41, *Рудо* 117/132, *Чајниче* 117/132, *Штрпци* 117/132, *чколар* Вир 76/363, *чколе* Крушевица 76/363, *чколе* (*чколе*) Врање, *Књажевац* 15/218, *чколован* *Чумић* 8/16; истЦГ 131/53; ПД 31/28, *чколоваш* истЦГ 131/53, *чколово* Александровац-Брус 4/300, *чколу* Међурово 15/218; *Брчели*, *Томићи* 76/363, *чколу* (*чколу*) *Бела Паланка*, *Боровац*, *Врбица*, *Књажевац*, *Међурово*, *Ниш*, *Радичевци* 15/218, *чкоља* Вучитрн 36, *учколаији* ПД 31/41

чкољка Вучитрн 36, *Макрешане* 146, *чкољкица* Вучитрн 36

чкојац, чкојији ИХ 31/28.

Ареа у којој је познат овај феномен су југоисточни штокавски говори: зетско-ловћенски, источнохерцеговачки, косовско-ресавски и призренско-тимочки.

Прелаз африкате Ч > Ш испред К је супротна појава претходној. Секвенца ШК настала из ЧК спада међу особине које Московљевић назива далматинизмима. Она је обична у чакавском наречју али је присутна и у неким икавским и јекавским штокавским говорима:

брикаји Дубровник 23/159

гршики Трпањ 47/405, Дубровник 23/159

дубровашики Дубровачко приморје, 47/405, Дубровник 23/159, *Лопуд*, *Стон* 47/405

машка Пољица 40/248; *Сегет* 140/141

йолашки Дубровник 23/159,

йољшики Пољица 40/248

шежашки Пољица 40/248

шкакљаш Дубровник 23/159.

Ван ове aree промена је забележена само у ограниченом броју примера у неким местима источнохерцеговачке зоне:

Лушкѣ зграде, кушка 105/165

шкаља ИХ 31/29

йрешка ИХ 31/29.

Може се и овом приликом, када су у питању речи страног порекла, констатовати јака тенденција продирања африката на положај спиграната у консонантским групама. Нове речи су ушле у наш лексички систем, одомаћиле су се, и закони који владају језиком бивају примењивани и на њих.

Супротан случај — уклањање африкате из групе не ремети ниуколико закон о африкатама, јер је познат периферијском делу штокавског терена и настао вероватно под страним утицајем.

IV

ГРУПА МТ

„Редукција гласа М изражена је обично у слабијој мери. Доста ретко долази до таквог степена редукције да усне више уопште не учествују у артикулацији, тако да је акустички утисак ближи гласу Н него М. Ово најчешће бива у додиру двеју речи, али и у засебним речима *йѣнѣи* Момишићи, *уѣнѣиѣ* Штитари . . .“ (111/115). Ова напомена дата за староцрногорске говоре односи се и на друге дијалекте. Прецизније је додати да до ове промене долази само код неколико речи када се уз сугласник М налазе консонанти Т, К, Ч, Ш, С, Ц.

Овде је реч о групама МТ и МЧ:

зайанѣла Ошљане 15/253, *зайанѣил* Деан 15/594, *зайанѣила* Дрлупа 147, *зайанѣили* смо Автовац, Биоград, Борач, Дабар, Дивин, Кула, Придворци, Фојница 110/93, *зайанѣим* Павловци 91/333, *зайанѣио* Буђановци, Врдник, Мартинци 91/333, *зайанѣиује* Краљево Село, Међурово 15/229, *зайанѣело* Ошљане 15/253, *ѣанѣим* Буђановци, Краљевци 91/333, *оѣ* *ѣанѣивѣека* Брчели 76/25, *ѣанѣе* Лимљани 76/258; Борач, Кула, Оѣак 110/93, *ѣанѣеник* Борач 110/93, *ѣанѣеѣе* Жлне 15/544, *ѣанѣи* Момишићи 111/115, *ѣанѣивек* Вучитрн 36; Буна 107/177, Дежева, Црквине 11/69, *ѣанѣил* Рупје 15/594, *ѣанѣила* Књажевац 15/253 и 594, *ѣанѣим* Горњи Романовци, Књажевац, Краљево Село, Ошљане, Радичевци 15/229; Галипољци 42/145 и 225; Врдник 91/333, Госпођинци 115, Краљевци, Павловци 91/333; Папратнице 76/258, истЦГ 131/54; Шпионица 146; Карин, Ражанац 146, *ѣанѣимо* Дежева, Црквине 11/69, *ѣанѣим* Балци, Биоград Борач, Заушје, Звијерина, Изгори, Јасеник, Кула, Љубомир, Оѣак, 110/93, *ѣанѣиѣ* Брчели 76/258, истЦГ 131/54, Озринићи 117/126; Дежева, Црквине 11/69; Варош 56/194, *ѣанѣиѣи* Буна 107/177, *ѣанѣиѣи* Иниђја 91/333, *уѣанѣиѣиѣ* Тибужде 15/229, *уѣанѣиѣиѣ* Штитари 111/115; Дежева, Црквине 11/69, *уѣанѣиѣ* Ниш 15/229 и 594, *уѣанѣиѣ* Арсланагића Мост, Дабар, Павловци 91/333, *уѣанѣиѣиѣ* Дежева, Црквине 11/69, *уѣанѣиѣиѣ* Дрлупа 147.

Промена захвата само једну реч, *ѣанѣиѣиѣ* с њеним флексичким формама и дериватима; ово је у ствари једина реч са групом МТ у нашим дијалектима.

Границе простирања све промене су ширске. Измена у групи МТ је феномен познат свим штокавским гвсврима. Само за гвсвр галипољских Срба је напменуто да је примарна група МТ чешћа: „МТ — НТ у *ја́нџим, ја́нџини, заја́нџи́ли* поред чешћег *ја́мџим, ја́мџини, заја́мџи́во, заја́мџи́ла*“ (с. 145).

Процес прилагођавања изговора једног консонанта другоме, при чему се мења место артикулације — билабијалност уступа место алвеоларном изговору, много је ређи када консонанти припадају двома речима. То је примећено у источноцрногорским говорима и у Пиви и Дробњаку:

видин ње, волин ње, кумин ње, молин ње, њозиван ње, њрејоручујен њи, чудин њи се (сви примери и у 131/54 и у 28/29).

Паралелну фонетску промену имамо у групи МЧ > НЧ:

занча Бољевићи, Утрг 76/333, *занчали* Буковић 76/333, *занчај* Мачуге 76/333, Озринићи 117/6

кунче истЦГ 131/54

мончад Батковићи, Ораховац 110/94, ПД 28/29, Фојница 110/94, *мончад* Церовица 103/181, *мончади* Пипери 104/115, *мончади* Веље Дубоко 103/181, *монче* Бољевићи, Брчели, Глухи До 76/333, истЦГ 131/54, Лимљани, Папратнице, Сотонићи 76/333; Борач, Заушје, Полица 110/94; Пољница 40/221, 227, Сењ 137/410; Варош 143/114 х3, Орашје (Брчко) 117/125, Сењ 137/410, *мончеџа* Дупило, Сеоце 76/333, *мончеџу* Крушевица, Трново 76/333, *мончеџом* Глухи До 76/333, *мончина* Сеоце 76/333, *мончић* Врање 12/44, *мончићу* Брчели 76/333 *мончи се* Биково 114/129.

сланчица Жумберак 116/24.

Тенденција ширења консонанта Н на позицију М у групи МТ, МЧ типична је за јекавске говоре зетско-ловћенског дијалекта и источне Херцеговине и делимично позната призренско-тимочким и сремским говорима.

Велики је број штокавских говора који не мењају консонанта М у поменутој секвенци:

кумчад Сјеница 9/59; Крашовани 39/53, *кумчади*, *кумчадима* Сјеница 9/59, *кумче* Врање 12/46, СТимок 129/458 и 463; Адровац, Баточина, Бресница, Витановац, Козељ-Качер 146, КП 33/199, 210, 300, Љуљаци, Петровац 146; Борач 146, Даљ 25/149, Меленце, Неваде 146, Поцерје 80/350, Шабац 88/228; Пипери 132/115; Сељашница 146, Сјеница 9/58; Сопотане, Тутин 146; Дувно 120/290, Сењ 137/410; Варош 143/114; Крашовани 39/76, *кумчеџа* Пипери 132/115; Пљевља 121/135, Сјеница 9/58, *кумчићи* Каље 62/174

момчад Сјеница 9/41; Дувно 120/272, *момче* Пипери 132/90; Пљевља 121/118; Каље 62/176, *момчеџом*, *момчеџу* Сјеница 9/58, *момчић* Врање 12/44, *момчића*, *момчићи* Каље 62/181

сламчица ПД 29/238.

У радовима о говорима Пиве и Дробњака, Сења и Вароши напоменуто је да изговарају и МЧ и измењено НЧ.

V

ГРУПА СЛ

Група СЛ (у речи *слива*) једна је од старих консонантских секвенци позната и другим словенским језицима (бугарски *слива*, чешки *slíva*, *slívka*, пољски *śliwa*, *śliwka*, руски *слива*). Она је, као таква, још увек присутна у извесним народним говорима. У већем делу народних говора она је измењена у ШЛБ.

слива Врање 12/44, Грабовац 15/221, Ђаковица 133/79, Јањево 101, Кијевац 15/221, Печењевце 102, Темска 15/221; Дрсник 36; Године 76/353, истЦГ 131/14, Паштровићи 3/19; Дубровник 23/158; Водице 118/191; Душнок 52/123, *слив* Бабина Грета, Сикиревци 102, *слива* Књажевац 15/221; Паштровићи 3/19, *сливар* Печењевце 102, *сливе* Боровац, Кожељ, Крента, Радичевци, Рудиње. 15/221, Сретечка Жупа 98/166, Стањанци, Тибужде, Топлац 15/221, *слив/е/* Браћени, Мачуге 76/353, *Сливовачки* Вучитрн 36, *сливов* Вучитрн 36, *сливо*е Сретечка Жупа 98/98, *Сливовик* Шљивовик 15/364, *сли/в/о/в/ица* Лимљани 76/353, *сливовица* Ђаковица 133/79, Сретечка Жупа 98/98, *сли/в/о/в/ицу* Папратнице 76/353, *Сливово* Сретечка Жупа 98/98, *Сливовчанин*, *Сливовчанка* Вучитрн 36, *сливоје* Сретечка Жупа 98/98 x 2, *слив(у)* Вир 76/353, *сливу* Гојбуља 36, *сливу-ну* Штрпци 15/221

белосливе Вучитрн 36

иџнослива Вучитрн 36

Измењену групу СЛ у ШЛБ прибележио је Белић у Бујковцу и Рудињу (*сли́ва*, *сли́ве*) уз напомену „Обично се ово Л у овим дијалектима не умекшава“ (15/221).

Други тип умекшаности забележен је у истЦГ говорима: *шлива*, *шливљак* 31/40. „Свугде где се ови дијалекти простиру каже се *сли́ва* место *шлива* (131/40).

Близак — Црмнички говор, у многим својим локалитетима има прелаз групе СЛ > ШЛ у великом броју примера, међу којима је и ова стара реч *слива*:

шли(в)а Папратнице 76/351, *шли(в)у* Крушевица 76/351, *шли(в)е* Папратнице, Утрг 76/351

Исти пример је Решетар забележио и у Дубровнику (*шлива* 128/129). Будмани је, пак, констатовао да се у Дубровнику у овој речи група СЛ уопште не мења (23/158).

Неколико аутора је покушало да објасни овај феномен прелаза с, з у ш, ж испред Н, Л. О томе су писали Вук, Решетар, Милетић. Промену С, З у суседству консонанта Н Милетић оставља као отворено питање, а примере у којима је секвенца С, З + Л објашњава палатализованошћу црмничког Л.

Како се ова група ШЛ не налази само у зетско-ловћенским говорима, имамо пример и из Дубровника; а значи један степен у развоју од старе групе СЛ према новој ШЛ, можда је треба, издвојити из масе осталих примера. У том случају би се могло говорити о умекшавању спиранта С и његовом прелазу у Ш под утицајем вокала предњег реда, о такозваној „регресивној палатализацији“ (према М. Павловићу).

Новонастала група ШЛ говори се у великом делу штокавске територије:

белошљива Крагујевац 77/300, *бљелошљива* Тешањ 122/

шљрношљива Крагујевац 77/300

шљива Адровац, Баточина, Бресница, Витановац 146, Галипоље 42/390, Козељ-Качер, Макрешане, Петровац, 146, Смедерево 77/168, Сопотане 146; Борач, Љуљаци 146, Мачва 77/413, Меленце, Неваде 146,

Подриње 77/567, Шабац 77/511; Сељашница, Тутин 146; Високо 84/93 и 103, Сјеница 9/30; Пољица 40/210, Сењ 137/346, *шљиваг* Галипоље 42/390, ИХ 31/19, *шљивак* Александровац-Брус 4/292, *шљивар* Поцерје 80/325 и 326, *шљивара* В. Крчмаре 59/178; Поцерје 80/325, *шљиве* Ружих 15/221; Високо 39/126; Градиште 23/309, Оток 65/126; Крашовани 39/53, *шљивици* Сјеница 9/12, *шљивов* Оток 56/207, *шљивова* Сјеница 9/67, *шљивовача* ПД 29/241, *шљивови* Сјеница 9/67, *шљивовица* ПД 29/241, *шљивош*, *шљивоша* Шаптиновац 55/161, *шљивов* Оток 56/207, у *шљивуку* Оток 65/105.

Белић је само један пример за групу ШЛ забележио у призренско-тимочком дијалекту (*шљиве* — место Ружих 15/221) и наглашава да је „продрло амо, по свој прилици, из других дијалеката“ (15/221). Данас ће се, у овој зони, чешће чути група ШЛ, која продире из књижевног језика и преко школе у народ.

Стару секвенцу СЛ чувају призренско-тимочки и зетско-ловћенски дијалекти, у косовским говорима — зона око Вучитрна и појединачно у периферијским пределима: дубровачки говор, говор у Водицама, исељеници у Душноку. Забележена је и у Славонским говорима Бабине Греде и Сикиреваца.

VI

ГРУПЕ СПИРАНТ — АФРИКАТА

О судбини група *сц* и *шч* објављен је мој рад у Јужнословенском филологу XXVII/1—2, 1966—7, стр. 349—356 (тај је рад првобитно био одељак у монографији која се објављује овде), а сем тога и рад Драгољуба Петровића: *Судбина консонантских група сц, шч, шћ, и жћ у говору Зеће*, ЗФЛ XI, 237—241. Стога ће овде бити изнет само материјал о групи ШЦ која се јавља у деминутивним именицама средњег рода.

Чување фонеме Х у говорима условљава постојање групе ХЦ добијене из ШЦ. Вук Караџић ју је забележио у Боки Которској, горњем Приморју:

лихце горње Приморје (Вук, Рјечник)
срдахце (Вук, Рјечник; НПВук I/174 и II/186)

сунахце Бока Которска (Вук, Рјечник)
 Други степен измене је добијање групе КЦ:

срдакце (Вук, Рјечник; НПВук I/385)

Више се чује група ЈЦ

окајце Водице 118/82

седлајце Водице 118/82

срдајце Водице 118/82; Галипољци 42/144, *срдајце* Крашовани 106/110

сунајце Караџић 1899, (часопис) 9—10/175

шелајце Водице 118/82

Од уобичајених одступају ове две групе:

а. стара, очувана са африкатом Ч уз Ц:

срдачце (НПХрватске 1897, II/206)

б. и група са Р:

клубарце Прчањ 117/242

Група ШЦ се доста добро чува у говорима. Ево неких примера са очуваном групом:

брдашце Поцерје 80/324; Пипери 132/112; ПД 29/253

клубашце Сјеница 9/54

лишце Каље 62/176, Пољица 40/224

срдашца ПД 29/253, *срдашце* Поцерје 80/324; Пипери 132/112; ПД 29/253; Дувно 120/285 и 287; Варош 143/115 х 2; Водице 118/82

сунашца ПД 29/253; Каље 62/176, *сунашце* Пипери 132/112; ПД 29/253, Сјеница 9/53; Дувно 120/ 285.

Примећујемо да овде не долази до упрошћавања групе путем асимилације спиранта.

VII

ГРУПЕ СЈ и ЗЈ

У овом одељку реч је о групама СЈ и ЗЈ из *st(ь)j или *zd(ь)j присутним у лексемама *бресје*, *лисје*, *грозје*, *гвозје*. За њих је у историји језика констатовано да су као такве настале губљењем средњег консонанта Т или Д, чиме је отклоњена могућност да се изврши јотовање. Ове, веома добро очуване старе групе, представљају у нашим говорима ситуацију коју ћу обележити са Ia. Каснији процес који је обухватио поменуте групе је метатеза — процес означен са Ib — JЗ: гројзе, гвојзе, Под IIa ће бити описане новије групе СЈ, ЗЈ из С/ь/J или З/ь/J — као класје, лозје; а II б могућности метатезе у њима. III — случајеви чувања средњег члана у групи — Д: могућност јотовања.

Іа. Чување група СЈ, ЗЈ

- брѣјса, брѣјси* Галипољци 44/123, 180
гвозіе Књажевац, Тиоштица 16/144
гвозје СТимок 129/385 и 386
гроз'е Ратаје 60/462
гозіе, грозце (гуозіе) Бабушница, Боровац, Власина, Жлне, Извор у Лужници, Књажевац х 2, Ошљане 15/144
грозіанци Пирот 15/144
грозіе Балтабериловци, Врањска Бања, Извор Јаловик, Књажевац, Крива Феја, Темска 15/144
грозје Врање 12/43, Гњилане 10/69 и 72, Књажевац 15/397, Прешево-Бујановац 14/191, СТимок 129/385 и 386, Темска 15/397; Удовице 146; Богдасић 117/142, Мрковићи 27/243
грозје Књажевац 15/203
лисје Валевци, Књажевац, Прибој 15/144
лисје Букаревац 14/191, Књажевац 15/397, СТимок 129/385
од лисје Грамада, Жујинце, Осларе 14/191
лисји Галипољци 44/123
суо грозце Врање 15/144.

Іб. Метатезом добијене групе ЈС и ЈЗ

- Брѣјсе* (топ.) Вучитрн 36
гвоізе Трупала 15/144
гвојзе СТимок 129/374; Макрешане 146
гоізе, гоізіе Галипољци 44/123
гроізе Гњилане 10/69 и 72, Баковица 133/63; В. Дренова 60/462, КП 33/322 х 2 и 306, Крушчица 48/334
гроізибер Врање 15/144
гроізце Кожељ, Краљево Село 15/145
гроізице Лесковац 15/144
гројзе Бучје 15/144, Врање 12/43 и 15/144, Долња Соколовица 15/144, Јањево 101, Књажевац 15/144, Међурово, Ниш 15/14, Прешево-Бујановац 14/191 и 193, СТимок 129/374, Тибужде 15/144, Шљивовић 15/144; Врачев Гај 48/334, Вучитрн 36, Левач 108/191 и 193, Макрешане, Мало Црниће 146, Медвеђа, Мијајловац, Милутовац 60/462, Сикирица 49/398 и 53/163; Водице 118/79
гројзем Макрешане 146
лијсе Вучитрн 36.

Іа. Новије групе СЈ и ЗЈ

- лоз'е* Ратаје 60/462
лозіа Жлне, Књажевац, Радичевци, Рудине 15/144, *лозіе* Врањска Бања, Вучедолци, Књажевац, Лесковац, Рупје, Стубол, Топлац 15/144, *лозіице* Пирот, Темска 15/144

лозје Гњилане 10/72, СТимок 129/386; КП 33/322 x 2; Лепетане 136/79; Банат 83/53
класје Ниш, Радичевци 15/144
класје СТимок 129/386, *класји* Галипољци 44/180

IIб. Могућности метатезе у новијим групама СЈ и ЗЈ

лоізе Бучје, Вина 15/144, Врање, Врањска Бања, Грабовац 15/145, Књажевац, Краљево Село 15/144, Лесковац 15/145, Мали Извор, Ниш, Остатовица 15/144, Срегечка Жупа 98/110

лоізіе Књажевац 15/145

лојзе Гњилане 10/72, Таковица 133/63, Јањево 101.; Вучитрн 36, В. Дренова, Медвеђа, Прешево-Бујановац 14/193 Мијајловац, Милутовац 60/462

лојзишију Вучитрн 36

лојзу Јањево 34/315; Вучитрн 35/472

клајсе Вучитрн 36, Косово-Ресава 43/234

клаусе Јањево 101

класјће Јањево 101.

III

У дијалектима у којима група зд(ь)ј не губи средњи члан Д постоје услови за ново јотовање: ЗЂ → ЖЂ → ЈЖЂ

Неки говори у Босни су сачували неизмењену групу ЗДЈ:

гвоздја Вијаци, Очевија 96/303

гвоздје Лепеница 95/375, Фојница 21/379

Чување старог стања помиње и Ившић: „Поради примјера као: *цвијетије*, *йрйије*, *лисйје*, *гвѣдје* и др., што их је Решетар забиљежио у говору неких католика у Босни (в. Der Štok. Dial. 140), и поради примјера као: *цвиетйје*, *судје*, *лисйје*, *гроздје*, *гвоздје* и др. у Жуљића (в. Школски Вјесник XV, 149) можемо рећи, да је и народ по Славонији гдјегдје изговарао ТЈ и ДЈ у таким примјерима у вријеме старих славонских писаца (у 18. вијеку) (56/197).

гроздје је забележено у говору Водица 118/79, а са метатезом *гвојзден* Црвене Цркве 48/334

и *гројзде* Водице 118/79.

Мрковићки говор је једини сачувао у изговору групу ЗД, са дво-степеном умекшаношћу консонанта Д, која је претходила јотованој групи ЗЂ:

грозд'е Мрковићи 27/243

грозце Мрковићи 27/243

Прва фаза јотовања је очувана у групи ЗЂ у уској области косовско-ресавских говора и у мрковићком говору:

грозђе Витановац, Лешево, Раваница, Стубло, 60/462; Мрковићи 27/243.

Даљу фазу промена у консонантској групи ЗЂ чини умекшавање првога члана, чиме се добија група ЖЂ. Ово је група коју познају многи дијалекти и сам књижевни језик:

гвожђе Баковица 133/63; Адровац, Баточина, Бресница, Витановац, Козељ-Качер 146; Левач 108/191, Петровац, Сопоћане 146; Борач, Љуљаци, Меленце, Неваде, Петровац 146, Поцерје 80/321 и 333; Пипери 132/107, Сељашница 146; ПД 29/250, Пљевља 121/134, Сјеница 9/46; Каље 62/183, *гвожђа* Сарајево 145/200, *гвожђар* Пипери 132/88, *гожђа* Лепетане 136/81, *гожђе* Буна 107/177, Лепеница 110/375; Пољица 40/194, Сењ 57/498

грожђе Адровац, Баточина, Бресница, Витановац, Козељ-Качер, Сопоћане, Тутин; Банат 41/146, Дрлупа 147, Меленце 146; Лепетане 136/64 и 79, Пипери 132/105; Сељашница 146, ПД 29/250, Сјеница 9/46; Дувно 123/287, Пољица 40/205, Сењ 57/498, *грожђем* Баточина, Петровац, Сопоћане 146; Љуљаци 146, *грожђом* Бресница, Витановац, Козељ-Качер 146; Борач 146, Ђали 41/251, Љуљаци 146, СИБанат 75/24; Сељашница 146.

Даље измене групе ЖЂ су локалног карактера:

гвожђе Левач 108/191, *гожђе* Подвележје 110/86, *гожђећом* Кљуна 110/86

грожђе Левач 108/191

гвожђе Тутин 146.

Са сигурношћу се може претпоставити да су поменуте измене индивидуалне црте. То је случај антиципације палаталног елемента из групе ЖЂ.

Призренско-тимочки говори, као архаични, и мрковићки највише употребљавају стару групу ЗЈ или са метатезом ЈЗ. У косовским говорима је највећа мешавина — они имају стару групу, али више употребљавају облик добијен метатезом ЈЗ, а често имају и јотовану групу. За остале дијалекте потврђен је изговор само нове групе ЖЂ.

ЗАКЉУЧАК

Из изложеног материјала може се извести неколико закључака.

1. Посматрајући промене које се дешавају у свим типовима консонантских група, осим седме, примећујемо да се оне свODE на процесе асимилације и дисимилације.

2. Принцип асимилације, односно дисимилације, је однос по присуству назалности, по присуству оклузије, или по месту артикулације.

3. После промене у већини случајева остаје двочлана група, ређе делимично редуковани типови, или се група редукује тако да остаје само један консонант.

Ови основни фонолошки процеси асимилације и дисимилације јављају се у консонантским групама код којих је карактеристичан однос назалности или оклузије или артикулације.

а. Групе у којима је присутан један налазни члан, без обзира на то да ли је група инцијална или медијална и без обзира на ксм се месту у групи налази назални елемент, захваљујући процесу асимилације, мењају свој карактер и постају чисто назалне групе: $VN > MN$, $ML > MN$, $ML\bar{b} > M\bar{b}$. Овом јасно израженим закону стварања назалних група у источном делу штокавске језичке територије супротставља се закон елиминисања назалних група, не тако доследно спроведен али присутан, у већини штокавских говора.

б. Овде је реч о консонантским групама код којих се као дистинктиван моменат јавља оклузивност или промене у групама чија су оба члана оклузивне природе. Без обзира на то који је тип свих група у питању процеси асимилације и дисимилације којима су оне захваћене (ово је карактеристика јекавске дијалекатске зоне) и даље настоје да одрже утврђени однос у њима, само се први члан групе мења — уступа место консонанту В, или долази до појаве африкате као новог другог члана у групи. То је други од основних закона консонантског система штокавских говора — стварање нових африката и чување старих у поменутој области.

в. И у групама у којима се измене врше на тај начин што консонант мења место артикулације, и то се догађа или путем асимилације или дисимилације:

$$\begin{aligned} & MT, M\check{C} > NT, N\check{C}, \\ \text{или } & C\check{C} > X\check{C} > J\check{C} > K\check{C} \\ & \check{M}\check{C} > X\check{C} > J\check{C} > K\check{C} \\ & \check{M}\check{C} > X\check{C} > J\check{C}. \end{aligned}$$

Чест је случај да се групе узајамно претварају:

$$\begin{aligned} & VN > MN \text{ и } MN > VN \\ & ML > MN \text{ и } MN > ML \\ & ML\bar{b} > M\bar{b} \text{ и } M\bar{b} > ML\bar{b}. \end{aligned}$$

При томе се јављају у принципу две aree: а) area у којој се чува опозиција између тих група и б) area у којој је та опозиција неутралисана. У случају под б) уопштена је или једна вредност, или друга, или се обе употребљавају факултативно. У мапама се дословно јасно могу запазити све поменуте могућности. Ево неколико примера:

Староцрногорски говори и Лепетане чувају опозицију између група MN и ML , а сви зетско-ловћенски осим Црмнице чувају опозицију између $ML\bar{b}$ и $M\bar{b}$. С друге стране косовско-ресавски чувају групу $\check{M}\check{C}$ док њихови суседи призренско-тимочки, $P\check{C}$.

Група MN добијена из ML је општа особина штокавских говора (осим неколико aree), а $VN < MN$ је заједничка свим црногорским говорима.

Ареалним вредностима би се могле назвати група $\check{M}\check{C}$ добијена из $\check{C}K$ (у неким јекавским говорима), промене у групама $C\check{C}$ и $\check{M}\check{C}$.

Факултативно се употребљавају групе МЈ и МН у говору Мачве; МТ и НТ у говору Галипоља; у црногорским говорима примећујемо паралелно и процес прелаза П > В и африкацију.

Поменуто је да група остаје двочлана у већини случајева после извршене промене у њој, али се јављају и делимичне или потпуне редукције. Ређи је трећи моменат појаве прелазног гласа. Тада се при изговору стиче утисак постојања трочлане групе: *давмно* (Мачва, староцрногорски говори).

Прелазни тип између двочлане групе и потпуног ишчешавања једног члана, како је већ речено, имамо забележено у Белићевом материјалу у призренско-тимочким говорима: *йрасца, рашчуја*.

Редукција једног члана групе, и то увек првога, врши се у групама: ПС > ВС > С

ПШ > Ш, ВЧ > Ч, ПЧ > Ч, СЦ > Ц, ШЧ > Ч. Константовано је да је редукција појава која може настати свуда — на сваком месту као самоникла појава и да захвата већи део источне штокавске територије.

РЕГИСТАР ЛОКАЛИТЕТА КОЈИ СЕ ПОМИЊУ У РАДУ

име локалитета	дијалекат коме припада	аутор рада у коме се помиње локалитет
Автовац	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Адровац	косовско-ресавски	146.
Азбуковица	шумадијско-војвођански	Тодић М. 135.
Александровац-Брус	косовско-ресавски	Алексић-Вукомановић 4.
Арсланагића Мост	источнохерцеговачки	Пецо 110.
Бабе	шумадијско-војвођански	147.
Бабина Грета	славонски	Павловић М. 102.
Бабушница	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Б-Б	млађи икавски	Георгијевић С. 32, Ивић -Младеновић 50 и Поповић И. 114.
Бадовинци	шумадијско-војвођански	Николић Б. 94.
Балтабериловци	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Баљаре	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Баљци	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Банат	шумадијско-војвођански	Ивић П. 41. и Московљевић М. 83.
Баново Поље	шумадијско-војвођански	Николић Б. 94.
Барања	источнохерцеговачки	Секереш С. 123.
Батковићи	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Баточина	косовско-ресавски	146.
Баћин	славонски	Ивић П. 52.
Баџијовци	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Бекова	источнохерцеговачки	Барјактаревић Д. 11.
Бела Паланка	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Белишево	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Бељина	шумадијско-војвођански	147.
Бенцарево	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Бердуј	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Бијело Поље	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Биково	млађи икавски	Поповић И. 114.

Билећа	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Биоград	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Бјелице	зетско-ловћенски	Пешикан М. 111.
Богатић	шумадијско-војвођански	Николић Б. 94.
Богдашић	зетско-ловћенски	Решетар М. 117.
Богетићи	зетско-ловћенски	Петровић Д. 105.
Богмиловићи	зетско-ловћенски	Петровић Д. 105.
Божинјевац	призренско-тимочки	Барјактаревић Д. 14.
Бока Которска	ист. херц. и зет. ловћенски	Карадић В. 148.
Бокшић	источнохерцеговачки	Секереш Стј. 126.
Болман	источнохерцеговачки	Секереш Стј. 123.
Бољевићи	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Борач	шумадијско-војвођански	146.
Борач	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Боровац	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Бошњане	косовско-ресавски	Јовић Д. 59.
Браћени	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Бреза	источнохерцеговачки	Барјактаревић Д. 11.
Бресница	косовско-ресавски	146.
Бриеге	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Брус в. Александровац-		
Брус		
Брчели	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Буђановци	шумадијско-војвођански	Николић Б. 91.
Бујановац	призренско-тимочки	Барјактаревић Д. 14.
Бујковац	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Буковик	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Буковик (Зворник)	источнохерцеговачки	Решетар М. 117.
Буковица	млађи икавски	Ардалић В. 5.
Буна	источнохерцеговачки	Пецо А. 107.
Бучје	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Валевци	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Валуниш	призренско-тимочки	Белић А. 51.
Варош	славонски	Ившић С. 56, Лукић Л. 66 и Чолић Ђ. 143.
Васиљ	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Ведестово	зетско-ловћенски	Пешикан М. 111.
Велика Дренова	косовско-ресавски	Јовић Д. 60.
Велико Крчмаре (В. Крчмаре)	косовско-ресавски	Јовић Д. 59.
Веље Дубоко	источнохерцеговачки	Петровић Д. 103.
Вијаци	источнохерцеговачки	Павешић С. 96.
Вина	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Винишће	источнохерцеговачки	Брабец И. 20.
Вир	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Високо	источнохерцеговачки	Мургић Ф. 84.
Витановац (Краљево)	косовско-ресавски	Јовић Д. 60 и 146.
Витановци	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Витасовићи	зетско-ловћенски	Петровић Д. 105.
Вишевици	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Влаова	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Власина	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Водице	истарски икавски	Рибарић Ј. 118.
Врање	призренско-тимочки	Барјактаревић Д. 12. и Белић А. 15.
Врањска	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Врањска бања	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Вратковићи	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Врачев Гај	косовско-ресавски	Ивић П. 48.
Врбица	призренско-тимочки	Белић А. 15.

Врдник	шумадијско-војвођански	Николић Б. 91.
Врњачка бања	косовско-ресавски	Јовић Д. 58.
Вруница	источнохерцеговачки	Ивић П. 47.
Вукојевци	источнохерцеговачки	Секереш С. 126.
Вучеделци	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Вучитри	косовско-ресавски	Елезовић Г. 36.
Грабовац	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Галипоље (Галипољци)	косовско-ресавски	Ивић П. 42.
Гацко	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Гивоље	шумадијско-војвођански	Тадић М. 135.
Гласинац (Рогатица)	источнохерцеговачки	Решетар М. 117.
Глухи До	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Ѓњилан	призренско-тимочки	Ивић П. 49.
Ѓњилане	призренско-тимочки	Барјактаревих Д. 10.
Големо Бојинце	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Говеђар	источнохерцеговачки	Ивић П. 47.
Годиње	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Гоја	косовско-ресавски	Ивић П. 48.
Гојбуља	косовско-ресавски	Елезовић Г. 36.
Гоње	источнохерцеговачки	Барјактаревих Д. 11.
Горње Село	призренско-тимочки	Павловић М. 98.
Горњи Романовце	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Госпођинци	шумадијско-војвођански	Поповић И. 115
Гостојевићи	источнохерцеговачки	Петровић Д. 105.
ГПриморје	млађи икавски	Карадић В. 148.
Градиште	славонски	Варница Ш. 25. и Ившић С. 56.
Грђевац	источнохерцеговачки	Кашић Ј. 61.
Грк	шумадијско-војвођански	Николић Б. 91.
Губеревац	шумадијско-војвођански	147.
Гумериште	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Дабар	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Дежева	источнохерцеговачки	Барјактаревих Д. 11.
Детане	источнохерцеговачки	Барјактаревих Д. 11.
Дивин	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Долња Соколовица	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Долњи Матејевци	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Дољани	источнохерцеговачки	Барјактаревих Д. 11.
Доња Мотичина	источнохерцеговачки	Секереш С. 126.
Драјчићи	призренско-тимочки	Павловић М. 98.
Драмиће	источнохерцеговачки	Барјактаревих Д. 11.
ДРача	косовско-ресавски	Јовић Д. 59.
Драчевица	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Дреновштица	источнохерцеговачки	Петровић Д. 105.
Дрецељ (Кладањ)	источнохерцеговачки	Решетар М. 117.
Дрлупа	шумадијско-војвођански	147.
Дрсник	косовско-ресавски	Елезовић Г. 36.
Дубово	источнохерцеговачки	Барјактаревих Д. 11.
Дубровачко приморје	источнохерцеговачки	Ивић П. 47.
Дубровник	источнохерцеговачки	Будмани П. 23. и Решетар М. 117.
Дувно	млађи икавски	Рубић С. 120.
Дупило	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Дучина	шумадијско-војвођански	147.
Душнок	славонски с незамењеним сат	Ивић П. 52.
Ђаковица	призренско-тимочки	Стевановић М. 133.
Ђали	косовско-ресавски	Ивић П. 41.
Емина Кутина	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Жепче	источнохерцеговачки	Решетар М. 117.
Жирче	источнохерцеговачки	Барјактаревих Д. 11.

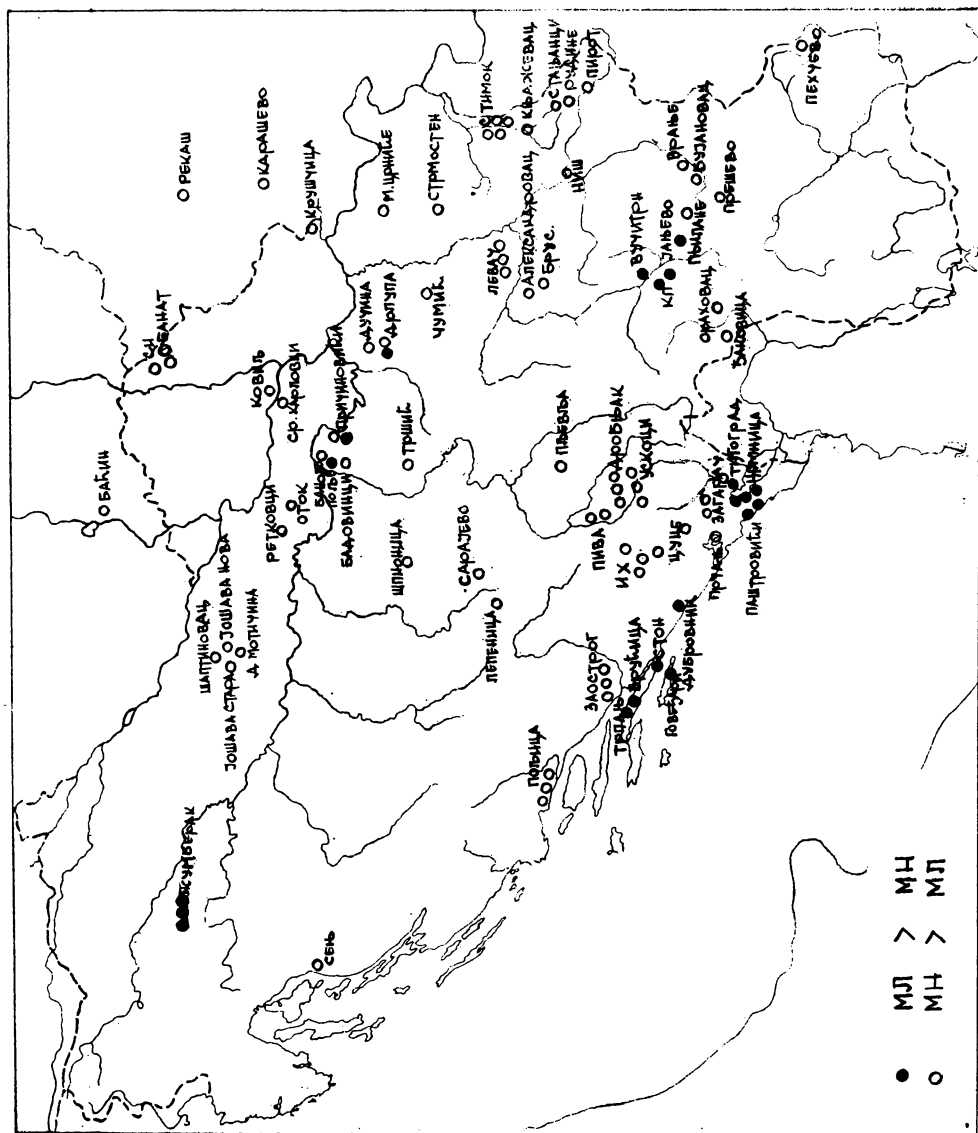
Жлне	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Жужељица	призренско-тимочки	Барјактаревић Д. 14.
Жумберак	источнохерцеговачки	Поповић М. 116.
Загарац	зетско-ловћенски	Пешикан М. 111.
Заглавак	призренско-тимочки	Стефановић Ж. 134.
Загорак	зетско-ловћенски	Петровић Д. 105.
Заострог	млађи икавски	Бановић С. 6.
Засади	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Заушје	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Звијерина	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Зворник	источнохерцеговачки	Решетар М. 117.
ЗМорава	косовско-ресавски	Ивић П. 43.
Золан	источнохерцеговачки	Секереш С. 126.
Зоруновац	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Зупци	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
ИБосна	источнохерцеговачки	Брозовић Д. 21. и 22.
Извор Јаловик	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Извор у Лужници	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Изгори	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Инђија	шумадијско-војвођански	Николић Б. 91.
ИстЦГ	зетско-ловћенски	Стевановић М. 131.
ИХ	источнохерцеговачки	Вушовић Д. 31.
Јањево	призренско-тимочки	Елезовић Г. 34. и Пав- ловић М. 101.
Јасеник	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Јелашница	призренско-тимочки	Белић А. 15. и Ивић П. 49.
Казанци	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Кална	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Каље	млађи икавски	Кларић И. 62.
Камик	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Карашево	говори с незамењеним јат	Ивић-Младеновић 51.
Карин	млађи икавски	146.
Каталенац	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Кијевац	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Кладањ	источнохерцеговачки	Решетар М. 117.
Клење	шумадијско-војвођански	Николић Б. 94.
Клина	косовско-ресавски	Елезовић Г. 36.
Клинавац	косовско-ресавски	Елезовић Г. 36.
Клисура	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Кљуна	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Кључ	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Књажевац	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Ковиљ	шумадијско-војвођански	Младеновић А. 79.
Кожел	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Козел-Качер	косовско-ресавски	146.
Комани	зетско-ловћенски	Пешикан М. 111.
Комарно	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Конавље	источнохерцеговачки	Љубидраг Н. 67.
Корбевац	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Корита	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Кошка	источнохерцеговачки	Секереш С. 126.
КП	призренско-тимочки	Дебељковић Д. 33.
Крагујевац	шумадијско-војвођански	Милићевић М. 77.
Краљево Село	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Краљевци	шумадијско-војвођански	Николић Б. 91.
Краљевци	косовско-ресавски	Ивић П. 45.
Краће	источнохерцеговачки	Барјактаревић Д. 11.
Крашовани (исп. Карашево)	говори с незамењеним јат	Живојиновић Ј. 39.

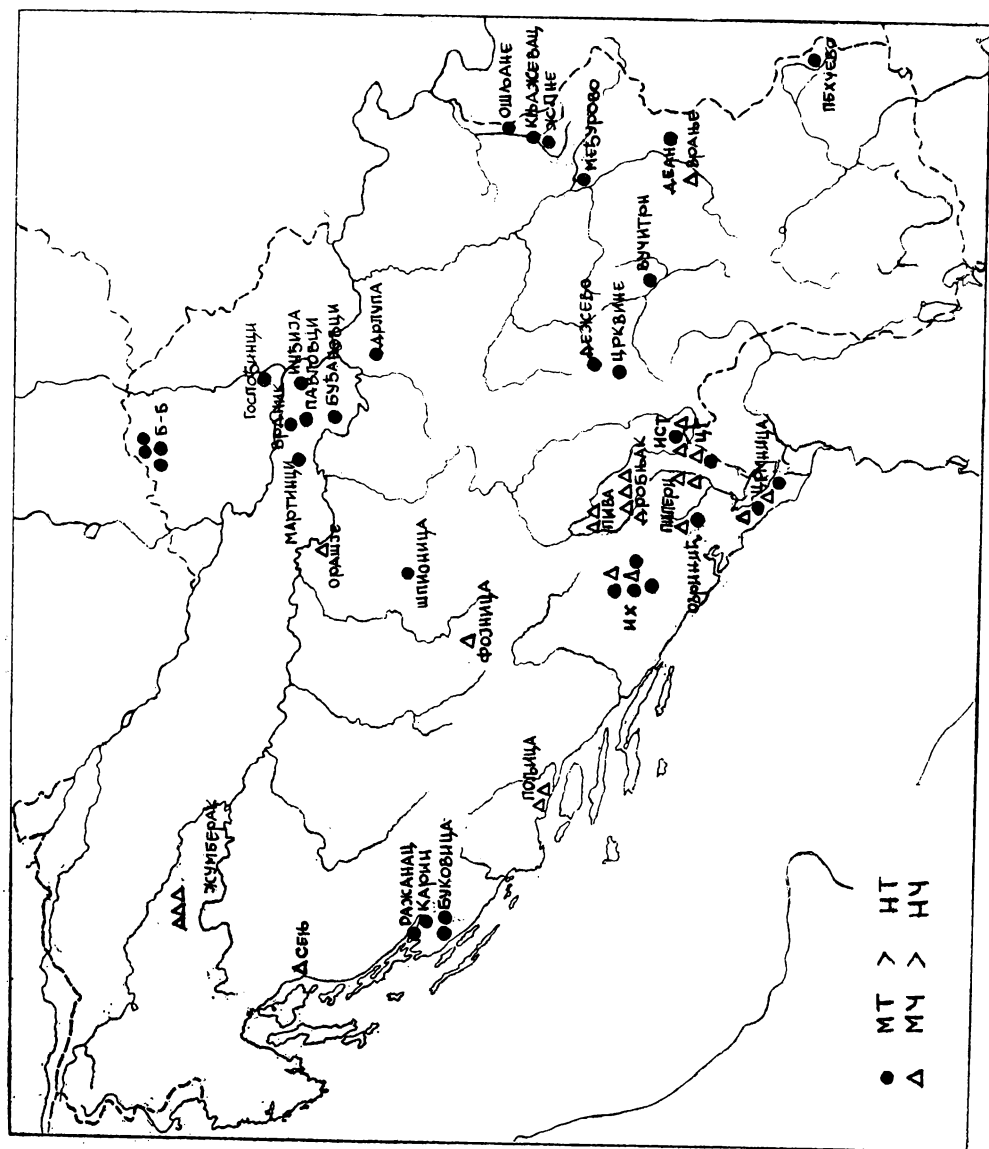
Крента	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Кржинце	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Крива Феја	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Крињице	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Крушево	косовско-ресавски	Елезовић Г. 36.
Крушевица	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Крушевица	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Крушчица	косовско-ресавски	Ивић П. 48.
Кула	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Кусадак	косовско-ресавски	Ивић, П. 49.
Ластва	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Левач	косовско-ресавски	Мијатовић С. 69.
Левосоје	призренско-тимочки	Барјактаревић Д. 14.
Лединци	шумадијско-војвођански	Николић Б. 91.
Лепеница	источнохерцеговачки	Павешкић С. 95.
Лепетане	зетско-ловћенски	Томановић В. 136.
Лесковац	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Лешево	косовско-ресавски	Јовић Д. 60.
Лика	млађи икавски	Јапунџић М. 57.
Лимљани	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Лопуд	источнохерцеговачки	Ивић П. 47.
Лучане	призренско-тимочки	Барјактаревић Д. 14.
Љешанска нахија	зетско-ловћенски	Пешикан М. 111.
Љешкопоље	зетско-ловћенски	Пешикан М. 111.
Љуберажда	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Љубинје	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Љубомир	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Љуљаци	шумадијско-војвођански	146.
Макрешане	косовско-ресавски	146.
Мали Извор	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Мало Црниће	косовско-ресавски	146.
Малча	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Манале	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Мањак	призренско-тимочки	Белић А. 110
Марковина	зетско-ловћенски	Пешинак М. 111.
Мартин	источнохерцеговачки	Секереш С. 126.
Мартинци	шумадијско-војвођански	Николић Б. 91.
Мачва	шумадијско-војвођанско	Николић Б. 94.
Мачуге	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Медвеђа	косовско-ресавски	Јовић Д. 60.
Међурово	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Меленце	косовско-ресавски	146.
Мијајловац	косовско-ресавски	Јовић Д. 60.
Милојевићи	зетско-ловћенски	Петровић Д. 105.
Милутовац	косовско-ресавски	Јовић Д. 60.
Милковци	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Мирановац	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Мируше	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Мокра	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Момишићи	источнохерцеговачки	Павешкић С. 96.
Мостар	источнохерцеговачки	Милас М. 72.
Мостаћи	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Мрковићи	зетско-ловћенски	Вујовић Ј. 27 и Решетар М. 117.
Нашице	источнохерцеговачки	Секереш С. 126.
Неваде	шумадијско-војвођански	146.
Несврта	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Нештин	шумадијско-војвођански	Николић Б. 91.
Нин	млађи икавски	Маштровић ЈБ. 68.
Ниш	призренско-тимочки	Белић А. 15.

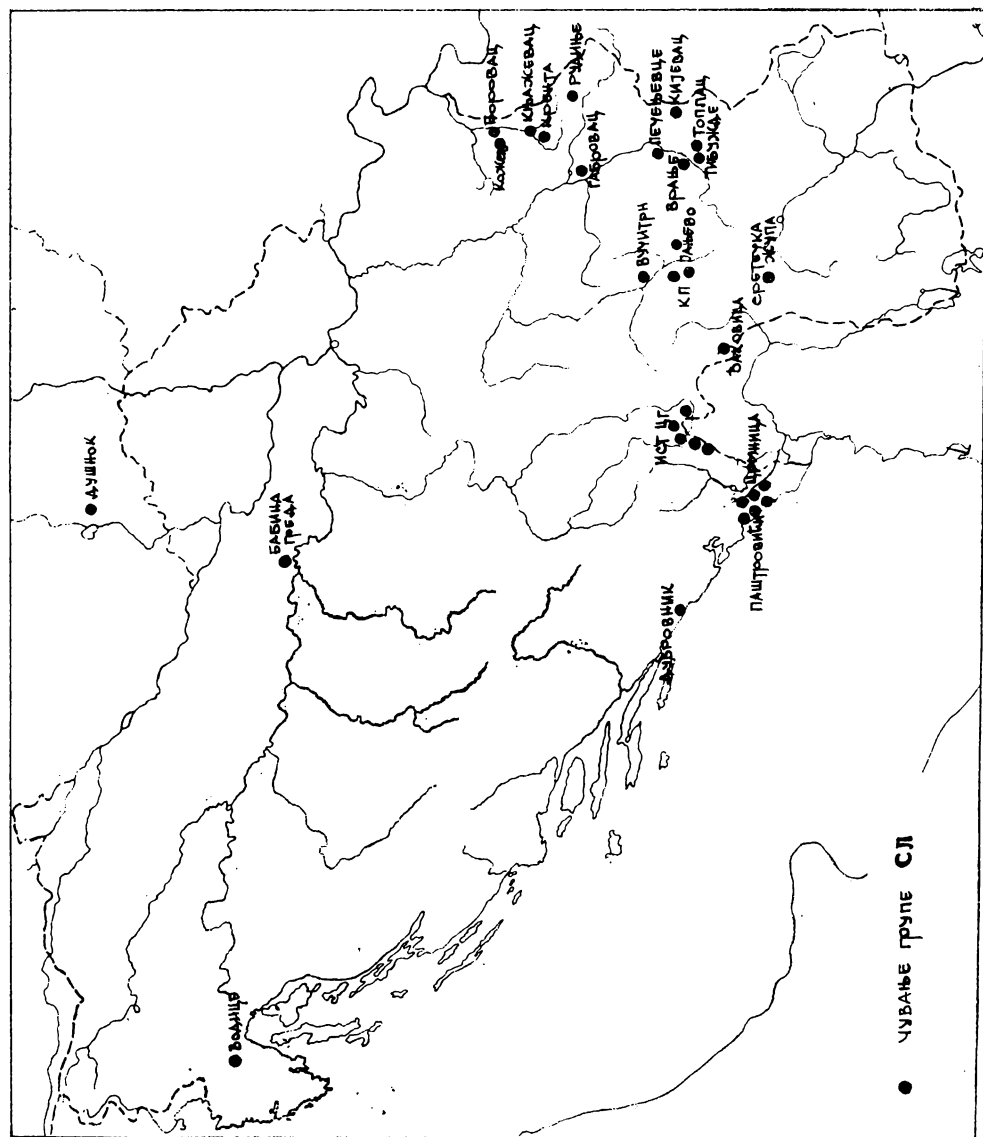
Нова Јошава	источнохерцеговачки	Секереш С. 126.
Нови Пазар	источнохерцеговачки	Барјактаревић Д. 11.
Ноћај	шумадијско-војвођански	Николић Б. 94.
О — В (Очевија, Вијаци)	источнохерцеговачки	Павешкић С. 96.
Овточићи	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Озринићи	зетско-ловћенски	Решетар М. 117.
Ораовац	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Ораовица (и Ораховица)	призренско-тимочки	Барјактаревић Д. 14.
Ораховац	призренско-тимочки	Елезовић Г. 37.
Ораховац	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Ораховица	источнохерцеговачки	Секереш С. 126.
Орахово	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Орашје	славонски	Решетар М. 117.
Оребићи	источнохерцеговачки	Ивић П. 47.
Орубица	славонски	Ившић С. 56.
Осатица (Сребреница)	источнохерцеговачки	Решетар М. 117.
Осјек	славонски	Секереш С. 124.
Осларе	призренско-тимочки	Барјактаревић Д. 14.
Остатовица	призренско-тимочки	Барјактаревић Д. 14.
Остатовица	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Оток	славонски	Ившић С. 56 и Ловретић Ј. 65.
Очевија	источнохерцеговачки	Павешкић С. 96.
Оџак	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Ошљане	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Павловци	шумадијско-војвођански	Николић Б. 91.
Паник	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Папрати	источнохерцеговачки	Петровић Д. 105.
Папратнице	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Пасја Пољана	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Паштровићи	зетско-ловћенски	Алексић Р. 3.
ПД	источнохерцеговачки	Вуковић Ј. 28. и 29.
Петровац (Лепеница)	косовско-ресавски	146.
Пехчево в. Галипоље	призренско-тимочки	Елезовић Г. 36.
Пећ	зетско-ловћенски	Павловић М. 102.
Печењевце		Петровић Д. 104., и
Пипери		Решетар М. 117. и Стева- новић М. 132.
Пирот	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Пјешинци	зетско-ловћенски	Петровић Д. 105.
Платице	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Пљевља	источнохерцеговачки	Ружићић Г. 121.
Подвележје	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Подгорица		Решетар М. 117.
(сада Титоград)	зетско-ловћенски	Секереш С. 126.
Подгорац	источнохерцеговачки	Милићевић М. 77.
Подриње	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Полици	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Пољица	млађи икавски	Иванишевић Ф. 40.
Пољице	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Понор	косовско-ресавски	Јовић Д. 59.
Поповић	славонски	Ившић С. 56.
Посавина	шумадијско-војвођански	Московљевић М. 80.
Поцерје	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Пресјека	призренско-тимочки	Барјактаревић Д. 14.
Прешево	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Прибој	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Придворци		

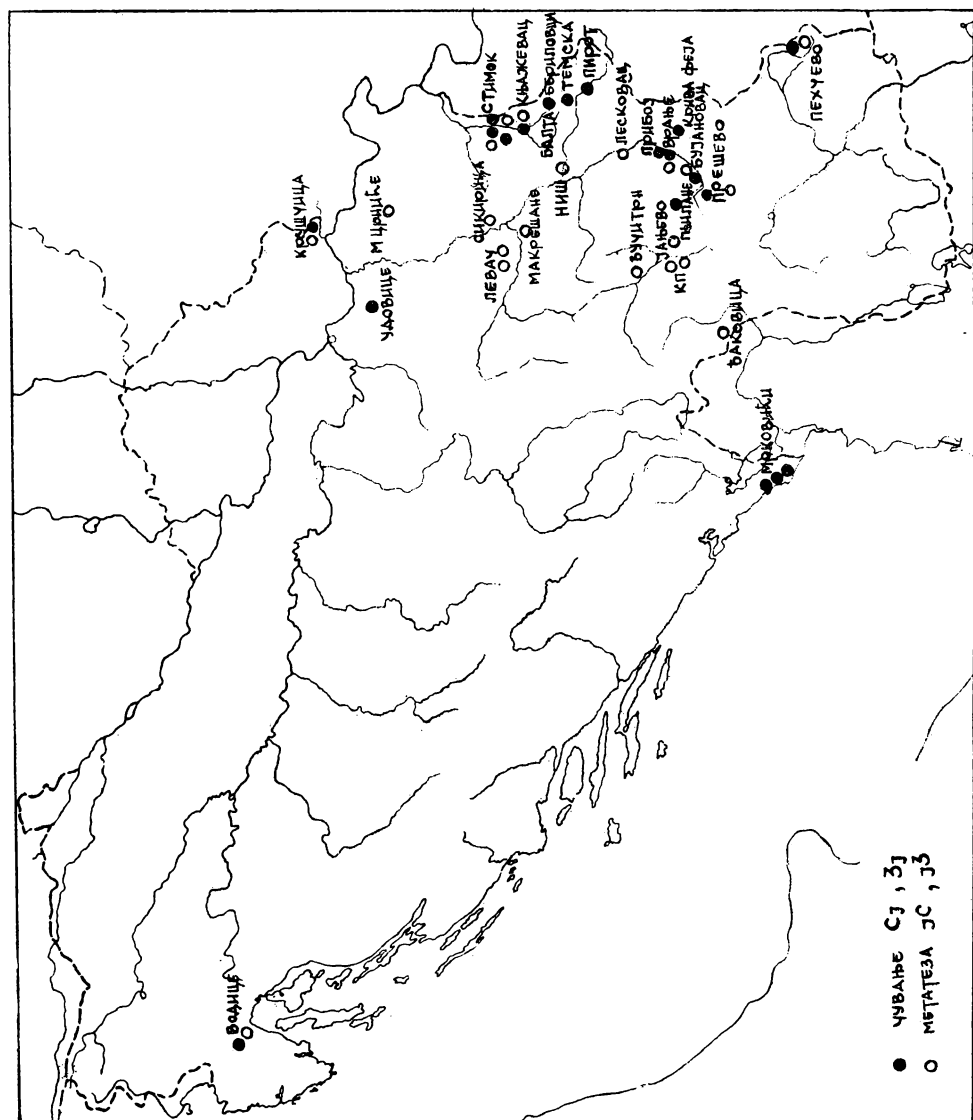
- Пријевор
 Причиновићи
 Прћенова
 Прчањ
 Раваница
 Равна Река
 Равне (Кладањ)
 Равни
 Радичевци
 Радошевици
 Ражанац
 Ратаје
 Рекаш
 Ретковци
 Рогатица
 Рождагина
 Ропчово
 Рудиње
 Рудо
 Ружић
 Рупје
 Сарајево
 Свилајнац
 Себечово
 Себе Врање
 Севце
 Сељашница
 Сељ
 Сеопце
 СИБанат
 Сикиревици
 Сикирица
 Сјеница
 Славонија
 Смедерево
 Сопотане
 Сотонићи
 Сребреница
 Срем
 Сремски Карловци
 Сретчка Жупа
 Срећка
 Стајковце
 Станичење
 Стањанци
 Стара Јошава
 СТимок
 Стипановци
 Стојдрага
 Стојник
 Стон
 Стрмостен
 Стубички крај
 Стубло
 Стубол
 Сува Морава
 Суви До
 Теговиште
 Темска
 Тешањ
- источнохерцеговачки
 шумадијско-војвођански
 источнохерцеговачки
 зетско-ловћенски
 косовско-ресавски
 призренско-тимочки
 источнохерцеговачки
 источнохерцеговачки
 призренско-томоочки
 призренско-тимочки
 млади икавски
 косовско-ресавски
 говори с незамењеним јат
 славонски
 источнохерцеговачки
 источнохерцеговачки
 шумадијско-војвођански
 призренско-тимочки
 источнохерцеговачки
 призренско-тимочки
 призренско-тимочки
 источнохерцеговачки
 косовско-ресавски
 источнохерцеговачки
 призренско-тимочки
 призренско-тимочки
 источнохерцеговачки
 млади икавски
 зетско-ловћенски
 шумадијско-војвођански
 славонски
 косовско-ресавски
 источнохерцеговачки
 славонски
 косовско-ресавски
 источнохерцеговачки
 зетско-ловћенски
 источнохерцеговачки
 шумадијско-војвођански
 шумадијско-војвођански
 призренско-тимочки
 призренско-тимочки
 призренско-тимочки
 призренско-тимочки
 призренско-тимочки
 источнохерцеговачки
 призренско-тимочки
 источнохерцеговачки
 источнохерцеговачки
 шумадијско-војвођански
 источнохерцеговачким
 косовско-ресавски
 зетско-ловћенски
 косовско-ресавски
 призренско-тимочки
 призренско-тимочки
 источнохерцеговачки
 призренско-тимочки
 призренско-тимочки
 источнохерцеговачки
- Пецо А. 110.
 Николић Б. 85. и 94.
 Барјактаревих Д. 11.
 Решетар М. 117.
 Јовић Д. 60.
 Белић А. 15.
 Решетар М. 117.
 Пецо А. 110.
 Белић А. 15.
 Белић А. 15.
 Цестарић В. 146.
 Јовић Д. 60.
 Ивић П. 45.
 Филаговац И. 138.
 Решетар М. 117.
 Барјактаревих Д. 11.
 147.
 Белић А. 15.
 Решетар М. 117.
 Белић А. 15.
 Белић А. 15.
 Шурмин Ђ. 145.
 Ивковић М. 54.
 Барјактаревих Д. 11.
 Белић А. 15.
 Павловић М. 98.
 Барјактаревих Д. 146.
 Томљеновић В. 137.
 Милетић Б. 76.
 Милетић Б. 75.
 Павловић М. 102.
 Ивић П. 49.
 Барјактаревих Д. 9.
 Секереш С. 127.
 Милићевић М. 77.
 146.
 Милетић Б. 76.
 Решетар М. 117.
 Николић Б. 91.
 Младеновић А. 79.
 Павловић М. 98.
 Павловић М. 98.
 Белић А. 15.
 Белић А. 15.
 Белић А. 15.
 Секереш С. 126.
 Станојевић М. 129 и 130.
 Секереш С. 126.
 Ивић П. 47.
 147.
 Ивић П. 47.
 Ивковић М. 54.
 Петровић Д. 105.
 Јовић Д. 60.
 Белић А. 15.
 Белић А. 15.
 Барјактаревих Д. 11.
 Белић А. 15.
 Белић А. 15.
 Ружичић Г. 122.

Тешпице	призренско-тимочки	Ивић П. 49.
Тибужде	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Тиједовац	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Тиошница	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Толиса	славонски	Ивић С. 56.
Томићи	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Топлац	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Топли дол	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Трново	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Трпањ	источнохерцеговачки	Ивић П. 47.
Трупала	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Тршић	источнохерцеговачки	Николић Б. 86.
Туђемили	зетско-ловћенски	Решетар М. 117.
Тутин	источнохерцеговачки	Барјактаревих Д. 11. и 146.
Ђеклићи	зетско-ловћенски	Пешикан М. 111.
Удовице	косовско-ресавски	146.
Улиње	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Ускоци	источнохерцеговачки	Станић М. 128.
Утрг	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76.
Фаркаждин	косовско-ресавски	Ивић П. 41.
Фатница	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Фоча	источнохерцеговачки	Решетар М. 117.
Фојница	источнохерцеговачки	Пецо А. 110.
Цеклин (Ријечка нахија)	зетско-ловћенски	Решетар М. 117.
Церовица	источнохерцеговачки	Петровић Д. 103.
Церово	источнохерцеговачки	Петровић Д. 105.
Церемошњак	источнохерцеговачки	Секереш С. 126.
Цоквиће	источнохерцеговачки	Барјактаревих Д. 11.
Црвене Цркве	косовско-ресавски	Ивић П. 48.
Црквине	источнохерцеговачки	Барјактаревих Д. 11.
Црмница	зетско-ловћенски	Милетић Б. 76. и Решетар М. 117.
Црнатово	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Цуце	зетско-ловћенски	Пешикан М. 111.
Чајнице	источнохерцеговачки	Решетар М. 117.
Черевих	шумадијско-војвођански	Николић Б. 91.
Чивлик	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Чонопља	млађи икавски	Поповић И. 114.
Чортановци	шумадијско-војвођански	Николић Б. 91.
Чумић	косовско-ресавски	Барјактаревих Д. 8.
Шабаци	шумадијско-војвођански	Милићевић М. 87. и Николић Б. 88.
Шаптиновац	славонски	Ивић С. 55. и Секереш С. 126.
Шароње	источнохерцеговачки	Барјактаревих Д. 11.
Шљивовик	призренско-тимочки	Белић А. 15.
Шпионица	источнохерцеговачки	146.
Штитари	зетско-ловћенски	Пешикан М. 111.
Штрпци	источнохерцеговачки	Решетар М. 117.
Штрпци	призренско-тимочки	Белић А. 15.

Милица Грковић

НЕКЕ ОСОБИНЕ ГОВОРА СЕЛА ЛУКОВА

*Рађено под руководством
проф. др Павла Ивића*

I. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Говор Лукова је типични представник косовско-ресавског дијалекатског типа, у основи једнак са говорима осталих топличких села од изворишта Топлице па до Прокупља.

У селима тога дела Топлице боравила сам сваког лета од 1958. до 1964. године, а у јуну 1968. године у Лукову сам вршила испитивања користећи се упитником за српскохрватски дијалектолошки атлас који је издао Југословенски комитет за дијалектолошке атласе у Београду.

Овај прилог не претендује на исцрпност излагања, његова је сврха да пружи основне информације о говору једне до сада непроучаване зоне.

Луково је мало село испод Сувог Рудишта, двадесетак километара удаљено од Куршумлије, која му је најближи привредни, административни и културни центар.

Суседна места (*Мрче*, *Шидва*, *Сдоце*, *Парада*, *Требџе*, *Љуидва*, *Мерћез*) припадају истом дијалекатском типу. Изузетак је село Растелица, где су досељени Црногорци сачували свој говор.

Овај говор није претрпео знатнији угицај са стране, јер становници Лукова одржавају веома чврсте везе са местима у којима се говори истим типом косовско-ресавског дијалекта.

II. КАРАКТЕРИСТИКЕ АКЦЕНТУАЦИЈЕ

По главним акценатским особинама овај говор припада старијој новоштокавској групи говора, коју карактерише троакценатски систем.

1. Кратки акценат се јавља без ограничења на свим слоговима осим ултима: *вдда*, *девојџица*, *здра*, *йеџица*, *йливау*, *сесџица*, *Тојлица*, *ћуџица*.

6. Ако се преношење врши на кратки slog, интонација остаје иста: *йгла, жѣна, зѣра, сѣсѣра, дѣац, йдѣок, чѣвек, висѣна, мумѣруз.*

з) У инфинитивној основи код глагола седме врсте: *огладнѐо*, *одоцнѐо*, *ослабѐо*.

е) У иницијалном положају код упитних реченица које почињу са *je li*: *El znâš mišâ sam čûla?* *El išo išvda kûha?*

31. Велики број страних речи је преузет у деформисаном облику и подвргнут акценатским правилима овога говора: *ајѣраѣија*, *абулаѣнија*, *лѣнгер* (рентген), *лејѣрика*, *некиѣја*, *ѣаѣѣка*, *ѣонобѣл*.

в) У дативу и локативу сингулара именица женског рода нема палатализације: *мајке, ногѐ, рѹкѐ*.

в) У говору се често губи крајњи вокал косих падежа личних заменица: *За њѣг-ће да с -удѣ. За мѣн- нѣкад нѣма, за шѣб-мбра д- ѡма.*

г) Енклитика датива једнине женског рода гласи *ју*: *Тѣсна ју кошѡља. Кѡйѡла ју нѡве ѡѡнце. дѡу да ју нѣшѡѡ кѡжем.*

д) Стари енклитички облици личних заменица првог и другог лица множине нормално се употребљавају као и на целом косовско-ресавском терену. Енклитика датива гласи *ни* и *ви*: *Шѡѡд ни нѣсу рѣкли. Шѡѡд ћу да ви учѡним.* Акузатив поменутих заменица гласи *не* и *ве*: *Сѡмо не ѡгледѡла и ѡшѡѡла. Шѡѡд ве шѡ брѡга.*

ђ) Поред упитно-односне заменице *куј*, чује се и *ко*: *Кѡј не рѡди, нѣма лѣба. Нѣ знам кѡко се кѡј зовѣ. Кѡ лѡѡа?*

е) Заменица трећег лица сингулара женског рода гласи *њѡјан*, *њѡјна*, *њѡјно*, *њѡјни*, *њѡјне*, *њѡјна*. Али чују се и облици *њѡјзин* и *њѣн*; *Тѣшко њѡјне мѡјке. То е бѡла њѡјзина кѡћа. Нѣгде нѣма злѡ њѣнега.*

У овом последњем примеру пада у очи наставак *-ега* који сам такође забележила у *једнѣга* (поред *једнѡга*).

ж) Каковоћне заменице гласе: *кѡки*, *нѣкаки*, *ѡвѡки*, *ѡнѡки*, *свѡкаки*, *шѡкѡи*.

з) Све придевске заменице мушког и средњег рода у дативу, инструменталу и локативу једнине имају наставак *-ем*: *Тѣм чѡвѣку су му-мѡруз укрѡли. С шѡѡѣм дѡцем су жѣли. Са ѡвѣм дѣвѡшѡм га удѡрио. Подѡј шѣм кѡчѣшѡу. У бунѡру нѣма ѡч водѣ.*

и) Датив и локатив сингулара женског рода имају наставак *-е* *Однѣси шѡ шѡѡѣ жѣнѣ. На моѣ ливѡде нѣма ич шѣрѡвѣ. Бѡло е водѣ у ѡвѣ шѣсѡшѡје.*

ј) И генитив и локатив плурала имају наставак *—е*: *Кад ѡдѡчу да бежѣ ѡ ѡнѣ брѡдѡ. У ѡвѣ њѡва дѡбѡро родѡ.*

к) Датив и инструментал множине имају наставак *-ема*: *ѡна идѣ с њѣгѡвѣма дѡцѡма у шѡѡлу. ѡде ка ѡнѣма шѡмо.*

3. Придеви

а) Наставак неодређеног вида се сачувао у генитиву једнине у извесним усталиеним синтагмама: *Јѣ сѡмо бѣла лѣба. Такѡ му је бѡло до сѡдѡна дѡна.*

б) За наставке косих падежа вреди исто што је речено за косе падеже придевских заменица: *Бѡг ѡмѡжѣ дѡбѡрем чѡвѣку. Нарѡнѡла га бѣ-лем лѣбем.*

в) За грађење компаратива се употребљавају наставци: *-еј*, *шѡј* (*и*) *-и(ј)и*, *-иш*.

Најчешће се чује компаратив са наставком *-еј*: *сѡарѣј*, *сѡарѣја*, *сѡарѣје*, *сѡарѣји*, *сѡарѣје*, *сѡарѣја*, *чѡришѣј*, *чѡришѣја*, *чѡришѣје*, *чѡришѣји*, *чѡришѣје* (*и*. *чѡришѣ*) *чѡришѣја*, *чисѡѣј*, *чисѡѣја*, *чисѡѣје*, *чисѡѣји*, *чисѡѣје*, *чисѡѣја*, (Упор. и ср. р.: *вредѡѣ*, *ладѡѣ*, *ѡшѡѡѣѣ*.)

Наставак *-ј(и)* долази у примерима као: *млѡђи*, *слѡђи*.

Приликсм грађења компаратива наставксм -и јављају се две форме — нејотована и јотована: *црвенй/црвењй, йошйенй/йошйењй*; (упор. *йошйенйја, црвенйја*.)

Широк захват имају компаративи са аналошким -ии: *скййии, слййии, сйййриии*.

г) Речца *йо* се употребљава за посебну врсту компарације: *йд-љући, йд-љуш, йдмали, йдмањи, йдсйар, йосйарёј*.

д) Речца *нај*, поред средства за грађење суперлатива, у реченици може вршити функцију прилога *најйеже, најйише*: *Нама је нај за јёло. Ја се нај не слйжем са овёма*.

4. Бројеви

а) Основни бројеви се врло ретко мењају. Изузетак је број *један* који се мења по придескозаменичкој промени: *јёдан — једнёг — једнёг — једнём — — ном. ген. — једнём — једнём*.

б) Код бројева од једанаест до деветнаест, финално *йй* нестаје: *једанёс, дванёс, йтринёс, чейтрёс, йейнёс, шеснёс, седамнёс, осамнёс, девейнёс*.

в) Бројеви *двадесей, йтридесей и чейрдесей* гласе: *двёс, йтриёс, чейтрёс*.

г) Број *шездесей* гласи *шёсёй*. Бројеви *йедесёй, седамдесёй, осамдесёй, деведесёй и сйд* су као у стандардном језику.

д) Бројеви од сто до хиљаде су синтагме од броја и множине именице *стотина*: *йёй сйдййине, дсам сйдййине, дёвей сйдййине*, а чију се и облици као у књижевном језику.

5. Глаголи

а) Инфинитив нема финалног вокала -и; *Нёће ддћ. Ђна ће йо до-нёй. Мдгли би нёшйо йоййй*.

Забележила сам и примере са чувањем -и, али ово никако не би могла бити особина овога говора.

Код глагола који после губљења-и на крају добијају групу -сй, инфинитив гласи: *довёс, исйрёс, йовёс, йомёс, укрёс*,

б) Презент нема много значајних одступања од књижевног језика.

Ако се општи глаголски део завршава на *г, к, х*, а треће лице плурала се гради наставксм -у, испред тога наставка долази *ч, њ, ш*: *Ќни сáми йечу лёб. Сйййтра нйши вршй жйййо. Овй кдњи дёбро вучу*.

Поред наставка -ају, у трећем лицу множине имамо и наставак -ау: *койају/койау, йёвају/йёвау, скййају/скййрау*.

Јём, јеш, јё, јёмо, јёйе, јёду су стари атематски облици.

Наставак -у код првог лица једнине презента јавља се у облику *вёљу* (поред облика *мдгу и дћу*).

Треће лице множине презента глагола седме и осме врсте има само наставак -е: *ндсе, цйчё, вйде*.

ж) Помоћни глагол у потенцијалу гласи само *би*: *Ми би јели. Ви би ијушили. Људи би радјли.*

з) Прилог времена садашњег је сачуван: *Црко говорѣући. Оди ијрчећи.*

VI. НЕПРОМЕНЉИВЕ РЕЧИ СПЕЦИФИЧНЕ ЗА ОВАЈ ГОВОР

Отишла *сас* човеком у Београд. Кућа ју *близо* рекѣ. Штѣ ниси ки други људи. Сви су дошли *дсем* њѣ. Бѣљи је *но* брат. Дѣ си била? *Одѣ* сам цѣо дан. *Овдѣ* се провѣчи. *Овдѣнак* је бѣље. *Овѣд* је пролазила војска. *Сад* је свѣд рађ. *Брѣ* су псжѣли. Ја *рѣ* не дидѣм. Косићем *јѣ* у велике ливѣде. *Прекојѣ* је сабор у Прокѣпље. *Јучѣ* је задсѣнѣо. Он је *ндѣ* дошѣо. *Ноћѣ* ће бит мѣсечина. *Нѣвек* сирстѣ. *Јѣ* није урадила. Ми смо се *дндак* растѣли. *Тѣ* дан тѣглим. *Сјѣ* ни стижу гѣсти. *Кѣ* смо одмѣкли. *Исѣ* су људи *дрѣ* зборѣли.

VII. ГЛАВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СИНТАКСЕ

1. Локатив је често замењен акузативом: *Бѣ* у *Прокѣ*. *Жѣ* у *Београд*. *Сѣ* у *сѣло*. *Рѣ* на *ијѣ*. Но, забележила сам и примере чувања локатива: *Лѣ* у *блѣ*. *Вѣ* у *Тоѣ*.

2. Јављају се и примери замене генитива акузативом: *Идѣ* из *вѣрош*. *Бѣ* *ијѣ* се не *куѣ*.

3. Врло је жива употреба посесивног датива: *Она* је *ћѣ* *Мѣ* *Недѣ*. *Он* је *иѣ* *чѣ* *роћѣ*.

4. Акузатив долази понекад и уместо инструментала: *Сас* *ндѣ* *га* *избѣ*. *Сас* *брѣ* не *збѣ*. *Она* *ми* је *долѣ* *са* *сѣ*.

Забележила сам неколико примера употребе номинатива множине у служби акузатива: *Има* *дѣ* *кѣ*. *За* *вѣ* *да* *ијѣ* *ушѣ*.

5. Уз глагол *бојѣ* се, забележила сам употребу датива: *Он* се не *бојѣ* *ниѣ*.

6. Предлози *с*, *са* и *сас* се све више везују са инструменталом и акузативом у означавању средства: *Кѣ* *сас* *мѣ*. *Сѣ* *са* *ндѣ*.

7. Предлог *ка* са дативом, у означавању правца кретања, у чему је употреби: *Одѣ* *дѣ* *Тоѣ*. *Идѣ* *ка* *дѣ*. *Аѣ* *оде* *ка* *Кѣ*.

8. Конструкција *код* + генитив замењује се дативом уз глаголе мировања ако је у питању именица кућа: *Он* је *кѣ*. *Увѣ* *сѣ* *кѣ*.

9. Овом говору је познато удвајање заменичких облика: *Дѣ* *ме* је *мѣ* *иѣ*. *Дѣ* *сам* *га* *ја* *њѣ* *вѣ*.

10. Рефлексивна заменица *себе*, поред основне употребе коју срећемо у књижевном језику, овде стоји уз прилошке речи *кад*, *де*, *куд*, *ошѣ*: *Кѣ* *сѣ* *ошѣ*. *Ошѣ* *сѣ* је *зѣ*. *Дѣ* *сѣ* *сѣ*.

*Бладеун храст Браињо брашно, бурњак даждевњак, висѣан сукња,
гђе земљани лонац, гуре прасе, дудар кућни зид, жёлка корњача,
жучка жуц, идё кѣша, идё снёг, ѡјина, колиба за младенце, изливёрка
сукња, корам стомак, кђа доста, кошѣурак коштица, круѣша, трудна,
кукач жарач, ладовѣња хладовина, ложиѣца кашика, мајно мало, мелё-
зна сукња, врста сукње, мёчак медвед, мумѣруз кукуруз, мустиѣни бр-
кови, низѣлка врста ткане сукње, деањ ватра, омѣжено сѣре сир од
неваренсг млека, дѣлаз плаз (део плуга), орзѣк вепар, диѣк димњак,
ѣрмаѣци паоци, ѣлдча потковица, рабдѣша посао, рабдѣшѣи радити, рађ
рад, рѣѣѣѣи скочити, рѣѣѣѣница кичма, сѣовне санке, свѣтѣлѣвац свитац,
свирајче, фрула, сѣлка осје, сѣрене сир, славуѣ славуј, слезѣнка сле-
зина, стѣриѣѣ стршлен, тѣѣла кукурузовина, тамнѣйна мрак, тѣѣс лонче,
таѣѣѣѣѣѣ стеница, тѣѣѣѣѣѣ вући, тѣѣѣѣ дрвена посуда за мешање хлеба,
тѣѣѣѣѣѣ — тама, тѣрска кукурузовина, тѣѣѣѣѣ ставити, чѣѣѣѣ кришка
белог лука, чуѣ мех чуѣѣѣ чуѣѣѣ, шѣѣѣѣѣѣѣ марамѣ, шѣѣѣѣѣѣѣ бресква,
шѣѣѣѣ боѣѣ, шѣѣѣѣѣѣѣ шапурика, шѣѣѣѣѣѣѣ рода.*

Милица Грковић

УПОТРЕБА ПАДЕЖА У ЧУМИЋКОМ ГОВОРУ

Рађено под руководством
проф. др Милке Ивић

I. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Иако овај говор припада косовско-ресавском акценатском подручју, по употреби падежа, која одговара у знатној мери норми књижевног језика, он се прикључује шумадијско-војвођанском дијалекту.

Именичка деклинација у чумићком говору одликује се следећим карактеристичним морфолошким појединостима:

1. Именице женског рода чија се основа завршава на *к, г, х* не јављају се са палатализованим облицима у дативу сингулара: *девојки, мајки, јабуки*.

2. Именице које се завршавају наставком *-ица* у вокативу једнине имају наставак *-а*: *Љубица, Душица, Мајрица*.

3. Именице које су пореклом женског рода а завршавају се на сугласник по правилу добијају у номинативу конгруенцијски индикатор мушког рода. И инструментал добија наставак и конгруенцију за мушки род чак и онда када дата именица у осталим падежима носи и даље морфолошке одлике женског рода: *иџај мас — иџе масџи — са иџим масџом*.

4. Именице мушког рода у инструменталу имају искључиво наставке тврде промене: *ноџом, змајом, крајом*.

5. Дешава се да се акузатив множине код именица мушког рода изједначује са номинативом: *Посџаџио нџви дирџи*.

6. Заменице првог и другог лица и рефлексивна заменица имају у дативу и локативу наставке *-е*, настале од старог гласа *јат*: *О иџебе смо разговџали. Свако сџе вџче*.

7. Датив и акузатив заменице првог и другог лица плурала, чувају старе енклитичке облике: *Да ви даџм. Да ве вџдим*.

8. Локатив сингулара трећег лица заменица мушког и средњег рода гласи: *њим*.

Па ипак појава замењивања претеже. Неки глаголи у таквом случају ступају у комбинацију, чак обавезно, са акузативом. На пример: *Довайти се нбжа/Довайти нбж* (Никако: *Довайти нбжа*.)

6. Ako je — s obzirom na dalje kontekstualne okolnosti — moguće upotrebiti prisvojni pridev, njemu će se uvek dati prednost nad posesivnim genitivom. Uostalom i u tom pogledu ovaј говор се слаже са ситуацијом у књижевном језику.¹

Топоним *Мѣниѣа ѡзвор* често се чује са придевсм у првсм делу синтагме: *Мѣниѣки ѡзвор*.

8. При означавању поседника, уколико се помиње лично име уз породично, породично име долази иза личног: *Ово је кућа Јове Недића. Свађ је ово Марка Секулића*. Ако је у питању женска особа, презиме остаје у облику неминатива: *Свађ је то било неке Јане Марковић. Код цркве је била и унука Здрке Васић*.

10. Квалитативни генитив је врло редак. Јавља се углавном у неким данас већ усамљеним изразима, као на пример: *Она је ддobre душе. Увек је био срдёне руке. Жёнско је крдйшке пдмётии.*

¹ О односу генитивне форме и придевских образовања за одређивање посесивности в. Милка Ивић, *Генитивне форме српскохрватских именица и одговарајућа придевска образовања суфиксом -ов и -ев (-овеев, -евеев), -ин у односу комбинационичних варијаната*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду X, 1967, 257—262.

а) Оваква веза предлога *до* са генитивом показује одмеравање завршне границе кретања: *Окојдћемо до краја ове њиве. Пдйго се до вѣа. Идѣм ма́ло до за́друге.*

б) Конструкција *до* + генитив указује на месни однос оријентационог типа.², који се може идентификовати употребом облика *йоред*, уместо *до*: *Игра до омењени људи. Данас је двама игра́ла до ко́ловође. Ме́йи ми крѣвѣи до йрѳора да ми бйде ла́кше. Сй́йни, ду́шо, до ме́не.*

в) Ова конструкција се јавља и у функцији начинско-количинске одредбе: *Ку́ка, чу́је се до бѳа! По́кйсо јучѣ до гдле ко́жѣ. Увек је бйо љу́д до кра́ја. ду́жан свима́ до гу́ше.*

г) Сасвим је обичан генитив са *до* у устаљеним изразима: *Дѳ бога, Дѳ љавола, на́йриме́р: Ако йо́йраје мрѳз, где вѳ́ка дѳ љавола! , Он је дѳ зла бѳга дй́асан.*

д) *До* + генитив може означити границу досезања онога што је речено субјектсм: *Све́йи Лу́ка, снѣ́г до ку́ка, Све́йи Са́ва, снѣ́г до гла́ва. Вѳ́да је до са́нйрача.*

ђ) Иста конструкција може бити темпоралне садржине, а исказује нам одмеравање границе неког времена: *На његѳвој свѳдби се игра́ло до зорѣ. До ра́йша су бйли ве́лика сирѳйи́ња. Свѳ ћемо да йдсй́мо до Бо́жйи́ћа.*

е) Аблативна конструкција се јавља уз облике глагола бити као део предикатског конституента: *Ма́чки до йѣва́ња, мй́шу до йла́кања. Нй́је ми до го́сйи́ју. Ка́д му ў́зну свѣ, не́ће му бйи́ ни до живѳи́а.*

4. Предлог *више*

Када се предлог *више* комбинује са генитивом, тада овај израз казује да се појам исказан субјектом налази или креће са горње стране онога што је изражено генитивсм: *Буна́р им је дѳма ви́ше ку́ће. Ви́ше овѳг ја́блана йрѳле́ше вра́на. Шй́то не се́днеш ви́ше ме́не? А шѳ́да једни́м мо́йи́м дру́гу ме́йтак йрѳи́ишиа ви́ше гла́ве.*

Ова конструкција има широку употребу и скоро је потиснула *изнад* + генитив.

5. Предлог *вр* (*врз*)

Овај предлог се јавља и у варијанти *врз*, а означава да се нешто налази преко онога са чијим је именсм предлог: *Обу́кла врз ре́кле гу́њу. Врз сй́ра се ўвек ме́йше скѳру́й. Врз свѣ му́ке ми дѳи́ла још и ова́. А дна врз шѳо́г не слѳ́ша.*

6. Предлог *дужом*

Конструкција *дужом* уз генитив не чује се често. Значење јој је идентично ономе које има у књижевном језику конструкција *дуж* + генитив: *Поса́дио шлѳ́ве ду́жом њиве. Ду́жом ле́йака су ру́же йўзави́це.*

7. Предлог *из*

а) Најчешће се ова конструкција користи када се жели дати податак о месту одакле потиче неки даљи појам: *Бѳ́ље је д' ў́змено девѳјку*

² Термин преузет из рада др Милке Ивић: *Једно йоглавље из грамайи́ке нашег модерног језика — сисйѣм месних паде́жа*, Годишњак Филозофског факултета Нови Сад, II, 1957.

из нашег сѐла, нѐго из шѹћег. Најбољи је ђесак из Јасенице. Најлепше је грђжђе из обњег винђграда.

б) Из + генитив се јавља у примерима у којим би било могуће убацили именицу време између предлога и даље генитивне форме: *Вучем овѹ бђлес из заробљенишћиа. || Вучем овѹ бђлес из врђмена заробљенишћиа. Ѐмам мѐшак у нђги из ѿрѡа рѡшиа. || Ѐмам мѐшак у нђги из врђмена ѿрѡа рѡшиа.*

в) Интересантна је конструкција ове врсте у значењу потицања из неке фамилије. У ранијем породичном склопу једна је фамилија заузимала већи комплекс земљишта на коме су се најчешће налазиле куће припадника потомака истог родоначелника. Често се таква породична целина везује за просторну, па из + генитив тада означава и порекло које је везано за место: *Лѡни су ѹзели девђјку из Мишћиа. Она је из Никђлићиа. Нѡје још дошђ из ѿѡзбине. Дђшла је јучђ из ѹјчевине. Свђ је ѿо из рђђа дђнела.*

Поред конструкција са из могућа је оваквим случајевима и употреба конструкције са од, али је нијанса месног значења искључена и акценат пажње је постављен искључиво на моменат потицања, порекла.

г) Постоје поједини устаљени изрази у којима се употребом из + генитив указује на начин вршења радње: *А дђа, грђна, кѹка ѿз гласа. Ѐз гласа се дђре на дђцу. Из ѿѐшћии жила вѹче. Удѡрио га из свђ снаге. Ѐз близа се бђље вђди.*

д) Ѐз + генитив изражава понекад и унутрашњу побуду за остварење неке радње: *То је урађио из ѡавђлшћиа. Позавѡћали се из чѡшћиа мѡра-Нѡје ѿо из злђ нѡмере, ѿо је из незнања. То је свђ из његђве глуѡосћии. Из дѹше ве мрзи.*

8. Предлог код

а) Широка је употреба овога предлога и, чини ми се, да обим његове употребе постаје све пространији. Када се жели исказати да је нешто у непосредној близини онога са чијим је именом предлог, употребити се код + генитив: *Клѹѡа је код бунѡра. Сѡђј ѿу код кѡићје. Већ двѡ мѐсеца седѡ код сѡна. Сѡарѡји су код гђвеђа а мђђи код овѡѡа.*

б) Ова конструкција се често јавља као конкурентна форма дативу правца кретања: *Оѡишћиа је код Миѡсављеѡе кѹће. | Оѡишћиа је Миѡсављеѡѡ кѹћи.*

Овај тип употребе генитива све више потискује везе предлога крај, близу, ѡред, до са генитивом у месном значењу: *Чѹѡам двѡе код (близу, до ѡред, крај), ѿѡшђка. Сѡѡј код (близу, до, ѡред, крај), кѡићје и ѿлѡче.*

в) Код + генитив се може у неким случајевима супституисати синтагмом „кад већ постоји“: *Код ѿѡлики зѡбрана нѐма шћиа да лѡжѡ, Код ѿѡликђ живинђ она сѡѡра мѡра да кђѡа. Код ѿѡки девђјака, он нашђ њѹ.*

г) Код + генитив у значењу „упркос“ такође се јавља у говору овога места: *Код ѿѡкђ дѡѡа, она не слѹша. Код ѿѡлики бѡшћина он рѡђи ѿшѡ.*

д) Често се изрази „за време” и „јуриком” могу са истим резултатом заменити конструкцијом предлога *код* и генитива: *Код резања виндграда шрѣба ддбро јазийи. Код јсйоведи мбра да се говдри јсйиина. Казала му је нѣийио код рччка. Код жѣйве сви јројаднемо.*

9. Предлог *месѣо* (*мешиѣо*)

У неколико случајева сам могла чути да се у истом значењу употребљава и реч *мешиѣо*: *Иди мѣшиѣо њѣга. // Иди мѣсѣо њѣга. Он је био мѣшиѣо сйна. // Он је био мѣсѣо сйна.*

10. Предлог *крај*

Чује се ретко у свакидашњем говору, али се све интензивније уноси у говорну средину преко лирских народних песама: *Крај Мораве воденѣца сѣара. Крај извдра цвѣиѣ цвѣѣ.*

11. Предлог *ниже*

Иако је употреба предлога *више* са генитивом скоро сасвим потиснула употребу израза *изнад* са истим падежом, слично се није догодило са конструкцијом *ниже* + генитив. Овај се предлог јавља релативно ретко: *Тај јан је нѣже онѣ врбе.*

12. Предлог *од* (*о*)

а) Предлогом *од* се најчешће обележава одвајање неког појма од имена које стоји са предлогом: *Јагњѣ смо одлучили од оваца. Лани се одвојила од човека. Од цѣганке би дѣте украла. Узо би од бдга шамљана.*

б) *Од* + генитив означава и почетну границу неког времена: *Од Божѣиѣ ни нѣје долѣзила. Од јрва рѣиѣ се не јавља. Ми смо га чѣкали од свануѣа.*

Врло често ова конструкција, са предлогом *од*, казује одређено временско раздобље: *Најжсеиѣ су врућине од Пејрѣвдана до Свеиѣг Илѣје. Од Сидсовдана до Трѣјца нѣје јѣдала кѣша. Орѣо је од ушѣрника до субѣше.*

в) Ова конструкција је честа у означавању порекла које може бити везано и за бића и за предмет: *То је шѣле од онѣ жуиѣ краве. То је де-вѣјче од ддбра дца и од ддбре мајке. Најбоља је вуна од онѣг маиѣдрог бвна. Немѣ да је јзнеиѣ, дна је од луде сдрѣиѣ. То ми је сѣсѣира од шѣиѣке. Ми смо дѣца од два рођѣна брѣиѣа. То је дуга од баѣве.*

г) И узрок се често исказује поменутом конструкцијом: *Од жа-гора нѣсам нѣиѣиѣа чула. О сѣра се скѣмени. Од глади ће да јѣмру. О срамоиѣ не сме нѣким ју очи да глѣда. Од кукњѣве свѣ врѣ. Од рѣна се сѣв расѣаѣао.*

д) Предлог *од* са генитивом у значењу „против“ чешће се чује од других израза са истим значењем: *Дѣо му је шрѣве од јздаиѣи. Ба-јала му врачѣра од беснѣла. Јма јѣдан лѣк од сѣрѣве. Од вѣиѣиѣа је најбољи лѣк бѣли лѣк. Нѣје шѣ ваљда лѣк од смѣиѣи. Обула јѣдну бѣлу и јѣдну црну чарѣју од урѣка.*

ђ) *Од* + генитив у квалитативном значењу се чује у устаљеним фразама са малом могућношћу стварања нових обрта: *То је мајсѣор од*

в) *Поред* + генитив се често замењује конструкцијом *уз* + генитив уколико је ситуација таква да се уз месни однос асоцира и однос друштва: *Увек идѐ уз мѐне // Увек идѐ ѿред мѐне. Пѿред мѐне ћѐ ишѐ увек бѝти најбоље // Уз мѐне ћѐ ишѐ бѝти увек најбоље. Пѿред мѐне ћѐшѐ и ишѐ ирѿћѐ // Уз мѐне ћѐшѐ и ишѐ ирѿћѐ.*

16. Предлог *йосле*.

а) *После* + генитив казује да се нешто дешава иза неког времена означеног овом конструкцијом: *Жњѣћемо йдсле Пейтрдва йдсѣа. Бѣће гошѣво йдсле славе.*

б) Оваквом везом означено је и место у смислу „иза“: *Пдсле њѣни кућа су нѣше. Пдсле ове њѣве је йуѣи.*

17. Предлог *йреко*

а) Предлог *йреко* + генитив означава да се нешто налази са друге стране појма репрезентованог генитивом: *Прѣко врзинѣ је нѣша њѣва. Задруга је йуѣн йрѣко њѣве.*

б) Оваква веза указује и на неко дато време природно ограничено сопственим трајањем: *Прѣко дѣна нѣишѣа не рѣди, а йрѣкѣ ноѣи скѣѣе, Прѣкѣ леѣа се мѣдго намѣчимо, а и йрѣко зѣме ймамо йдсла.*

в) *Преко* + генитив означава такође и превазилажење горње границе неке мере: *Йма йу йрѣко двѣ кѣла. Куѣио је йрѣко йрѣи ѣкѣара мѣвѣде. Йма йрѣко вагѣна ракѣје.*

г) Овако се може исказати и начин вршења неке радње: *Увѣк разговѣра йрѣкѣ срѣа. Не мѣду йо да учѣним йрѣко колѣна. Због шѣб друѣи увѣк добѣју йрѣкѣ носа.*

д) *Преко* са генитивом означава и посредништво: *Прѣиѣи ми йрѣко сесѣирѣ. Уѣознао га је йрѣко зѣѣа. Добѣва йѣсма йрѣко другарѣѣе.*

ђ) Ова се конструкција може употребити и за означавање средства: *Нѣјбоље ми йошѣли йрѣко йдѣиѣе. Трѣжѣио сам йрѣко суда. Знѣ се, дѣшло му йрѣко дѣишѣиѣе.*

е) Често се чује предлог *йреко* уз генитив у означавању појма „насуѣроѣи“ или „уѣркѣс“: *Не мѣж д' урѣди йрѣко чѣвѣка. Не смѣ снѣ нѣишѣа йрѣко свѣкрѣе. Ма, не смѣду, дѣни нѣишѣа йрѣко Зѣре. Не мѣж мѣд(ј)а снѣ нѣишѣа йрѣко мѣне.*

18. Предлог *йроѣиѣв* (*йроѣиѣву*)

Предлог *йроѣиѣв* има у овом говору и обличку варијанту *йроѣиѣву*, а значење му је исто као и у стандардном језику: *Он је увѣк йрѣиѣиѣву мѣне. Сѣорѣиѣ је дѣдбар йрѣиѣиѣв кѣиѣа. Сѣѣи су йрѣиѣиѣву нѣс.*

19. Предлог *йре*

Као и у књижевном језику, у чумићком говору предлог *йре* служи:

а) За означавање места радње: *Пре Десѣмѣировѣа је Церѣвѣа. Та је њѣва йрѣ Карѣновѣа. Нѣгѣдва је кућа йрѣ друѣа.*

б) За означавање времена радње: *Увѣк ме бѣдиѣи йрѣ бѣла дѣна. Сѣиѣгѣи су йрѣ зѣрѣ. Крѣва ме се ошѣлиѣла йре Бѣжѣѣа.*

20. Предлог *ради*

Употреба му није нарочито фреквентна. Све више га потискује предлог *због* уз генитив: *Бѣре обзѣву среѣѣ ради. Ради дѣѣѣ ће да се врѣиѣи. Дѣшла би рад йѣѣбе, ал неѣу рад њѣ.*

21. Предлог *с* (*са*)

а) Конструкција са *с* јавља се у аблативном значењу, као и у књижевном језику: *Сѣиѣни кѣѣу с глѣве. Ко да је йѣо с крѣиѣѣе.*

б) *С* + генитив казује и време, али само кад су у питању одређене именичке лексеме (*пролеће, јесен, вече*): *Ружа се калџи с њрдлећа. С вѣчери, кад изађе младина, сѣдњи њред кѹћу. С јѣсени ће да га жѣнимо.*

в) Појављује се у појединим примерима означавајући количину: *Од онѣ крѣве се увѣиши скѣруй с ѡрѣша дебѣ. Лѣд се увѣиши с ѡдѣи дебѣ.*

г) У неким примерима има функцију одредбе за начин: *То ѡи је с њѣруке. Не би бѣло с гѣрега да ѣдеш. Поѣдем њѣиши с ѡдгу ѡа безѣм. Цѣла вѣка жѣви с ѡѹћи лѣћи.*

д) Узрочно значење сам запазила у једном примеру: *То је све с њѣгѣ лѹде глѣве.*

22. Предлог *за*

Употреба овога предлога са генитивом је задржана у временским изразима са значењем „док траје ...“: *Још зѣ дана ће да сѣигну у воде њѣу. Не ѡрошѣ ѣни гѣс, лѣгну још за сѹнца. Свѣ ѡрѣба да се уради за вѣдела. Ако мѣслиш да сѣигнеш, крѣни још зѣ мрака. Наѡси ѣвце зѣ лада. Овакѣ њѣиши њѣсам вѣдела за мѣга вѣка. За жѣвѣиша ме ѡожѣли, мѣне не ѡрѣба кад ѡмрем.*

23. Предлог *у*

у + генитив у овом говору је релативно ретка конструкције. Напазимо је, углавном, уз глаголе *биѣи, имѣи, налазиѣи се*, који означавају припадање. Међутим и ту је већ у употреби и веза *код* + генитив: *Тогѣ још ѡа у Мѣлосава. || Тогѣ још ѡа код Мѣлосава. Мѣ(ј)е ѡгле су у Мѣре || Мѣ(ј)е ѡгле су код Мѣре. У сѣбе ѣмам њи дѣнара || Код сѣбе ѣмам њи дѣнара. То мѣра да се налази и у Данѣце || То мѣра да се налази код Данѣце.*

24. Предлог *иза*

а) Предлог *иза* са генитивом служи за оријентационо означавање места, а налази се у корелацији са предлогом *исѣред* и генитивом: *Исѣред кѹће је бунѣр, а иза ње је бакча.*

б) *Иза* + генитив се може заменити изразом *ѡсле* + генитив у означавању временске оријентације: *Дѣћи иза недѣље || Дѣћи ѡсле недѣље. Рѣко ми је да дѣђем иза ѡразника || Рѣко ми је да дѣђем ѡсле ѡразника.*

в) У следећим примерима уместо *иза* могли бисмо употребити израз „гори од“: *Њѡна кѹћа је бѣла ѡвек ѡа ѡше || Њѡна кѹћа је бѣла ѡвек гѣра од ѡше. Сад су Јѣвина дѣца ѡа Мѣркове || Сѣд су Јѣвина дѣца гѣра од Мѣркове.*

25. Предлог *међу*

а) Када се предлог *међу* комбинује са генитивом тада има месно значење које у књижевном језику добија *између* са генитивом: *А ѣи дѣ међу кѹће и ѡиѣле. Кад је бѣо мѣли сѣвао је међу дѣа и мѣјке. Нек дѣје да сѣдне међу мѣне и ѡѣбе.*

б) У следећим примерима значење генитивне конструкције могло би се идентификовати употребом израза „мада има“, место „међу“: *Наѡишла на ѡѣга међу ѡоликѣ лѹди. || Наѡишла на ѡѣга мада ѡа ѡоликѣ*

људи. Како да је нађе међу *шоликѓ народа* || Како да га нађе када *има шоликѓ народа*. Међу *шоликѓ девђака он се заглѣдао у њу* || *Мѣда има шоликѓ девђака он се заглѣдао у њу*.

в) Оваква конструкција се може заменити изразом „један са другим“ у примерима: *Нѣсѣиѣ шѓ међу себе, бѣиѣ ви лѣкше*. || *Нѣсѣиѣ шѓ јѣдан с дрѹгим, бѣиѣ ви лѣкше*. *Шѣиѓ се лѣиѓ међу себе не договѣре* || *Шѣиѓ се лѣиѓ јѣдан с дрѹгим не договѣре*. *Ми смо се међу себѣ сѓоразумѣли* || *Ми смо се лѣиѓ јѣдан с дрѹгим сѓоразумѣли*.

г) Слична поменутој месној је и временска конструкција која означава могућност вршења неке радње у периоду који је ограничен са два временска термина: *Међуднѣвичка јѣја су онѧ којѧ смо скѹиѣли међу Вѣлике и Мѧле гѓиѓјѣна*. *Међу Вѣликог и Мѧлог бѓжѣиѧ је бѣла нѧјѣсиѧ зѣма*.

26. Предлог *између*

Оваква предлошка веза по значењу се подударе са *међу* + генитив: *Јучѣ је шѣшала ѣзмеђу двѧ мѣмка*. *Нѣђу д' улѧзим у онѓ шѣиѓ је бѣло ѣзмеђу њѧ*.

27. Предлог *сѣрема* (*сѣрам*)

а) *Сѣрема* има дублетну форму *сѣрам*. Казује да се нешто налази са друге стране појма чије је име у генитиву: *Наѣрѧвиѣмо куђу сѣрѧм овѣ сѣѧре* || *сѣрѣма овѣ сѣѧре*. *Сѣѓ шѧкѓ сѣрѧм мѣне ѣѧ ѣрѣча* || *сѣрѣма мѣне*. *Наѣрѧвили су овѹ шѧкѓлу сѣрѧм црѣве* | *сѣрѣма црѣве*.

б) *Сѣрѧм* (*сѣрема*) + генитив се искоришћавља у поредбеним ситуацијама: *Шѣиѧ су дѧи сѣрѧм њѧ* || *сѣрѣма њѧ*. *Шѣиѧ је Душѧнка сѣрѧм Љубѣиѣ* || *сѣрѣма Љубѣиѣ*.

в) Често се овај предлог са генитивом може заменити изразом „не доликује“: *Нѣјѣ дѧѧ сѣрѣма Рѧјка* || *Не доликује дѧѧ Рѧјку*.

28. Предлог *исѣред*

Овај предлог се појављује у конструкцији са генитивом у месном и временском значењу, али његова употреба је у знатној мери потиснута употребом дургих предлошких конструкција које имају исту значењску вредност: *Кѓла сѣиѓ(ј)ѣ ѹвек ѣсѣред Палигѓриѧа* || *Пред Палигѓриѓом ѹвек сѣиѓ(ј)ѣ кѓла*. — *Мѣслим да је Огњѣна Марѣја нѣгде ѣсѣред Свеѣѓѓ Или(ј)ѣ*. || *Огњѣна Марија је ѣред Свеѣѓѓ Или(ј)у*. *Вѧскрс је овѣ гѓѓѓѧне шѣс(ѣ)* *дѧѧ ѣсѣред Бѹрђевѧѧа* || *Вѧскрс је овѓ ѣрѓлеѧа шѣс дѧѧ ѣре Бѹрђевѧѧа*.

29. Предлог *мимо*

а) *Мимо* + генитив се може заменити конструкцијом *ѣорѣд* + генитив, а да се смисао текста не промени: *Прѓѣе мѣмо њѣ и нѣ рѣче нѣиѣиѧа* || *Прѓѣе ѣѓред њѣ и нѣ рѣче нѣиѣиѧа*. *Тѧкѓ су и мѣмо нѧс ѣрѓили* || *Тѧкѓ су и ѣѓред нѧс ѣрѓили*.

б) У следећим примерима значење предлога *мимо* могло би се идентификовати у књижевном језику употребом облика изван уместо *мимо*, уз напомену да облик изван иначе није познат чумићком говору: *Не мѣѓ он мѣмо свѓѧ дрѹиѣѧѧа*. *Тѣ си мѣмо свѣиѧа*. *То не мѣѓ мѣмо рѣѧа*.

3. Главно значење датива је и овде изрицање намене (уз глаголе *даћи*, *рећи*, *јомоћи*, *досадиши*, *сметиши*, *намениши*, *јоделиши*, *јослаиши*, *узетиши*, *украсиши*, *ошетиши* итд.): *Подѣмила сам мајки за душу. Рѣкла сам дѣци да дѣбно найасу двѣ. Досадило ми то куче. Не да бѣгу шамљана.*

4. Датив намене се често замењује акузативом у конструкцији са за: *Ово би било шаман Ружи || за Ружу. Овд сам сирѣмила сѣсѣри || за сѣсѣру.*

5. Екскламативни датив је најчешћи у заклетвама, клетвама и псовкама: *Живѣй ми! Срѣће ми! Срѣће ми ѿзо(ј)ѣ! Немѣ(ј) да кажеш, децѣ ти! Бѣга ти шашавог! Сунце ти крзаво! Мајку јој њѣну! Дабог да му се свѣ зашрело! Бѣг ти судио! Свѣ ти ѿустио остѣло! Слѣву ти де-деѣињу!*

6. Често се могу јавити два датива у истој конструкцији, што представља значајно одступање од прилика које владају у књижевном језику: *Да ти дам Милѣви јѣдно ѿѣле. Оѣш да ти исѣлѣѣм Маѣрици кѣке. Да ти сѣдѣјем баби сѣра. Оѣш да јој ѿмѣгнеш сѣну да се зајдѣли.*

7. Датив у функцији намене којим није означено лице чест је у овом говору: *Положио сам крѣвама сѣно, а шѣлѣу ѣу даѣи јѣрме. Овѣма смо сирѣмили шѣме. Трѣбало би кукурѣзу кѣше. Трѣбало би бакчи водѣ. Онѣј њѣви вѣше ѣубреѣа не шрѣба. Једнѣј кѣћи свѣиѣа шрѣба.*

8. Као и у књижевном језику, овде је датив допуна глагола чу-диши се, радоваиши се, смејати се, ишд.: *Зашѣи дозвѣли да му се сви смеју. Сви се чуѣе њѣму а јок њѣј. Како се не би радовала дѣца Васкрѣсу.*

8. Посесивни датив је интензивније у употреби него у књижевном језику. Поред примера у којима је уз посесивност, присутна и намена (напр. *Дѣѣѣу су маѣе цѣѣѣле*) у овом говору имамо и примера где искључиво посесивност долази до изражаја: *Њѣној другѣрици дѣѣѣ ѣма маѣу ѣѣѣу.*

Б. Датив са предлозима

Ако је датив везан са предлозима, и његово главно значење је усмеравање у правцу појма обележеног дативом или одређивање положаја према појму о којем реферише дативни облик.

1. Предлог ка (к)

Основна обличка варијанта овог предлога је *ка*: *к се чује само ѿ ѿзузѣишу.*

Када је датив везан за присуство предлога *ка*, онда му је служба ограничена строго на правац кретања, за разлику од слободне употребе датива којом се постиже и одређивање циља кретања: *Прѣђе овѣд(и) и ѣде ка дѣѣѣм ѣѣѣу.*

У реченици: „*Оде дѣле ка Ђѣкиној кѣћи*“, објекат „Ђѣкина кућа“ не мора обавезно бити достигнути циљ кретања. Али када кажемо: „*Оде дѣле Ђѣкиној кѣћи*“, онда је „Ђѣкина кућа“ која се поставља баш као циљ кретања, па се у том примеру дативни облик може заменити везом код + генитив: *Ѓде код Ђѣкине кѣће.*

буна́ру воде за цѐо мѣ́тар. Остѣ́ло ми ма́сти за два ѿ́рста. Скра́тии сѹ́лњу за две ѿ́еди. Мѣ́же да ѿо́је за њѣ ѿѣ́и. Мѣ́ше се за ѿо шѣ́ке сѣ́ми.

д) Ова конструкција се употребљава и у квалификативном значењу: *Овѣ́ је за ѿ́скање виногра́да. Да́ ми ѿа́ј ѿеши́р за дѣ́раз. То њѣ́ за јѣ́ло. Вѣ́да њѣ́ за ѿѣ́ше.*

ђ) Уз глагол *сѣ́иши* у значењу „приспети, доспети“ употребљава се за + акузатив: *Сѣ́иши јо́ј де́ше за шѣ́ду. За́л ти́ је мѣ́че за во́јску? Ве́и и ѣ́на сѣ́ишла за вѣ́шар.*

е) Веза за + акузатив искоришћава се и као предикатска допуна уз глаголе *сма́тарши, узѣ́и, зва́и, ѿозва́и* и сл.: *Узѣ́и га за кѹ́ма. Њѣ́ног чѣ́вѣка су зва́и за во́воду. Сѣ́и га сма́трју за дѣ́брог дома́ћина. Њу су ѿ́век сма́трѣли за дѣ́бру деѣ́јку.*

ж) Ова се конструкција јавља чешће него о + локатив и као допуна уз глаголе *сѣ́арши се, бри́нути се*: *Он, сирѣ́ма, мѣ́ра да се сѣ́ара за сѣ́. Не́мѣ мла́до да бри́неш за деѣ́јке.*

з) Акузативну конструкцију са за добијају као допуну и глаголи *чу́иши, ѿри́чаши, говори́иши, разговара́иши, зна́иши, сазна́иши, ѿсѣ́иши, ѿи́ишаши, мисли́иши, моли́иши*: *Јучѣ́ смо не́ишио разговѣ́рѣли за онѹ́ деѣ́јку. Говори́иши су ми за онѹ́ деѣ́јку. Не́ишио су разговѣ́рѣли за да́ђу. Зна́иши су за ѿу вра́чѣру. Бѣ́г мѣ́сли за сирѣ́иши. Пѣ́дѣ, гѣ́дна, за сѣ́на. Сѣ́мо кѹ́ка за де́цу, а ѿѣ́а мѣ́ж кад не́ма.*

и) Намена се такође може изрећи акузативом: *Сѣ́рѣ́мила сам рѹ́чак за де́вера. Јѣ́си ли ѿра́ишла за сѣ́. Не́сим вѣ́ду за ра́днике.*

У оваквим примерима може доћи до двосмислености, с обзиром на чињеницу да за може значити и „заменејујући“. Тако за уз акузатив у примеру *дѣ́кле љу́ ја да ра́дим за њу* може се идентификовати или (а) у смислу „за њену корист“ или (в) у смислу „заменејујући њу“.

ј) За + акузатив у означавању „за задње стране појма о коме саопштава именица у акузативу“ све више потискује *иза* + генитив: *Оѿѣ́ишла не́где ѿ́за бѣ́жѣ ле́ђа. | Оѿѣ́ишла не́где за бѣ́жѣ ле́ђа. Меѣ́ѿо меѣ́илу иза вра́иша. | Меѣ́ѿо меѣ́илу за вра́иша.*

к) Конструкција за + акузатив указује на остварење неког непосредног физичког додира у примерима: *Дрѣ́же се за́ руке. Ве́жи го-вѣ́да за ѿара́бу. А он се ѿва́иши за́ главу.*

л) Има неколико окамењених израза у виду акузативне конструкције којима се објашњава начин вршења неке радње: *Он ѣ́ма ска́че за́ очи. Не́ ки́ше ни да сѣ́лѣша, но за гѣ́шу. Рѣ́ко ми, ѿа ме ујѣ́о за́ срце. Не́ђа ѿрѣ́ба да обѣ́се за јѣ́зик.*

љ) Уз глаголе *и́иши, ѿѣ́иши* и сл. може стајати само конструкција за + акузатив: *Сѣ́ѿира љу́ д' ѿѣ́м за дѣ́ва. Ии́иши су у Мо́раѿу за ѿѣ́сак. Иѣ́м за ку́кѿруз у Ка́раѿоваѿ. Пѣ́шла сам у ѿѣ́кару за ле́баѿ.*

м) У облику конструкције за + акузатив кондензована је цела једна поредбена реченица у примерима као: *Сѣ́ѿио ко за́ очи | Сѣ́ѿио је као ѿи́о је сѣ́ѿи ле́к за дѣ́и. Обѣ́кла се ко за вѣ́шар. | Обѣ́кла се као да ѿи́о се обѣ́чи за вѣ́шар. Сѣ́рѣ́мила рѹ́чак ко за сла́ву | Сѣ́рѣ́мила рѹ́чак као ѿи́о се сѣ́рѣ́ма за сла́ву.*

2. Предлог уз

а) Ова конструкција се искоришћава за исказивање времена, али само када су у питању неке конкретне именице којима се идентификује неки временски период (*јосић, жетва*): *Уз велики јос јдемо јдснб. Родјо се нгде уз жетву.*

б) У виду конструкције уз + акузатив кондензована је једна цела временска реченица која почиње везником док у следећим примерима: *Уз ручак нараним илйће и најдјим сјдкы || Док кјвам ручак, нараним илйће и најдјим сјдкы. То мдже да се уради уз сав јосдо. || То мдже да се уради док се рди остали јосдо.*

в) Ова конструкција може означити и то да се два појма налазе један уз други: *Идѐ ко шййка уз бубањ. Дѐвер је јвек уз млду. Бунар му дма уз кју. По цѐ боговѐйни дан седј уз жѐну.*

г) Уз + акузатив јавља се у значењу „држећи се“ „ослањајући се“: *Уз њѐга је и дна нѐшијо.*

д) У неколико устаљених израза имамо начинску употребу ове везе: *Увек дна шѐра јз нос. Немѐ да говѐриш онакѐ уз вѐтар. Пусти га, шај свйра уз баијну. Сад је уз магараца.*

3. Предлог у

а) Као и у књижевном језику, у се повезује са акузативом онда када треба да се укаже да се унутрашњост датог појма одређује као циљ кретања: *Оде јушрос у воденицу.*

б) Оваквом се предлошком везом обележава и време: *Ј зору крѐнемо ми у Сйрагаре. Дођи ј јролећ, ја да вйдиш како је све лѐйо. Немѐ да ми ј ноћ долзши. У нѐко дѐбо крѐне он кју.*

в) Ова конструкција врши и службу одредбе за начин: *Говѐре свй ј глас. Рѐко сам му ј очи. Рди ј руке.*

г) Уз глаголе клети, заклету се ова се предлошка конструкција јавља са функцијом допунског конституента: *Закјуни се у жйвои! За-клела се криво у дѐцу. Кунѐм се у мајку!*

д) Предлог у може бити идентификован по значењу предлогом међу у следећим примерима: *Ударио јѐмор у дѐцу. Ударила нѐка рѐдња у народ. Њѐму шрѐба, он идѐ у народ.*

ђ) Употребљена уз глагол свираиш, ова конструкција означава средство помоћу којег се остварује радња: *Он је лѐйо свйрао у гјде. Учй да свйри у армунйку. Свйри у свйралче и двѐјнице, а у кланѐй нѐ зна. У војски је свйрао у шрубу.*

е) Уз + акузатив служи као допуна уз глаголе занимаиш се, разумеиш се: *Он се занима у ишѐле. Пање се дѐбро разумѐ у машинѐ.*

ж) Ако је у питању географски објекат као циљ кретања, увек ће се употребити у + акузатив: *Идѐ у вѐрош. Пушјује у бају.*

4. Предлог на

а) Редовно се јавља онда када је у питању исказивање кретања неког објекта са заузимањем горње површине онога што је речено акузативом: *Вѐвода се дрјуи дан свадбе иѐње на кју.*

7. Предлог *мимо*

б) *Кроз* везан са акузативом може вршити функцију одредбе за начин: *То је рѣко крѣз шѣлу. Увек су њѣму глѣдали крѣз ирсѣе. Рѣко је, крозѣ зубе.*

в) Ова конструкција, напоредо са конструкцијом за + акузатив може означити и један временски период чија крајња граница значи почетак вршења неке радње: *Свѣ ће да се зна крѣз гѣдину дѣна. || Свѣ ће да се зна за гѣдину дѣна. Ако не дѣђе за иѣри дѣна || Ако не дѣђе кроз иѣри дѣна.*

13. Предлог од

а) Од се повезује са акузативом уколико се ради о формама упитне заменице *иѣо*. При томе се, због специјалног фонетског контекста, који настаје преношењем акцента на предлог, губи финално — д предлошког облика: *О иѣа си наѣравила. О иѣа д исиѣѣшем чѣраѣе кад нѣма вѣне? О иѣа лѣб д умѣсим.*

б) У означавању неке количине, од се такође повезује са акузативом: *Има дѣѣе од гѣдину. Она иѣа лѣнац од кѣло. Трѣба јѣдно иѣрче од иѣѣдаѣ.*

14. Предлог из

Овај предлог са акузативом се чује једино у примеру: *иѣ дан ѣ дан.*

15. Предлог око

Веза *око* + акузатив може да изрази приближност неке количине: *Око гѣдину дѣна га нѣсмо вѣдѣи. Има ѣко дѣн ораѣа. Око мѣѣар смо иѣскоѣали. Имаѣу ѣко кѣцу шѣѣва.*

16. Предлог иѣреко

Са овим предлогом акузатив је скоро сасвим срастао у прилог. Чува се у неколико примера: *Дѣѣи иѣреѣ дан, нѣје иѣи иѣреѣ свѣи. Преѣд ноѣ осѣѣѣви да се кѣсѣли.*

VI ИНСТРУМЕНТАЛ

Његова функција у овом говору је скоро подударна са оном коју има у књижевном језику, само форме везаног инструментала све више потискују његову слободну употребу.

А) Инструментал без предлога

1. Примери за просекутив су једнаки са оним које налазимо у књижевном језику. Овде спадају и примери просекутива уз *биѣи*, у значењу „пролазити“: *Бѣш смо јучѣ иѣроѣѣзили нѣшом ливѣдом. Бѣѣе иѣди онѣм иѣиѣинѣм, ѣѣѣѣом не мѣѣж да се иѣрѣђе. Кад смо бѣли онѣм косѣм, наѣѣе нѣѣи чѣѣек.*

2. Инструменталом се одређује и начин вршења радње: *Иди кѣраком! Вѣдѣи је, а дѣна идѣ кѣсом.*

3. Инструменталом се означаје узраст ради идентификовања одређеног временског периода: *Он се са њѣм мѣмоком оѣѣниѣо. Кѣд сам јѣ бѣла јѣш дѣвѣјком, идѣѣемо јѣ и мѣја брѣѣа ливѣдом.*

г) У следећим примерима место *йод* може се употребити трпни придев глагола *засади́ти*: *Имам йод виногра́дом два ёкша́ра* — (. . . за-сађе́но виногра́дом . . .), под *йчени́цом* *йри*, а *йод кукуру́зом два ёкша́ра*. *Ла́ни ми је ово́ йа́рче би́ло йод де́шпином*.

5. Предлог *ћред*

а) Углавном одређује само месно значење, док временско скоро никад: *Ти ћеш д' идѣи ћред крѣвама. Била је осћала ћред шћјалом.*

б) У следећим примерима уместо *ћред* могао би се употребити израз у *ћрисусћву*: *Могу да се закунѣм ћред бѣгом и ћред људима. Не шћрѣба да се чешћа ћред мушкаћима.*

6. Предлог *за*

а) У одређивању места без секвентивне нијансе за + инструментал јавља се напоредо са *иза* + генитив: *Мћслим да је мћјила за врћјиима. | иза врћја. Поглѣдај, мѣжда је за шћјорѣћом | иза шћјорѣћа.*

в) Уколико су при одређивању места у питању акције изражене глаголом као *мейући*, *заденући* и сл., конструкција за + инструментал не може се заменити генитивном конструкцијом: *Седћ за асћјалом и разговѣра. Косћр ћи је за шћшавцима ил за грѣдом. Мейнћо ћѣро за шешћр. Данас ће дѣда да седћ за сѣвром.*

г) Помоћу конструкције са за може се исказати и редослед догађаја, тј. то да неки појам долази у низу иза онога што је речено инструменталом: *Из шће кћће су сви ћмрели; ћрво јој чѣвек, за ћим дѣће, а за овима и дна.*

д) Конструкција *кукаћи* за неким значи „кукати зато што је неко умро“: *Оћѣи да кћкаш за мном? Нѣма за ћом ко да закука.*

И уз одговарајуће изразе као *завићи* се у црно, носићи црну *мѣрам*у и сл., употребљава се иста конструкција са за: *Лани носћла црну мѣрамћу за мѣком. || Лани носћла црну мѣрамћу заћб шћо јој је мѣјка ћмрела. Завћла се у црно за човѣком || Завћла се у црно заћб шћо јој чѣвек ћмрео.*

ћ) У начинском смислу употребљена је инструментална конструкција у следећим примерима: *Нћшћа ми не идѣ за рукѣм. Чѣвек дће да му идѣш за вољѣм.*

е) За се може заменити обликом глагола *чуваћи* а инструментал акузативом директног објекта у следећим примерима: *Он је за овцћма || Он чћва двце. Мѣјка је од јћћрос за сћћком || Мѣјка од јћћрос чћва сћћку. Ти ћеш данас за говѣдима || Ти ћѣш данас да чћваш говѣда.*

ж) За се може заменити изразом за време у примерима: *Кѣзаћу ћи за вечѣром || Кѣзаћу ћи за врѣме вечѣре. Кѣзаћу ћи за рћчком || Казаћу ћи за врѣме рћчка.*

з) У овом се говору уз глаголе говорења у негативном смислу чује за + инструментал: *Говорћло се свћшћа за ћѣм. Срћм је бћло шћо за ћѣм свћшћа изговѣра.*

и) У следећим примерима уз глаголску копулу можемо додати израз *удаћи*, с тим што ће се онда аутоматски инструментал трансформирати у акузатив: *Њѣна је сѣсћра за мо(ј)ћм браћом || Њѣна сѣсћра је ўдаћи за мѣа браћи. Ћѣрка му је за Јѣвом Пѣриним || Ћѣрка му је ўдаћи за Јѣву Пѣриног.*

ј) У везама предлога *са* и *за* са инструменталом одречних именичких заменица чују се само овакве конструкције: *Нећу са нћким да жћвим. Не жћли он за нћким.*

VII. ЛОКАТИВ

Као и у књижевном језику, у овом говору локатив се не јавља у слободној употреби.

1. Предлог *на*

а) Везан са локативом налази се у функцији месне одредбе: *Дечак је у ливади на дрвџу наишо гњџдо*. Топоними и микротопоними који реферишу о истакнутим узвишењима или о равним просторствима, као и називи вода при одређивању места радње добивају локативну конструкцију са *на*: *Има још снегa на Руднику*. *У недељу ће бити ватар на Пањевцу*. *Најојли су ситџу на Лишару*.

б) Када се локативном конструкцијом указује на догађаје који обавезно имплицирају учешће неког скупа људи употребе се овај предлог: *Сви из нашег краја су били на њрџу*. *Шитџ ниси цџло време оситџо на ватару*.

в) У следећим примерима уместо локативне конструкције могла би се употребити конструкција глаголског прилога времена садашњег са акузативом директног објекта: *Живи само на лебу и вџди* || *Живи само јџдући леб и ијјући вџду*. *Прџвили су колџче на масџи* || *Прџвили су колџче уџџребџавајући мас*. *Не мџж да се рџди на сџвој рџни* || *Не мџж да се рџди јџдући сџву рџну*.

г) *На* + локатив има функцију начинске одредбе у примерима: *Шитџ клџчи на колџнима*? *Само он умџ д' идџ на рџкама*

2. Предлог *о*

а) Оваквим спојем предлога и локатива обележава се време, с тим што се, у зависности од контекста, то време интерпретира као прецизно или приближно означено: *Дођи ми о Ђурђевдану*. *Била је код њи о Првим мају*. *Највеће су врућине о Светиџм Или*. *Битџе жџтџве о Петровдану*. *Родџла се нџгде о Крсџвдану*. *Ситџгла иџџк о рџчку*.

б) Осим генитивне конструкције са *око* појављује се и локативна конструкција са *о* уз глаголе *носиџи* и *висиџи* за означавање предмета кружне површине обухваћеног вршењем радње: *О враџу јој ниска дџкаџа*. *Дџа дана вџси о клџну нџка џџрба*.

в) *О* са локативом употребљава се редовно за означавање теме разговора, приче, одлучивања, мишљења и сл.: *Да џи џриџам џриџу о црџним враџу*. *Знао је дџда жџалосну иџсму о Сџракџниџу Бану*. *Баш смо јучџ разговџрали о вџма*. *Ми о вџку*, *а вџк на враџа*.

3. Предлог *џо*

а) Конструкција са *џо* употребљава се за означавање временских (атмосферских) прилика које трају напореџо са вршењем предикатске радње: *Немџ да долџзи џо зџми*. *Бџље се рџди џо дану*. *Како џу д џџем џо овџм снегџу*.

б) *По* може бити употребљено у значењу „после“: *Видџемо се џо недеџи*. *Црџиње сџџџу иџџ џо Васкрџсу*. *Дођи џо Божиџу*.

Треба истаџи да је и у оваквом значењу конструкција са *џо* чеџџа од генитивне конструкције са *џосле*.

в) Конструкција са *ио* може означити посредништво ако је у питању људско биће као посредник: *Вра́тњићу ии пакѣи ио Бѹри. Увек ми и́исма шдље ио Вѣри.*

г) Конструкцијом ове врсте може се исказати и сродство: *Они су рѣд ио бѣби. Она му је сѣсѣра ио дѹу.*

д) Дистрибутивно значење има ова веза и онда када је именицом означено лице: *Ишли су дѣи ио врачѣрама, али нѣишиа нѣје иомдгло. Водѣли су је ио дѣкторима. Ишли су ио женѣма и вѣду носѣли, ал' дѣиш злѣ.*

ђ) Уз глаголе као *иознаѣи, сазнаѣи* и сл. стоји *ио* + локатив којим се открива критериј на основу кога је дошло до остварења дате радње: *Познала сам га ио дѹу. По јѹиѹу се дан иознаје. Време је рѹчку, виђи се ио сѹнѹу. Познала сам га ио гдѣору и ио дѹу.*

е) Изрази *ио* дође *ио години* и *ио* је све *ио сасѣаву*, носе у себи нијансу узрочности и могу се развити у реченице: *То свѣ зависи од гдѣине. То свѣ зависи од сасѣава.*

4. Предлог *ири*

У овом говору предлог *ири* се остварује најчешће у усамљеним изразима који све изразитије примају прилошки карактер: *Нѣје ири свѣиши. Нѣсам нѣишио ири иѣрама.*

У неким случајевима *ири* + локатив има месно значење: *При дну сам осѣдѣио гѹњу. При вѣу има јѣи дѣраја.*

По правилу, овај предлог са локативом, у примерима овога типа, указује на то да се нешто налази у граничној области датог појма израженог локативном конструкцијом.

5. Предлог *у*

а) Предлог *у* означава место локационог карактера. Има примера да је акузатив са истим предлогом заузео његово место, само су ти примери сасвим ретки и спорадични: *Рѣди у нѣким иредузеѣу. || Рѣди у нѣко иредузеѣе.*

б) Ова конструкција служи и за означавање временског периода чијем се оквиру врши дата радња: *Бѣрка јѣ долѣзи ириѣиѹи у гдѣдини на грѣб. Вѣла бѣгу кад ме једнѣм у вѣку иослѹшала. У млѣдѣиши смо се млѣго намѹчили.*

в) *у* + генитив се остварује као квалитативна одредба у примерима: *Јѣи је иѣј дѣда у снаги. Све осѣдѣи у кѣшу и лѣму.*

г) Често се појављује као прилошка одредба за начин: *Погрѣиши је у брѣиши. Свѣ сам му рѣкла у шѣли. Провѣли смо ирѣзнике у весѣлу. Жѣви у бѣди.*

д) У следећим примерима локативна конструкција би се могла развити у временску реченицу са везником *док* и *кад*: *Нѣђи ми се у невѣли. || Нѣђи ми се кад сам у невѣли. У дѣбру је лѣко дѣбар бѣиши. || Кѣда је дѣбро, лѣко је дѣбар бѣиши.*

ђ) У функцији лимитативне допуне појављује се локатив са *у* уз глаголе који значе неко стање (*иромениѣи се, иоблѣдиѣи и сл.*) и уз особинске придеве (*лѣи, црн, срећан, иун и сл.*) *Промѣнила се у лиѹу. Нѣје срећна у живѣиу. Пѹн је у обрѣзима.*

Појаву мешања локатива и акузатива овде нећемо посебно истицати будући да је она сасвим спорадична, унесена у овај говор од придошлица са стране.

Милица Грковић

АКЦЕНАТ ПРИДЕВА У ЧУМИЋКОМ ГОВОРУ

Рађено под руководством
проф. др Павла Ивића

О акцентуацији именица у чумићком говору у Шумадији писала сам раније (в. Прилози проучавању језика 3, 111—140).

Ради основне оријентације, овде ћу поновити да је овај говор са претежно непренесеним акцентом, али ипак са преношењем " са ултиме и, факултативно, сваког акцента ако му претходи дужина.

Ако се преношење врши на краткоћу, добија се ", а ако се преноси на дужину, добија се ' акценат: *сѣсѣра, јѣзик, свѣла, нѣрод, жѣвѣи* / *жѣвѣи, жѣвѣмо* / *жѣвѣмо*.

Скраћене су све послеакценатске дужине, а такође и ^ у медијалном положају ако му претходи дужина.

Моји информатори у Чумићу, у моме родном месту, били су старији људи.

Приликом последњег боравка запазила сам да пренесени дуги акценат све више потискује њему одговарајући стари и предакценатску дужину.

У парадигмама се наводе само облици који су стварно различити у датом роду и броју.

І. ПРОСТЕ ЈЕДНОСЛОЖНЕ ОСНОВЕ

1. *Тиѣ млѣд, млѣда, млѣдо*

Овамо иду и: *блѣг, блѣд, брѣз, глѣв, грѣб, гѣс драг, жѣв, жѣѣи, јѣк, крѣв, крѣњ, крѣѣи, кѣс, лѣй, лѣд, млѣд, млѣк, ѣлѣв, ѣѣс сѣм, сѣд, сѣв, слѣн, сѣв, ѣѣѣ, ѣѣѣи, ѣѣн*.

Парадигма неодређеног вида гласи:

Ном. (-ак.) *млѣд* — ген. (-ак.) *млѣдѣг* / *млѣдѣга* / *млѣдог* — дат. -инстр. — лок. *млѣдѣм* / *млѣдим*.

ном. *млада* — ген. *младѐ* / *младе* — дат. лок. *младёј* / *младој* — ак. *младу*

инстр. — *младём* / *младом*

ном. — ак. — *младо* — ген. — *младёг* / *младёга* / *млагога*

дат. инстр. лок. — *младём* / *младим*

мн. ном. *млади* — ген. *младё* / *млади* — дат. инстр. лок. — *младём* / *младим*

ак. — *младе*.

ном. -ак. *младе* — ген. *младё* / *млади* — дат. инстр. лок. *младём* / *младим*.

ном. -ак. *млада* — ген. *младё* / *млади* — дат. -инстр. -лок. *младём* / *младим*

У одређеном виду се јавља двојака алтернација:

а) *младё* — *младёг* (а) — *младём*

младё — *младе* — *младёј* — *младу* — *младём*

младё — *младёг* (а) — *младём*.

мн. *младё* — *младё* — *младём* — *младе*

младе — *младё* — *младём*

младё — *младё* — *младём*

али и:

б) *млади* — *млагог* (а) — *младим*

млада — *младе* — *млагој* — *младу* — *младом*.

млаго — *млагог* (а) — *младим* — *млаго*

мн. *млади* — *млади* — *младим* — *младе*

младе — *млади* — *младим*

млада — *млади* — *младим*

Прву алтернацију сам забележила код следећих примера: *бёг*, *блѐд*, *гёс*, *жёёи*, *јёк*, *крёв*, *крё*, *кёс*, *млад*, *ёлав*, *ёёёи*, *ёёёд*.

Код неких ради илустрације наводим типичне синтагме:

благё ракија, *вруё ракија*, *леё девёка*, *ёврдё сёр*, *мекё сёр*, *слаёёё ёёёё*.

Другу алтернацију имају придеви: *блёг* (*блёга Мёра*), *брёз* (*брёза вёда*), *глёв* (*овёј глёви*), *грёб* (*грёби губёр*), *жёв* (*жёва вёда*), *жёёи* (*жёёёа бёја*), *јёк* (*јёёи ёёёёёёёё*), *крёв* (*крёво дёво*), *кёс* (*кёёи ёёёё*), *лёд* (*лёда глаёа*), *млад* (*млада недёёа*), *ёлав* (*ёлаёа рёкла*), *ёёс* (*ёёёё ёё ёёёёёё*), *слён* (*слёёи колёёи*), *сёв* (*сёёа ёёёёёё*), *ёён* (*ёёёа жёёёё*).

Из горњег прегледа се види да су код неких придева заступљена оба алтернацијска типа у одређеном виду, а код неких само један или други тип.

У оба случаја ради се о сталним особинама, често веома израженим, а понекад и о устаљеним синтагмама (*млада недёёа*, *вруё ракија*, *ёёёё ёёёёёёёё*).

2. *Тёё мёё*, *мёёа*, *мёёё*

Овамо иду: *дўг, здрав, крїи, лди, лак, мрк, мек, ндв, їрдс, їрѣв, їун, рад, сїи, сїдр, слѣб, сїѣр, смѣћ, сїѣм, шрдм, шїи*.

Неодређени вид нема алтернације.

У одређеној форми, код овог типа придева, јавља се дугосилазни на ултимима: *мекї лѣб, новд одѣло, їросїд лице, їунд буре, слаби конац*.

Код осталих придева ове групе нисам забележила овако акцен-тован одређени вид. Једино придев *сїѣр* у одређеном виду има дугосилазни на кореновсм вокалу: *сїѣри (сїѣри бунѣр), сїѣра (сїѣра кућа) сїѣро (сїѣро вѣиришије)*.

3) Придеви *бдс, бдса, бдсо* и *гд, гдла, гдло*, у одређеном виду имају у свим облицима дугосилазни: *бдси, бдса, бдса, гдли, гдла, гдло*.

II. ЈЕДНОСЛОЖНЕ ОСНОВЕ СА НЕПОСТОЈАНИМ ВОКАЛОМ

1. Тип: *дїван, дївна, дївно*.

Овамо иду: *бѣдан, блан, бїјан, вїдан, грдан, дїчан, жѣлан, жїудан, јаван, радан, сїлан, славан, сраман, сїѣлан, сїијдан, сїшан, шїужан*.

Акценат остаје без алтернације у оба вида.

Изузетак је одређени вид придева *дїван*: *дивнї, дивнѣ, дивнѣ*.

Једна група придева има само одређени вид са дугосилазним на кореновом вокалу: *глѣвни, гдрњи, дѣлњи, дбњи, крајњи, сїудњи, шїјјни, шїрајњи*.

2. Тип *гѣрак, гѣрка, гѣрко*.

Овамо иду: *бѣсан, будан, вѣдан, глѣдан, грдан, дїжан, жѣдан, злѣшан, јѣдар, кѣдар, кѣран, круїан, масан, мїран, мрсан, мїдар, ѣлїишак, їрѣзан, їрѣсан, раван, рѣдар, рїжан, сјајан, смѣшан, сїрашан, шѣжак, шѣсан, шїрѣзан, (х)лѣдан, шїуїѣл*.

Неодређени вид је без алтернације, али се поред већ поменутог акцента исти облици јављају са непренесеним акцентом:

раван — равнѣга | равного | равного — равнїм — равним

равна — равнѣ — равне — равнѣј | равной — равну — равнѣм | равном.

равно — равнѣга | равного — равнїм | равним.

мн. *равни — равнї | равни — равнїм | равним — равне*

равне — равнї | равнї — равнїм | равним — равне

равна — равнї | равни — равнїм | равним.

Одређени вид и код ових придева има дугосилазни на ултимима, само ово правило не обухвата све придеве ове групе: *гѣрак, (горкї лѣб), масан (маснѣ кдса), мрсан (сїрѣмају мрснѣ), їдсан (їоснї ѣасїљ), ѣлїишак (ѣлїишкѣ цїїѣле), їрѣсан (їреснї кїїус, лѣдан (ладнѣ ракїја),*

И неодређени и одређени вид су без алтернације.

3. Тип *слѣдак, слѣйка, слѣико* је без алтернације у неодређеном виду. Овамо иду: *бїсїар, вѣдар, вѣчан, вїчан, влѣжан, глѣдак, глѣсан, грѣшан, јасан, кїшан, країшак, мѣдар, мѣкар, мрзак, мїчан, нїзак, ѣишак, рѣдан, слѣдак, шїѣнак, шїишар, їзак, чїудан*.

Један део ових придева у одређеном виду добија дугосилазни на ултими: *сла̋дак* (*сла̋йкѧ сѣсѣира*), *ни̋зак* (*ниски̋ и̋йван*), *и̋днак* (*и̋нанкѧ и̋ла̋йи̋но*), *кра̋йшак* (*кра̋йи̋кѧ кай̋уш*), *ди̋шар* (*ош̋и̋рѣ нѧж*), *ӳзак* (*уска̋ сук̋ња*).

Именица постала од придева *сла̋дак* има дугосилазни на ултими: *Скӳвала сла̋йкѧ*.

III. ПРОСТЕ ДВОСЛОЖНЕ ОСНОВЕ

1. Тип *сунчев*, *сунчева*, *сунчево*.

Овамо иду: *ба̋нов*, *бе̋лкин*, *Бѧркин*, *Ве̋ркин*, *Дѧркин*, *Бѧрђев*, *Бѧрђев*, *Живкин*, *Зѧркин*, *Јанков*, *ма̋јкин*, *Нѧвкин*, *Пѧлкин*, *Сѧјкин*, *си̋ринин*, *ћӳркин*.

Овај тип је без алтернације.

2. Тип *гѧрав*, *гѧрава*, *гѧраво*.

Овамо иду: *а̋гин*, *а̋љав*, *ба̋бин*, *ба̋гљав*, *бра̋шњав*, *бр̋љав*, *вра̋нин*, *га̋здин*, *гли̋бав*, *глӳйав*, *гнѧјав*, *дѧдин*, *зе̋шов*, *знѧјав*, *ја̋лов*, *кмѧ̋шов*, *жѧ̋ћкас*, *кѧ̋кас*, *лѧ̋цкас*, *ма̋мин*, *ме̋кан*, *и̋ди̋шкин*, *и̋ӳјас*, *ра̋кљас*, *ра̋њав*, *ра̋чвас*, *рѧ̋шав*, *се̋длас*, *се̋си̋рин*, *и̋ди̋шин*, *и̋и̋јав*, *и̋е̋йшкин*, *и̋ра̋јав*, *ћѧрав*, *ћӳбас*, *цѧ̋ров*, *цвѧ̋шас*, *цӳрин*, *чӳйав*, *и̋дн̋шав*, *и̋ди̋шав*, *и̋и̋љас*, *и̋и̋ћкљас*.

Неодређени вид је без алтернације.

Код неких придева ове групе одређени вид може имати кратки, а и дугосилазни на другом слогу: *и̋рља̋ва* | *и̋рља̋ва*, *ша̋ишља̋ва*, | *ша̋ишља̋ва*, *га̋рља̋ва* | *га̋рља̋ва*, *блесѧ̋ва* | *блесѧ̋ва*.

И у одређеном виду акценат номинатива остаје у косим падежима. Једна група придева која има само одређени облик има кратки на првом слогу: *жа̋бљи*, *за̋дњи*, *кра̋вљи*, *мр̋кли*, *ри̋бљи*, *и̋рѧдњи*, *сре̋дњи*.

3. Тип *Зѧрин* | *Зѧрин*, *Зѧрина* | *Зѧрина*, *Зѧрино* | *Зѧрино*.

Овако се понашају: *За̋гин*, *Јѧвин*, *ма̋мин*, *на̋нин*, *На̋дин*, *и̋е̋кѧ̋шов*, *Тѧ̋шин*.

Ова група придева је без алтернације.

4. Тип *грабљив*, *грабљива*, *грабљиво*.

Овамо иду: *бо̋га̋иш*, *борѧв*, *бра̋да̋иш*, *бр̋љив*, *бр̋ка̋иш*, *врѧѧв*, *вар̋љив*, *ва̋ишљив*, *во̋ишѧ̋н*, *га̋дљив*, *гла̋ва̋иш*, *голѧм*, *го̋ишѧв*, *грабљив*, *дубѧк*, *дремљив*, *жис̋жљив*, *зуба̋иш*, *зелѧн*, *кри̋ла̋иш*, *кра̋дљив*, *ла̋жљив*, *ма̋рљив*, *медѧн*, *и̋ла̋чљив*, *и̋аклѧн*, *и̋ла̋ишљив*, *и̋ле̋ћа̋иш*, *ока̋иш*, *рђав*, *рӳмѧн*, *си̋и̋њив*, *смрѧљив*, *сак̋а̋иш*, *си̋идљив*, *цр̋вљив*, *цр̋вѧн*, *црѧи̋шѧв*, *чо̋ја̋н*, *ча̋мѧв*, *чес̋и̋и̋иш*, *ша̋рѧн*, *ши̋рѧк*.

Парадигма гласи:

висѧк — *висѧког/а* — *висѧким*

висѧка — *висѧке* — *висѧкој* — *висѧку* — *висѧком*.

висѧко — *висѧког/а* — *висѧким*.

мн. *висѧки* — *висѧки* — *висѧким* — *висѧке*.

висѧке — *висѧки* — *висѧким*.

висѧка — *висѧки* — *висѧким*.

Одређени вид може задржати акценат неодређеног вида, а може се јавити и дугосилазни на истом слогу: *вашљйви* / *вашљйви*, *глављйи* / *глављйи*, *дубљки* / *дубљки*, *бркајйи* / *бркајйи*, *саккајйи* / *саккајйи*.

Код градивних придева на -ан и -ен јавља се у атрибуцким синтагмама дугосилазни на ултимима: *сукненџ одѣло*, *земљанй лѣнац*, *чојанџ йанйјалѣне*.

Само у одређеном виду јављају се придеви: *божйћни*, *бријажйи*, *бугарски*, *васкрћйи*, *годйићни*, *данйићни*, *ђављски*, *јарећни*, *јагњѣћни*, *јунѣћни*, *јуѣрѣйићни*, *куйјусни*, *магнйјски*, *момачки*, *мрйјвачки*, *небѣски*, *ноћйићни*, *овсѣни*, *ондйићни*, *йеражйи*, *йилѣћни*, *йлейййићни*, *йшенйићни*, *садйићни*, *свеййачки*, *синѣћни*, *слеййачки*, *шамнићки*, *шиважйи*, *шййрикајйи*.

И ова група придева је без алтернације.

5. Само у одређеном виду, а са дугосилазним на ултимима јављају се следећи придеви: *ђавољй*, *кумовскй*, *мајсйторскй*, *йџовскй*.

Овај акценат остаје непромењен у косим падежима.

IV. ДВОСЛОЖНЕ ОСНОВЕ СА НЕПОСТОЈАНИМ ВОКАЛОМ

1. Тип *слѣбодан*, *слѣбодна*, *слѣбодно*.

Овамо иду: *бѣлесан*, *бѣуован*, *врлѣйшан*, *гѣјазан*, *жѣлосан*, *дрѣмован*, *дрѣжеван*, *ймућан*, *мйлосан*, *мѣчваран*, *ѣлован*, *ѣсоран*, *ѣйрован*, *рѣдосан*, *сйройшан*, *слѣбачак*, *срѣмошан*, *сѣморан*, *шѣскобан*, *ѣчеван*, *чѣмеран*, *чѣваран*.

Ова група придева је без алтернације у оба вида.

2. Тип *йамѣчан*, *йамѣчна*, *йамѣчно*.

Овамо иду: *језйчан*, *оскѣдан*, *челйчан*.

Без алтернације.

V. ТРОСЛОЖНЕ ОСНОВЕ

1. Тип *свѣкрвин*, *свѣкрвина*, *свѣкрвино*.

Овамо иду: *Блѣгојев*, *зѣовин*, *Зѣрицин*, *Мѣрицин*, *Мймичин*, *Мй-Мйлојев*, *Лѣубичин*.

Ова група придева је без алтернације.

2. Тип *йѣйићников*, *йѣйићникова*, *йѣйићниково*.

Овамо иду: *анѣелов*, *зѣдружан*, *зѣовин* / *зѣовин*.

Без алтернације.

3. Тип *јѣйѣрвин*, / *јѣйѣрвин*, *јѣйѣрвина* / *јѣйѣрвина*, *јѣйѣрвино* / *јѣйѣрвино*.

Овамо иду *Зѣгоркин*, *кајсијин*, *кѣрњачин*, *сајјијин*, *сйвоњин*, *цвѣшѣњин*, *шѣроњин*.

Без алтернације.

4. Тип *главнйчев*, *главнйчава*, *главнйчаво*.

Овамо иду: *Арајинов, Божјин, Данићин, Драгјин, Живјин, јунјин, мајјин, ишенићан, сесјирјин.*

Без алтернације.

5. Тип *девјкин, девјкина, девјкино.*

Овамо иду: *Дарјинкин, Десјинкин, Милјинкин, Милјинкин, Радјинкин, Рајјинкин.*

Без алтернације.

6. Тип *бољешљив, бољешљива, бољешљиво.*

Овамо иду: *брдовјит, бубњит, валовјит, виловјит, говорљив, голишав, дарезљив, довиљив, завидљив, замерљив, кошуљав, крмелљив, кишовјит, ијелљив, илављав, иолелљив, сувољав, шугалљив.*

Парадигма неодређеног вида гласи:

бољешљив — бољешљивог(а) — бољешљивим
бољешљива — бољешљиве — бољешљивој — бољешљиву — бољешљивом
бољешљиво — бољешљивог(а) — бољешљивим.

VI. ВИШЕСЛОЖНЕ ОСНОВЕ

1. Тип *гјдзарићин, гјдзарићина, гјдзарићино.*

Овамо иду: *бјдзарићин, кјварићин, кјварићин, рабацијин, лјсјавићин, скјелцијин, сјлцијин, цјганинов.*

Без алтернације.

2. Са кратким акцентом на унутрашњим слоговима, а без алтернације су ови придеви: *Арнајининов, воденичаров, гусјенићин, калуђерјин.*

3. Једна група придева има дугоузлазни на унутрашњим слоговима уместо кога се може чути и непренесени са предакценатском дужином: *ајошкарјов, каменорјесјов, комендијашов.*

4. Тип *игуманјин, игуманјина, игуманјино.*

Без алтернације.

Овамо иду: *Миленин, Томанин, Полексин, Руменин.*

VII. АКЦЕНАТ У КОМПАРАТИВУ И СУПЕРЛАТИВУ

У случају да се компаратив гради наставком *-ји* код једносложних придева са дугосилазним акцентом у неодређеном облику долази до скраћивања: *жјуш — жјући — жјућа — жјуће, љуш — љући — љућа — љуће, млад — млаћи — млаћа — млаће, крјуш — крјући — крјућа — крјуће.*

Поред оваквог акцента код једног дела ове групе придева, јавља се и дугосилазни на ултимима: *млаћји, љућји, млаћја, љућја, млаћје, љућје.*

Ако се пак компаратив формира наставком *-ији*, мушки род има дугосилазни на ултимима, а женски и средњи кратки на последњем слогу основе: *здрав — здравји — здравја — здравје, сјар — сјарји — сјарја — сјарје, сјдр — сјдри — сјдрија — сјдрије, — ијамејин — ијамејини — ијамејинија — ијамејиније.*

Код придева који компаратив граде наставксм *-иши* исти је акценат као и у књижевном језику, али се чује и дугосилазни на ултимима: *мѣкиши* / *мекшиџ*, *лѣйши* / *лейшиџ*, *лѣкиши* / *лакшиџ*.

Код придева *лак* и *мѣк* уз наставак *-иши* јавља се и наставак *-ији* и акценат као код придева који граде компаратив наставксм *-ији*: *лак* — *лакшиџ* — *лакшиџа* — *лакшиџе*, *мѣк* — *мекшиџ* — *мекшиџа* — *мекшиџе*.

Суперлатив има кратки акценат на првом слогу: *најбољи* *најџрњи*, *најкраћи*, *најлеиши*, *најлући*, *најмекши*, *најџрљави*, *најсрећни*.

Има примера да се задржава акценат ксмпаратива у суперлативу код придева који граде ксмпаратив наставксм *-ији*: *најсрећниџ* — *најсрећниџа* — *најсрећниџе*, *најшашавиџ* — *најшашавиџа* — *најшашавиџе*.

У случају да се помоћу предлога *по* и *о* гради нови придевски облик који има значење као и израз доста + позитив кратки акценат се јавља на првом слогу: *џдкраџак* — *џдкраџка* — *џдкраџко*, *џддалек* — *џддалека* — *џддалеко*, *џдљуџи* — *џдљуџа* — *џдљуџо*, *џнизак* — *џниска* — *џниско*.

Ако је предлог *на* везан са позитивом, акценат се преноси на поменути предлог: *наџглов*, *наџкрив*, *наџшашав*.

Стеван Бајић

НАДИМЦИ И ПРЕЗИМЕНА У ТАРАШУ (БАНАТ)

ПРИЛОГ ГРАЂИ ЗА ПАТРОНИМИЈСКИ РЕЧНИК ЈУГОСЛАВИЈЕ

*Рађено под руководством
проф. др Павла Ивића*

У Тараш¹ сам одлазио ради записивања надимака и топонима. Чим су Тарашани чули шта желим, одмах су ми рекли: „Само Врањевчани (део Новог Бечеја) имају више надимака од нас“. И њихова изјава се показала тачном.

После преписа презимена из књиге држављанства, о надимцима су ме информисали Јелена и Александар Рососо, пензионери, Љубинко Јованов, трговац и Омер Достанић, земљорадник, сви из Тараша. Проверу записаних надимака сам учинио са месним матичарем и шефом канцеларије. У Тарашу живе претежно Срби, а у малом броју се јављају и остале народности (у материјалима који следе то је увек обележено).

СПИСАК ПОРОДИЧНИХ НАДИМАКА И ПРЕЗИМЕНА У ТАРАШУ (БАНАТ)

Надимак	Ген. једн.	Ном. множ.	Презиме
Акин	Акина	Акини	Зубанов
Апићев	Апића	Апићеви	Достанић
Бадин	Бадс	Бадини	Јованов
Бађор	Бађора	Бађорови	Вучетић
Бакићев	Бакића	Бакићеви	Достанић
Бакош	Бакоша	Бакошови	Раданов
Бапајков	Бапајка	Бапајкови	Толмач
Бапцов	Бапца	Бапцови	Вучетић
Баришин	Барише	Баришини	Толмач
Бачикин	Бачике	Бачикини	Достанић
Бедов	Бедова	Беловљеви	Марков
Бељин	Беље	Бељини	Живков
Беџирков	Беџирка	Беџиркови	Достанић
Беквалац	Беквалца	Беквалцови	Стојанчев
Бикин	Бике	Бикини	Тошић

¹ Народни облик имена тога села је *Тџрош*.

Близанац	Близанца	Близначеви	Црњански
Бобера	Бобере	Боберини	Јованов, Шошкић
Богићев	Богића	Богићеви	Лудошки
Бојчин	Бојчина	Бојчини	Крстин
Бокер	Бокера	Бокерави	Мијатов
Боколић	Боколића	Боколићеви	Станић
Брботин	Брботе	Брботини	Белић
Бруса	Брусе	Брусини	Достанић
Бубац	Бупца	Бупци	Лудошки
Бубица	Бувница	Бувичини	Мољски
Бура	Буре	Бурини	Станисављев
Буцков	Буцка	Буцкови	Станић
Варгин	Варге	Варгини	Крстин
Васикин	Васике	Васикини	Толмач
Везекин	Везеке	Везекини	Јованов
Ведаш	Ведаша	Ведашаи	Крстић
Вивков	Вивка	Вивкови	Давидов
Вијдаз	Вијдаза	Вијдази	Марков
Врабац	Врапца	Врапцови	Миливојев
Вулов	Вула	Вулови	Протић
Гагин	Гаге	Гагини	Јованов
Галин	Галиног	Галини	Зубанов
Гадин	Гаде	Гацини	Остојић
Гепез	Гепеза	Гепезови	Маринков
Геца	Геце	Гецини	Лудошки
Гњурац	Гњурца	Гњурчеви	Марков
Грка	Грке	Гркини	Станисављев
Гробљаров	Гробљара	Гробљарови	Толмач
Грујин	Грујиног	Грујини	Субин
Гужа	Гуже	Гужини	Бочарац
Гунара	Гунаре	Гунарини	Стојков
Гусков	Гуска	Гускови	Достанић
Дамшик	Дамшика	Дамшикини	Араџи
Деда	Деде	Дедини	Блажић
Докин	Доке	Докини	Маринков
Доргов	Доргова	Доргови	Крстић
Багин	Баге	Багини	Милин
Берманов	Бермана	Берманови	Попов
Бикин	Бике	Бикини	Протић
Буђин	Буђе	Буђини	Лудошки
Жабац	Жапца	Жапци	Којичић
Жућа	Жуће	Жућини	Блажић
Зебић	Зебића	Зебићеви	Марков
Зец	Зеца	Зецови	Ружин
Играчев	Играча	Играчеви	Вучетић
Јагер	Јагера	Јагерови	Достанић
Јадин	Јадиног	Јадини	Лудошки
Калић	Калића	Калићи	Марков
Қарашов	Қараша	Қарашови	Милин
Қардаш	Қардаша	Қардашови	Толмач
Қасиров	Қасира	Қасирови	Лудошки
Қебицин	Қебице	Қебицини	Остојић
Кекења	Кекење	Кекењини	Ђуричић
Киселица	Киселице	Киселицини	Живков, Сегединац
Клавир	Клавира	Клавирови	Сегединац
Қлаић	Қлаића	Қлаићи	Зубанов
Қликић	Қликића	Қликићеви	Јованов
Қлосеров	Қлосера	Қлосерови	Мијатов
Қолар	Қолара	Қоларови	Станисављев
Қолеба	Қолебе	Қолебини	Стојанов

Комарац	Комарца	Комарчеви	Арсенац
Корњачин	Корњаче	Корњачини	Торђан
Коцин	Коце	Коцини	Крстин
Краваров	Кравара	Краварови	Толмач
Крпин	Крпе	Крпини	Крстин
Кураја	Кураје	Курајини	Лудошки
Курјаков	Курјака	Курјакови	Маринков
Лазарков	Лазаркова	Лазаркови	Лудошки
Лазмарков	Лазмаркова	Лазмаркови	Марков
Лалић	Лалића	Лалићеви	Јованов
Лекаров	Лекара	Лекарови	Арацки
Лисов	Лисова	Лисови	Ђулинац
Литијин	Лтије	Лтијини	Мијатов
Лоркин (Словак)	Лирке	Лоркини	Шпруга
Лоћа	Лоће	Лоћини	Марков
Лукин	Лукиног	Лукини	Стојанчев
Лупур	Лупура	Лупурови	Вучетић
Мада	Маде	Мадини	Галетин
Мандара	Мандаре	Мандарини	Толмач
Мајин	Мајиног	Мајини	Радин
Макарија	Макарије	Макаријини	Маринков
Малечков	Малечка	Малечкови	Крстин
Мамин	Маминог	Мамини	Степанов
Мандић	Мандића	Мандићеви	Живков
Мањин	Мањиног	Мањини	Зубанов
Маоров	Маора	Маорови	Јованов
Марчин	Марчиног	Марчини	Винцилир
Масон	Масона	Масонови	Котлогин
Матин	Мате	Матини	Лудошки
Мијин	Мијиног	Мијини	Лудошки
Миклика	Миклике	Микликини	Гинин
Мимаш	Мимаша	Мимашови	Суботин
Миш	Миша	Мишови	Маринков
Мишин	Мишиног	Мишини	Живков
Мрва	Мрве	Мрвини	Вучетић
Мрзин	Мрзе	Мрзини	Марков
Мрџин	Мрџиног	Мрџини	Живков
Модин	Модина	Модини	Крстин
Мољац	Мољда	Мољци	Мољски
Мургин	Мурге	Мургини	Толмач
Насуво			Лудошки
Николашев	Николаша	Николашеви	Стојанов
Нићин	Нићиног	Нићини	Крстин
Њицин	Њице	Њицини	Достанић
Пајац	Пајаца	Пајацеви	Мучалов
Папек (Рус)	Папека	Пепекови	Рососо
Паприкин	Паприке	Паприкини	Јованов
Пасуљов	Пасуља	Пасуљови	Ђулинац, Станић
Патков	Патка	Паткови	Ђулинац
Пекар	Пекара	Пекарови	Вујин
Пелцеров	Пелцера	Пелцерови	Достанић
Пењез	Пењеза	Пењезови	Арацки, Матић
Перечаров	Перечара	Перечарови	Лудошки
Перицин	Перициног	Перицини	Гарчић
Перјаров	Перјара	Перјарови	Маринков
Петер (Мађар)	Петера	Петерови	Такач
Пешин	Пеше	Пешини	Давидов
Пијадин	Пијаде	Пијадини	Пауљев
Пилећар	Пилећара	Пилећарови	Мијатов
Пицић	Пицића	Пицићеви	Арацки

Попица	Попице	Попацини	Толмач
Попов	Попова	Попови	Зубанов
Пржеља	Пржеље	Пржељини	Толмач
Прженица	Прженице	Прженицини	Мијатов
Пуца	Пуце	Пуцини	Богарошки
Ранчкин	Ранчике	Ранчкини	Арацки
Рашков	Рашкова	Рашкови	Галетин, Остојић
Радац	Радаца	Радацови	Попов
Рокликин	Роклике	Рокликини	Крстин
Ротквин	Роткве	Ротквини	Мијатов
Румун	Румуна	Румуни	Лудошки
Рус	Руса	Русови	Винцилар, Раднов
Савић	Савића	Савићеви	Ђулинац
Свиленгаћа	Свиленгаће	Свиленгаћини	Мирчетић
Супин	Супе	Супини	Маринков
Тарчуг	Тарчуга	Тарчугови	Маринков
Тацин	Тацина	Тацини	Лудошки
Тишљер	Тишљера	Тишљерови	Толмач
Толмачев	Толмача	Толмачеви	Котлогин
Тот (Словак)	Тота	Тотови	Јанковић
Тоцаков	Тоцакова	Тоцакови	Тошић
Трташ	Трташа	Трташови	Маринков
Тутликин	Тутлике	Тутликини	Гинин
Урданов	Урдана	Урданови	Ђулинац
Фишкалов	Фишкала	Фишкалови	Достанић
Французов	Француза	Французи	Остојић
Фуцур	Фуцура	Фуцурови	Лудошки
Хођера	Хођере	Хођерини	Достанић
Ципелкин	Ципелке	Ципелкини	Грујић
Црквењаков	Црквењака	Црквењакови	Станић
Црцин	Црце	Црцини	Јованов
Цуга	Цуге	Цугини	Маринков
Цункин	Цунке	Цункини	Лудошки
Чачин	Чаче	Чачини	Маринков
Чварак	Чварка	Чваркови	Максић
Чекрљанов	Чекрљанова	Чекрљанови	Раданов
Чивут	Чивута	Чивутови	Мијатов
Чилаш	Чилаша	Чилашови	Маринков
Чонкин	Чонке	Чонкини	Арацки
Чудо	Чуда	Чудови	Протић
Џаверов	Џавера	Џаверови	Протић
Џанин	Џане	Џанини	Достанић
Џигар	Џигара	Џигарови	Којичић
Шваба	Швабе	Швабини	Вучетић
Шврака	Швраке	Швракини	Маринков
Шепра	Шепре	Шеприни	Суботин
Шећеров	Шећерова	Шећерови	Субин
Шивећка	Шивећке	Шивећкини	Толмач
Шиљин	Шиље	Шиљини	Тошић
Шишоја	Шишоје	Шишојини	Лудошки
Шнајдер	Шнајдера	Шнајдерови	Попов
Шокац	Шокци	Шокци	Шошкић
Шударов	Шудара	Шударови	Толмачев
Шутулов	Шутуловог	Шутулови	Ђурчић

ПРЕЗИМЕНА БЕЗ НАДИМАКА

Аврамов	Бајго (Мађар)	Берчер	Бибин	Близанац	Блум (Немац)
Божин	Бошњак	Вајдић	Влашкалин	Волф (Немац)	Граовац
Добожан	Доловац	Дракулић	Еремић	Исаков	Јакшић
Јегарац	Јефтић	Јовичић	Јосић	Јоцић	Калуђерски
Катић	Квашчев	Кнежевић	Ковачев	Ќоканов	Куручев
Лазић	Мађарев	Масон (Немац)	Матичко	Миланков	Миловановић
Мирков	Мишкелџин	Надлачки	Нићин	Новаков	Опарица
Јрпин	Оџин	Перић	Перкин	Петканић	Попноваков
Прохаска	Ракић	Сабљић (Немац)	Стеванов	Стефановић	Стокић
Титин	Филипов	Филиповић	Хорњак	Царан	Человић
Ческо	Шаргић	Шијачки	Шушак		

Милица Лађевић

САВРЕМЕНА ОНОМАСТИКА ГРАДА НОВОГ САДА

*Рађено под руководством
др Велимира Михајловића*

Податке за овај рад прикупила сам из новосадског листа „Дневник“ за 1960. и 1967. годину, који од 1960. има рубрику „Из матичарског звања“. Ова околност да се имена рођене деце доносе на овом месту тек од 1960. утицала је на избор хронолошког размака од седам година. Овај период није велики, али, како се види по материјалу, и он је био довољан да се уоче видне разлике у фреквенцији појединих личних имена.

Материјал је изложен на следећи начин. Прво се даје списак рођене женске деце и то упоредо и за 1960. и за 1967. годину. Поред имена сваког детета дат је број тих имена у одговарајућој години, а затим проценат учешћа тог имена и броја деце у односу на укупан број рођене деце у 1960. или 1967. После овога налазе се подаци о повећању или смањењу броја рођене деце истог имена у 1967. години у односу на 1960. годину као основну. Све ово важи и за списак мушке деце.

На пример: женско име АЛЕКСАНДРА појављује се у 1960. г. седам пута. У односу на укупан број деце рођене у тој години то чини 0,72⁰/. Међутим, у 1967. ово исто име појављује се 33 пута, а проценат учешћа броја деце под овим именом далеко је већи и износи 2,99⁰/. Из упоредних података о повећању или смањењу у 1967. у односу на 1960. види се да се АЛЕКСАНДРА у 1967. појављује 26 пута више него у 1960. Или: мушко име ЗОРАН се у 1960. појављује 62 пута (6,06⁰/), а у 1967. број рођене деце под овим именом износи 122 или 7,92⁰/. Повећање броја деце са овим именом у 1967. у односу на 1960. годину износи 60, што практично значи да се фреквенција мушког имена ЗОРАН нагло повећала у кратком периоду од седам година.

На основу првог списка израђен је „Упоредни преглед имена са највећом фреквенцијом“ у коме су посебно приказана имена која су била најпопуларнија током 1960. и 1967. године а са истим

подацима као што су дати у основном списку. Из „Упоредног прегледа“ лако се могу уочити несразмере, односно повећање или опадање популарности појединих имена. Овај списак послужио је за израду посебног списка о броју повећања у 1967. у односу на 1960. годину.

Интересантан је податак да је 1960. године рођено 963 женска и 1023 мушка детета. Свега је у тој години било разних имена: женских 244 а мушких 247, што не представља битну разлику у погледу броја. Другим речима, скоро је подједнак број мушког и женског фонда имена. Међутим, 1967. године ситуација се мења. За 1438 девојчица искоришћено је 298 женских имена, а за 1540 дечака само 267 мушких имена. Према томе, излази да су родитељи деце рођене у Новом Саду 1967. годинн имали већи фонд, па и већи избор женских имена. Табеларно, то изгледа овако:

СПИСАК ЖЕНСКЕ ДЕЦЕ
рођене 1960. и 1967. године

Редни број	И м е	Г о д и н а				Повећање / + / или смањење / - / у 1967. години у односу на 1960. годину	
		1960		1967			
		Број рођених	% од укупног броја рођених у овој години	Број рођених	% од укупног броја рођених у овој години	+	-
1	2	3	4	5	6	7	8
	У К У П Н О	963	100	1438	100	475	—
1	АГНЕС	1	0,10	2	0,13	1	—
2	АЗРИЈА	—	—	1	0,07	1	—
3	АЛЕКСАНДРА	7	0,72	33	2,99	26	—
4	АЛИЗ	1	0,10	—	—	—	1
5	АНА	10	1,04	10	0,69	—	—
6	АНАМАРИЈА	—	—	1	0,07	1	—
7	АНАСТАЗИЈА	1	0,10	—	—	—	1
8	АНГЕЛА	2	0,20	5	0,34	3	—
9	АНГЕЛИНА	1	0,10	—	—	—	1
10	АНДРИЈАНА	—	—	2	0,13	2	—
11	АНБА	1	0,10	—	—	—	1
12	АНБЕЛИЈА	2	0,20	—	—	—	2
13	АНБЕЛКА	3	0,31	4	0,27	1	—
14	АНИКА	1	0,10	—	—	—	1
15	АНИТА	1	0,10	—	—	—	1
16	АНИЦА	2	0,20	5	0,34	3	—
17	АНКА	2	0,20	1	0,07	—	1
18	АНКИЦА	7	0,70	3	0,20	—	4
19	АНТОНИЈА	1	0,10	—	—	—	1

1	2	3	4	5	6	7	8
20	АНЧА	1	0,10	—	—	—	1
21	АРАНКА	2	0,20	2	0,13	—	—
22	БАЈРАМЕ	1	0,10	—	—	—	1
23	БАРБАРА	—	—	1	0,07	1	—
24	БАРИЈА	1	0,10	—	—	—	1
25	БЕЖИКА	—	—	1	0,07	1	—
26	БЕРНАДИЦА	1	0,10	—	—	—	1
27	БИЉАНА	17	1,76	33	2,99	16	—
28	БЛАЖЕНКА	—	—	4	0,27	4	—
29	БЛАНКА	1	0,10	—	—	—	1
30	БОГДАНКА	—	—	1	0,07	1	—
31	БОЖАНА	1	0,10	—	—	—	1
32	БОЖЕНКА	1	0,10	—	—	—	1
33	БОЖИЦА	1	0,10	—	—	—	1
34	БОЈА	—	—	1	0,07	1	—
35	БОЈАНА	1	0,10	2	0,13	1	—
36	БОРБАЛА	—	—	1	0,07	1	—
37	БОРКА	—	—	1	0,07	1	—
38	БОСИЉКА	2	0,20	—	—	—	2
39	БРАНИСЛАВА	8	0,83	10	0,69	2	—
40	БРАНКА	3	0,31	14	0,97	11	—
41	БРАНКИЦА	—	—	3	0,20	3	—
42	БРИГИТА	2	0,20	1	0,07	—	1
43	ВАЛЕНТИНА	2	0,20	3	0,20	1	—
44	ВАЛЕРИЈА	1	0,10	2	0,13	1	—
45	ВАЛЕРИЈА	16	1,16	12	0,83	—	4
46	ВАЛИКА	—	—	1	0,07	1	—
47	ВАЊА	—	—	2	0,13	2	—
48	ВАСВИЈЕ	1	0,10	—	—	—	1
49	ВАСИЉКА	1	0,10	—	—	—	1
50	ВЕДРАНА	—	—	1	0,07	1	—
51	ВЕЛИНКА	1	0,10	—	—	—	1
52	ВЕРА	17	1,76	12	0,83	—	5
53	ВЕРИЦА	6	0,62	9	0,62	3	—
54	ВЕРОНИКА	1	0,10	1	0,07	—	—
55	ВЕСНА	36	3,73	56	3,89	20	—
56	ВИДА	3	0,31	—	—	—	3
57	ВИДОСАВА	1	0,10	1	0,07	—	—
58	ВИКТОРИЈА	1	0,10	—	—	—	1
59	ВИОЛЕТА	—	—	3	0,20	3	—
60	ВИШЊА	1	0,10	—	—	—	1
61	ВЈЕРКА	1	0,10	—	—	—	1
62	ВЛАДИСЛАВА	—	—	2	0,13	2	—
63	ВЛАДИЦА	1	0,10	—	—	—	1
64	ВЛАСТА	—	—	1	0,07	1	—
65	ВЛАСТИМИРА	—	—	1	0,07	1	—
66	ВЛАСТИСЛАВА	1	0,10	—	—	—	1
67	ВОЈИСЛАВА	1	0,10	—	—	—	1
68	ВОЈКА	1	0,10	—	—	—	1
69	ВУКОСАВА	—	—	1	0,07	1	—
70	ГАБРИЕЛА	2	0,20	1	0,07	—	1
71	ГАБРИЈЕЛА	—	—	3	0,20	3	—
72	ГАЛИНА	—	—	1	0,07	1	—
73	ГАНА	—	—	1	0,07	1	—
74	ГИЗЕЛА	3	0,31	2	0,13	—	1
75	ГОРАНА	—	—	2	0,13	2	—
76	ГОРДАНА	19	1,97	35	2,43	16	—

1	2	3	4	5	6	7	8
77	ГОРИЦА	1	0,10	2	0,13	1	—
78	ГРЕТА	1	0,10	—	—	—	1
79	ДАНИЕЛА	—	—	1	0,07	1	—
80	ДАНИЛКА	—	—	1	0,07	1	—
81	ДАНИЦА	12	1,24	7	0,48	—	5
82	ДАНКА	—	—	1	0,07	1	—
83	ДАРИНКА	2	0,20	3	0,20	1	—
84	ДЕЈАНА	—	—	2	0,13	2	—
85	ДЕЛФИНКА	—	—	1	0,07	1	—
86	ДЕРВА	1	0,10	—	—	—	1
87	ДЕСАНКА	2	0,20	2	0,13	—	—
88	ДЕСАНКА — ЈЕЛЕНА	—	—	1	0,07	1	—
89	ДИВНА	1	0,10	—	—	—	1
90	ДИЈАНА	1	0,10	3	0,20	2	—
91	ДИНКА	—	—	1	0,07	1	—
92	ДОРА	—	—	2	0,13	2	—
93	ДОРОТЕЈА	1	0,10	—	—	—	1
94	ДРАГАНА	6	0,62	45	3,12	39	—
95	ДРАГИЊА	1	0,10	—	—	—	1
96	ДРАГИЦА	14	1,45	15	1,04	1	—
97	ДРАГОСЛАВА	2	0,20	1	0,07	—	1
98	ДУБРАВКА	3	0,31	4	0,27	1	—
99	ДУЊА	—	—	1	0,07	1	—
100	ДУШАНКА	8	0,83	6	0,41	—	2
101	ДУШИЦА	4	0,41	9	0,62	5	—
102	ДУШКА	—	—	2	0,13	2	—
103	БЕВРИЈА	1	0,10	—	—	—	1
104	БЕНБИ	1	0,10	1	0,07	—	—
105	БЕНБИКА	1	0,10	1	0,07	—	—
106	БЕРБИ	2	0,20	3	0,20	1	—
107	БЕРБИКЕ	—	—	1	0,07	1	—
108	БИНА	1	0,10	—	—	—	1
109	БУРБЕВКА	1	0,10	—	—	—	1
110	БУРБИНА	3	0,31	1	0,07	—	2
111	БУРБИНКА	1	0,10	1	0,07	—	—
112	БУРБИЦА	2	0,20	2	0,13	—	—
113	ЕВА	5	0,52	2	0,13	—	3
114	ЕВИЦА	4	0,41	2	0,13	—	2
115	ЕДИТ	1	0,10	2	0,13	1	—
116	ЕДИТА	—	—	3	0,20	3	—
117	ЕЛА	—	—	1	0,07	1	—
118	ЕЛВИРА	—	—	7	0,48	7	—
119	ЕЛЕНА	—	—	3	0,20	3	—
120	ЕЛЕНКА	—	—	2	0,13	2	—
121	ЕЛЕОНОРА	—	—	2	0,13	2	—
122	ЕЛИЗАБЕТА	4	0,41	2	0,13	—	2
123	ЕМАНУЕЛА	—	—	1	0,07	1	—
124	ЕМИЛИЈА	2	0,20	—	—	—	2
125	ЕМИРА	—	—	1	0,07	1	—
126	ЕРА	1	0,10	—	—	—	1
127	ЕРЖЕБЕТ	3	0,31	8	0,55	5	—
128	ЕРИКА	6	0,62	6	0,41	—	—
129	ЕРНЕСТИНА ЛОМОКИ	—	—	1	0,07	1	—
130	ЕСТЕР	—	—	1	0,07	1	—
131	ЕТЕЛКА	1	0,10	—	—	—	1
132	ЖАКЛИНА	—	—	2	0,13	2	—
133	ЖАНА	—	—	2	0,13	2	—

1	2	3	4	5	6	7	8
134	ЖЕЉКА	—	—	7	0,48	7	—
135	ЖЕЉКИЦА	—	—	1	0,07	1	—
136	ЖЕЊА	—	—	1	0,07	1	—
137	ЖИВАНА	1	0,10	2	0,13	1	—
138	ЖИВКА	1	0,10	2	0,13	1	—
139	ЖОФИЈА	1	0,10	—	—	—	1
140	ЖУЖА	—	—	1	0,07	1	—
141	ЖУЖАНА	4	0,41	2	0,13	—	2
142	ЖУЖИКА	—	—	1	0,07	1	—
143	ЗАГОРКА	1	0,10	—	—	—	1
144	ЗВЕЗДАНА	2	0,20	2	0,13	—	—
145	ЗДЕНКА	3	0,31	6	0,41	3	—
146	ЗЕИМА	—	—	1	0,07	1	—
147	ЗЕНАИДА	1	0,10	—	—	—	1
148	ЗИНАИДА	—	—	1	0,07	1	—
149	ЗИТА	1	0,10	—	—	—	1
150	ЗЛАТА	1	0,10	2	0,13	1	—
151	ЗЛАТИЦА	2	0,20	—	—	—	2
152	ЗОРА	7	0,72	4	0,27	—	3
153	ЗОРИЦА	1	0,10	1	0,07	—	—
154	ЗОРАНКА	—	—	1	0,07	1	—
155	ЗОРИЦА	22	2,28	36	2,50	14	—
156	ЗУСКА	1	0,10	1	0,07	—	—
157	ЗУХРА	—	—	1	0,07	1	—
158	ИБОЈА	—	—	1	0,07	1	—
159	ИБОЉА	3	0,31	3	0,20	—	—
160	ИБОЉКА	—	—	1	0,07	1	—
161	ИВАНА	5	0,52	7	0,48	2	—
162	ИВАНКА	2	0,20	1	0,07	—	1
163	ИВОНА	—	—	2	0,13	2	—
164	ИДА	—	—	1	0,07	1	—
165	ИДДИКА	2	0,20	—	—	—	2
166	ИДДИКО	—	—	4	0,27	4	—
167	ИЛИНКА	1	0,10	—	—	—	1
168	ИЛОНА	3	0,31	3	0,20	—	—
169	ИЛОНКА	1	0,10	1	0,07	—	—
170	ИНДИРА	1	0,10	—	—	—	1
171	ИРЕН	3	0,31	1	0,07	—	2
172	ИРЕНА	6	0,62	6	0,41	—	—
173	ИРИНА	—	—	1	0,07	1	—
174	ИРМА	—	—	1	0,07	1	—
175	ЈАГОДА	1	0,10	2	0,13	1	—
176	ЈАДРАНКА	3	0,31	9	0,62	6	—
177	ЈАРМИЛА	—	—	1	0,07	1	—
178	ЈАРМИНА	—	—	1	0,07	1	—
179	ЈАРОСЛАВА	2	0,20	—	—	—	2
180	ЈАСЕНКА	1	0,10	—	—	—	1
181	ЈАСМИНА	9	0,93	16	1,11	7	—
182	ЈАСМИНКА	6	0,62	5	0,34	—	1
183	ЈАСНА	5	0,52	21	1,46	16	—
184	ЈЕЛЕНА	11	1,14	15	1,04	4	—
185	ЈЕЛИСАВЕТА	1	0,10	3	0,20	2	—
186	ЈЕЛИСАВКА	—	—	1	0,07	1	—
187	ЈЕЛИЦА	7	0,72	7	0,48	—	—
188	ЈЕЛКА	—	—	1	0,07	1	—
189	ЈОВАНА	—	—	1	0,07	1	—
190	ЈОВАНКА	9	0,93	5	0,34	—	4

1	2	3	4	5	6	7	8
191	ЈОЛАН	1	0,10	—	—	—	1
192	ЈОСИПА	—	—	1	0,07	1	—
193	ЈУДИТ	—	—	1	0,07	1	—
194	ЈУДИТА	—	—	1	0,07	1	—
195	ЈУЛИАНА	1	0,10	—	—	—	1
196	ЈУЛИЈА	2	0,20	—	—	—	2
197	ЈУЛИЈАНА	2	0,20	1	0,07	—	1
198	ЈУЛКА	3	0,31	1	0,07	—	2
199	ЈУЛКИЦА	2	0,20	2	0,13	—	—
200	КАЈА	—	—	1	0,07	1	—
201	КАРМЕН	1	0,10	1	0,07	—	—
202	КАРОЛА	1	0,10	—	—	—	1
203	КАРОЛИНА	—	—	2	0,13	2	—
204	КАТА	—	—	1	0,07	1	—
205	КАТАЛИН	3	0,31	2	0,13	—	1
206	КАТАЛИНА	—	—	1	0,07	1	—
207	КАТАРИНА	2	0,20	2	0,13	—	—
208	КАТИЦА	11	1,14	6	0,41	—	5
209	КЕТРИН ВАХУ	—	—	1	0,07	1	—
210	КЛАРА	1	0,10	6	0,41	5	—
211	КОВИЉКА	—	—	1	0,07	1	—
212	КРИСТИНА	—	—	3	0,20	3	—
213	КСЕНИЈА	5	0,52	2	0,13	—	3
214	ЛАНА	—	—	1	0,07	1	—
215	ЛЕА	1	0,10	—	—	—	1
216	ЛЕДА	—	—	1	0,07	1	—
217	ЛЕЛА	1	0,10	—	—	—	1
218	ЛЕНКА	1	0,10	—	—	—	1
219	ЛЕПА	—	—	1	0,07	1	—
220	ЛЕПОСАВА	—	—	1	0,07	1	—
221	ЛИГИТА	1	0,10	—	—	—	1
222	ЛИДИЈА	2	0,20	5	0,34	3	—
223	ЛУЦИЈА	1	0,10	—	—	—	1
224	ЉЕЉАНА	1	0,10	—	—	—	1
225	ЉИЉА	1	0,10	3	0,20	2	—
226	ЉИЉАНА	36	3,73	49	3,39	13	—
227	ЉУБА	—	—	1	0,07	1	—
228	ЉУБИНКА	—	—	3	0,20	3	—
229	ЉУБИЦА	14	1,45	16	1,11	2	—
230	МАГДА	1	0,10	2	0,13	1	—
231	МАГДАЛЕНА	4	0,41	1	0,07	—	3
232	МАГДОЛНА	3	0,31	2	0,13	—	1
233	МАЈА	3	0,31	13	0,89	10	—
234	МАРА	1	0,10	1	0,07	—	—
235	МАРГАРЕТА	1	0,10	—	—	—	1
236	МАРГИТ	1	0,10	1	0,07	—	—
237	МАРГИТА	2	0,20	—	—	—	2
238	МАРИЈА	28	2,90	32	2,22	4	—
239	МАРИЈАНА	13	1,35	5	0,34	—	8
240	МАРИЈЕТА	—	—	1	0,07	1	—
241	МАРИКА	—	—	1	0,07	1	—
242	МАРИНА	16	1,66	11	0,76	—	5
243	МАРИТА	—	—	1	0,07	1	—
244	МАРИЦА	2	0,20	5	0,34	3	—
245	МАРИШКА	—	—	1	0,07	1	—
246	МАРКА	—	—	3	0,20	3	—
247	МАРТА	5	0,52	4	0,27	—	1

1	2	3	4	5	6	7	8
248	МАРЦЕЛА	1	0,10	—	—	—	1
249	МАЦА	1	0,10	—	—	—	1
250	МЕЛАНИЈА	1	0,10	1	0,07	—	—
251	МЕЛИНДА	—	—	1	0,07	1	—
252	МЕЛИТА	2	0,20	—	—	—	2
253	МЕРИ	—	—	1	0,07	1	—
254	МЕРИМА	—	—	1	0,07	1	—
255	МЕХАНА	—	—	1	0,07	1	—
256	МИЛА	1	0,10	1	0,07	—	—
257	МИЛАДИНКА	—	—	1	0,07	1	—
258	МИЛАНА	1	0,10	6	0,41	5	—
259	МИЛАНКА	2	0,20	—	—	—	2
260	МИЛЕВА	2	0,20	—	—	—	2
261	МИЛЕНА	4	0,41	14	0,97	10	—
262	МИЛИЈА	—	—	1	0,07	1	—
263	МИЛИНА	—	—	1	0,07	1	—
264	МИЛИНКА	1	0,10	—	—	—	1
265	МИЛИЦА	12	1,24	15	1,04	3	—
266	МИЛКА	2	0,20	1	0,07	—	1
267	МИЛОВАНКА	1	0,10	—	—	—	1
268	МИЛОЈКА	1	0,10	—	—	—	1
269	МИЛОТКА	—	—	1	0,07	1	—
270	МИЛУШКА	—	—	1	0,07	1	—
271	МИХАТА	—	—	1	0,07	1	—
272	МИЉАНА	—	—	1	0,07	1	—
273	МИОМИРА	1	0,10	—	—	—	1
274	МИРА	7	0,72	10	0,69	3	—
275	МИРЈАНА	44	4,56	41	2,85	—	3
276	МИРНА	—	—	1	0,07	1	—
277	МИРОСЛАВА	8	0,83	7	0,48	—	1
278	МИТРА	—	—	1	0,07	1	—
279	МОНИКА	—	—	1	0,07	1	—
280	НАДА	26	2,69	21	1,46	—	5
281	НАДЕЖДА	—	—	2	0,13	2	—
282	НАДИЦА	—	—	2	0,13	2	—
283	НАЗИРА	—	—	1	0,07	1	—
284	НАТАЛИЈА	2	0,20	5	0,34	3	—
285	НАТАША	2	0,20	30	2,08	28	—
286	НАТКА	—	—	1	0,07	1	—
287	НАФИЈА	1	0,10	—	—	—	1
288	НАХИДА	1	0,10	—	—	—	1
289	НЕВЕНА	—	—	2	0,13	2	—
290	НЕВЕНКА	1	0,10	2	0,13	1	—
291	НЕГИЦА	—	—	1	0,07	1	—
292	НЕДА	—	—	3	0,20	3	—
293	НЕЗАХАТ	—	—	1	0,07	1	—
294	НЕЛА	1	0,10	—	—	—	1
295	НИНА	—	—	1	0,07	1	—
296	НОРА	—	—	1	0,07	1	—
297	НУЧА	—	—	1	0,07	1	—
298	ОЛГА	9	0,93	2	0,13	—	7
299	ОЛГИЦА	5	0,52	6	0,41	1	—
300	ОЛИВЕРА	10	1,04	17	1,18	7	—
301	ОЉА	—	—	1	0,07	1	—
302	ОТИЛИЈА	3	0,31	—	—	—	3
303	ПАУЛИНА	1	0,10	—	—	—	1
304	ПЕТРА	1	0,10	—	—	—	1

1	2	3	4	5	6	7	8
305	ПИРОШКА	2	0,20	2	0,13	—	—
306	РАДА	—	—	1	0,07	1	—
307	РАДЕНКА	1	0,10	—	—	—	1
308	РАДМИЛА	9	0,93	11	0,76	2	—
309	РАДОВАНКА	1	0,10	—	—	—	1
310	РАДОЈКА	—	—	3	0,20	3	—
311	РАДОСЛАВА	1	0,10	1	0,07	—	—
312	РАЈКА	1	0,10	—	—	—	1
313	РАЈФА	1	0,10	—	—	—	1
314	РАНКА	2	0,20	2	0,13	—	—
315	РАСТИСЛАВА	—	—	1	0,07	1	—
316	РАШЕЛА	—	—	1	0,07	1	—
317	РЕГИНА	—	—	2	0,13	2	—
318	РЕНАТА	3	0,31	3	0,20	—	—
319	РЕСМА	—	—	1	0,07	1	—
320	РЕСМИЈА	1	0,10	—	—	—	1
321	РОЖА	7	0,72	2	0,13	—	5
322	РОЗАЛИА	—	—	1	0,07	1	—
323	РОЗАЛИЈА	6	0,62	2	0,13	—	4
324	РОЗИКА	—	—	1	0,07	1	—
325	РОМАНА	1	0,10	—	—	—	1
326	РОСА	2	0,20	—	—	—	2
327	РУЖА	1	0,10	1	0,07	—	—
328	РУЖЕНА	1	0,10	1	0,07	—	—
329	РУЖЕНКА	2	0,20	1	0,07	—	1
330	РУЖИЦА	7	0,72	11	0,76	4	—
331	САВЕТА	1	0,10	1	0,07	—	—
332	САДРИЈА	—	—	1	0,07	1	—
333	САНДА	—	—	3	0,20	3	—
334	САНДРА	—	—	5	0,34	5	—
335	САЊА	1	0,10	27	1,87	26	—
336	СВЕТЛАНА	27	2,80	51	3,54	24	—
337	СВИТЛАНКА	—	—	1	0,07	1	—
338	СЕЛВИШЕ	—	—	1	0,07	1	—
339	СЕНВЕТ	1	0,10	—	—	—	1
340	СЕНКА	—	—	1	0,07	1	—
341	СЕТЛЕР	—	—	1	0,07	1	—
342	СИБИНА	—	—	1	0,07	1	—
343	СИЛАКА — ТАТЈАНА	—	—	1	0,07	1	—
344	СИЛВА	—	—	1	0,07	1	—
345	СИЛВАНА	1	0,10	1	0,07	—	—
346	СИЛВИЈА	1	0,10	4	0,27	3	—
347	СИМОНИДА	—	—	1	0,07	1	—
348	СЛАВИЦА	17	1,76	28	1,94	11	—
349	СЛАБАНА	2	0,20	11	0,76	9	—
350	СЛОБОДАНКА	6	0,62	3	0,20	—	Г3
351	СМИЉА	4	0,41	1	0,07	—	Г3
352	СМИЉАНА	2	0,20	1	0,07	—	1
353	СМИЉКА	6	0,62	1	0,07	—	5
354	СНЕЖАНА	27	2,80	66	4,58	39	—
355	СОЊА	3	0,31	10	0,69	7	—
356	СОФА	—	—	1	0,07	1	—
357	СОФИЈА	6	0,62	10	0,69	4	—
358	СПАСЕНИЈА	1	0,10	—	—	—	1
359	СПАСЕНКА	1	0,10	—	—	—	1
360	СПОМЕНКА	4	0,41	3	0,20	—	1
361	СТАНА	3	0,31	—	—	—	3

1	2	3	4	5	6	7	8
362	СТАНИСЛАВА	2	0,20	1	0,07	—	1
363	СТАНКА	2	0,20	2	0,13	—	—
364	СТЕВАНКА	1	0,10	—	—	—	1
365	СТЕВКА	1	0,10	1	0,07	—	—
366	СТОЈАНКА	3	0,31	2	0,13	—	1
367	СУЗАНА	3	0,31	4	0,27	1	—
368	СУНЧИЦА	2	0,20	2	0,13	—	1
369	ТАМАРА	4	0,41	7	0,48	3	—
370	ТАЊА	—	—	8	0,55	8	—
371	ТАТЈАНА	11	1,14	44	3,05	34	—
372	ТЕОДОРА	—	—	1	0,07	1	—
373	ТЕРЕЗИЈА	1	0,10	—	—	—	—
374	ТИНДЕ	—	—	1	0,07	1	—
375	ТОНКА	1	0,10	—	—	—	—
376	ФАТИМЕ	—	—	1	0,07	1	1
377	ФИКРЕТА	—	—	1	0,07	1	1
378	ФЛОРА	1	0,10	—	—	—	1
379	ФРАНЦИШКА	1	0,10	—	—	—	1
380	ХАЈНАЛКА	1	0,10	—	—	—	1
381	ХАЈРИЈА	1	0,10	—	—	—	1
382	ХАНКА	1	0,10	—	—	—	1
383	ХЕДВИГА	1	0,10	—	—	—	1
384	ХЕЛЕНА	—	—	2	0,13	2	—
385	ХИЛДА	—	—	1	0,07	1	—
386	ХИЛДЕГАРДА	—	—	1	0,07	1	—
387	ХИСНИЈА	—	—	1	0,07	1	—
388	ХРИСТИНА	—	—	1	0,07	1	—
389	ЦЕЦИЛИЈА	—	—	1	0,07	1	—
390	ЧИЛА	—	—	1	0,07	1	—
391	ШАРИКА	—	—	1	0,07	1	—
392	ШАРЛОТА	—	—	1	0,07	1	—
393	ШЕВАЛА	—	—	1	0,07	1	—

УПОРЕДНИ ПРЕГЛЕД ИМЕНА
са највећом фреквенцијом

Број рођених	И м е	Г о д и н а				Повећање /+ / или смањење / - / у 1967. години у односу на 1960. годину	
		1960		1967			
		Број рођених	% од укупног броја рођених у овој години	Број рођених	% од укупног броја рођених у овој години	+	-
1	АЛЕКСАНДРА	7	0,72	33	2,99	26	—
2	БИЉАНА	17	1,76	33	2,99	16	—
3	ВЕСНА	36	3,73	56	3,89	20	—
4	ГОРДАНА	19	1,97	35	2,43	16	—
5	ДРАГАНА	6	0,62	45	3,12	39	—
6	ЕРЖЕБЕТ	3	0,31	8	0,55	5	—
7	ЗОРИЦА	22	2,28	36	2,50	14	—
8	ЈАСМИНА	9	0,93	16	1,11	7	—
9	ЈАСНА	5	0,52	21	1,46	16	—
10	ЈЕЛЕНА	11	1,14	15	1,04	4	—
11	ЉИЉАНА	36	3,73	49	3,39	13	—
11	ЉУБИЦА	14	1,45	16	1,11	2	—
13	МАРИЈА	28	2,90	32	2,22	4	—
14	МАРИНА	16	1,66	11	0,76	—	5
15	МИЛИЦА	12	1,24	15	1,04	3	—
16	МИРЈАНА	44	4,56	41	2,85	—	3
17	НАДА	26	2,69	21	1,46	—	5
18	НАТАША	2	0,20	30	2,08	28	—
19	ОЛИВЕРА	10	1,04	17	1,18	7	—
20	САЊА	1	0,10	27	1,87	26	—
21	СВЕТЛАНА	27	2,80	51	3,54	24	—
22	СЛАВИЦА	17	1,76	28	1,94	11	—
23	СНЕЖАНА	27	2,80	66	4,58	39	—
24	ТАТЈАНА	11	1,14	44	3,05	34	—

На крају овог материјала, ради бољег учовања разлика у фреквенцији ових имена, дат је и графички приказ фреквенције (прилог 1.).

Р Е Д О С Л Е Д
према броју повећања
у 1967. години

Редни број	И м е	Укупан број повећања
1	ДРАГАНА	39
2	СНЕЖАНА	39
2	ТАТЈАНА	33
4	НАТАША	28
5	САЊА	26
6	АЛЕКСАНДРА	26
7	СВЕТЛАНА	24
8	ВЕСНА	20
9	БИЉАНА	16
10	ГОРДАНА	16
11	ЈАСНА	16
12	ЗОРИЦА	14
13	ЉИЉАНА	13
14	СЛАВИЦА	11
15	ЈАСМИНА	7
16	ОЛИВЕРА	7
17	ЕРЖЕБЕТ	5
18	ЈЕЛЕНА	4
19	МАРИЈА	4
20	МИЛИЦА	3
21	ЉУБИЦА	2

СПИСАК МУШКЕ ДЕЦЕ
рођене 1960. и 1967. године

Редни број	И м е	Г о д и н а				Повећање /+ / или смањење /- / у 1967. години у односу на 1960. годину	
		1960		1967			
		Број рођених	% од укупног броја рођених у овој години	Број рођених	% од укупног броја рођених у овој години	+	-
1	2	3	4	5	6	7	8
	У К У П Н О	1023	100	1540	100	517	—
1	АГОШ	—	—	1	0,06	1	—
2	АДАМ	—	—	1	0,06	1	—
3	АДОЛФ	1	0,10	—	—	—	1
4	АЛАДИН	1	0,10	—	—	—	1
5	АЛБЕРТ	2	0,19	—	—	—	2
6	АЛЕКСАНДАР	19	1,85	55	3,50	36	—
7	АЛИЈА	—	—	1	0,06	1	—
8	АНДРАШ	4	0,39	1	0,06	—	3
9	АНДРИЈА	11	1,07	3	0,20	—	8
10	АНБЕЛКО	1	0,10	2	0,13	1	—
11	АНТАЛ	2	0,19	4	0,26	2	—
12	АНТЕ	1	0,10	2	0,13	1	—
13	АРИСТОТЕЛ	1	0,10	—	—	—	1
14	АРОН	—	—	1	0,06	1	—
15	АРПАД	—	—	4	0,26	4	—
16	АТИЛА	2	0,19	8	0,52	6	—
17	АФРИМ	—	—	1	0,06	1	—
18	БАЈРАМ	—	—	1	0,06	1	—
19	БАЛАЖ	—	—	1	0,06	1	—
20	БЕЛА	3	0,29	1	0,06	—	2
21	БЕРИСЛАВ	1	0,10	—	—	—	1
22	БЛАГО	—	—	1	0,06	1	—
23	БЛАЖ	1	0,10	—	—	—	1
24	БЛАЖА	1	0,10	—	—	—	1
25	БОБАН	1	0,10	—	—	—	1
26	БОГДАН	2	0,19	3	0,20	1	—
27	БОГОЉУБ	—	—	2	0,13	2	—
28	БОГОСАВ	1	0,10	—	—	—	1
29	БОЖА	1	0,10	—	—	—	1
30	БОЖИДАР	1	0,10	2	0,13	1	—
31	БОЖО	—	—	1	0,06	1	—
32	БОЈАН	2	0,19	2	0,13	—	—
33	БОРА	1	0,10	1	0,06	—	—
34	БОРИВОЈ	4	0,39	1	0,06	—	3
35	БОРИВОЈЕ	1	0,10	—	—	—	1
36	БОРИС	5	0,49	10	0,64	5	—
37	БОРИСАВ	1	0,10	—	—	—	1
38	БОРИСЛАВ	4	0,39	8	0,52	4	—
39	БОРКО	1	0,10	—	—	—	1
40	БОШКО	4	0,39	4	0,26	—	—
41	БРАНИМИР	—	—	1	0,06	1	—
42	БРАНИСЛАВ	16	1,56	22	1,43	6	—

1	2	3	4	5	6	7	8
43	БРАНКО	9	0,88	8	0,52	—	1
44	БУДЕ	1	0,10	—	—	—	1
45	БУДИМИР	1	0,10	—	—	—	1
46	ВАЛЕНТИН	1	0,10	—	—	—	1
47	ВАЊА	—	—	3	0,20	3	—
48	ВАСА	2	0,19	1	0,06	—	1
49	ВАСВИЈЕ	1	0,10	—	—	—	1
50	ВАСИЛИЈЕ	1	0,10	1	0,06	—	—
51	ВАСКО	1	0,10	—	—	—	1
52	ВЕЛЕМИР	1	0,10	—	—	—	1
53	ВЕЛИБОР	—	—	2	0,13	2	—
54	ВЕЛИЗАР	—	—	1	0,06	1	—
55	ВЕЛИМИР	1	0,10	1	0,06	—	—
56	ВЕЉКО	—	—	2	0,13	2	—
57	ВЕНЧО	1	0,10	—	—	—	1
58	ВЕСЕЛИН	1	0,10	—	—	—	1
59	ВИДОЈЕ	—	—	1	0,06	1	—
60	ВИКТОР	1	0,10	—	—	—	1
61	ВИЛМОШ	—	—	1	0,06	1	—
62	ВИНКО	1	0,10	2	0,13	1	—
63	ВЛАДА	2	0,19	1	0,06	—	1
64	ВЛАДАН	—	—	3	0,20	3	—
65	ВЛАДИМИР	30	2,93	37	2,40	7	—
66	ВЛАДИСЛАВ	2	0,19	2	0,13	—	—
67	ВЛАДИЦА	—	—	1	0,06	1	—
68	ВЛАДО	1	0,10	2	0,13	1	—
69	ВЛАТКО	3	0,29	1	0,06	—	2
70	ВОЈИМИР	—	—	1	0,06	1	—
71	ВОЈИСЛАВ	3	0,29	6	0,39	3	—
72	ВОЈКАН	—	—	1	0,06	1	—
73	ВУК	1	0,10	—	—	—	1
74	ВУКАШИН	1	0,10	2	0,13	1	—
75	ГАБОР	1	0,10	3	0,20	2	—
76	ГАВРА	1	0,10	—	—	—	1
77	ГАВРИЛО	—	—	1	0,06	1	—
78	ГАНО	1	0,10	—	—	—	1
79	ГВОЗДЕН	—	—	1	0,06	1	—
80	ГЕЗА	2	0,19	—	—	—	2
81	ГОЈКО	1	0,10	—	—	—	1
82	ГОРАЗА	1	0,10	—	—	—	1
83	ГОРАН	14	1,37	74	4,80	60	—
84	ГОРДАН	1	0,10	2	0,13	1	—
85	ДАВОР — ФРАЊО	—	—	1	0,06	1	—
86	ДАМИР	2	0,19	1	0,06	—	1
87	ДАНЕ	—	—	1	0,06	1	—
88	ДАНИЈЕЛ	1	0,10	—	—	—	1
89	ДАНИЛО	—	—	2	0,13	2	—
90	ДАНКО	—	—	1	0,06	1	—
91	ДАРКО	1	0,10	16	1,04	15	—
92	ДАРУ	1	0,10	—	—	—	1
93	ДЕЖЕ	1	0,10	—	—	—	1
94	ДЕЈАН	3	0,29	24	1,56	21	—
95	ДЕМИР	—	—	1	0,06	1	—
96	ДИМИТРИЈЕ	1	0,10	2	0,13	1	—
97	ДОБРИВОЈ	1	0,10	—	—	—	1
98	ДОБРИВОЈЕ	1	0,10	—	—	—	1
99	ДОБРОСАВ	1	0,10	—	—	—	1

1	2	3	4	5	6	7	8
100	ДОМИНИК	—	—	1	0,06	1	—
101	ДРАГАН	60	5,86	103	6,69	43	—
102	ДРАГИША	1	0,10	1	0,06	—	—
103	ДРАГО	3	0,29	1	0,06	—	2
104	ДРАГОЉУБ	6	0,58	2	0,13	—	4
105	ДРАГОМИР	1	0,10	3	0,20	2	—
106	ДРАГОСЛАВ	9	0,88	6	0,39	—	3
107	ДРАГУТИН	1	0,10	1	0,06	—	—
108	ДРАЖЕН	—	—	1	0,06	1	—
109	ДРАШКО	—	—	2	0,13	2	—
110	ДУШАН	30	2,93	22	1,43	—	8
111	ДУШКО	4	0,39	21	1,36	17	—
112	БЕРБ	5	0,49	4	0,26	—	1
113	БОКА	—	—	1	0,06	1	—
114	БОРБЕ	28	2,74	33	2,14	5	—
115	БУЛА	2	0,19	2	0,13	—	—
116	БУРА	4	0,39	—	—	—	4
117	БУРИЦА	—	—	3	0,20	3	—
118	БУРО	1	0,10	—	—	—	1
119	ЕДВАРД	—	—	1	0,06	1	—
120	ЕДИН	1	0,10	—	—	—	1
121	ЕДУАРД	1	0,10	1	,06	—	—
122	ЕМИЛ	4	0,39	—	—	—	4
123	ЕНЕС	—	—	1	0,06	1	—
124	ЕРВЕЗ	—	—	1	0,06	1	—
125	ЕРНЕ	—	—	1	0,06	1	—
126	ЖАРКО	6	0,58	7	0,45	1	—
127	ЖЕЉКО	9	0,88	48	3,12	39	—
128	ЖИВАН	5	0,49	3	0,20	—	2
129	ЖИВКО	—	—	6	0,39	6	—
130	ЖИВОРАД	2	0,19	1	0,06	—	1
131	ЗВЕЗДАН	—	—	1	0,06	1	—
132	ЗВОНИМИР	2	0,19	4	0,06	2	—
133	ЗВОНКО	1	0,10	3	0,20	2	—
134	ЗДЕНКО	3	0,29	5	0,32	2	—
135	ЗДРАВКО	4	0,39	5	0,32	1	—
136	ЗЛАТАН	—	—	1	0,06	1	—
137	ЗЛАТКО	13	1,27	4	0,26	—	9
138	ЗЛАТОМИР	1	0,10	—	—	—	1
139	ЗОЛТАН	10	0,97	21	1,36	11	—
140	ЗОЛТАН — ОНДРАШ	—	—	1	0,06	1	—
141	ЗОРАД	1	0,10	—	—	—	1
142	ЗОРАН	62	6,06	122	7,92	60	—
143	ИБРО	1	0,10	—	—	—	1
144	ИВАН	26	2,54	8	0,52	—	18
145	ИВИЦА	3	0,29	10	0,64	7	—
146	ИВО	2	0,19	—	—	—	2
147	ИГОР	—	—	4	0,26	4	—
148	ИЛЕШ	—	—	1	0,06	1	—
149	ИЛИЈА	3	0,29	4	0,26	1	—
150	ИМРЕ	2	0,19	2	0,13	—	—
151	ИРАКЛИС	1	0,10	—	—	—	1
152	ИСИДОР	1	0,10	—	—	—	1
153	ИСМЕТ	1	0,10	—	—	—	1
154	ИСО	—	—	1	0,06	1	—
155	ИШТВАН	8	0,75	5	0,32	—	3
156	ЈАДРАН	1	0,10	—	—	—	1

1	2	3	4	5	6	7	8
157	ЈАКИМ	—	—	1	0,06	1	—
158	ЈАН	3	0,29	1	0,06	—	2
159	ЈАНДРИЈА	—	—	1	0,06	1	—
160	ЈАНИКА	—	—	1	0,06	1	—
161	ЈАНКО	1	0,10	5	0,32	4	—
162	ЈАНОШ	3	0,29	7	0,45	4	—
163	ЈАРКО	—	—	1	0,06	1	—
164	ЈАРОСЛАВ	—	—	1	0,06	1	—
165	ЈАСМИН	1	0,10	—	—	—	1
166	ЈЕЛЕНКО	—	—	1	0,06	1	—
167	ЈЕТУШ	—	—	1	0,06	1	—
168	ЈЕФТА	—	—	1	0,06	1	—
169	ЈЕФРЕМ	—	—	1	0,06	1	—
170	ЈОВАН	13	1,27	15	0,97	2	—
171	ЈОВИЦА	1	0,10	6	0,39	5	—
172	ЈОВО	1	0,10	—	—	—	1
173	ЈОЖЕФ	6	0,58	6	0,39	—	—
174	ЈОЗЕФ	1	0,10	—	—	—	1
175	ЈОЗО	3	0,29	—	—	—	3
176	ЈОН	1	0,10	—	—	—	1
177	ЈОСИП	7	0,68	6	0,39	—	1
178	ЈОХАН	1	0,10	—	—	—	1
179	ЈОЦА	—	—	1	0,06	1	—
180	ЈУЖЕФ	1	0,10	—	—	—	1
181	КАЛМАН	—	—	1	0,06	1	—
182	КАРЛО	1	0,10	—	—	—	1
183	КАРОЉ	4	0,39	1	0,06	—	3
184	КАРЧИКА	—	—	1	0,06	1	—
185	КЕМАИЉ	1	0,10	—	—	—	1
186	КОНСТАТИН	—	—	1	0,06	1	—
187	КОСТА	2	0,19	1	0,06	—	1
188	КРЕШИМИР	—	—	2	0,13	2	—
189	КРИСТИЈАН	1	0,10	—	—	—	1
190	КРУНО	1	0,10	—	—	—	1
191	ЛАДИСЛАВ	2	0,19	1	0,06	—	1
192	ЛАЗАР	9	0,88	8	0,52	—	1
193	ЛАЈОШ	1	0,10	1	0,06	—	—
194	ЛАСЛО	15	1,46	5	0,32	—	10
195	ЛЕОН	—	—	1	0,06	1	—
196	ЛУАН	—	—	1	0,06	1	—
197	ЛУКА	—	—	1	0,06	1	—
198	ЉУБИВОЈЕ	1	0,10	—	—	—	1
199	ЉУБИША	2	0,19	7	0,45	5	—
200	ЉУБОМИР	4	0,39	5	0,32	1	—
201	МАКСИМ	1	0,10	—	—	—	1
202	МАНОЈЛО	1	0,10	—	—	—	1
203	МАРИЈАН	2	0,19	2	0,13	—	—
204	МАРИН	2	0,19	—	—	—	2
205	МАРИНКО	—	—	5	0,32	5	—
206	МАРИО	—	—	2	0,13	2	—
207	МАРЈАН	1	0,10	1	0,06	—	—
208	МАРКО	4	0,39	7	0,45	3	—
209	МАРТОН	—	—	1	0,06	1	—
210	МАТИЈА	—	—	1	0,06	1	—
211	МЕРСАД	—	—	1	0,06	1	—
212	МИКИЦА	—	—	1	0,06	1	—
213	МИКЛОШ	4	0,39	1	0,06	—	3

1	2	3	4	5	6	7	8
214	МИЛАМИР	1	0,10	—	—	—	1
215	МИЛАН	29	2,83	40	2,60	11	—
216	МИЛАНКО	1	0,10	—	—	—	1
217	МИЛЕ	5	0,49	7	0,45	2	—
218	МИЛЕНКО	4	0,39	7	0,45	3	—
219	МИЛИВОЈ	3	0,29	2	0,13	—	1
220	МИЛИСАВ	1	0,10	1	0,06	—	—
221	МИЛКО	—	—	1	0,06	1	—
222	МИЛОВАН	—	—	2	0,13	2	—
223	МИЛОМИР	3	0,29	—	—	—	3
224	МИЛОРАД	10	0,97	9	0,58	—	1
225	МИЛОСАВ	3	0,29	—	—	—	3
226	МИЛОШ	17	1,66	16	1,04	—	1
227	МИЛУТИН	1	0,10	1	0,06	—	—
228	МИЉАН	1	0,10	1	0,06	—	—
229	МИОДРАГ	7	0,68	6	0,39	—	1
230	МИРКО	8	0,78	4	0,26	—	4
231	МИРОЉУБ	2	0,19	1	0,06	—	1
232	МИРОСЛАВ	30	2,93	49	3,18	19	—
233	МИСИРКО	—	—	1	0,06	1	—
234	МИТА	—	—	1	0,06	1	—
235	МИТАР	—	—	1	0,06	1	—
236	МИБО	1	0,10	2	0,13	1	—
237	МИХАЈЛО	1	0,10	7	0,45	6	—
238	МИХАЛ	1	0,10	3	0,20	2	—
239	МИХАЉ	3	0,29	3	0,20	—	—
240	МИША	1	0,10	1	0,06	—	—
241	МИШО	—	—	1	0,06	1	—
242	МЛАДЕН	2	0,19	4	0,20	2	—
243	МОМИР	—	—	5	0,32	5	—
244	МОМЧИЛО	1	0,10	3	0,20	2	—
245	МУХАМЕД	—	—	1	0,06	1	—
246	НАНДОР	3	0,29	3	0,20	—	—
247	НЕБОЈША	6	0,58	14	0,91	8	—
248	НЕДЕЉКО	4	0,39	2	0,13	—	2
249	НЕМАЊА	—	—	1	0,06	1	—
250	НЕНАД	5	0,49	18	1,17	13	—
251	НЕСТОР	1	0,10	—	—	—	1
252	НИКОЛА	14	1,37	16	1,04	2	—
253	НОВАК	2	0,19	—	—	—	2
254	НОВИЦА	—	—	2	0,13	2	—
255	НОВО	—	—	1	0,06	1	—
256	ОБРЕН	1	0,10	—	—	—	1
257	ОСКАР	1	0,10	—	—	—	1
258	ОСМАН	1	0,10	—	—	—	1
259	ОТО	—	—	2	0,13	2	—
260	ПАВЕЛ	1	0,10	1	0,06	—	—
261	ПАВЛЕ	3	0,29	3	0,20	—	—
262	ПАЉКО	—	—	1	0,06	1	—
263	ПАЉО	—	—	1	0,06	1	—
264	ПАНТА	1	0,10	—	—	—	1
265	ПАТРИК	—	—	1	0,06	1	—
266	ПЕРА	2	0,19	—	—	—	2
267	ПЕРИЦА	—	—	2	0,13	2	—
268	ПЕРО	2	0,19	1	0,06	—	1
269	ПЕТАР	11	1,07	12	0,78	1	—
270	ПЕТЕР	3	0,29	2	0,13	—	1

1	2	3	4	5	6	7	8
271	ПЕТИ	—	—	1	0,06	1	—
272	ПИШТА	—	—	1	0,06	1	—
273	ПРЕДРАГ	1	0,10	17	1,10	16	—
274	РАДА	1	0,10	—	—	—	1
275	РАДЕ	2	0,19	5	0,32	3	—
276	РАДЕНКО	—	—	1	0,06	1	—
277	РАДИВОЈ	6	0,58	6	0,39	—	—
278	РАДОВАН	7	0,68	6	0,39	—	1
279	РАДОМИР	3	0,29	3	0,20	—	—
280	РАДОСЛАВ	6	0,58	9	0,58	3	—
281	РАЈКО	1	0,10	2	0,13	1	—
282	РАМАДАН	—	—	1	0,06	1	—
283	РАНИСЛАВ	—	—	1	0,06	1	—
284	РАНКО	3	0,29	—	—	—	3
285	РАСИН	—	—	1	0,06	1	—
286	РАСТИСЛАВ	—	—	1	0,06	1	—
287	РАТКО	—	—	1	0,06	1	—
288	РИФАТ	—	—	1	0,06	1	—
289	РОБЕР	—	—	1	0,06	1	—
290	РОБЕРТ	3	0,29	15	0,97	12	—
291	РОКА	1	0,10	—	—	—	1
292	РОЛАНД	—	—	1	0,06	1	—
293	РУДОЛФ	1	0,10	1	0,06	—	—
294	САВА	4	0,39	11	0,71	7	—
295	САВО	1	0,10	2	0,13	1	—
296	САЛИХ	1	0,10	—	—	—	1
297	САФЕТ	—	—	2	0,13	2	—
298	САША	3	0,29	52	3,38	49	—
299	СВЕТИСЛАВ	3	0,29	5	0,32	2	—
300	СВЕТКО	1	0,10	—	—	—	1
301	СВЕТОЗАР	2	0,19	7	0,45	5	—
302	СЕНАД	—	—	1	0,06	1	—
303	СИЛВИО	1	0,10	—	—	—	1
304	СИМА	—	—	2	0,13	2	—
305	СИНИША	12	1,17	22	1,43	10	—
306	СКЕНДЕР	2	0,19	—	—	—	2
307	СЛАВКО	6	0,58	4	0,26	—	2
308	СЛАВОЉУБ	—	—	2	0,13	2	—
309	СЛАВУЈ	—	—	1	0,06	1	—
310	СЛАБАН	—	—	1	0,06	1	—
311	СЛОБОДАН	17	1,66	26	1,69	9	—
312	СМИЉКО	—	—	1	0,06	1	—
313	СПАСОЈЕ	—	—	1	0,06	1	—
314	СПОМЕНКО	—	—	1	0,06	1	—
315	СРБИСЛАВ	—	—	1	0,06	1	—
316	СРБОЉУБ	1	0,10	—	—	—	1
317	СРБА	—	—	1	0,06	1	—
318	СРБАН	3	0,39	11	0,71	8	—
319	СРЕТА	—	—	1	0,06	1	—
320	СРЕТО	1	0,10	—	—	—	1
321	СРЕЂКО	1	0,10	—	—	—	1
322	СТАНИСЛАВ	2	0,19	2	0,13	—	—
323	СТАНКО	—	—	1	0,06	1	—
324	СТЕВА	1	0,10	2	0,13	1	—
325	СТЕВАН	32	3,12	28	1,81	—	4
326	СТЕВИЦА	—	—	8	0,52	8	—
327	СТЕВО	1	0,10	—	—	—	1

1	2	3	4	5	6	7	8
328	СТИПО	1	0,10	—	—	—	1
329	СТОЈАН	5	0,49	4	0,26	—	1
330	ТАСКО	1	0,10	—	—	—	1
331	ТАХИР	1	0,10	—	—	—	1
332	ТЕОДОР	—	—	1	0,06	1	—
333	ТИБОР	12	1,17	10	0,64	—	2
334	ТИВАДАР	—	—	1	0,06	1	—
335	ТИМА	2	0,19	1	0,06	—	1
336	ТИХОМИР	1	0,10	1	0,06	—	—
337	ТОДОР	3	0,29	3	0,20	—	—
338	ТОМА	1	0,10	—	—	—	1
339	ТОМАС	—	—	1	0,06	1	—
340	ТОМИСЛАВ	7	0,68	7	0,45	—	—
341	ТОМО	1	0,10	—	—	—	1
342	ТОША	1	0,10	—	—	—	1
343	БЕМАН	1	0,10	—	—	—	1
344	ФАДИЛ	—	—	1	0,06	1	—
345	ФЕДОР	1	0,10	—	—	—	1
346	ФЕРДИНАНД	1	0,10	—	—	—	1
347	ФЕРЕНЦ	2	0,19	3	0,20	1	—
348	ФИЛИП	1	0,10	—	—	—	1
349	ФЛОРИЈАН	—	—	1	0,06	1	—
350	ФРАНТА	—	—	1	0,06	1	—
351	ФРАЊА	1	0,10	1	0,06	—	—
352	ХАЈРО	—	—	1	0,06	1	—
353	ХАЛИЛ	1	0,10	—	—	—	1
354	ХИМЗО	1	0,10	—	—	—	1
355	ХИСА	—	—	1	0,06	1	—
356	ХРАНИСЛАВ	1	0,10	1	0,06	—	—
357	ХРИСТОС	1	0,10	—	—	—	1
358	ХУСЕИН	1	0,10	—	—	—	1
359	ЦВЕТАН	2	0,19	—	—	—	2
360	ЧАБА	2	0,19	2	0,13	—	—
361	ЧАНГОР	1	0,10	—	—	—	1
362	ЧАСЛАВ	—	—	1	0,06	1	—
363	ЧЕДОМИР	—	—	2	0,13	2	—
364	ШАБАН	1	0,10	—	—	—	1
365	ШАНДОР	13	1,27	3	0,20	—	10
366	ШЕРИФ	1	0,10	—	—	—	1
367	ШТЕФАН	—	—	2	0,13	2	—
368	ШБЕФАН	—	—	1	0,06	1	—

УПОРЕДНИ ПРЕГЛЕД ИМЕНА
са највећом фреквенцијом

Број рођених	И м е	Г о д и н а				Повећање /+ /или смањење /- / у 1967. години у односу на 1960. годину	
		1960		1967			
		Број рођених	% од укупног броја рођених у овој години	Број рођених	% од укупног броја рођених у овој години	+	-
1	АЛЕКСАНДАР	19	1,85	55	3,50	36	—
2	АНДРИЈА	11	1,07	3	0,20	—	8
3	БРАНИСЛАВ	16	1,56	22	1,43	6	—
4	ВЛАДИМИР	30	2,93	37	2,40	7	—
5	ГОРАН	14	1,37	74	4,80	60	—
6	ДАРКО	1	0,10	16	1,04	15	—
7	ДЕЈАН	3	0,29	24	1,56	21	—
8	ДРАГАН	60	5,86	103	6,69	43	—
9	ДУШАН	30	2,93	22	1,43	—	8
10	ДУШКО	4	0,39	21	1,36	17	—
11	ЖЕЉКО	9	0,88	48	3,12	39	—
12	ЗЛАТКО	13	1,27	4	0,26	—	9
13	ЗОРАН	62	6,06	122	7,92	60	—
14	ИВАН	26	2,54	8	0,52	—	18
15	МИЛАН	29	2,83	40	2,60	11	—
16	МИРОСЛАВ	30	2,93	49	3,18	19	—
17	НЕНАД	5	0,49	18	1,17	13	—
18	ПРЕДРАГ	1	0,10	17	1,10	16	—
19	САША	3	0,29	52	3,38	49	—
20	СТЕВАН	32	3,12	28	1,81	—	4

Ради бољег уочавања разлика у фреквенцији ових имена, на крају овог материјала, у прилогу 2, дат је графички приказ те фреквенције.

Р Е Д О С Л Е Д
према броју повећања у 1967. години

Редни број	И м е	Укупан број повећања
1	ГОРАН	60
2	ЗОРАН	60
3	САША	49
4	ДРАГАН	43
5	ЖЕЉКО	39
6	АЛЕКСАНДАР	36
7	ДЕЈАН	21
8	МИРОСЛАВ	19
9	ДУШКО	17
10	ПРЕДРАГ	16
11	ДАРКО	15
12	НЕНАД	13
13	МИЛАН	11
14	ВЛАДИМИР	7
15	БРАНИСЛАВ	6

Ови спискови женских и мушких имена деце рођене у Новом Саду показују нам и неке узгредне, али исто тако занимљиве податке. На пример: позната је чињеница да је град Нови Сад представљао вишеетничку средину и у блиској и даљој прошлости, а исту такву ситуацију нам показује и анализа савремених антропонима овога града.

Пошто је материјал објављиван у „Дневнику“ по недељама, била је то прилика да се испита колико је утицао црквени календар на избор мушких или женских имена. Међутим, судећи по овом материјалу, овај утицај није пресудан, мада је и он присутан (*Јован, Никола, Марија, Пејфар, Софија, Ана* итд.).

Материјал који је изложен у овим списковима представља врло важан извор за истраживање појаве давања помодарских и историјских имена као што су: *Жаклина, Жења, Леда, Мелинда, Ведрана, Мисирко, Кармен, Делфинка, Симонида, Немања, Скендер* итд.

У овом материјалу налазимо и дублете за поједина мушка имена, на пример: *Добривој* и *Добривоје, Боривој* и *Боривоје, Робер* и *Роберџ* итд.

Доста велики проценат представљају хипокористици, као што су: *Јовица, Бурица, Микица, Перица, Сивевица, Владица* итд., и женска: *Анкица, Божица, Бурђица, Зорица, Жељкица, Јулкица, Надица, Олгица, Ружица*.

Недостатак литературе из ове тематике отежао је мој посао на овом раду, јер нисам била у могућности да се позовем на нечији други рад те врсте. Ово уједно значи да би се оваква истраживања морала наставити, не само у Новом Саду, већ и у другим местима где постоје локални листови са рубрикама као у новосадском „Дневнику“. На тај начин би се обезбедило праћење савремене ономастике у Војводини.

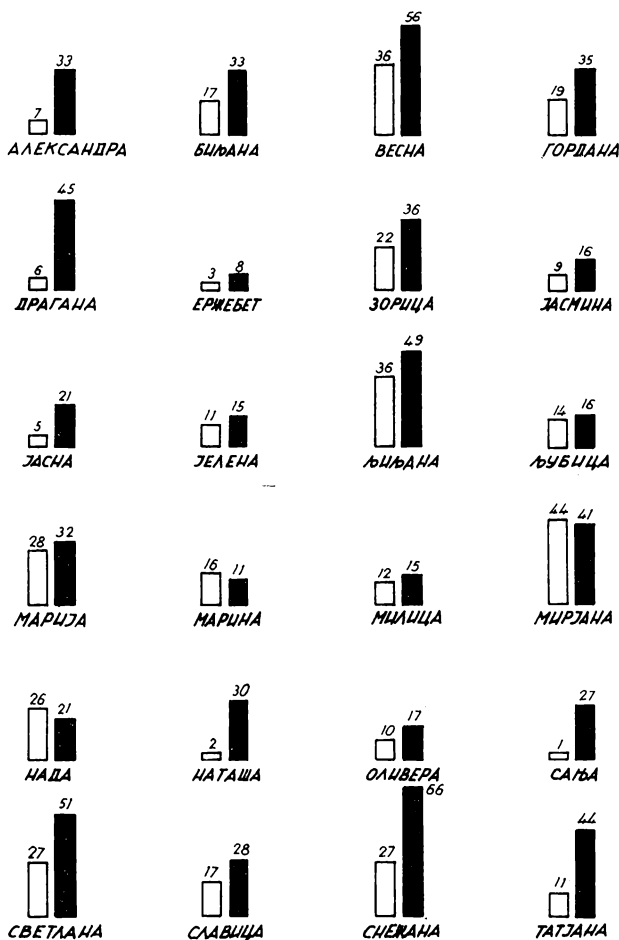
Прилог 1

УПОРЕДНИ ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

ФРЕКВЕНЦИЈЕ ЖЕНСКИХ ИМЕНА

ЛЕГЕНДА: □ 1960. год.

■ 1967. год.

Стеван Ђајић

ИМЕНА КОЊА И ГОВЕДА У НЕКИМ БАНАТСКИМ СЕЛИМА

ПРИЛОГ ГРАФИ ЗА ЗООНИМИЈСКИ РЕЧНИК ЈУГОСЛАВИЈЕ

*Рађено под руководством
проф. др Павла Ивића*

Овде изнесена грађа обухвата податке из седам староседелаčkih српских села. Имена смо бележили на лицу места, према казивању становника. Осим тога смо имена говеда у Добрици, Иланци и Меленцима преписивали из књига Ветеринарске станице.

У бележењу имена са мношћу учествовали Гора Адамов, Зора Болозан, Ласло Борош, Роберт Гетл, Слободан Исаков, Бранка Марилов, Драгана Марков, Наташа Морача, Мирјана Николић, Мара Радић, Драган Табачки и Цветана Цвејанов, ученици Гимназије „Коча Коларов“ у Зрењанину.

У чланку сам употребио ове скраћенице: Д—Добрица, И—Идвор, Ил—Иланца, М—Мокрин, Мл—Меленци, О—Орловат, Р—Радојево.

Иза имена сам стављао број ксмада стоке и скраћенице места.

ИМЕНА КОЊА

Ага 1 М, Адлер 1 М, Адолф 1 О, Адут 1 Д, 1 Мл, 1 О, Ађа 2 Мл, Албан 1 М, Алби 1 О, Албин 1 О, Алмаш 3 О, Арап 1 М, Асан 3 И, 1 М, Афис 1 О, Балжан 5 О, Балкан 3 О, Балчи 1 М, Бамби 1 И, Бандар 1 М, Банди 4 Мл, 3 М, Барна 4 Мл, 3 М, Бата 3 Р, Батор 3 Д, 3 И, 5 Мл, 2 М, 4 О, 2 Р, Батоста 1 О, Беки 1 Мл, Бели 1 Р, Бења 1 Д, Бећар 4 И, 5 Мл, 3 М, 7 О, 3 Р, Бибер 1 Р, Биби 1 Р, Бидал 1 Р, Бикеш 1 Мл, Бинча 2 Мл, Бисер 1 Р, Биско 1 Мл, Битољ 2 О, Би-хаћ 2 О, Богар 1 М, Бојан 2 Мл, Борац 2 Р, Бошко 1 Д, Брзи 1 Р, Брња 4 Д, 2 И, 5 Мл, 3 М, 4 О, Буби 3 Д, 2 М, 2 Р, Бугар 2 Д, 2 О, Буки 1 О, Букши 3, Д, Булан 1 Мл, Бурјан 1 М, Вадас 1 М, Вардар 2 И, 1 О, Везир 2 Д, 2 И, 5 Мл, 4 М, 4 О, Вележ 2 И, Венер 1 О, Ветар 2 И, Видан 3 Мл, 1 О, 3 Р, Вили 1 Д, Виор 1 И, Вирав 2 Мл, Витез 2 И, 3 Мл, Вихор 2 И, 4 Мл, 2 О, 2 Р, Вранац 4 М, 3 Р, Габор 2 Д, Гавра, 2 Д, Гавран 1 О, 2 Р, Гамби 1 И, Гаров 3 Мл, Гидра, 2 Р, Гидран 5 Мл, 3 М, 3 Р, Гојко 1 Д, Горан 2 Д, 1 Мл, 1 М, 1 О, Гризер 1 Мл, Давор 2 Мл, 3 М, 3 О, Даглас 1 Д, Дамјан 2 Д, Дане 2 Р, Дањин 2 Р, Даор Мл, Даса 1 Мл, Дејан 3 Мл, 3 Р, Делија 1 И, Деран 2 Р, Дереш 1 Мл, Дечко

4 Д, 2 И, 10 Мл, 6 М, 2 Р, Дијан 2 М, Дилбер 4 Мл, Доли 1 Мл, Домбовар 2 Мл, Домино 1 Р, Донки 2 Д, Дора 1 М, Дорат 2 И, 2 М, 3 Р, Драган 3 Д, 2 И, 6 Мл, 5 М, 4 О, 4 Р, Дурчаш 1 М, Дуци 4 Д, 2 И, 3 Мл М 3 О, Дуцко 1 И, Ђека 1 И, Ђерђан 1 О, Ђоган 1 И, Ђура 1 И, Ђура 1 И, Ђури 1 Мл, Ђурка 1 Д, Ђурко 1 И, 2 О, Ждралин 2 Д, 5 Мл, 3 М, 2 О, Ждребан 1 М, Жоли 1 М, Звездан 3 Д, 10 И, 7 Мл, 7 М, 4 О, 2 Р, Звекан, 3 И, 4 М, Зденко 1 О, Зека 1 Р, Зекан 1 И, 3 Мл, 4 М, 2 О, 2 Р, Зеко 1 Мл, Зеленко 4 Д, 2 И, 2 Р, Зеља 1 О, 2 Р, Златан 2 И, 3 О, Зоки 3 И, 3 Р, Золтан 4 Мл, Зоран 2 Мл, 2 М 3 Р, Ибиц 1 Мл, Илијан 1 Р, Исток 1 Р, Јаблан 2 Мл, Јавор 2 Мл, Јадран 1 Д, 2 И, 3 Мл, 2 М, Јакор 2 М, Јанко 2 Р, Јамбор 1 Мл. Јанчи 1 Д, 1 Мл. 2 М, Јаор 1 Мл, Јапитер 1 Р, Јаран 2 И, 3 Мл, Јасен 1 Мл, Јастреб 2 И, 4 Мл, Јотон 1 Р, Јоца 3 Мл, Јулчи 1 И, 2 О, Јупитер 2 Р, Јурза 1 Мл, Кадија 1 М, Каран 1 Мл, Карчи 2 И, Каснер 3 О, Кашмир 1 Р, Кедвеш 1 Мл, 2 Р, Кереш 1 М, Кеша 2 М, Кидран 1 Д, 2 И, 3 М, 4 О, Кики 1 Д, Кичич 1 Мл, Кобан 1 Р, Коврзан 5 Мл, Коран 1 Мл, Кулаш 1 Д, 2 М, Лабуд 2 И, 2 О, 1 Р, Лала 3 М, 4 О, 1 Р, Ластан 6 И, Лаци 1 Д, Ладика 1 Мл, Легињ 1 Мл, Леопард 1 Р, Лепи 1 Р, Лептир 2 Мл, 2 Р, Лики 1 Д, Лиман 1 И, Лиско 2 Д, 5 Мл, 4 М, 3 О, 4 Р, Лола 4 И, 6 Мл, 5 Мл, 5 М, Лоло 2 Д, Лондон 1 М, Лук 1 Р, Лули 1 М, Луци 3 Д, Љиљан 1 Мл, 2 Р, Магаш 1 Д, Мадар 3 И, 2 М, Мали 3 Мл, 2 Р, Малин 4 Д, 4 И, 7 Мл, 5 М, 3 О, Мамур 1 Д, Марјан 2 Д, Марко 1 Р, Марши 3 Д, 2 Мл, Марчи 1 И, Менеш 1 Р, Мерис 1 Д, Мики 1 Мл, Миле 2 Д, 2 И, 3 Р, Минђар 1 Р, Миња 1 Мл, Миргаш 1 Мл, Ми Миргаш 1 Мл, Мирза 1 Мл, Мирјан 2 Д, 1 И, 2 Мл, 2 Р, Мирко 1 Мл, 1 М, 1 Р, Мистер 3 О, Мића 3 Д, 2 И, 2 Р, Миша 1 Р, Мишко 1 Д, 3 И, 4 Мл, 2 Р, Моки 1 М, Моран 1 М, Мостар 1 М, Мрђан 1 Р, Мрков 3 Д, 1 Мл, 7, М, Муки 1 Р, Мура 2 Мл, Муран 1 М, Муса 1 Р, Мушки 1 Р, Немир 1 М, Немеш 1 Мл, Нони 2 Д, 1 Мл, 4 О, Норман 1 М, Нуни 1 О, Њерко 1 Р, Њоња 1 О, Њоњоз 1 Р, Њоњуз 1 М, Облак 1 Р, Обор 1 Мл, Огањ 1 М, Олио 1 Р, Олуј 1 И, 2 М, Орион 1 Р, Орјан 1 Р, Орјат 1 Мо, Орач 1 О, Осман 1 М, Оскар 1 М, Падар 1 М, Паја 1 М, Палчика 1 Мл, Паор 1 Мл, Пастух 1 О, Паша 3 Д, 4 И, 6 Мл, 3 М, 8 О, Петко 1 И, Пидул 1 Мл, Пиња 1 Мл, Пишта 2 И, 2 М, Плеси 1 Р, Прле 1 И, Пустар 1 И, Путан 1 О, Путко 2 И, 10 Мл, 6 М, 3 О, Пуши 1 О, Раби 1 И, Рајко 2 Р, Ранко 3 Р, Риђа 2 И, 7 Мл, 3 М, 2 Р, Риђов, 1 Мл, Роби, 1 Мл, Рубин, 1 Мл, Руди, 2 М, 1 Р, Рушко 1 И, Саша 1 М, Свемир 1 Р, Север 2 И, Сексер 1 Р, Селин 1 М, Семеш 2 М, Сивац 2 Р, Сивотар 1 Мл, Сиглав 2 Д, 2 И, Смоки 3 Мл, 3 Р, Соко 4 Д, 5 И, 5 Мл, 4 М, 10 О, 3 Р, Сокол 1 Мл, Сомбор 1 М, 1 Р, Сонта 1 Мл, Сотир 1 Д, Срда 1 Д, Срдан 1 Р, Стрелац 2 Р, Султан 4 Мл, 2 М, 5 О, 1 Р, Тарзан 1 Р, Татар 1 Мл, Тибор 3 Д, 3 Мл, 2 М, 1 О, 1 Р, Тигер 1 О, 1 Р, Тинди 2 Д, Тирзан 1 М, Тиња 3 Д, Тоша 3 И, Триглав 1 Р, Турбаћ 1 Р, Ђира 1 М, Ђора 1 Д, Фактор 1 Мл, 2 Р, Фери 1 И, Ферко 3 И, Фиња 1 И, Фурика 1 М, Ханц 1 Р, Цанко 1 Р, Цветко 1 М, Цига 3 Мл, Циган 4 И, Цигањ 5 Мл, 5 М, 4 О, Цезар 3 О, Црни 1 Мл, Црња 4 И, Црњан 1 Мл, Цуки 4 Мл, Цуле 1 Д, Чађа 1 Р, Чанад 3 Р, Чедер 1 Р, Чезан 1 Мл, Чезар 1 Мл, Чигра 1 О, Чилаг 1 М, Чилаш 1 Мл, Чинош 1 Д, Чичак 1 Р, Џогат 1 Р, Џандар 1 Мл, Шабан 1 Мл, Шампион 1 Д, Шандор 4 Мл, Шабаци 1 Д, 3 М, 3 Р, Шарга 1 М, Шери 1 Р.

ИМЕНА КОБИЛА

Ајкула 1 Д, Ајша 1 И, Адегра 1 О, Амазонка 1 Д, Арија 1 Мл, Арњошка 1 Мл, Бачка 3 Р, Беба 2 Д, 3 И, 3 Мл, 2 Р, Бела 2 Д, 2 Р, Берта 2 Р, Бећа 1 Д, Бибз 3 Мл, Биза 1 Д, Биљана 3 Мл, Биска 3 И, 2 Мл, 3 М, 4 О, Бистра 3 О, Бојка О, Борча 2 Д, Босна 1 Р, Брајка 1 Р, Бранка 2 И, 2 М, Бренда 1 Р, Бреза 3 И, 3 О, 3 Р, Брзана 3 Мл, Буба 1 И, Була 2 Д, 6 И, 4 Мл, 3 М, 3 О, Ватра 1 М, Веда 1 Р, Вера 2 Д, 2 И, 2 Мл, 1 М, 5 О, 3 Р, Верка 2 Д, 2 Р, Весна 2 И, Видз 3 Д, 3 И, 4 Мл, 1 М, 4 О, 1 Р, Видра 3 И, 2 Мл, Викторија 1 Д, Вила 2 Мл, 3 М, Видка 1 Р, Вилма 3 И, 3 Мл, 2 М, 2 О, Вирга 1 Мл, Врана 1 Д, 2 Р, Вранка 1 М, Враница 3 Мл, Вуга 1 И, 2 М, Гара 1 Мл,

1 М, 1 Р, Гарава 5 Мл, Гиза 1 Р, Гора 1 И, Горда 1 Р, Горка 1 Р, Дама 2 И, 6 Мл, 2 М, 2 О, 4 Р, Дана 1 И, Данка 1 И, 2 Р, Даца 1 Р, Дара 1 Д, Даринка 1 Мл, Дивна 2 Д, 5 И, 2 Мл, 4 М, 4 О, Добра 1 Р, Дојла 1 Д, Домина 3 Р, Донка 2 Д, 4 Мл, 2 М, Дора 3 Мл, 2 М, 4 Р, Доруша 2 Мл, Драва 2 Р, Дренка 1 И, 2 Мл, Дрина 2 Д, 2 И, 3 О, 2 Р, Дринка 1 И, Дубравка 1 О, Дуга 1 Р, Дурба 1 Мл, Дуца 1 Р, Ђуђа 1 Д, Екса 2 О, Ела 1 Р, Елва 1 О, Елза 1 И, 1 О, 1 Р, Ема 2 Д, 3 Мл, 3 О, 4 Р, Ечка 1 М, Жана 1 Д, Зага 1 Р, Зеља 3 И, 2 М, Зека 1 О, Звезда 2 И, 2 Мл, 2 М, 3 Р, Звездана 1 М, 1 О, Зверка 2 Д, 6 И, 11 Мл, 7 М, 5 О, 4 Р, Зденка 1 Р, Зита 1 М, Здата 1 Д, Златинка 1 Мл, Зора 2 Д, 4 И, Зорка 4 Мл, 2 Д, 2 О, 2 Р, Зуљина 1 О, Ивка 1 И, Илика 1 И, 1 Мл, 1 Р, Ирма 2 Д, 1 И, 5 Мл, 2 М, 3 О, 4 Р, Јела 1 Д, 2 М, 4 Р, Јелка 1 Д, 2 И, Јулка 4 Мл, Јулча 1 Мл, 1 М, 1 Р, Канада 1 Р, Каја 3 О, Карменка 1 И, Катица 2 Мл, Кеба 1 Мл, Кедва 1 М, Кека 3 И, Кећка 1 Д, Клара 1 Р, Кулаша 1 М, Лајка 1 Р, Лала 1 Р, Ласта 3 Д, 5 И, 5 Мл, 2 М, 5 О, 3 Р, Ластавица 5 И, Лаура 2 М, Леда 2 М, Леди 2 Д, Леси 1 Р, Лепа 1 Р, Ленка 3 Мл, 2 М, Ливна 1 М, Лиза 1 Р, Лица 1 Д, 2 Мл, 3 М, Лина 1 М, Линда 3 И, 1 Мл, 1 Р, Лиса 2 Д, Лиска 5 И, 4 М, 3 О, 3 Р, Лода 1 Д, 1 Р, Лора 1 Д, 1 Р, Лоти 1 Мл, Лујза 2 Мл, 1 М, Лули 1 М, Луца 2 Д, Луче 1 Р, Љилијана 2 Мл, Љута 1 Мл, Маза 1 О, Мала 2 Д, 4 И, 6 Мо, 2 М, 5 О, 3 Р, Манда 1 М, Манци 1 М, Мара 6 И, 5 Мл, 6 О, 6 Р, Марс 1 Д, Марија 1 Р, Маруља 1 Мл, Марча 3 Мл, 4 М, Маша 1 Р, Меда 1 Д, Милка 2 Р, Мина 1 М, Мира 1 Д, 2 И, 2 Мл, 2 О, 2 Р, Мирза 1 Мл, Мирјана 1 И, 2 М, 2 Р, Мица 1 Д, 5 И, 5 Мл, 4 М, 5 О, 2 Р, Мишка 1 М, Мркуша 1 Мл, 1 Мл, 1 Р, Муња 2 Р, Мура 1 Р, Нада 5 И, 2 Р, Ната 1 И, Нели 1 Р, Ноника 1 Мл, Олга 3 Д, 5 И, 5 Мл, 6 М, 5 О, 2 Р, Олгица 1 Д, Олуја 1 Р, Орија 1 Р, Пава 1 И, 1 Мл, Пирушка 1 М, Плеса 1 Р, Плесица 1 Р, Полка 1 Мл, Пољка 2 М, 1 Р, Пупа 1 Д, Пурика 1 М, Путка 2 Д, 2 И, 7 Мл, 5 М, 3 О, 4 Р, Рајка 1 И, 1 Р, Рајна 1 О, 1 Р, Риђа 1 М, Риђуша 4 Мл, Роза 1 Д, Ружа 3 О, Савка 1 И, Сајка 1 И, 1 М, 1 О, Сана 1 Р, Санда 1 Р, Сања 1 М, Сара 1 Р, Сарка 1 И, 2 Мл, Сарча 1 И, 3 Мл, 2 М, Свиљка 1 Р, Сејка 1 Д, 2 И, Сека 4 Мл, 3 М, 3 Р, Села 5 М, 4 Р, Селка 3 И, 3 О, Селма 1 И, 3 Мл, Сенка 1 М, Сивка 1 Д, 1 Р, Сига 1 И, Сиди 1 И, Сикра 1 М, Сојка 1 Д, Сока 1 Р, Срда 1 Д, Стрела 4 М, 1 Р, Сулчица 1 Мл, Тара 1 Р, Темза 1 Р, Тинка 1 Д, 1 И, 1 Мл, 1 М, 1 О, Тиса 1 Р, Тонка 1 Д, 2 Мл, 2 О, 1 Р, Тонче 1 Р, Травка 1 Р, Треска 1 Мл, 1 Р, Ћиба 1 И, Ћирка 1 Р, Ћушакиња 1 Р, Фана 2 Д, 2 И, И, 4 Мл, 3 О, Ферз 3 И, Фечка 2 Д, 2 Мл, 2 М, Фина 1 М, Фрајла 1 Д, 2 И, 3 Мл, 3 М, 4 О, 5 Р, Фрида 1 М, Харка 1 Мл, Цана 1 Д, 3 И, 2 Мл, 1 М, 2 О, 4 Р, Цвета 2 И, 1 М, Цвитка 1 Р, Циганка 1 Мл, Цикра 1 Мл, Цитра 1 Мл, Цица 1 Д, 5 И, 2 Мл, 4 М, 4 О, 5 Р, Црна 1 Р, Црногорка 1 И, Цука 2 И, 2 Мо, 4 М, 2 Р, Цура 2 Д, 7 И, 6 Мл, 2 М, 3 О, Цуца 2 М, 3 Р, Чађа 1 М, Чарна 3 Д, 5 И, 3 Мл, 2 М, 3 О, Чила 1 Мл, 2 М, 3 О, 4 Р, Чидаша 4 Мл, Чинка 1 Д, Читка 1 М, Шаги 1 Р, Шева 1 Мл.

ИМЕНА ВОЛОВА

Авель 1 Р, Анибал 1 Ил, Бабука 1 Р, Баја 2 Р, Банда 2 О, Бата 2 Ил, Бег 1 Ил, Бели 1 Мл, 1 Р, Беља 2 М, Бика 2 Мл, Бикеш 1 О, Бимба 2 Мл, Бичкаш 1 М, Бодар 1 Мл, Боди 1 Р, Бодо 1 Мл, Бора 3 М, Борош 1 О, Босанац 1 Мл, Бошко 3 И, 1 Д, 2 Мл, 3 М, 1 О, Брка 1 Р, Бркати 1 Р, Буза 1 Р, Бури 1 Р, Буша 1 Р, Велаш 2 М, Велваш 1 Мл, Видоња 1 Р, Вилмош 1 Мл, Вилагош 1 Д, Вирог 3 Мл, Витез 3 О, Вихор 1 Ил, Влада 1 Р, Воја 1 Р, Вулпин 1 Р, Гаша 2 Р, Главоња 2 Р, Голд 1 Ил, Голуб 2 О, Голф 1 Д, Гомбош 3 Мл, Данион 1 Р, Даров 2 Мл, 1 М, 1 О, Дебели 1 Р, Деже 1 М, Делфин 1 Ил, Дијамант 1 Ил, Драгиша 1 Ил, Дугороги 1 Р, Дукс 1 Ил, Душко 2 Мл, Ђуран 1 Р, Ђурко 1 И, Ерих 1 Ил, Жарав 3 Мл, Жерав 1 М, 1 О, Звездан 2 М, Звек Зеба 1 Р, Зевс 1 Ил, Зеља 1 М, Зотан 2 Р, Јаблан 1 Р, 2 И, 1 Ил, Јанко 1 Р, Јанош 1 Р, Јелаш 1 О, Јелеш 1 Мл, 1 М, Јова 1 Мл, 1 О, Јоца 1 И, Јошка 1 Р, Кадет 1 М, Каин 1 Р, Камени 2 Р, Каплар 1 М, Кермеш 1 О, Кеша 1 О,

Клапоња 1 Р, Қобац 1 Р, Қондор 1 Р, Қорал 1 Ил, Қотез 1 Ил, Лаци 1 Мл, 1 О, Ламош 1 Мл, Леген 1 О, Лекс 1 Ил, Лењи 1 Р, Лотар 1 Ил, Лудви 1 Мл, Лутак, 1 Р, Мадар, 1 Мл, Макс, 1 Д, Малин 2 Мл, Марјан, 1 Р, Марко, 1 Мл, Лутак, 1 Р, Мадар, 1 Мл, Макс, 1 Д, Малин, 2 Мл, Марјак 1, Р, Марко, 1 М, Мацоња 1 Мл, Метеор 1 Ол, Мика 1 Р, Миле 1 Ил, Милован 1 Р, Минђар 1 Р, Миша 1 Р, Мишко 2 Р, 1 М, Морзер 1 Ил, Морцош 1 Р, Мрки 1 Р, Мунтер 1 Ил, Муња 1 Мл, 1 О, Мурга 1 М, Омар 1 Д, Пионир 1 Ил, Пирош 1 Мл, Пишта 1 М, Раја 1 Р, Рамош 1 Мл, Ревко 1 М, Репоња 1 Р, Ривал 1 Д, Риста 1 Р, Рогоња 1 Р, Руди 1 М, Рудоња 1 М, Рундави 1 Р, Рур 1 Ил, Риста 1 Р, Рогоња 1 Р, Руди 1 М, Рудоња 1 М, Рундави 1 Р, Рур 1 Ил, Рушко 1 Мл, Сарваш 1 О, Сивоња 2 Р, Силај 1 М, Стојко 1 Р, Талент 1 Д, Тера 1 О, Тибор 1 О, Тони 1 Р, Троми 1 Р, Труст 1 Д, Туркул 1 Р, Ђоња 1 Р, Уран 1 Ил, Усар 1 М, Факов 1 Мл, Фауст 1 Д, Фурдаш 1 О, Халас 1 Мл, Халф 1 Ил, Хелм 1 Д, Хојсаш 1 М, Циба 1 Мл, Цитрон 1 М, Црвени 1 Р, Чаков 2 М, Чистунац 1 Р, Чичко 1 Мл, Џони 1 Р, Шанда 1 Мл, Шандор 1 М, Шара 1 М, Шарга 2 Мл, Шарени 1 Мл, Шериф 1 Р, Ширај 2 М, 3 О, Шугоња 1 Р, Шудар 1 Мл.

ИМЕНА КРАВА

Адрија 1 Ил, Аженка 1 И, Аленка 1 Д, Ализабета 1 Р, Алиса 1 Р, Амала 1 Ил, Ана 1 Д, 1 И, Ангелина 1 Р, Ангора 1 И, Анђа 5 И, 2 Р, Аница 2 Ил, Анка 1 Ил, 2 М, Анчица 1 И, Армада 1 Ил, Асура 1 Ил, Бајна 1 Ил, Баба 1 Д, 2 Мл, 3 О, Бежика 1 Мл, Бела 2 Д, 3 И, 2 Мл, 4 О, 2 Р, Белка 2 Ил, 5 Мл, 3 М, 2 О, 3 Р, Бешка 1 М, Бика 1 И, Бикуља 1 Мл, Биља 1 Р, Биљана 2 О, Бимба 1 Мл, Биса 1 Д, 2 Р, Бисерка 2 И, 1 Ил, 3 Мл, Боба 1 И, Богданка 2 Д, 1 Ил, Богиња 1 Д, Божана 1 Д, Божица 1 Ил, Боја 1 Д, 2 И, 3 Ил, О, 1 Р, Бојана 1 Д, Бојка 2 Д, 6 Мл, 3 М, 2 Р, Бојче 1 И, Бордула 1 Мл, Борка 1 Д, 3 Мл, Борма 1 Мл, Борча 2 Мл, Боса 1 Д, 3 Мл, 1 О, 2 Р, Босилка 1 И, Босна 1 Ил, Боца 1 Д, 2 И, 3 М, 2 Р, Боцуља 1 Мл, Бранка 1 Р, Брза 1 О, Буба 1 Р, Бугарка 1 Ил, Будва 1 Ил, Була 10 О, Булка 1 Р, Буца 1 Мл, Буша 1 Ил Вага 2 Ил, Варна 1 Ил, Васка 1 Р, Веја 1 Д, Вектера 1 И, Вела 2 О, Велетанка 1 И, Велинка 2 И, Велика 1 И, Вера 2 Д, 3 О, Веронка 1 Ил, Веса 1 Ил, Весна 1 Ил, 2 Мл, 1 Р, Вета 1 Р, Вида 2 Д, Видојка 1 О, Видра 1 О, Викторија 1 Р, Вила 1 Ил, Винка 1 О, Винодолка 1 Ил, Виолета 1 Р, Вирга 1 Ил, Висла 1 Ил, Вислица 1 Ил, Власина 1 Ил, Водоплавка 1 Ил, Волга 1 Ил, Врабица 1 И, Вредна 1 Ил, Вука 1 И, Гадура 1 И, Газела 1 Ил, Галија 1 Ил, Галка 1 Ил, Гана 1 Ил, Гара 1 Ил, Гаравна 1 И, 3 Мл, 2 М, Георгина 1 Ил, Гиздава 1 Р, Гина 1 Ил, Главица 1 Ил, Глиста 1 Ил, Глувара 1 Ил, Гњила 1 Ил, Гога 1 Ил, Голубица 1 Ил, Гондола 1 Ил, Гора 3 И, 1 Р, Горана 1 О, Горица 1 Р, Горда 1 Р, Гордана 1 Р, Борка 1 Ил, Госпа 1 Р, Госпава 1 Р, Градимирка 1 Ил, Грација 1 Ил, Грега 1 Ил, 1 Р, Грива 1 Ил, Грлица 1 Ил, Грозда 1 Р, Гроздана 1 Р, Данка 3 Мл, Дара 1 Ил, 1 Р, Даринка 1 И, Дафина 1 Р, Двојка 1 И, Дева 1 Ил, Девојка 1 И, Делта 1 Ил, Деса 2 И, Десанка 1 Р, Дерула 1 Ил, Дивна 1 Ил, Дијана 1 Ил, Добрила 1 Р, Добрица 1 Ил, Добринка 2 О, Добрисанка 1 Ил, Дода 1 Р, Дојна 1 Ил, Донка 1 М, Драва 1 Ил, Драга 1 Ил, Драгана 1 Р, Драгиња 1, И, 2 Ил, Драгица 1 Р, Дренка 1 Ил, 2 Р, Дрина 1 Ил, Ду-бравка 1 Ил, Дукла 1 Ил, Дунавка 1 О, Дуња 1 Ил, Дунда 1 Ил, Душанка 1 Ил, 1 Р, Душка 2 Мл, 1 О, 1 Р, Душманка 1 Ил, Ђевка 1 Ил, Ђина 1 Д, Ђуђа 1 Д, 1 И, Ђука 1 О, Ђулбаба 1 О, Ђурђевка 1 И, 1 Ил, 1 Р, Евка 1 И, Емина 1 Ил, Ержа 1 Мл, Есмералда 1 Мл, Естерка 1 Ил, Естика 1 И, Етела 1 Р, Жаклина 1 О, Жара 3 И, Жарка 1 Мл, Жера 1 Д, Живана 1 Р, Живка 1 Ил, 2 О, 1 Р, Жица 1 Ил, Жуја 2 Д, 1 И, 4 Мл, 1 О, Жујка 4 Мл, 2 О, Жујче 1 Мл, Жуна 1 Ил, Жута 1 Д, Жутиња 1 О, Загорка 2 И, 1 Ил, Звездана 1 О, Звездича 1 Ил, Зверка 1 О, Зебра 1 Ил, Зекуља 1 Мл, Зела 3 О, Зечица 1 И, Зина 1 Ил, Злата 2 Д, Златија 1 Ил, Златинка 5 И, 2 О, Зора 1 И, 2 Ил, 1 М, 2 О, 3 Р, Зорка 2 Ил, Зоранка 1 Р, Зорица 1 Д, Зуза 1 И, Ибојка 1 О, Иванка 1 О, Ивка 1 Ил, Ида 1 И, Идворка 1 И, Изабела 1 Ил, Икра 1 Ил.

Илинка 1 Д, Илонка 1 Ил, Јаблан ка 2 Ил, Јавка 1 Ил, Јаворка 1 Ил, Јагода 3 Д, 1 И, 2 Ил, 3 Мл, Јадна 1 Ил, Јадранка 1 Р, Јанка 1 Ил, Јања 1, Ил, Јаребица 1 Ил, Јасеница 1 И, Јасмина 1 И, Јела 2 Д, 2 Мл, 5 О, Јелена 1 Р, Јеленка 2 И, 3 Мл, 3 О, Јелинка 1 О, Јелица 2 Д, 1 И, 3 Мл, 1 Р, Јелка 1 Д, 3 Ил, 3 Мл, 5 О, Јерина 1 И, Јованка 3 Мл, 2 М, 4 Р, Јока 1 Р, Јола 1 Д, Јудита 1 Д, Јулија 1 И, Јулка 1 Д, 2 Ил, 3 М, Јуниорка 1 Ил, Јуница 1 И, Јуца 1 Ил, Кадифа 1 Ил, Каја 1 И, Каменка 1 Мл, Ката 1 И, 3 Мл, 1 Р, Катарина 1 Р, Катица 1 Р, Каћа 1 Р, Каћуца 1 О, Кека 1 И, 2 О, Клара 1 Мл, Кова 1 И, Ковинка 1 О, Коза 1 И, 2 Мл, 1 Р, Козара 1 Ил, Колубарка 1 Ил, Коса, 1 Р, Косовка 1 Д, Красна 1 Ил, Креца 1 Ил, Крецава 1 И, 2 Ил, Крила 1 Ил, Кристина 1 Р, Кубура 1 И, Кадра 1 И, Куката 1 И, Куса 1 И, Лајка 1 Р, Лепа 1 И, 1 Р, Ласта 1 Ил, Латинка, 1 О, Лекса, 1 Мл, Ленка 1 Д, 2 Мл, 1 М, Лепа 1 Д, 2 И, Лепојка 2 Мл, 1 Р, Лепосава 1 Р, Лептирка 1 И, Лика 1 Р, Лила 1 И, 3 Мл. Лина 1 Р, Линда 1 Д, 1 Мл, Линка 1 И, 1 Р, Липа 1 Ил, Лиса 1 Д, 1 И, 2 М, Лиска 1 Д, 1 И, 2 Мл, 1 О, Личанка 1 Ил, Лота 1 Д, Лула 1 Ил, Љиљана 1 Р. Љуба 1 Д, 1 И, 2 Мл, Љубинка 1 О, Љубица 1 Мл, Љупка 1 Р, Магда 1 Д, Магдалена 1 Р, Маза 1 О, Мала 2 Д, 1 И, 1 Р, Малена 1 Ил, Манда 1 И, Маничка 1 Мл, Мара 2 Д, 3 И, 2 Ил, 4 Мл, Маргита 1 Ил, Марија 1 Р, Маријана 1 Р, Марина 1 Мл, Марица 1 Д, 2 Мл, Маришка 1 Р, Матора 1 Ил, Маца 1 И, Марча 1 Д, Мацарица 1 И, Мела 1 О, Мелка 1 Мл, Мика 1 Мл, 1 М, Мера 1 Д, Метиљава 1 И, Мила 3 Мл, 4 М, 1 Р, Милана 1 Р, Милева 1 Ил, 2 Р, Милена 2 И, 1 Ил, Милјанка 1 Ил, Милица 2 Ил, Милка 2 Д, 1 И, 3 Ил, 5 Мл, 2 М, 1 Р, Микица 1 Мл, Милунка 1 Ил, Мима 1 Ил, 1 Мл, 1 М, Миомира 1 Р, Мира 1 Д, 4 И, 5 Мл, 1 Р, Мирка 1 Д, Мирна 1 Ил, Миросанда 1 Ил, Мирушка 1 М, Мисура 1 Ил, Мица 2 И, 3 Мл, 1 Р, Мицојка 1 И, Мода 1 Д, 1 Мл, Моравка 1 Мл, 1 О, Мума 1 Р, Муња 1 И, Нада 2 Д, 3 И, 4 Мл, Ната 1 Р, Наталија 1 Р, Наташа 1 Р, Невенка 1 Р, Нена 1 Р, Новка 2 Ил, Новоселка 1 Ил, Одра 1 Ил, Олга 1 Ил, Оливера 1 И, Оката 1 И, Оса 1 Ил, Осица 1 Ил, Паве 2 Д, 1 М, 1 Р, Перка 1 И, 2 О, Перса 5 И, 2 О, Перуника 1 Ил, Перце 1 Р, Петра 1 Ил, Пири 1 Р, Пирошка 1 Мл, 1 М, 2 Р, Пирушка 1 И, Плавка 1 Ил, Пламенка 1 Ил, Планка 1 Р, Приколица 1 И, 1 И, Пупа 1 И, Радова 1 Ил, Радинка 1 Ил, Радмила 1 И, 1 Р, Радованка 1 Р, Раја 1 Мл, Рајка 1 И, 2 Мл, Рајна 1 И, Ранка 1 Ил, Ревка 1 И, Реза 1 О, Риба 1 Ил, Рибница 1 Ил, Риља 3 Мл, Ровашена 1 И, Роза 1 И, Розита 1 Ил, Роса 1 Д, 1 И, 2 О, Ружа 4 Д, 2 И, 2 Мл, 3 М, 3 О, 2 Р, Ружица 1 Ил, 2 М, Рузмарица 2 О, Руја 1 М, Рујна 1 И, 1 Р, Румена 1 И, Руменка 3 Д, 2 И, 6 Мл, Румка 1 Ил, Рушка 3 Мл, Савра 1 Д, Сакуљкина 1 И, Самошанка 1 Ил, Сања 1 Р, Сањива 1 Ил, Сара 1 Р, Светлана 1 Р, Свилена 1 И, Себа 1 О, Сежана 1 О, Сеја, 2 Д, 2 И, Сејка 3 Д, 2 И, Сека, 2 Д, 5 И, 4 Мл, 3 М, 5 О, Села 2 И, 1 Р, Селка 2 И, Сенка 1 Ил, Сивуља 2 О, Сиглава 1 Ил, Сиди 1 Р, Силана 1 Р, Симка 1 Ил, Сињајевина 1 Д, Слава 1 И, Славица 1 Ил, Славка 1 Д, 2 И, 1 Ил, 1 Р, Славујка 2 И, Слађана 1 Д, Слепа 1 И, Славенка 1 Ил, Смиља 1 Ил, Смиљана 1 Р, Смиљка 1 Д, Снежана 1 Д, 2 О, 1 Р, Сока 1 Р, Сомборка 1 И, Соња 1 Ил, 1 Р, Софија 1 Ил, Соса 1 Ил, Соца 1 Д. Спаса 3 Мл, Спирка 1 И, Споменка 1 Д, Станка 1 Ил, Сремица 1 Ил, Српче 1 Ил, Станојка 1 О. Стевка 1 Д, Стела 1 Р, Стојанка 1 Д, 1 Мл, Страст 1 И, Струмица 1 Ил, Сузана 1 И, Сутка 1 Д, Тана 1 Ил, Тања 1 Р, Теди 1 Ил, Тереза 1 Р, Тина 1 И, Тинка 1 Мл, Тиса 1 Ил, Тода 1 Ил, Томка 1 Ил, Тотица 1 И, Треска 1 Мл, Туњава 1 И, Ђоравица 1 Ил, Ђула 1 И, Уљава 1 И, Ужичанка 1 И., Фатима 1 Ил, Фрола 1 Ил, Фрулика 1 Мл, Фурка 1 Мл, Хавајка 1 Ил, Херта 1 Ил, Хорда, 1 Ил, Цана 2 И, 3 Мл, 2 Р, Цвета 2 Д, 3 М, 1 Р, Цветана 1 Мл, Цветанка 1 Д, Цветка 1 Мл, Цеца 1 И, Циба 1 И, Циганка 1 Р, Цименталка 1 Р, Цирка 1 Ил, Цица 1 И, Цифра 2 Мл, 1 М, Црвена 1 И, 2 Р, Црвенка 2 Д, 1 Ил, 3 Мл, 3 Црна 1 Д, 1 И, 1 Р, Црногорка 1 Ил, Цуја 1 Ил, Цука 1 М, Чадуља 1 Мл, Чарна 1 О, Чвркља 1 И, Чигота 1 Ил, Чонка 2 Мл, 1 М, Чукља 1 Мл, Шара 3 Д, с И, 3 Мл, 2 М, Шарка 1 Д, Шаренка 1 Д, 2 И, 3 М, Шари 1 Ил, Шарица 1 И, 2 М, Шарка 1 Д, 1 Р, Шаруља 2 Д, 2 О, 5 Мл, 2 Р, Швајцарка 1 Ил, Шева 1 Ил, Шемса 1 Ил, Шепави 1 И, Шетосна 1 И, Шерерка 1 И, Шиксла 1 О, Ширајка 2 И, 2 Ил, Широка 1 И, Шишка 1 И, Шљука 1 Ил, Шота 1 Ил, Шпага 1 Ил, Шустерка 1 Ил, Шушка 1 И.

НАЗИВИ ДЕЛОВА КОЛА (БАНАТ)

Рађено под руководством
проф др Павла Ивића

Посетио сам нека банатска села да бих записао називе делова кола. Бележење сам вршио директно питајући сељаке како се зове који део на колима, а исто то сам чинио и на зрењанинским пијацама.

Сем тога сам исписивао речи које се односе на кола из *Књиге мајсторских исцртања* у Историјском архиву Зрењанина. Затим сам обишао више ковача и колара да бих проверио и код њих прикупљене речи.

Псред забележених речи додао сам и нека значења из Вуксовг *Рјечника* (Вук Стефановић Караџић, *Српски рјечник*, у Београду, 1935, у даљем тексту *Вук*).

Иза појединих речи стављао сам скраћенице места у којима се оне говоре изузев стандардних речи које су свуда исте. Употребрио сам следеће скраћенице места: А—Арадац, Б—Ботош, Д—Добрица, Е—Елемир, Ж—Житиште, З—Зрењанин, И—Идвор, К—Кумане, М—Меленци, НМ—Ново Милошево, О—Орловат, П—Перлез, Р—Радојево, СИ—Српски Итебеј, Т—Тараш и Ч—Чента.

авштук Е О	Дрво по осовини, а испод кракова. Упор. <i>афишук</i> и <i>кундак</i> .
арбли Е М	Гвоздена шипчица у горњем струку за коју је везана гужва. Упор. <i>йеиља</i> .
арњеви	прављени су од платна, рогоза и другог материјала да би штитили путнике и робу од невремена. Вук <i>арњеви</i> .
афштук К М Т	в. <i>авишук</i> и <i>кундак</i> .
бандаш	део точка на каруцама и фијакеру испод гуме.
банатска кола (швапска)	имају високе лотре и точкове.
бачка кола	лотре се састоје од дасака.
беочуг	мали гвоздени обруч на лотри. Вук <i>беочуг</i> .
бирница Д Р	Дрво које се меће на чатлове са стране иа време свожења снопова жита и кукурузовине. Упор. <i>йомойњица</i> и <i>йомојница</i> .
блатобран	Даска изнад точкова на таљигама. Упор. <i>крило</i> .
велика шина	Гвоздени обруч на стражњим точковима. Упор. <i>мала, шина</i> и <i>шина</i> .

воз	товар на колима или на саонима, н. пр. воз дрва, сијена (Вук).
вучило Т	кад се сломи точак, годмеће се мотка испод осовине.
гвинт	Место на крају осовине где се заврће шраф. Упор. <i>навој</i> .
глава Е Ж М Т	Централни део точка. Упор <i>главчина</i> . Вук <i>глава</i> само у другим значењима.
главчина О	в <i>глава</i> . Вук <i>главчина</i> .
гужба Р	в <i>гужва</i> . Гвоздени полукруг на лотри у који се ставља левча.
гужва К М Д	в <i>гужба</i> . Вук <i>гужва</i> само у другим значењима.
даске Е	Дрвени под између лотри и шарагла. Упор. <i>лес</i> , <i>йайнос</i> , <i>йод</i> и <i>йабан</i> . Вук <i>даска</i> само у другом значењу.
дашчара О Р Т	лотра од дасака. Вук <i>дашчара</i> само у другом значењу.
дорчаник К	В. <i>дрвчаник</i> , <i>древац</i> , <i>друйчаник</i> и <i>дрчаник</i> .
дрвчаник К О Р	Дрво везано јармац на које се стављају штрање; упор. <i>дорчаник</i> , <i>древац</i> , <i>друйчаник</i> и <i>дрчаник</i> .
древац Т	в. <i>дорчаник</i> , <i>дрвчаник</i> , <i>друйчаник</i> и <i>дрчаник</i> .
дручаник	в. <i>дорчаник</i> , <i>дрвчаник</i> , <i>древац</i> и <i>дрчаник</i> .
дрчаник Б Е Ж	в. <i>дорчаник</i> , <i>дрвчаник</i> , <i>древац</i> и <i>друйчаник</i> .
дугачка кола	употребљавају се за свожење жита, кукурузовине, сена и др.
ђипало	Трећи коњ упрегнут у кола, Упор. <i>логов</i> . Вук, <i>ђиел</i> : вози коњ с ђипела, т. ј с лијеве стране уз руду.
ексер	гвоздени клин. Вук <i>ексер</i> .
жабац	Оков на горњој површини сврачина (кракова), упор. рајшпанга. Вук <i>жабац</i> , само у другом значењу.
завртањ	Заврће се на крају осовине где нема левче на колима. Упор. <i>майица</i> , <i>муџер</i> , <i>шараф</i> и <i>шраф</i> .
задњи трап	Доњи део стражњих кола, упор. <i>йредњи йрай</i> и <i>йрай</i> .
закошар Е Т	Исплетен од прућа, замењује шарагле кад се носи ситан материјал у колима. Упор. <i>закушак</i> и <i>шубер</i> .
закушак О	в. <i>закошар</i> и <i>шубер</i> .
јармац	дрво стоји попречно на краковима за које су везани дрчаници. Вук <i>јармац</i> .
јастук	Дрво испод обртња; упор. <i>йолица</i> , <i>йоличница</i> и <i>йолчица</i> .
кајла Б Е	Вук — 2) дрво што стоји по осовини (код кола).
капа Б	мало дрво подмеће се под точкове да се кола не би помицала.
каписла Т	Гвоздена чаша која се ставља на крај осовине, упор. <i>кайисла</i> , <i>йиксна</i> , <i>йой</i> , <i>чаишица</i> и <i>ийшесла</i> . Вук <i>кайа</i> само у другим значењима.
карве Б К Т	в. <i>кайа</i> , <i>йиксна</i> , <i>йой</i> , <i>чаишица</i> и <i>ийшесла</i> .
лотре (уска и широка)	Лествице у лотри и шараглама Упор. <i>карле</i> . Вук <i>карва</i> (понавише се говори пл. карве) пречага у лотре.
карле	гвоздени обручи око главе точка. Вук <i>карика</i> има и друга значења.
каруце	в. <i>карве</i> .
касалица Д К	Вук <i>каруце</i> .
кашикица Ж	Гвоздена кукица при врху руде где се закаче огрљине, упор. <i>чекљун</i> . Вук <i>касалица</i> само у другом значењу.
кецељица Ч	Пљоснати плех са шиљком који се ставља у топ. Упор. <i>кецељица</i> , <i>мала чивија</i> , <i>нокай</i> , <i>йлайна</i> и <i>слеја чивија</i> .
кламфа О Т	в. <i>кашикица</i> , <i>мала чивија</i> , <i>нокай</i> , <i>йлайна</i> и <i>слеја чивија</i> .
клин	Вук <i>кецељица</i> само у другом значењу.
	Гроздена пречагица са два шиљка штити доњи струк лотре од шине предњег точка.
	повезује обртањ и јастук, упор. <i>йијавица</i> , <i>ийиий</i> и <i>иййра-фйлек</i> . Вук -2) у предње осовине, који кроз срчаницу удари.

кола	превозно средство на 4 точка. Вук <i>кола</i> и у другом значењу.
колица	Мала кола са четири ноге и са једним точком, служи у домаћинству, упор. <i>йачке</i> . Вук <i>колица</i> .
копче М	гвоздени део предњег седишта што се закачи за лотре. Вук <i>койча</i> само у другом значењу.
котфигл З кракови	гвожђе на талигама што држи крило (блатобран). Део предњег трапа где се ставља руда, а завршава се подложњем, упор <i>ласџине</i> , <i>сврачине</i> и <i>шврачине</i> . Вук <i>крак</i> само у другом значењу.
кратка кола крило	за свакидашњу употребу у домаћинству. в. <i>блајобран</i> . Осим тога <i>крило</i> у птица, фудбалу, војсци, кад човек седи, део капије, зграде, шатора и на авиону и ветрењачи. Вук има нека од претходних значења.
кука	Гвоздени део на предњем и стражњем делу лотри где се наслањају шарагле, упор. <i>мачке</i> . Вук <i>кука</i> само у другим значењима.
куклић СИ кундак Б лампов	мали језичак иза гужве на левчи. в. <i>авијџук</i> и <i>афијџук</i> . Вук <i>кундак</i> само у другом значењу.
ланац	јармац и дрвчаници прикачују се заједно за плут, дрљачу и друго. повезује шарагле и лотре. Вук <i>ланац</i> и у другим значењима.
ластваган ластине СИ левча	теретна кола. в. <i>кракови</i> , <i>сврачине</i> и <i>шврачине</i> .
лес Б И Д	држач лотри на колима, Вук <i>левча</i> .
леса Т	в. <i>даске</i> , <i>йайџос</i> , <i>йод</i> и <i>йабан</i> . Вук <i>лес</i> само у другим значењима.
лесица летвара логов лотра	Исплетена од прућа, а оставља се поред лотри; упор. <i>лесица</i> и <i>йлейџар</i> . Вук <i>леса</i> .
лутке Е	в. <i>леса</i> и <i>йлейџар</i> . Вук <i>лесица</i> само у другом значењу.
мала чивија мала шина	лотре од летава. в. <i>ђипало</i> . Вук <i>логов</i> .
матица	в. страница. У Банату се употребљава лотра и уместо речи мердевине. Вук <i>лојџа</i> .
мачје око мачке Ж милитарска кола можданик мороклинци Т мутер навој напцатак	дрвце повезује авштук и јастук, а такође и украс на лотрама. Вук <i>лујџа</i> само у другом значењу.
наплетак наплотак нокат П	в. <i>кашикиџа</i> , <i>кеџељџа</i> , <i>нокаш</i> и <i>слеја чивија</i> . Гвоздени обруч на предњем точку. Упор. <i>велика чина</i> и <i>шина</i> .
облога А обртај П обртаљ	в. <i>заврџањ</i> , <i>муџер</i> , <i>шараф</i> и <i>шраф</i> . Вук <i>мајиџа</i> само у другим значењима.
	црвено обојен плех који служи као знак у саобраћају. в. <i>кука</i> . Вук <i>мачка</i> само у другим значењима.
	имају ниже лотре и точкове.
	онај клин што држи наплатке један за други (Вук).
	ексери ударају се кроз шину у наплатке. Вук <i>мороклинац</i> .
	в. <i>заврџањ</i> , <i>мајиџа</i> , <i>шараф</i> и <i>шраф</i> .
	в. <i>гвинџ</i> .
	Дрво испод шине, упор. <i>најлейџак</i> и <i>најлоџак</i> . Вук <i>на-йлаџак</i> .
	в. <i>најлаџак</i> и <i>најлоџак</i> .
	в. <i>најлаџак</i> и <i>најлейџак</i> .
	в. <i>кашикиџа</i> , <i>кеџељџа</i> , <i>мала</i> , <i>чивија</i> , <i>йлајџа</i> и <i>слеја вија</i> . Вук <i>нокаш</i> само у другим значењима.
	гвоздени дес на горњој површини подложња.
	Дрво испод лотри, а изнад јастука, Упор <i>обрџај</i> и <i>обрџањ</i> .
	в. <i>обрџај</i> и <i>обрџањ</i> .

обртањ Т Е	в. <i>обрѣаљ</i> и <i>обрѣаљ</i> . Вук 2) у кола оно на чему предњи крај лотара стоји; под њим је поличица, па онда осовина. дрвени делови кола су обично оковани. Вук <i>оков</i> и на другим предметима).
оков	гвозђе у облику <i>осмице</i> на ланцу. Вук <i>осмица</i> само у другом значењу.
осмица	Вук <i>осовина</i> .
осовина	уже којим се одозго стеже сноплје, сено и слама на колима. Вук <i>ѡајван</i> .
пајван	гвоздени прстен између тулца и топа. Упор. <i>ѡенгов</i> и <i>ѡрсѣен</i> .
пангов Е	гвоздена облога око левче. Вук <i>ѡанѣа</i> само у другом значењу.
панта	дебљи део осовине. Вук <i>ѡањ</i> само у другом значењу.
пањ	Дрво између наплетка и главе. Упор. <i>сѣица</i> и <i>ѡиѣица</i> .
паоци	Вук <i>ѡалау</i> .
папуча	в. <i>ѡѡѣга</i> . Гвоздена подлога између јармаца и осовине, а негде и на средини кола са стране. Вук <i>ѡаѡуча</i> само у другом значењу.
патос	в. <i>даске</i> , <i>лес</i> , <i>ѡод</i> и <i>ѡабан</i> . Вук <i>ѡаѡос</i> само у другом значењу.
пенгов Т	в. <i>ѡангов</i> и <i>ѡрсѣен</i> .
перец	гвозђе што повезује дрвчаник и јармац.
петља	в. <i>арбли</i> . Вук <i>ѡеѣља</i> .
пијавица Е Ж О	в. <i>кламфа</i> , <i>ѡиѣиѣ</i> и <i>ѡиѣафѣлек</i> . Вук <i>ѡијавица</i> само у другим значењима.
пиксна О	в. <i>каѡа</i> , <i>каѡисла</i> , <i>ѡѡѡ</i> , <i>чаѡиѣа</i> и <i>ѡѡѣсла</i> .
платна О	в. <i>кедеѡиѣа</i> , <i>мала чивиѡа</i> , <i>нокаѣ</i> и <i>слеѡа чивиѡа</i> .
плетар	в. <i>леса</i> и <i>лесиѣа</i> .
погребна кола	за сахрањивање мртвих.
под	в. <i>даске</i> , <i>лес</i> <i>ѡаѡос</i> и <i>ѡабан</i> . Вук <i>ѡод</i> само у другим значењима.
подложан СИ	в. <i>ѡодложан</i> , <i>ѡодлажѣн</i> , <i>ѡодлажѣ</i> и <i>ѡодложан</i> . Попречно дрво на крају кракова, а испод срчанице.
подлажањ	в. <i>ѡодлажѣн</i> , <i>ѡодлажѣн</i> , <i>ѡодлажѣ</i> и <i>ѡодложан</i> . Вук <i>ѡодлажѣн</i> .
подлажѣн Б	в. <i>ѡодлажѣн</i> , <i>ѡодлажѣн</i> , <i>ѡодлажѣ</i> и <i>ѡодложан</i> .
подлажје	в. <i>ѡодлажѣн</i> , <i>ѡодлажѣн</i> , <i>ѡодлажѣн</i> , <i>ѡодложан</i> .
подлажањ Е	в. <i>ѡодлажѣн</i> , <i>ѡодлажѣн</i> , <i>ѡодлажѣн</i> и <i>ѡодлажѣ</i> . — дрво као пречага које стоји попријеко под срчаницом, те држи стражњи крај руде да јој предњи крај не би падао к земљи. Вук.
полица	в. <i>јасѣук</i> , <i>ѡѡлиѣиѣа</i> и <i>ѡѡлиѣиѣа</i> . Вук <i>ѡѡлиѣиѣа</i> само у другим значењима.
поличиѣа	в. <i>јасѣук</i> , <i>ѡѡлиѣиѣа</i> и <i>ѡѡлиѣиѣа</i> . Вук <i>ѡѡлиѣиѣиѣа</i> има и друго значење.
полчиѣа О	в. <i>јасѣук</i> , <i>ѡѡлиѣиѣа</i> и <i>ѡѡлиѣиѣиѣа</i> .
помѡѣѣиѣа О	в. <i>бирѣиѣиѣа</i> и <i>ѡѡмѡѣѣиѣиѣа</i> . Вук <i>ѡѡмѡѣѣиѣиѣиѣа</i> само у другом значењу.
помѡѣѣиѣиѣа Ж	в. <i>бирѣиѣиѣа</i> и <i>ѡѡмѡѣѣиѣиѣиѣа</i> . — 2) мотка којом се воз сијена одозго притисне па се веже. Вук.
помѡѣѣна левѣа	гвоздена шипка уместо левче.
потѣга	в. <i>ѡаѡуча</i> . Вук <i>ѡѡѣга</i> има и друго значење.
поштанска кола	за пренос пошѣлѣки од поште од жеѣезѣничке станице и обрнуто.
предњи трап	Доњи предњи део кола. Упор. <i>задњи ѡѣрай</i> и <i>ѡѣрай</i> .
пречага	в. <i>ѡѣрогер</i> . Дрво испод патоса и струкова на средини кола. Вук. <i>ѡѣрѣага</i> само у другим значењима.

пречњак З	два дрвета која висе на кукама преко којих се ставља даска за седење, на предњем делу кола. Вук <i>йречњак</i> само у другом значењу.
прстен рајшпанга З ребар Е руда	в. <i>йангов</i> и <i>йенгов</i> . Вук <i>йрсйен</i> само у другим значењима. в. жабац. криво дрво са стране у шараглама. дрво које се налази између коња, а оставља се у кракове. Вук <i>руда</i> има и друга значења.
рукавац	део осовине на којем је точак. Вук <i>рукавац</i> има и друга значења.
рукавице сврачине П Т	две руде у које се упрегне један коњ. Вук <i>рукунице</i> . в. <i>кракови</i> , <i>ласйине</i> , и <i>шврачине</i> . Вук: у руде стражњи крај који је рачваст. Осим тога значи рачвасто дрво на којем се носи плуг на њиву и женама служи кад снују пређу.
сегединска левча сиц слепа чивија сметена кола Е М	крива и окована са стране. седиште у колима. в. <i>кецелица</i> , <i>мала чивија</i> , <i>нокай</i> и <i>йлайна</i> . ни дуга ни кратка, средња. У овом говору у <i>смејена флаша</i> и <i>чаша</i> ни мала ни велика, тј. ни винска ни ракијска чаша, а флаша ни од пола литре ни од литре.
спица Б Р Т срчаница страница струк Е Т	в. <i>йаоци</i> и <i>ишйца</i> . Вук <i>сйица</i> има и друго значење. дрво које повезује предњи и задњи трап. Вук <i>срчаница</i> . в. лотра. Вук <i>сйрамица</i> . Округли дрвени део на горњој и доњој површини лотре, а такође и тањи у средини, упор. <i>сйрука</i> . Вук <i>сйрук</i> само у другим значењима.
струка Б М ступчић Е сулке Д О М табан	в. <i>сйрук</i> . Вук <i>сйрука</i> само у другим значењима. Чува лотре да не спадну с обртња. Упор. <i>уво</i> и <i>шака</i> . тркачке двоколице. в. <i>даске</i> , <i>лес</i> , <i>йайос</i> и <i>йод</i> . Вук <i>шабан</i> само у другим значењима.
тајмарбли	округло гвожђе на доњој стражњој лотри које се ставља на чеп.
таљиге	Мања кола у која се упреже само један коњ. упор. <i>шарнице</i> . Вук. <i>йаљиге</i> .
тарнице тачке НМ ташка А ташна тенгери СИ топ Е	в. <i>йаљиге</i> . Кола слична таљигама. Вук <i>шарнице</i> . в. <i>колица</i> . место на лотри где се задене бич. обавијено гвожђе око дрвчаника и јармаца. Гвожђе које повезује осовину и јастук. Упор. <i>цукйанйа</i> . в. <i>кайа</i> , <i>кайисла</i> , <i>йиксна</i> , <i>чашйца</i> и <i>ишйесла</i> . Вук <i>йой</i> само у другом значењу.
точак трап	Вук <i>йочак</i> има и друга значења. в. <i>задњи</i> и <i>йредњи йрай</i> . Вук <i>йрай</i> (у Сријему) кола на широки или узани трап . . . кола на дугачки трап.
трогер Ч тујац М	в. <i>йречага</i> . гвоздени обруч око рукавца (део осовине). Упор. <i>йулац</i> , <i>йуљак</i> и <i>йуљак</i> .
тулајка Т тулац Б Ж Р туљак Т	гвоздени део у који улази доњи крај левче (дрво). в. <i>йујац</i> , <i>йуљак</i> , и <i>йуљак</i> . Вук <i>йулац</i> . в. <i>йујац</i> , <i>йулац</i> и <i>йуљак</i> . Вук <i>йуљак</i> има и друга значења.
туљац М П	в. <i>йујац</i> , <i>йулац</i> и <i>йуљак</i> . Вук <i>йуљак</i> има и друга значења.
уво Ж Р фијакер	в. <i>сйуйчић</i> и <i>шака</i> . Вук <i>уво</i> само у другом значењу. употребљава се у свечаним приликама (гости, свадба и др.).

оршпан
цафн З М
цифраста кола
цукпанта М П
цукплатна З
чатлов

чашица И П

чезије
чекљун Б Е П
чеп Е Т

чивија

чизма СИ
шака Б О
шарагље

шараф
шврачине Т
шепутка

шиљак З
шина
шинтерска кола
шпедитер
шпица
штрајервагн
штекл
штесла
штит

штрафплек
шубер

кола за потребе општине. Вук *форшиан*.
врх спице што улази у главу точка.
украшена кола (израђена).
в. *шенгери*.

мали плех са две рупе на цукпанти.
попречно дрво на предњим и стражњим лотрама. Вук *чашлов*.

в. *каја*, *кайисла*, *йискна*, *йой* и *ийесла*. Вук *чашица* само у другим значењима.
двоколице. Вук *чезе*.

в. *касалица*. Вук *чекљун* само у другим значењима.
Гвоздени шиљак на стражњем јастуку на који се ставља тајмарбли. Упор *шиљак*. Вук *чей* само у другим значењима.

дебљи ексер који пролази кроз топ и осовину и чува левчу да не спадне. Вук *чивија*.

в. *йулајка*. Вук *чизма* само у другом значењу.

в. *сийуйчић* и *уво*. Вук *шака* само у другим значењима.
постоје предње и стражње шарагље и везују се ланцем за лотре. Вук *шарагље*.

в. *завријањ*, *майица*, *муџер* и *шараф*.

в. *кракови*, *ласйине* и *сврачине*.

оно савијено дрво на лијевчи око осовине. (Вук). Некада је левча била сва од дрвета.

в. *чей*. Вук *шиљак*.

в. *велика* и *мала шина*. Вук *шина*.

у њих затварају псе луталице.

заменује све више обична кола.

в. *йаоци* и *сийца*. Вук *шйица* има и друга значења.

лака теренска кола.

дрво између кракова, а иза руде.

в. *каја*, *кайисла*, *йискна*, *йой* и *чашица*.

в. *кламфа*, *йијавица* и *шйрафилек*. Вук *шйиш* само у другим значењима.

в. *кламфа*, *йијавица* и *шйиш*.

в. *закошар* и *закушак*.

NEKI PROBLEMI SEMANTIKE NAŠIH ŽENSKIH IMENA

Predmet ovoga članka jeste semantika jedne do sada slabo isticane kategorije srpskohrvatskih ženskih imena. To su imena koja u svojim osnovama nose ime neke biljke, kulture, ukrasnog cveća i slično.¹ Granicu ove analize čini ne donji etimološki sloj, već značenje samog apelativa koji u prošloj i današnjoj jezičkoj svesti označava predmet iz kategorije fitonima. Na primer, žensko ime *Grozdana* postalo je od apelativa *grozd*, a etimologija ovoga apelativa koja se vezuje za značenje *trava* ili *lastar*, *mladica*² ne doprinosi ništa ovakvom istraživanju, jer je očigledno da su ovakva imena imala za osnovu apelativ sa jasno izraženim značenjima.

Pre navođenja pojedinačnih primera potrebno je izvršiti jednu uslovnu podelu ženskih antroponima ove kategorije. Pošto već samo vezivanje za jednu kategoriju predstavlja semantičku tematsku podelu, neophodno je ipak da ovu, i ovako dosta usku, grupu podelimo još na imena slovenskog i neslovenskog porekla. Počecemo od ženskih imena slovenskog porekla.

Areal ženskog imena BOŽURKA nepoznat nam je, jer T. Vukanović navodi jedini podatak da se ovo ime daje deci u Makedoniji u cilju zaštite od samovila, uroka i zlih duhova, jer se veruje da cvet božura ima upravo tu moć.³ Sudeći po muškom imenu *Božurin*, zabeleženom u XIV veku u Srbiji, moglo bi se reći da je ovo žensko ime pored Makedonije bilo poznato i u Srbiji.⁴ Đuro Daničić sumnja u slovensko poreklo apelativa *božur* (*Paeonia*), i dovodi ga u vezu sa arapskom rečju *busur* u značenju 'pupoljak'.⁵ Međutim, etimologiju ovog ženskog imena (pa i apelativa) treba vezati sa imenicom *bog*, možda tim pre što je i u antičkoj Grčkoj božur smatran kao

¹ Jedina knjiga posvećena ženskim imenima slovenskog porekla izašla je u Poljskoj 1961. g. Autor je Maria Karpluk (*Slowiańskie imiona kobiece*, Wrocław-Warszawa-Kraków), koja u ovoj vrlo opsežnoj knjizi ne dodiruje ovakvu semantičku stranu ženskih narodnih imena.

² Макс Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*, пер. с немецкого О. Н. Трубачева, том I, Москва, 1964, 460.

³ Vukanović T., *Lična imena kod Srba*, Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu, 1940, 65.

⁴ ARJ, I, 573.

⁴ ARJ, I, 573.

⁵ Isto.

lekovita trava, kojom je — prema grčkoj legendi — Peon izlečio Plutona i po tome je i dobila svoje ime.⁶ U prilog ovoj etimologiji govori i značenje imenica *božura* i *božurica* koje nalazimo u novom *Rečniku* Srpske akademije nauka. *Božura* ovde znači pečenicu pripremljenu za Božić,⁷ gde se vrlo očigledno razaznaje bliska veza sa imenicom bog. Što se tiče sufiksa *-ur* (*-ura*) u našem jeziku, može se reći da je on toliko redak da se nalazi na granici da bude izuzetak, ali ipak postoji.⁸

Rasprostranjenost osnove *božur-* u patronimici Hrvatske takođe govori u prilog slovenske etimologije. Prilikom prvog popisa stanovništva posle Oslobođenja (1948. godine) u Hrvatskoj nalazimo sledeća prezimena od osnove koja nas ovde interesuje: *Božurić* u okolini Petrinje, Gline, Velike Gorice, Jastrebarskog, Zagreba, Našica, Siska, Podravske Slatine. *Božurinov* je zabeleženo samo jednom u Petrinji, a prezime *Božučanin* (< *Božurčanin*) je rasprostranjeno samo u slavonskim mestima: u Osijeku i u Belom Manastiru.⁹ Iz svih ovih prezimena mogu se lako sagledati sledeće varijante od ove osnove: *Božur*, *Božurin* i *Božurac*, ukoliko ovo poslednje ime nije možda neki iščezli toponim *Božur* ili *Božurci*, jer nas na ovu rekonstrukciju upućuje sufiks *-anin*. U toponimiji srećemo sledeće paralele: *Božurni vrh* je oronim (987 m.) na granici Hercegovine i Dalmacije,¹⁰ *Božurova glavica* — mikrotoponim u selu Ramači u Lepenici u Srbiji i *Božurinova kosa* — šuma u Adžinim Livadama u istoj oblasti.¹¹

U vezi sa semantičkom uslovljenošću ličnih imena *Božur* i *Božurka* može dobro da posluži citat već pomenutog pisca T. Vukanovića: „Božur se uzima i kao sinonim za crvenu boju koja ima moć da donosi dobro i da štiti od zla uopšte. Pored toga, crvena boja se uzima kao oličenje života.“¹²

Žensko ime VIŠNJA, kao i još nekoliko drugih koja slede, pripada jednoj vrlo interesantnoj grupi, karakterističnoj upravo za kategoriju čisto ženskih imena. Tačnije rečeno, ovo žensko ime nema svog muškog pandana kao što je to slučaj kod većine ženskih imena.¹³ Ovo lično ime je prvi put u našim jezičkim spomenicima navedeno u izvorima za istoriju Beograda za period 1711. do 1739. godine, gde ga nalazimo zabeleženo tri puta.¹⁴ Ovo ime nalazimo, dalje, u *Rečniku* Vuka Karadžića,¹⁵ gde se ne ukazuje areal, ali

⁶ Simonović Dragutin, *Botanički rečnik*, Beograd, 1959, 333.

⁷ *Rečnik* SANU, II, 689.

⁸ U svojoj gramatici srpskohrvatskog jezika M. Stevanović i ne pominje ovaj sufiks. U Gramatici T. Maretića nalazimo sledeće primere sa sufiksom *-ur*: *božur*, *kotur*, *mjeħur* i *čepur*.

⁹ *Leksik prezimena Hrvatske* — kartoteka u Institutu srpskohrvatskog jezika u Zagrebu.

¹⁰ Đurić Obren, *Šuma, Površ i Zupci u Hercegovini*, Srpski Etnografski zbornik, knj. 5, Naselja II, Beograd, 1903.

¹¹ Radivojević Todor, *Lepenica*, Naselja VII, Beograd, 1911.

¹² Vukanović, nav. delo, 65.

¹³ Doduše, postoji prezime Višnjaković (*Rečnik* SANU, II, 638), ali ono je postalo od apelativa *višnjak*.

¹⁴ Popović dr Dušan, *Građa za istoriju Beograda 1711—1739*, Spomenik SKA, LXXVIII, II razred 61, Beograd, 1935, 15—108.

¹⁵ Vuk St. Karadžić, *Srpski rječnik istumačen njemačkim i latinskijem riječma* Beč, 1852, 65.

je to po svoj prilici Srbija. Majka kneza Miloša Obrenovića zvala se Višnja, a naš poznati narodni guslar Filip Višnjić dobio je prezime po svojoj majci, takođe Višnji. U jednom popisu stanovništva Mitrovačkog provizorijata iz 1722. godine od 70 popisanih udovica nalazimo samo jednom ime *Visnea*.¹⁶ Moglo bi se privesti još dosta primera, ali ni jedan nije stariji od XVIII veka. Ovo ne znači da je u tom veku nastalo ovakvo ime, već to upravo naglašava evidentnu činjenicu da nam nedostaju sistematizovani onomastički materijali.¹⁷ O arealu prezimena Višnjić se isto tako ne može (bar za Srbiju) ništa određenije reći, jer je najnoviji *Rečnik* Srpske akademije nauka uvrstio ovo prezime bez ikakvog komentara ili objašnjenja.¹⁸ Sudeći prema popisu stanovništva iz 1948. godine, prezime *Višnjić* se u Hrvatskoj sreće neobično često i nalazimo ga i na kajkavskom i na štokavskom području. Pada u oči da prezime *Višnjević*¹⁹ nalazimo samo na dva mesta: u Bjelovaru i u Zagrebu.²⁰ Zanimljivo je da prezime *Višnjić* dosta često služi kao toponimijska osnova, te zato danas nalazimo sledeća mesta: *Višnjićevo* u Sremu (ranije *Grk*, po Filipu Višnjiću), *Višnjić-Brdo* kod Ogulina u Hrvatskoj, *Višnjić-Do* u Crnoj Gori.²¹ Inače, fitonim *višnja* je neobično čest u našem toponimijskom sistemu i srećemo ga još od XIII veka.²²

Ženska imena GROZDA i GROZDANA nemaju takođe istorijskih potvrda pre XVIII veka. U okolini Beograda je 1711. godine žensko ime Grozdana zabeleženo tri puta,²³ što ukazuje na ograničenu frekvenciju ovog imena početkom XVIII veka. U našim jezičkim spomenicima evidentirana su i muška imena *Grozdan* i *Grozdoje*.²⁴ Isti ovakav koren nalazimo daleko na severu Rusije, u Novgorodu, gde je krajem XV veka zabeleženo prezime *Гроздоа*.²⁵ Prezime *Grozde* (gen. *Grozdet*) postoji i u Sloveniji,²⁶ a imena *Grozdan*, *Grozda*, *Grozdana*, *Grozdanka* i *Grozdana* postoje i u bugarskom jeziku.²⁷ Žensko ime *Grozdea* konstatujemo i u rumunskoj onomastici,²⁸ a u selu Varjašu u rumunskom Banatu ovo se ime polovinom XIX veka

¹⁶ Arhiv SR Hrvatske, Urbaria et conscriptiones.

¹⁷ Prema pismenom saopštenju dr Milenka Filipovića (na kojem mu se najlepše zahvaljujem) porodica Višnjić iz Golije vodi poreklo od harambaše Jovana Višnjića, savremenika Baje Pivljanina. Ovaj harambaša je dobio svoje prezime po majci Višnji, što znači da je ime *Višnja* bilo poznato i u XVII veku.

¹⁸ *Rečnik* SANU, II, 689.

¹⁹ Uspomenu na iščezlo selo Višnjeveci u Sremu čuva prezime Vischnevczanin u Sremskoj Mitrovici 1722. godine (Urb. et consc.) i 1736. godine (D. Popović, *Srbi u Sremu*). Danas to isto prezime srećemo u Rumi („Sremske novine” od 7. XII 1966, 12.)

²⁰ *Leksik prezimena Hrvatske* — kartoteka.

²¹ *Imenik mesta u Jugoslaviji*, Beograd, 1956, 436.

²² Skok dr Petar, *Prilozi k ispitivanju srpskohrvatskih imena mesta*, Rad JAZU, knj. 229, Zagreb, 1921.

²³ Dušan Popović, *Grada* . . .

²⁴ Dr T. Maretić, *O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba*, Rad JAZU, knjiga LXXXII, razred filol. — histor. XV, Zagreb, 1886, 72.

²⁵ *Новгородские ииццовые книги*, том I, Санктпетербург, 1905, 411.

²⁶ Skok dr Petar, *Iz slovenačke toponomastike*, Glasnik Etnografskog muzeja u Ljubljani, Ljubljana 1934, 65.

²⁷ *Именникъ, сир. Сѣискъ на имената, които се дават при св. кръщение*, София 1927, 12.

²⁸ Constantinescu N. A., *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, 436.

sreće neobično često.²⁹ Na teritoriji ove zemlje se upravo i nalazi najstarija potvrda ženskog imena *Grozdana*. Naime, pored ostalih darodavaca iz sela Dente u Pečkom katastru je 1660. godine zabeležena i jedna žena po imenu *Grozdana*.³⁰

Primeri iz toponimije ne dozvoljavaju nam da tačno odvojimo muška od ženskih imena, jer prezime *Grozđanić* može da ima u osnovi oba imena. Ovo, međutim, ne važi i za prezime *Grozđić*, jer je više verovatnoće da je postalo od antroponima *Grozda*, nego od nepotvrđenog muškog imena *Grozđ*. Sudeći po rasprostranjenosti ovog prezimena u Srbiji³¹ i u Hrvatskoj,³² skraćeni oblik *Grozda* je bio i ranije poznat u ovim krajevima. S druge strane, upoređujući prezime *Grozđić* sa prezimenom *Grozđanić*, dobijamo jasnu sliku da je ime *Grozdana* nekada bilo mnogo običnije nego *Grozda*, jer i u Hrvatskoj i u Srbiji ima vrlo malo porodica sa ovakvim prezimenom. Ista konstatacija važi i za prezime *Grozđanović* (< *Grozđan*) za koje i u Srbiji i u Hrvatskoj nalazimo mnogo manje primera nego od osnove *Grozdana*.

Možda bi semantičku motiviranost za ovo ime trebalo tražiti u izvorima nastalim delovanjem hrišćanske crkve, jer i grozd i loza predstavljaju osnovu hrišćanske ikonografije.³³ Ali, s druge strane, poznata je činjenica da su i antički Grci bogu Bahu pleli vence od loze i grozdova.⁴³ Ako pođemo od činjenice da stari Sloveni nisu poznavali vinovu lozu i da su preci južnih Slovena ovu kulturnu biljku zatekli u svojoj novoj otadžbini na Balkanskom poluostrvu, onda nam ostaje da pretpostavimo da smo zajedno sa celom tehnologijom dobijanja vina primili i motiv za lično ime, svakako od Grka ili nekih drugih naroda koje smo u tome momentu zatekli na današnjem tlu. Međutim, ovome zaključku protivi se fakat da je prezime *Grozđov* poznato i u Novgorodu a naročito u Sloveniji, gde se taj uticaj teže može objasniti posredstvom crkvenih knjiga. Pitanje semantike, dakle, ovog južnoslovenskog ličnog imena nije lako, jer nedostaju uporedni podaci. U svakom slučaju, i u ruskom i u srpskohrvatskom jeziku *grozd* znači i *zbir plodova* (*кусты плодов*),³⁵ pa sa ovakvim značenjima imamo i grčku paralelu: grčko lično ime Polikarp nosio je episkop grada Smirne u Maloj Aziji koji je kao mučenik za veru ušao i u pravoslavlje i u katolički kalendar. Značenje ovog imena dolazi od grčkih reči: *πολύ + καρπός* = višeplodni. Najzad, postoji možda najveća verovatnoća da je i srpski i novgorodski antroponim ušao u ova dva onomastička sistema zahvaljujući prevodu vizantijske duhovne parodije života svetaca — Muka blaženog Grozdija-Porikologa, u kojoj blaženom

²⁹ Istorijski arhiv APV u Sremskim Karlovcima, Zbirka matičnih knjiga sa teritorije Vojvodine, Varjaš.

³⁰ Matić Sv., *Sveti katastrig manastira svetije i velikije cerkve patrijarhije pekske*, Glasnik Istorijskog društva u Novom Sadu, sv. 9, 13.

³¹ Radivojević, Nav. delo, 149, 210, 242.

³² *Leksik prezimena Hrvatske* — kartoteka.

³³ Peđa Milosavljević, *Stećci u svetlu nauke* . . . „Politika“ od 30. VI 1968, 18.

³⁴ Zanotto del Francesco, *Dizionario pittoresco di ogni mitologia, d'antichità, d'iconologia* . . . *del medio evo*, Venezia, 1860, t. XI, 512.

³⁵ Владимир Даль, *Толковый словарь живого Великорусского языка*, Москва, 1956, I, 356.

Grozdiu sudi car Gdunije (dunja).³⁶ Pitanje slovenačkog prezimena i dalje ostaje otvoreno, a sa tim tim i misao da se ovde radi o praslovenskoj antroponimijskoj osnovi.

Žensko ime DRENKA zabeleženo je jedino u *Rečniku* Vuka Karađića. Ovo je ime, inače, i dalje u upotrebi (bar u Sremu), jer žensko ime DRENA (do sada nigde zabeleženo) konstatujemo u Sremskoj Mitrovici,³⁷ a ime *Drenka* postoji još i danas u selu Mandelosu u istoj oblasti.³⁸ Pripada tipu zaštitnih imena, jer se dren i danas u narodu smatra kao oličenje zdravlja. Muško ime **Dren* nije sačuvano, ali da je ono postojalo kao siguran dokaz može da nam posluži prezime *Drenović*, koje svojim patronimijskim sufiksom upućuje na ovo ime. U neribiranom selu Kravide u Beogradskoj nahiji zapisan je 1528. godine u genitivnom obliku „sin Drenjka“.³⁹ Podatak da je ovde u pitanju otac koji je mogao imati više od 28 godina, upućuje nas na zaključak da je lično ime *Drenko* ili *Drenok* (*Drenjko* — *Drenjck*)⁴⁰ postojalo svakako i u XV veku, kada je, po svojoj prilici, i rođena ličnost pod ovim imenom. Patronimijska osnova *Dren-* je izmešana sa apelativnom osnovom *dren* (Cornus), pa je u mnogim slučajevima teško da se odredi da li je u pitanju apelativ ili antroponim. Sudeći po zabeleženim primerima iz *Rječnika* Jugoslavenske akademije i *Rečnika* Srpske akademije nauka dobija se utisak da se svi ovi primeri koji slede postali od antroponima **Dren*, jer nose tipične patronimijske sufikse: *Drenova hčluga* — mtop. u okolini Beograda iz 1871. *Drenova poljana* — mikrotoponim kod Šanca u Srbiji 1868. g. *Drenova rupa* — mikrotoponim u Istri potvrđen 1275. g., *Drenovci* (više toponima i mikrotoponima u Srbiji, Dalmaciji, Hercegovini, neki sa istorijskim potvrđama iz XIV veka), *Drenov do* — mtop. na Kosovu potvrđen u XIV veku. *Drenovica* (uporedi *Lazorica* < *Lazor* + *ica*). *Drenov klanac* — mtop. u Hrvatskoj, *Drenovo* — toponim na Kosovu u XIV veku i toponim kod Rijeke u Hrvatskoj, itd. Sigurni primeri za apelativ bi bili: *Drenovak*, *Drenovača*, *Drenjak*, *Dren*, *Drenje* itd. Međutim, toponimi i mikrotoponimi sa nazivom *Dren* više upućuju na sam fitonim, nego na antroponim, jer u našem onomastičkom sistemu ima mnogo naselja koja predstavljaju čiste apelative (uporedi: *Jabuka*, *Bukva*, *Lipa*, *Kesten*, *Jasen*, itd.).

Žensko ime DRENA, DRENKA je postalo od muškog imena **Dren*, **Drenko*. Nedostatak izvora ne znači da ovakva ženska imena nisu postojala

³⁶ Bašić Milivoje, *Stare srpske biografije*, Beograd 1974, 30—31. Na žalost, nisam imao u rukama grčku sačuvanu verziju ove priče. Za semantičku uslovljenost ovakve motivacije ličnog imena može dobro da posluži podatak da je u Starom zavetu zabeležen ime *Eskol*, koje se izvodi od starohebrejskog „*eškol*“ u značenju *grožđe*. (Haag Herbert, *Bible-Lexicon*, Zürich-Koln, 1967, 439—440).

³⁷ „Sremske novine“ od 29. VI 1966, 11. Izgleda da je identično žensko ime poznato i Albancima, jer je u nedavnom zemljotresu u selu Pistuli kod Ulcinja poginula jedna starica od 90 godina po imenu *Drena* Miredita („Politika“ od 4. XI 1968, 1).

³⁸ Isto od 16. IX 1966, 12. Uporedi prezime *Drenčić* u Dubrovniku i Makarskoj (*Leksik. prez. Hrvatske*).

³⁹ Šabanović dr Hazim, *Turski izvori za istoriju Beograda*, Knj. I, sv. 1, katastar. popisi Beograda i okoline 1476—1566, Istorijski arhiv Beograda, Beograd, 1964.

⁴⁰ Uporedi prezime *Drenković* u Dalju i *Drenković* u Bučju, Osijeku i Slobodnoj Vlasti u Hrvatskoj (*Leksik*).

u prošlosti. Navedeni primer iz XVI veka za muško ime *Drenko* kao i toponimi širom zemlje sa vrlo starim potvrdama od XIII veka pa nadalje, govore nam da je ženski pandan muškog imena **Dren* morao postojati daleko ranije pre vremena Vuka Karadžića. Najzad, treba spomenuti da je kult drena bio poznat i van granica slovenskih plemena, jer kod rimskog ženskog imena Cornelia konstatujemo identični semantički momenat.

Za žensko ime JABLANKA nalazimo samo jednu potvrdu u timočkom kraju u Srbiji: „JABLENKA — ime koje mlada daje ženskom čeljadetu u mladoženjinom domu o svadbi“⁴¹ (e umesto *a* u drugom slogu je dijalekatska odlika, uporedi *jerica* = *jarica*). Sudeći po prezimenima, ovo žensko ime je bilo neobično retko, a možda je i ograničeno samo na ovaj deo Srbije, jer su svi patronimijski primeri od muškog imena *Jablan*. Inače, muško ime *Jablan* je zabeleženo u našim rečnicima i areal mu je, po svoj prilici, Srbija, jer u Hrvatskoj nalazimo prezime *Jablanović* samo u Sisku i u Splitu, a *Jablanov* samo jednom u Splitu.⁴² Izgleda da je muško ime *Jablan* bilo poznato u Dubrovniku od najranijih vremena, jer 1475. godine nalazimo jednog Dubrovčanina u Skoplju kao svedoka na jednoj raspravi.⁴³ U toponimiji postoje mnogobrojni primeri koji su uglavnom vezani za fitonim, a manje za antroponim. Najstariji primer je iz 1205. godine kada je zabeležen „nemus Jablan“ negde kod Nina u Dalmaciji.⁴⁴ Motiv za pojavu ovakvog imena nije potrebno naročito istraživati, jer se još i danas u jezičkoj svesti pojam jablana (ili bora) vezuje za visinu čovečjeg rasta. Sledeći stihovi iz narodne pesme najbolje ilustruju ovo tvrđenje: „Il' si rasla na bor gledajući, Il' na jablan drvo plemenito.“

Frekvenciju i areal ženskog imena JABUKA teško je odrediti, jer se u našim izvorima pominje samo dva puta: 1875. godine u novinama „Zemljak“ koje su u ovo vreme izlazile u Novom Sadu⁴⁵ i u knjaževačkom okrugu u Srbiji krajem prošlog veka.⁴⁶ Istraživanje motiva za pojavu ovakvog imena u našem onomastičkom sistemu je otežano mnoštvom narodnih običaja vezanih za ovo voće, koji su primećeni kod Slovena, Kelta, Germana, Balta i drugih evropskih naroda. Kao i kod imena *Višnja*, i ovde postoje mnogobrojne toponimijske paralele, koje se odnose ne na antrononim *Jabuka*, već na istovetni apelativ u značenju „Pyrus malum“.

Žensko ime JAVORKA nije zabeleženo ni u jednom našem rečniku, ali još i danas postoji u Srbiji (okolina Mladenovca, Zaječara i svakako još u mnogim drugim mestima). U *Rječniku* Jugoslavenske akademije je u članku *javorika* unet podatak da se u Bosni tako nazivaju ovce.⁴⁷ Izgleda da je žensko ime *Javorika* u prošlosti bilo vrlo retko, jer ga ne nalazimo ni

⁴¹ Stanojević Marinko, *Prilozi rečniku timočkog govora*, SKA, Srpski dijalekt. zbornik, knj. III, Beograd — Zemun, 1927, 183.

⁴² *Leksik prezimena Hrvatske* — kartoteka.

⁴³ Elezović Gliša, *Turski spomenici*, SKA, Zbornik za istočnjačku istorijsku i književnu građu, serija prva, knj. I, sv. 1, 1348—1520, Beograd, 1940, 208.

⁴⁴ Skok dr Petar, *Prilozi k ispitivanju srpskohrvatskih imena mesta*, Rad JAZU, knj. 224, Zagreb, 1921.

⁴⁵ ARj, IV, 389.

⁴⁶ Mišković Jovan, *Knjaževački okrug*, Glasnik Srpskog učenog društva, knj. XLIX, Beograd, 1881, 100.

⁴⁷ ARj, IV, 499.

u jednom pomenutom popisu udovica, a prezime *Javorčić* ima u Hrvatskoj samo na jednom mestu: u selu Zrnovici kod Splita.⁴⁸ Od mnoštva primera u toponimiji u kojima nalazimo fitnim *javor* (Acer) treba izdvojiti slučajeve sa tipičnim patronimijskim sufiksima koji upućuju na muško ime **Javor* : *Javorani* — selo kod Banja Luke u Bosni (**Javor* + *ane*), *Javorovac* kod Koprivnice u Hrvatskoj,⁴⁹ *Javorova padina* — mikrotopenim u selu Rupju u Krajištu.⁵⁰ Sudeći po dubletu oronima *Javorina* i *Jahorina* (planina u Srbiji) reklo bi se da je ovo lično ime u davnoj prošlosti glasilo **Jahor*. Ovome u prilog ide vrlo stara mađarska pozajmica *jcur*, *jcor*, *johor* u značenju 'acer',⁵¹ koja se može objasniti samo ako se pretpostavi da je u momentu preuzimanja ovaj apelativ glasio *jchor*. Sudeći po nekim narednim pesmama pravo *javor* je pripadalo tipu kulturnog drveća, a L. Pavlović čak tvrdi da je ime drveta javora identično sa imenom boga straha Straora.⁵⁴

Najstariju istorijsku potvrdu za žensko ime JAGLIKA nalazimo u iščezlom selu Kumša kod Beograda, koje je zabeleženo u jednom turskom katastru 1546.⁵³ Očigledno je da je ovo žensko ime polovinom XVI veka bilo vrlo retko u Srbiji, jer se od 157 ženskih imena, navedenih u ovom turskom katastru, lično ime *Jaglika* se pominje samo jedan jedini put. Ista konstatacija važi i za XVIII vek gde je još veća razlika: od 715 raznih ženskih imena ime *Joglika* nalazimo zabeleženo takođe samo jednom.⁵⁴ Prema T. Vukanoviću, ovo žensko ime je rasprostranjeno u Crnoj Gori, Hercegovini i Makedoniji, a ušlo je u naš onomastički sistem po cvetu, koji se smatra kao jaka zaštita od zlih očiju i raznih mađija.⁵⁵ Ni prezime *Jagličić* se ne sreće tako često: u Temniću samo jednom,⁵⁶ u Lepenici takođe samo jednom,⁵⁷ u Podibru dva puta⁵⁸, u Negotinskoj Krajini i Ključu tri puta.⁵⁹ U Hrvatskoj prezime *Jagličić* pripada retkim prezimenima, jer ga nalazimo samo u okolini Nove Gradiške.⁶⁰ Ova izrazito slaba zastupljenost ženskog imena *Jaglika* u XVI i XVIII veku u Srbiji (kao i patronima *Jagličić* u Hrvatskoj) ne slaže se sa rečenom konstatacijom Vukanovića o arealu ovog imena, jer ga nalazimo i u Srbiji i u Hrvatskoj.

⁴⁸ *Leksik prez. Hrvatske* — kart.

⁴⁹ *Imenik mesta u Jugoslaviji*, Beograd, 1956.

⁵⁰ Nikolić Rista, *Krajište i Vlasina*, Srpski etnogr. zbornik XVIII, Naselja VIII, Beograd, 1912, 359.

⁵¹ Knieza Istvan, *A magyar nyelv szláv jövevényszavai*, I köt. 1 resz, Budapest, 1955, 232.

⁵² Pavlović Leontije, *Kultovi lica kod Srba i Makedonaca, istorijsko-etnološka rasprava*, Narodni muzej, Smederevo, pos. izd. knj. I, Smederevo, 1965, 308.

⁵³ Šabanović, nav. delo, 405.

⁵⁴ Dušan Popović, *Srbi u Sremu do 1736—1737. godine*, Beograd, 1950.

⁵⁵ T. Vukanović, *Lična imena kod Srba* . . . 65. Etimologiju ovog imena Jovan Pačić (*Imeslov*, Pešta, 1828, 51) objašnjava od reči *jak* (*i*) + *lik*, što nam ujedno pruža sliku romantičarskog nivoa naše slavistike prvih decenija XIX veka.

⁵⁶ Mijatović Stanoje, *Temnić*, Srpski etnogr. zbornik 6, Naselja III, Beograd, 1905, 363.

⁵⁷ Radivojević Todor, *Lepenica*, Naselja VII, Beograd, 1911, 98.

⁵⁸ Pavlović Radoslav, *Podibar i Gokčanica*, Srpski etnografski zb. knj. LVI, Naselja knj. 30, Beograd, 1948, 282, 336.

⁵⁹ Jovanović Kosta, *Negotinska Krajina i Ključ*, Srpski etnogr. zbornik, knj. LV, Naselja knj. 29, Beograd, 1940, 211. 222, 163.

⁶⁰ *Leksik prezimena Hrvatske* — kart.

Žensko savremeno ime JAGODA se u našim jezičkim spomenicima nalazi vrlo kasno — „od prije našega vremena“, kako piše u *Rječniku Jugoslavenske akademije*.⁶¹ Međutim, sudeći po toponimima ovo bi ime moralo biti znatno starije. Poznati toponim *Jagodina* (današnje Svetožarevo) u Srbiji ima u svojoj osnovi žensko ime *Jagoda*, jer je oblik *Jagodina* (livada, šuma, itd.) prisvojni pridev od ovog imena. Naš najstariji primer iz toponimije nalazimo u okolini Zadra već u XI veku (1070—1078. g.) u obliku *Jagodthne* (današnje *Jagodnje*),⁶² ali ovde je u pitanju apelativ. Može se smatrati da su sledeći primeri sigurni u pogledu antroponimijske osnove: *Jagodina* — selo kod Višegrada u Bosni, *Jagodić* — mikrotoponim u Slavoniji,⁶³ *Jagodići* — tri sela u Bosni (kod Bugojna, Goražda i Zenice), *Jagodin Do* — mesto kod Pljevlja u Crnoj Gori.⁶⁴ Što se tiče frekvencije ovog imena u prošlosti, može se sa priličnom sigurnošću reći da se ovo ime javlja u Srbiji vrlo retko od XVI do XVIII veka, jer ga ne nalazimo u popisu udovica sredinom XVI veka,⁶⁵ pa ni u Pečkom katastru u XVII veku.⁶⁶ U XVIII veku (areal severna Srbija) od 715 ženskih imena pominje se samo jedna Jagoda.⁶⁷ Bilo bi vrlo zanimljivo utvrditi tačan areal ovog imena u Srbiji, kao i savremenog prezimena *Jagodić*, jer baš njegova slaba zastupljenost u prošlosti može lako da nam ukaže na područje odakle se to ime širi. lo dalje. Međutim, izgleda da je situacija u Hrvatskoj bila sasvim drukčija. Naime, prezime *Jagodić* nalazimo masovno skoro po celoj Hrvatskoj: u Križevcima, Ludbregu, Valpovu, Novskoj, Samoboru, Daruvaru, Slavonskoj Požegi, Čazmi, Otočcu, Velikoj Gorici, Buzetu, Bjelovaru, Virovitici.⁶⁸ Najbolji dokaz da je ovo ime nekada u Hrvatskoj bilo vrlo obično pruža nam grada o Susedgradsko-stubičkom vlastelinstvu iz XVI veka. U periodu od 1563. do 1574. g. na ovoj teritoriji sreću se 20 lica sa prezimenom *Jagodych*,⁶⁹ što očito govori u prilog gustoj frekvenciji ženskog imena *Jagoda* u Hrvatskoj pre XVI veka.

Za žensko ime JASENKA našao sam samo tri potvrde: u selu Vitojevcima u Sremu sredinom XVIII veka,⁷⁰ u Novom Sadu 1960. g.⁷¹ i u selu Mandelosu, takođe u Sremu, 1968. g.⁷² Kao i kod prethodnih antroponima, i ovde imamo istu situaciju: apelativ *jasen* se pojavljuje u toponimiji na teritoriji svih slovenskih jezika i meša se sa patronimijskom praslovenskom osnovom **asen*ъ **asen*ъ. U našim jezičkim spomenicima nije zabeleženo

⁶¹ ARj, IV, 414.

⁶² Skok dr Patar, Rad JAZU 224; u svojoj poznatoj knjizi (*Die Bildung . . .*) Miklošić čak i ne pominje ovo žensko ime, već ga svrstava u apelativne osnove, navodeći pri tome jedan očigledni antroponimijski primer — *Jagodina* u Bugarskoj.

⁶³ ARj, IV, 415.

⁶⁴ *Imenik mesta u Jugoslaviji 1965*, 191.

⁶⁵ Šabanović, nav. delo.

⁶⁶ Matić Sv. nav. delo.

⁶⁷ Dušan Popović, *Grada . . .*

⁶⁸ *Leksik prez. Hrvatske* — kart.

⁶⁹ Adamček Josip, *Grada o susjedgradsko-stubičkom vlastelinstvu 1563—1574*, Arhivski vjesnik, Zagreb, 1964—1865, 7—340.

⁷⁰ Sreta Pecinjački, *Vitojevci u XVIII i s početka XIX veka* — Rad vojvođanskih muzeja, sv. 14, Novi Sad, 1965, 269—283.

⁷¹ Milica Ladević, *Savremeno onomastika grada Novog Sada* (v. u ovoj knjizi *Priloga*).

⁷² „Sremske novine“ 16. XI 1968, 10.

muško ime **Jasen*, ali do njega možemo doći posrednim putem: *Jasenov Del* — selo kod Niša u Srbiji, *Jasenova* — mesto kod Doboja u Bosni i kod Kolašina u Crnoj Gori, *Jasenovac* kod Bihaća u Bosni i kod Novske u Hrvatskoj, itd.⁷³ Najstariji primer nalazimo u XI veku (1090. g.) na Primorju u obliku *Jassenovo*.⁷⁴ U prilog Budmanijevom mišljenju o srodnosti germanskog i slovenskog apelativa *jasen*⁷⁵ može se navesti još jedna semantička paralela vezana za ovu osnovu. Naime, u IV veku nove ere jedan franački knez se nazivao *Ascarius*, a ovo ime se izvodi od starovisokonemačkog *asc* u značenju *jasen*,⁷⁶ gde konstatujemo identički ideosemantički momenat kao i kod našeg imena *Jasenka*. Što se tiče patronima od ove osnove, izgleda da ime *Jasenka* nije nigde poslužilo ka osnova za prezime. Naime, u kartoteci prezimena Hrvatske nema ni jednog prezimena koje bi glasilo *Jasenčić*, već ima dosta primera prezimena *Jasenović* koje dolazi od nepotvrđenog muškog imena **Jasen*.

Žensko ime KUPINA nalazimo zabeleženo prvi put u *Rječniku* Vuka Karadžića. Po značenju je identično sa apelativom *kupina* (*Rubus fruticosus*). Posmatrajući celu ovu kategoriju ženskih imena u kojoj preovlađuju značenja plodova, tako i ovo žensko ime treba etimološki vezati za plod (kao i Višnja, Jagoda, Malina), a ne za šib ili drvo. Na teritoriji srpskohrvatskog jezičkog područja ovo ime je postojalo i u Srbiji i u Hrvatskoj. Ovaj zaključak nam omogućuje spisak prezimena u Hrvatskoj 1948. g.: izdanja *Naselja* Srpske akademije nauka u kojima se dosta često sreće prezime *Kupinić*. Zanimljivo je da se u toponimiji sreće samo prisvojni pridev muškog roda: *Kupin-ovo*, *Kupin-ovac*, itd. Samo jedan jedini primer postoji sa ženskim prisvojnim sufiksom *-in*: u vranjskom okrugu u Srbiji zabeležio je krajem prošlog veka M. Milićević selo *Kupininci*⁷⁷, čiju osnovu čini žensko ime *Kupina*. Inače, L. Pavlović smatra kupinu kao kultno drvo na osnovu apokrifnog spisa „Čudotvorna sila svetoga Sisoja.“⁷⁸

Ženska imena LOZA i LOZANA nalazimo zabeležena samo kod Stojana Novakovića. Rekao bih da se postanak ovih ženskih imena mogao povezati sa imenima *Grozda* i *Grozdana*, jer u svakom slučaju u narodnoj svesti grožđe i loza idu zajedno. Prezime *Lozić* je zabeleženo u XVII veku,⁷⁹ pa možemo pretpostaviti da je žensko ime *Loza* dosta staro. Analiza prezimena u Hrvatskoj otkriva nam još dva nepoznata imena od ove osnove: prezime *Lozanković* srećemo u Delnicama, Osijeku i Zagrebu, a prezime *Lozančić* nalazimo dosta gusto u okolini Slavonske Požege, Belog Manastira, Imotskog, Senja, Splita, Bjelovara i Nove Gradiške.⁸⁰ U prvom slučaju radi se o muškom imenu **Lozanko*, a u drugom o ženskom **Lozanka*. Prezime *Lozanić* je,

⁷³ *Imenik mesta u Jugoslaviji*, 194.

⁷⁴ Skok dr Petar, nav. delo.

⁷⁵ ARj, IV, 477.

⁷⁶ M. Schönfeld, *Wörterbuch der altgermanischen Personen- und Völkernamen*, Heidelberg, 1965, 32.

⁷⁷ Milićević, M., *Kraljevina Srbija, novi krajevi*, Beograd, 1884, 306.

⁷⁸ Pavlović Leontije, nav. delo, 308.

⁷⁹ ARj, VI, 175—176.

⁸⁰ *Leksik prezimena Hrvatske* — kart.

inače, neupotrebljivo za analizu, jer može da nosi u svojoj osnovi i muško i žensko ime.

Žensko ime MALINA kao i Višnja slaže se potpuno fonetski sa apelativom *malina* u značenju „*Rubus ideaus*“. Nalazimo ga u Vukovom *Rečniku*, u *Pomeniku* Stojana Novakovića⁸¹ i kod stanovnika pravoslavne vere u Visočkoj nahiji.⁸² U istim izvorima (osim Visočke nahije) nalazimo i žensko ime MALINKA, pa i muško ime Malinko. (Ovo poslednje je maskulinizirano žensko ime *Malinka*). Toponimijski primeri nisu sigurni, jer nisu akcentovani. Na primer, *Malinci* bi mogli biti i od *Malina* i od *mala*. Najzad, postoji i muško ime *Malina* (sa nepoznatim akcentom) koje nalazimo nekoliko puta u pomenutom turskom katastru XVI veka.⁸³ Ovo poslednje nema nikakve veze sa ženskim imenom *Malina*, jer je postalo od prideva *mal* (i) + sufiks *-ina*. Inače, žensko ime *Malina* pripadalo je svakako praslavenskom onomastičkom sloju, jer ga nalazimo u ruskom,⁸⁴ češkom,⁸⁵ bugarskom⁸⁶ i drugim slovenskim jezicima. U *Rečniku* Vuka Karadžića zabeleženo je i žensko ime MALINKA, koje predstavlja samo jednu varijantu imena Malina. Isto ime konstatujemo daleko ranije, u XV veku kod Prizrena.⁸⁷ Postoji zabeleženo i muško ime *Malinko*,⁸⁸ od koga je postalo prezime *Malinković* koje u Hrvatskoj konstatujemo samo u dvama selima : u Semačevcima kod Valpova i u Zrinjskom Topolovcu kod Bjelovara.⁸⁹ Inače, prezime *Malinić* nalazi se podjednako i u Srbiji i u Hrvatskoj, pa na osnovu toga možemo tvrditi da je žensko ime *Malina* postojalo u obema oblastima, tim pre što je u Srbiji ovo prezime potvrđeno još u XVI veku.

Žensko ime NEVENKA zabeležio je u Srbiji još Đuro Daničić, a varijantu NEVENA nalazimo u *Pomeniku* Stojana Novakovića.⁹⁰ Razlikuje se od ostalih imena ove kategorije po tome što je postalo od apelativa, odnosno, ličnog imena muškog roda *Neven*. Etimologija ovog fitonima je inače jasna — naglašen je momenat da ovo cveće ne vene. Pripada tipu biljnih zaštitnih imena, pa bi u etnografskoj literaturi trebalo tražiti motiv za pojavu ovakvog imena. Inače, i muško ime *Neven* i ženska imena *Nevena*, *Nevenka* pripadaju našem savremenom onomastičkom fondu, samo što nedostaju sistematizovani podaci. Reklo bi se da je na popularizaciji imena sa ovom osnovom uticao i naš književnik Jovan Jovanović-Zmaj, koji je krajem prošlog veka pokrenuo i uređivao dečji list „*Neven*“. Inače, ime *Nevenka* čuje se danas kod srpskog stanovništva u Slavoniji, u Vlasini⁹¹ i svakako još u

⁸¹ ARj, VI, 27.

⁸² Dr Milenko Filipović, *Život i običaji narodni u Visočkoj nahiji*, SAN, Odelj. društ. nauka, Srpski etnogr. zbornik knj. LXI, II od život i ob. nar, knj. 27, Beograd, 1949, 151.

⁸³ Šabanović, nav. delo, 304, 306.

⁸⁴ Н. А. Петровский, *Словарь русских личных имен*, Москва 1966, 149.

⁸⁵ Svoboda Jan, *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praha, 1964, 197.

⁸⁶ *Именника* ... 25.

⁸⁷ Kostić P., *Pomenik manastira sv. Trojice kod Prizrena*, SKA, Spomenik XLIX, II razred 42, Beograd, 27—35.

⁸⁸ ARj, V, 412.

⁸⁹ *Leksik prez. Hrvatske* — kart.

⁹⁰ ARj, VIII, 125.

⁹¹ Nikolić Rista, *Krajište* ..., 247.

mnogim drugim mestima Srbije, što bi se moglo najpreciznije videti u matičnim knjigama rođenih. U Novom Sadu se u prošloj, 1967. godini, ovo ime pojavljuje svega dva puta od 1348 rođenih devojčica, što znači da danas ne pripada kategoriji popularnih imena.

✱ O ženskom imenu PERUNIKA se do sada mnogo pisalo obično uz ime *Perun*, uglavnom kao dokaz da se ime slovenskog boga Peruna sačuvalo do danas u našoj onomastici.⁹² Za ovu temu je važno istaći da je žensko ime *Perunika* identično sa biljkom Iris, koja je u našoj etnografskoj literaturi poznata kao sredstvo protiv groma. Evo šta o njoj kaže S. Mijatović koji je ispitivao neke oblasti u Srbiji: „U Resavi sam čuo da se ona (perunika) tu sadi i podiže da ne bi grom udario u dotični dom ili kuću . . . U Belici (jagodinskoj) kad je nepogoda — kad grmi, meću u nedra ili za pojas cvet ili list od perunike, da ih ne bi grom zgromosao, pa zato i kuće tada kite istim cvećem“.⁹³ Prema tome, ovaj citat ujedno i objašnjava i motiv koji je uticao na izbor ove biljke za žensko ime. To upravo znači da je ženska osoba koja nosi ime *Perunika* automatski svojim imenom zaštićena od groma. Kod ovog imena možemo zapaziti još nešto što nema kod ostalih, a to je sufiks *-ika*, koji bi u ovom slučaju mogao upućivati na veliku starinu.

✱ Žensko ime CVETA (CVIJETA) je u prošlosti pripadalo tipu najčešćih imena. Ovo se može zaključiti na osnovu popisa udovica u okolini Beograda 1528. godine, u kome je ovo ime apsolutno dominantno nad ostalima.⁹⁴ Ista konstatacija važi i za Srem u XVIII veku, gde su imena sa ovom osnovom takođe najbrojnija.⁹⁵ Međutim, zanimljivo je da je ovo žensko ime izgubilo svoju popularnost, bar u Novom Sadu, jer od 1401 deteta koja su rođena 1960. i 1967. g. nijedno jedino nije dobilo ime Cveta.⁹⁶ U našim jezičkim spomenicima ime Cvijeta se prvi put spominje u XV veku, ali je ono daleko starije, jer je to po svojoj prilici praslavensko lično ime, pošto ga nalazimo u svim slovenskim jezicima.

IMENA NESLOVENSKOG POREKLA

Žensko ime BADEMA nije zabeleženo ni u jednom našem rečniku. Za njega sam našao samo jednu potvrdu: to je jedna savremena operska pevačica u Hrvatskoj. Ukoliko se ne radi o namernoj promeni imena (česta pojava kod umetnika) onda ovo ime ulazi u istu tematsku skupinu kao i sva ostala ženska imena od fitonima. Inače, reč *badem* ušla je u našu leksiku posredstvom Turaka u identičnom fonetskom obliku.⁹⁷ Od paralela se može privesti samo prezime *Bademlić* zapisano 1912. g. negde u Srbiji.⁹⁸

⁹² Jireček Konstantin, *Istorija Srba*, I knjiga, Beograd, 1952, 116.

⁹³ Mijatović Stanoje, *Etnografske zabeleške iz Levča, Temniča, Belice i Resave*, Glasnik Etnogr. muzeja u Beogradu, knj. XX, tom XX, Beograd, 176.

⁹⁴ Šabanović, nav. delo.

⁹⁵ Dušan Popović, *Srbi u Sremu*.

⁹⁶ Milica Ladević, nav. delo.

⁹⁷ Škaljić, Abdulah, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo, 1965, 110.

⁹⁸ *Rečnik* SANU, I, 235.

Žensko ime BOSILJKA je postalo od muškog imena *Bosil*, *Bosilj*.⁹⁹ Konstatujemo ga u osnovama nekih toponima još u XV veku: *Bosiljevo* — dva sela u Hrvatskoj; *Bosiljina* — selo u Dalmaciji kod Trogira;¹⁰⁰ *Bosiljevo* kod Strumice u Makedoniji, *Bosiljevo* Čazmansko u Hrvatskoj kod Bjelovara.¹⁰¹ Muško ime *Bosil* vodi poreklo od grčkog fitonima βασιλικός (*bosiljak*), koji i danas postoji u novogrčkom jeziku u istom značenju.¹⁰² Žensko ime *Bosiljka* srećemo i u prezimenu *Bosiljić* u Srbiji¹⁰³ i Vojvodini, a prezime *Bosilkin* je zabeleženo u Irigu u Sremu 1736. g.¹⁰⁴ Zanimljivo je da imena od ove osnove upućuju na zapadni izvor; up. *Vizantija* i *Bizant*, *Vavilon* i *Babilon*, itd. I u turskom onomastičkom sistemu konstatujemo identični ideosemantički momenat, jer kod naših muslimana u Bosni nailazimo na žensko ime REJHANA, takođe u značenju „bosiljak”.¹⁰⁵ Povezivanje ovog imena sa apelativom bosiljak i njegovim refleksima u etnologiji odvelo bi nas previše daleko, dovoljno je samo navesti da je bosiljak tzv. „mrtvačko cveće“ i da ga možemo vezati za kult predaka. Izgleda da u Hrvatskoj žensko ime *Bosiljka* nije bilo naročito rasprostranjeno, jer prezime *Bosiljić* nalazimo samo u Bjelovaru i Sisku,¹⁰⁶ pa bi se ono moglo objasniti uticajem srpske migracione struje.

Žensko ime DAFINA ušlo je u naš jezik takođe iz grčkog onomastičkog sistema, od Δαφνη u značenju *lovorika*. I u našem jeziku postoji apelativ *dafina* koji znači biljku *Elaeagnus angustifolia*. Simptomatično je da se ova ista biljka zove u Srbiji ili Makedoniji (izvor nije precizan) *grčka vrba*,¹⁰⁷ gde se u pridevskoj odrednici ukazuje na tačno poreklo ove kulturne pozajmice. U mnogim matičnim knjigama krštenih, venčanih i umrlih u Vojvodini (naročito u drugoj polovini XVIII veka) vrlo često se sreće i oblik DAVINA pored ranije ustaljenog *Dafina*.¹⁰⁸ Međutim, fonetski prelaz *f > v* ne pripada starijem hronološkom sloju istorije našeg jezika, jer najstarije grčke pozajmice u srpskohrvatskom jeziku pokazuju prelaz *f > p*.¹⁰⁹ Istom vremenu pripada prezime Davinić koje nalazimo u Srbiji i u selu Dobrincima u Sremu 1720. g.¹¹⁰ U Pečkom katastru nalazimo nekoliko puta zabeležen oblik Dahvina.¹¹¹ koji se može objasniti određenim hronološkim pisarskim

⁹⁹ Maretić Tomo, nav. delo, 146.

¹⁰⁰ ARJ, I, 558.

¹⁰¹ Imenik mesta u Jugoslaviji, 77.

¹⁰² М. Филипова-Байрова, М. Балджиев, М. Ботон ..., *Гръко-български речник*, София, 1957.

¹⁰³ *Rečnik* SANU, II, 74.

¹⁰⁴ Popović Dušan, *Srbi u Sremu*.

¹⁰⁵ Škaljić, nav. delo, 535.

¹⁰⁶ *Leksik prezimena Hrvatske* — kart.

¹⁰⁸ D. Simonović, nav. delo, 177.

¹⁰⁸ Istorijski arhiv APV u Sremskim Karlovcima, Zbirka matičnih knjiga; Arhiv Srema u Sremskoj Mitrovici, Zbirka matičnih knjiga za Erdevik i Bešku.

¹⁰⁹ Ivan Popović, *Grčko-srpske lingvističke studije III — problem hronologije vizantijskih i novogrčkih pozajmica u srpskom jeziku*, Zbornik radova SAN XLIV, Vizantološki institut SAN, knj. 3, Beograd, 1955.

¹¹⁰ Arhiv SR Hrvatske, Urbaria et conscriptions, Conscription domini Mitrovitz 1722. fasc. 132, broj 23.

¹¹¹ Matić Sv. nav. delo.

manirom, ili hiperurbanizmom (termin I. Popovića).¹¹² Sudeći po jednoj narodnoj pesmi iz Lužnice u Srbiji, u ovom kraju je bilo poznato i muško ime *Davin*. („Ova moja sitna knjiga, Sitna knjiga Davinova“).¹¹³ Iz oskudnih podataka o frekvenciji ovog ženskog imena u prošlosti može se samo toliko reći da ime *Dafina* ili *Davina* nije bilo tipično za severnu Srbiju sredinom XVI i početkom XVIII veka.¹¹⁴

Prema *Rečniku* Jugoslavenske akademije žensko ime DUBRAVKA je zapaženo samo kod pisaca Dubrovčana od XVI veka i predstavlja semantički kalk, jer je postalo po ugledu na italijansko *Silva*.¹¹⁵ Da je ova tvrdnja tačnja pokazuje nam upravo areal prezimena *Dubravčić*. Prema *Rječniku* Đure Daničića čitamo da je Vladislav Dubravčić bio bosanski vlastelin iz XIV veka. Ovakvo isto prezime nalazimo na ostrvu Braču i u samom Dubrovniku. Što se tiče ličnog imena *Dubravka* i njegovog areala, prema izvorima koje sam imao na raspolaganju, areal ženskog imena *Dubravka* nije prelazio Savu i Dunav. Naime, 1895. g. štampao je u Novom Sadu Tihomir Đorđević *Srpska narodna imena* (Kalendar Srpske manastirske štamparije) i u njega uvrstio ovo žensko ime kao srpsko. O prezimenu *Dubravčić* nalazimo u najnovijem *Rečniku* SANU samo 3 paralela: u „Bosanskoj vili“ za 1894. godinu, u Letopisu Matice srpske i kod T. Margetića u Zborniku za nar. život i običaje JAZU.¹¹⁶ Na osnovu ovih dosta oskudnih podataka može se doći do zaključka da se ovo žensko ime sa Primorja raširilo na Hrvatsku, Bosnu i Vojvodinu. U svakom slučaju ovo ime je tipično za Hrvatsku, a skoro nepoznato u Srbiji (za Bosnu nemam podataka). U Novom Sadu žensko ime *Dubravka* postoji i danas, mada ne spada u red naročito rasprostranjenih imena.¹¹⁷

Žensko ime DUNJA nalazimo samo u *Rečniku* Vuka Karadžića i kod Stojana Novakovića u njegovom popisu imena. Identično je sa apelativom *dunja* (Cydonia oblonga) koji u našoj leksici predstavlja grčku pozajmicu (κυδωνία **kɛdunja* > *gdunja* > *dunja*, ARj, II, 899). Slabo izražena frekvencija ovog ženskog imena u našem onomastičkom sistemu govori u prilog tome da ono pripada novijim pozajmicama. A možda i nije grčka pozajmica,

¹¹² Ovakva grafija nije usamljena jer je srećemo i kod drugih ličnih imena. Na primer, u manastiru Pustinji u Srbiji sreću se (po svoj prilici u XVII veku) na zidovima sledeća lična imena: *ГТЕХВАН*, *ЕХВРЕМ*, *НѢХВРНЕ* u kojima L. Mirković vidi dokaz da su freske u ovom manastiru radili putujući zografi makedonskog porekla, jer se makedonski bacit kaže *hvorliti*, *frliti*. (Dr L. Mirković, *Manastir Pustinja*, Bogoslovlje V (XX), sv. 1—2, Beograd, 1961, 105). Međutim, ovaj dokaz ipak ne važi i za naš slučaj, jer nam nedostaju uporedni hronološki podaci na osnovu kojih bismo mogli tvrditi da je ovakva grafija uticaj jezičkih spomenika makedonske redakcije.

¹¹³ Nikolić Vladimir, *Iz Lužnice i Nišave*, Srpski etnografski zb. knj. XVI, Beograd, 1910, 306.

¹¹⁴ Kod jednog dubrovačkog pisca iz XVII veka nalazimo žensko ime *Lovorka* prema muškom *Lovorko* (potvrda iz XVI veka. Za prvo ime se u *Rječniku* Jugosl. akademije tvrdi da je izmišljeno. Izgleda da žensko ime *Lovorka* i dalje živi u narodu, jer je jedno takvo ime nedavno zabeleženo u Šidu u Sremu („Sremske novine“ od 20. VII 1968, 12), što znači da je od književnog postalo narodno.

¹¹⁵ ARj, II, 850.

¹¹⁶ *Rečnik* SANU, IV, 776.

¹¹⁷ Milica Ladević, nav. delo.

već ruski hipokoristik *Dunja* od imena *Jevdokija*.¹¹⁸ U patronimiji ima vrlo malo paralela: *Dunjinci* su porodica u selu Ošljanu i Bučju u Timoku u Srbiji,¹¹⁹ a prezime *Dunjić* nosi jedna porodica u selu Gračacu u Podibru, pokraj iz aleksinačke župe.¹²⁰ Izgleda da je ovo ime rasprostranjeno samo u Srbiji, jer *Rečnik* SANU donosi primere samo iz ove republike.

Žensko ime JASMINA nije zabeleženo ni u jednom našem rečniku. Za apelativ *jasmín* P. Budmani tvrdi da je preuzet iz nemačkog jezika, mada je očigledno da je ovde u pitanju turska pozajmica.¹²¹ Nedostatak sistematizovanih istorijskih izvora otežava ma kakvu realnu analizu, pa se zato moramo zadovoljiti proizvoljnim zaključkom da su savremena ženska imena *Jasmina* i *Jasminka*¹²² postala od muškog ličnog imena **Jasmin*, ili od apelativa *jasmín*. Savremeni materijali pokazuju nagli porast ovoga imena, bar za teritoriju grada Novog Sada. Naime, 1960. g. od 963 rođene ženske dece, devet novorođenčeta je dobilo ime *Jasmina*, dok 1967. godine od 1438 rođenih devojčica 16 roditelja je u matičarskim zvanjima zabeležilo ovo ime. Međutim, sa imenom *Jasminka* je obrnuti slučaj: procenat rođenih devojčica sa ovim imenom u 1960. g. iznosi 0,62%, a 1967, — 0,34%.¹²³

Za žensko ime KARANFILA i KARANFILKA ne postoje precizni hronološki podaci. Prema ARj, koji se poziva na Stojana Novakovića, žensko ime *Karanfila* se javlja „prije našeg vremena“, a oblik *Karanfilka* je zabeležen samo u jednoj narodnoj pesmi.¹²⁴ Očigledno je da su oba ova imena postala od muškog oblika *Karanfil* koji postoji u makedonskom i bugarskom onomastičkom sistemu. Svi su znaci da su ovo ime Makedonci, Bugari i Srbi primili od Turaka, koji su opet ovaj apelativ uneli u svoj leksički fond od novogrčkog oblika *καρυοφυλλον* u istom značenju.¹²⁵ Prema tome, donja granica ove onomastičke pozajmice može da bude XIV vek. Izgleda da je ovakvo muško ime bilo odomaćeno i kod Cincara,¹²⁶ a u XVIII veku nalazimo ga i u Vojvodini.¹²⁷

Prema Budmanijevom mišljenju žensko ime KOVILJKA je postalo od apelativa *kovilje* u značenju *Stipa pennata*.¹²⁸ Isto tako misli i Tomo Maretić.¹²⁹ Međutim, protiv ovih tvrdjenja stoji značajna činjenica da ovaj kolektivum ni jednom drugom slovenskom narodu osim našem ne služi kao osnova za stvaranje antroponima. Bez obzira, dakle, na to što se žensko ime

¹¹⁸ H. A. Петровский, нав. дело.

¹¹⁹ Stanojević Marinko, *Timok*, Srpski etnografski zbornik, knj. IV, Beograd, 1940, 496, 452.

¹²⁰ Pavlović Radoslav, *Podibar i Gokčanica*. . . 357.

¹²¹ Škaljić, нав. дело, 363—364.

¹²² „Sremske novine“ od 31. VIII 1966, 11.

¹²³ Milica Ladević, нав. дело.

¹²⁴ ARj, V, 856.

¹²⁵ U najnovijem novogrčkom etimološkom rečniku 'Ανδριωτη Η. Π. 'Ετυμολογικό λεξικό της κοινής Ηεοελληνικής, θεσσαλονίκη 1967, 148, čitamo da je to grčka reč koja se sastoji od φύλλο καρυδιές, što je malo verovatno, jer postoje očite fonetske i semantičke teškoće.

¹²⁶ Popović dr Dušan, *O Cincarima*, Beograd, 1937, 378.

¹²⁷ Popović dr Dušan, *Srbi u Bačkoj do kraja XVIII veka* pos. izd. SAN, knj. CXCIII, Etnogr. institut knj. 3, Beograd 1952, 249.

¹²⁸ ARj, V, 411.

¹²⁹ Maretić T., нав. дело, 146.

Koviljka uklapa u isti semantički red sa već pomenutim ženskim imenima, njegova pojava samo u jednom slovenskom jeziku govori nam da ovde treba tražiti druge paralele. Prilikom rešavanja porekla ovog ženskog imena ne sme se izbeći zapažena studija S. Georgijevića o uzajamnom prožimanju osnova *Kobilj-kovilj-* i *Kopil-* na našem terenu. Prema njegovom tačnom zapažanju u mnogim oronimima koji nose osnovu *Kovilj-* treba gledati vlašku (romansku) antroponimijsku osnovu *Kopil-*, koja je obilno potvrđena i na današnjem rumunskom jezičkom području.¹⁵⁰ Prema tome, žensko ime *Koviljka* je postalo od oblika **Kopilka*, koje je kasnijom narodnom etimologijom svrstano u već postojeći semantički red. Konačno rešenje porekla ovog ličnog imena mogu da utvrde samo detaljna onomastička istraživanja, na osnovu kojih ćemo dobiti tačan areal ženskog imena *Koviljka*.

Mada muško ime *Krin* spada u stariji onomastički fond, jer ga nalazimo već u XIII veku,¹⁵¹ žensko ime KRINKA nije zabeleženo ni u jednom našem rečniku. Za sada sam našao samo jednu savremenu paralelu, i to u Beogradu, ove, 1968, godine.¹⁵² Etimologija ovog ženskog imena je jasna. Ono je postalo od muškog imena *Krin*, a ovo poslednje od grčkog apelativa *κρίνον* u istom značenju. Postoji još jedna mogućnost postanka ovog ženskog imena. U *Botaničkom rečniku* D. Simonovića zabeležen je naziv *krinka* za peruniku (*Iris germanica*).¹⁵³ U tom slučaju ovo bi žensko ime predstavljalo pandan našem narodnom imenu *Perunika*, koje pripada istom semantičkom redu. Apsolutno odsustvo patronima tipa *Krinčić* ili *Krinović* s druge strane govori u prilog tome da je ovo ime savremeno, kao i ova jedina potvrda iz dnevne štampe. Rešenje ovog pitanja doneće pojava više radova ove vrste ili istorijsko-onomastički rečnik za srpskohrvatsko jezičko područje.

Najstarije potvrde za žensko ime LJILJANA nalazimo u XVIII veku: u okolini Beograda,¹⁵⁴ u Subotštu u Sremu 1722¹⁵⁵, u Jasku u istoj oblasti 1736. g.¹⁵⁶ U toponimiji Jugoslavije nalazimo samo dva sigurna primera koji nas upućuju na muško ime *Ljiljan*:¹⁵⁷ *Ljiljanovac* — selo u Bosanskoj Krajini sa istorijskom potvrdom iz 1541. g.¹⁵⁸ i savremeni toponim *Ljiljanac* kod Bujanovca u Srbiji.¹⁵⁹ Žensko ime *Ljiljana* postalo je, dakle, od muškog imena *Ljiljan*. Etimologija ovog imena vodi nas ka latinskom apelativu *lilium* od koga je i postalo naše *ljiljan*. Zanimljivo je istaći da kod staro-

¹⁵⁰ Georgijević Svetozar, *Iz naše toponomastike*, Zbornik radova za filologiju i lingvistiku, Novi Sad 1957, 146—154.

¹⁵¹ ARJ, V, 549.

¹⁵² „Politika“ od 2. XII 1968, 26.

¹⁵³ D. Simonović, nav. delo, 248.

¹⁵⁴ Dušan Popović, *Grada...*

¹⁵⁵ Arhiv SR Hrvatske, Urbaria et conscriptiones.

¹⁵⁶ Dušan Popović, *Srbi u Sremu...* 167.

¹⁵⁷ Ovo ime je u prošlosti svakako glasilo *Lilian*, jer u jednoj dečanskoj hrisovulji iz XIV veka nalazimo ovakav oblik (ARJ, VI, 92). Inače, T. Maretić smatra da je muško ime *Ljiljan* nepotvrđeno, jer ga izvodi iz prezimena *Ljiljanović* iz XIV veka (T. Maretić, nav. delo, 74).

¹⁵⁸ Vasić dr Milan, *Etnička kretanja u Bosanskoj Krajini u XVI vijeku*, Godišnjak Istorijskog društva BiH, god. XIII, Sarajevo, 1962, 245.

¹⁵⁹ *Imenik mesta u Jugoslaviji*, 253.

hebrejskog imena *Suzana* srećemo ovaj isti apelativ (*ljiljan, krin*),¹⁴⁰ pa nije isključena mogućnost da ono predstavlja semantički kalk, koji je posredstvom hrišćanstva ušao u grčki i latinski onomastički fond.

Žensko ime NARANČA (NARANDŽA) identično je sa apelativom *naranča, neranča, nerandža* (*Citrus aurantium*). Dolazi do persijske reči *nereng*, koja je posredstvom Turaka uneta u naš leksički fond.¹⁴¹ Javlja se dosta često u matičnim knjigama Vojvodine, a ima ga i u Lici.¹⁴² Prezime *Narančić* nalazimo u XVIII veku u Srbiji, Bosni i Hrvatskoj.¹⁴³ Od toponimijskih primera može se privesti samo naselje *Narančići* u Bosni kod Tuzle. Najstariji primer patronima od ove osnove nalazimo u nešto nejasnom obliku — *Narangisich* (1702. g.), mada se osnova *narandž-* reljefno razaznaje. U vezi sa apelativom *narandža* značajno je istaći činjenicu da je u Slavoniji zabeležen oblik *naranka*,¹⁴⁴ gde konstatujemo slovenski sufiks *-ka*. U crkvenim matičnim knjigama Vojvodine nalazi se često i skraćeni oblik NERA, koji se (kao i puni oblik) sačuvao do danas. Unutrašnja analiza ovog ženskog imena pokazuje nam dve stvari: na semantičkom planu — poistovećivanje fitonima (u ovom slučaju kulturne pozajmice) sa ženskim imenom, a na fonetskom — labilan izgovor samoglasnika *a* u prvom slogu. Ovaj izgovor nas upućuje, ili na različite hronološke slojeve, ili na drukčiji kvalitet ovoga samoglasnika u turskom jeziku u momentu prihvatanja reči. Najzad, u slučaju *naranka* može se videti tendencija identifikacije sa ustaljenim narodnim imenima tipa *Milanka, Stojanka, Dušanka*. Ostaje otvoreno pitanje (u nedostatku turskih, arapskih i persiskih onomastičkih rečnika) da li ovakvo isto ime postoji u tim jezicima. Drugim rečima, da li je pozajmljena čitava pojava prelaza fitonima u antroponim, ili je to naša, južnoslovenska inovacija.

Najstariju potvrdu za žensko ime RUŽA nalazimo tek u XV veku. Zanimljivo bi bilo otkriti na koji način je ova romanska pozajmica (< *rosa*) ušla u naš jezički i onomastički fond. Naime, najvažnije pitanje bi bilo da se odredi da li je to knjiška (crkvena) pozajmica, ili pozajmica nastala iz neposrednog dodira. Rekao bih da je ovo drugo u pitanju i to iz sledećih razloga. Crkvene knjige za područje tadašnje Srbije prevedene su sa grčkog, a ne sa latinskog originala. Na grčkom jeziku ruža se kaže *ῥόδον*, pa je, prema tome, isključena mogućnost da se od te reči dobije oblik *Ruža*. Dalje, lično ime *Ruža* (Rhode) moralo je da se nađe u slovenskim prevodima Novog zaveta, jer se takva ličnost pominje kao majka Jovana Marka iz Damaskina i sluškinja Marijina. Prema tome, otpada mogućnost knjiškog uticaja iz grčkog hrišćanskog zaleđa. Mišljenja sam da rešenje ulaska ličnog imena *Ruža* u naš onomastički sistem treba povezati sa krstaškim ratovima i postojanjem Latinskog carstva, koje se nalazilo u neposrednom susedstvu srpske feudalne države. Ovo isto Latinsko carstvo u Grčkoj je ostavilo vrlo dubok

¹⁴⁰ Haag Herbert, nav. delo, 1570. Ovo ime je bilo neobično popularno u Vojvodini od polovine XVIII veka i u matičnim knjigama rođenih raznih mesta nalazimo ga u obliku *Sosana* i *Sosa*.

¹⁴¹ Škaljić, nav. delo, 488.

¹⁴² Grujić Radoslav, *Plemenski rječnik Ličko-krbavske županije*, Zbor za nar. život i ob. južnih Slavena JAZU, XXI, 1917, 361.

¹⁴³ ARJ, VII, 552.

¹⁴⁴ Isto, 558.

trag na savremenu grčku onomastiku,¹⁴⁵ pa je logično da su se ti uticaji mogli unekoliko protezati i na Srbiju. Uostalom, lično ime *Oliver* se u XV i XVI veku javlja neobično često u popisu seljaka severne Srbije. Ista konstatacija važi i za ime **Badovin* od koga je današnji toponim *Badovinci* u Srbiji, koji u stvari predstavlja lično krstaško ime *Baldwin*. Prema tome, nije isključeno da smo i žensko ime *Ruža* dobili od ove romanske struje. U prilog starini ove romanske pozajmice može se navesti podatak da se u selu Dragolovcu kod Beograda 1528 g. pominje jedna udovica po imenu RUŽICA.¹⁴⁶ Činjenica da je ovde u pitanju deminutiv navodi na razmišljanje, jer je on mogao nastati samo posle duže upotrebe prvobitnog oblika *Ruža*.

ZAKLJUČCI

— U srpskohrvatskom onomastičkom sistemu postoji jedna kategorija ženskih ličnih imena koja nema svog muškog pandana, kao što su: *Višnja*, *Jaglika*, *Malina*, *Kupina*. U toponimiji ova imena vrlo često dobijaju muške prisvojne nastavke *-ov*, *-ev* (*Malinovac*, *Kupinovo*, *Višnjevac*), što se slaže sa situacijom u svim slovenskim jezicima (*lipa* — *lipov*, *višnja*—*višnjev*, itd.) Možda bi istraživanje rodova u toponimiji, koja može da odrazi vrlo duboku starost, učinilo da se odredi približna hronologija početka mešanja rodova (uporedi identična muška i ženska imena tipa *Stanoja*, *Nenada*, koja su tek nedavno, u XIX veku, dobile oblike *Stanoje* i *Nenad*).

— Na semantičkom planu treba pre svega istaći momenat da i drug jezički sistemi poznaju pojavu da je fitonim identičan sa antroponimom (starohebrejski, grčki, latinski, praslovenski, itd.), što ukazuje na isti razvoj mišljenja u određenom momentu razvitka različitih ljudskih grupacija. Ova se pojava, vrlo uprošćeno i uslovno rečeno, može dovesti u vezu sa personifikacijom elementarnih sila, koja se odražava u svim indoevropskim jezicima, a posebno u našem, zahvaljujući ogromnom epskoj zaostavštini i mnogim sačuvanim narodnim običajima. U našim narodnim pripovetkama nailazimo na sunčevu, i vetrovu majku. Pored vrlo žive narodne tradicije, i sam jezik odražava primitivno prvobitno mišljenje. Na primer, glagoli koji se vezuju za pojam bolesti personifikaciju neku živu silu: *steže*, *lomi*, *tišti*, *seva* itd. Ako se u narodu kaže, recimo, *Drenova haluga* ili *Javorova padina*, onda nam zvuči logično da su dren i javor u ovom slučaju svojim patronimijskim nastavcima pesonificirani i da prema tome, predstavljaju prave antroponime. Jezička svest identifikovala je, dakle, izvestan broj drveća, rastinja i plodova sa imenima ljudi, jer su ovi objekti bili, ili u vezi sa kultom drveta, ili su imali za cilj zaštite ličnosti pomoću imena.

— Nedostatak sistematizovanog onomastičkog materijala najbolje se vidi u samoj obradi ovog članka, koji je pisan sa namerom da pokaže da je za našu nauku krajnji čas da se počne sa ozbiljnijim onomastičkim istraživanjima, koja će otvoriti nove vidike i našoj i stranoj nauci.

¹⁴⁵ Jean A. Thomopoulos, *Antroponymes et toponymes francs en Grèce*, Proceeding of the International Congress of onomastic Science, The Hague — Paris, 1966, 521—529

¹⁴⁶ Šabanović, nav. delo, 203.

ПРИЛОГ ПОЗНАВАЊУ МИКРОТОПОНИМИЈЕ СЕЛА ДЉЉАНА

Рађено под руководством
проф. др Александра Младеновића

Село Дољани налази се на обронцима Мале Капеле, отворено с једне стране према Гацкој долини. По предању становништво православне вере доселило се у Лику пре четири стотине година. Пред навалом Турака многе породице су мигрирале из Македоније, Црне Горе, Босне и Херцеговине у северозападни део Балканског полуострва. Неке породице у Дољанима још увек памте своје порекло.

Село броји око сто седамдесет кућа; груписано је у неколико заселака. Становништво говори јекавским наречјем.

Није ми познато да је неко досад обрађивао топонимију овог краја. Са терена Лике познат ми је само рад Радослава Грујића: *Топографички рјечника госпићкога коџара* (Зборник за народни живот и обичаје XXII). Грујић је у свом раду обухватио топонимију садашње госпићке општине.

Већи део материјала прикупила сам из катастарских књига у општини Оточац, и то називе њива, ливада и пашњака. Имена драга, извора и врхова чула сам од људи из села. Речи сам акцентовала према изговору мештана.

У тексту су употребљене следеће скраћенице :

б — брдо
в — воћњак
вр — врх
д — драга
з — заселак
и — извор

л — ливада
ло — локва
н — неплодно
о — ораница
п — пашњак
ш — шума

Ћгбаба страна о
Ћгбабинка о
Алексић страна о
Араличинка о

Бабуша о
Балуша о

Баљевац з
Бандакбвка о
Бањска њива о
Баћинка о
Бацаврљина дграда о
Баштина л
Бешотин до п

Бекѹтуша о
 Бјелā њива о
 Бјелāуша о
 Бјелāуша код лѹквѣ о
 Бјелѣвине л
 Бѹгāвчa б
 Бѹжиковѣнка о
 Бѹжиковић дѹ л
 Бѹжикѹвка о
 Бѹжичковић вѣ л
 Бѹжичковић грѣч л
 Бѹкуша о
 Бѹрова дрāга д
 Брāдвице о
 Брдāнце о
 Брдāшце о
 Брдо о
 Брдо Јањāтуша л
 Брдо под Самāром о
 Брдо Ћурчића о
 Брѣзовац з
 Брѣзовац код лѹквѣ о
 Брѣст о
 Брлошкиња о
 Бѹдакѹвка о
 Бѹдѣнка о
 Букарѣновац врѣло о
 Букарѣновић о
 Бѹквѣк ш
 Бѹлина п
 Бѹлине о
 Бунāрић о
 Бунāрић испод вршчића о
 Бѹцāк о
 Вāјагина ѹграда о
 Вѣликā Мāшинка о
 Вѣљкова дрāга д
 Вѣратѹвка о
 Видāичѣнка о
 Више гѹлѣ бѹлинѣ о
 Више грѹмилѣ л
 Више пѹјатѣ о
 Вишѣ шкѹлѣ о
 Вѹћār код пѹта в
 Вошѣљак в
 Врāтац о
 Врѣлац о
 Врѣло о
 Врѣлчева дрāга д
 Вртā п; ген. Вртла
 Вртлина л
 Вртлине л
 Вровскā дрāга д
 Вршић о
 Вѹјина дрāга (Сѹрдина) д
 Вѹкмāнка о
 Вѹкмановићи з
 Вунāкуша о
 Вѹћеновац врѣло и
 Вучāкуша о

Гāји ш
 Гāјић мāлѣ ш
 Гāцинка л
 Гѹла бѹљма л
 Гѹрњā њива о
 Гѹрњā стрāна п
 Грабѣк о
 Грабљѣца о
 Градина вр
 Граћѣник о
 Грѣда о
 Грѣч л
 Грѹмила о
 Грѹборова дрāга д

Дāнетин вѣ вр
 Дѣлийи н
 Дѣклићи о
 Дѣклићка о
 Дмитрāкуша о
 Дѹлина Брѣзовац о
 Дѹ кућѣ Пуваровѣ о
 Дѹлинак о
 Дѹлий о
 Дѹлови л
 Дѹљāне гѹрњѣ о
 Дѹљāни о
 Дѹњā Рѹсуља о
 Дѹњѣ брдо о
 Дѹњѣ кѹмāд п
 Дѹ под Јѹвића кѹћѹм л
 Дѹ растѣка п
 Дѹцић о
 Дрāга дѹњā л
 Дрāга под Гњāтушѹм о
 Дрāга рāвнā л
 Дрāга уз цѣсту о
 Дрāжица о
 Дрāжица под кѹкеринѹм о
 Дѹбокā дрāга д
 Дѹгачкā стрāна п
 Дѹгѣ њиве о
 Дѹгѣ кѹмāди о
 Жегāруша о
 Жѣлачѣнка о
 Жѹнино брдо б

Зā вртлом о
 Зѣдина о
 Зѣбени з
 Зѹцина дрāга д

Ивāнчевића дрāга д
 Изнад грѹбља о
 Йловача о

Јāкѣнка о
 Јањāтуша о
 Јањетовац ѹграда о

Јањетовића драга д
 Јањетовичке о
 Јаричиште о
 Јаричиште оглѡвци о
 Јарциште о
 Јасѡн о
 Јасик л
 Јасика о
 Језѡрина о
 Јѡлачйнка о
 Јѡвѡнка о
 Јѡвйнка о
 Јѡвића њйве о
 Јѡрјева коѡа (Јѡрјевача) б

Клйн о
 Клйни о
 Клйнуша л
 Клйнцић о
 Кѡвѡчева драга д
 Кѡвѡчевйнка л
 Кѡвѡчи з
 Код бунѡра о
 Код Вѡкмановића грѡбља о
 Код нѡба Сйтнйк о
 Код пѡта о
 Код рѡскрсницѡ грѡбе о
 Код црквѡ о
 Код сокѡка Мѡтића о
 Код шљйвѡ о
 Кѡлѡн н
 Кѡноплйиште о
 Кѡнскѡ драга д
 Кѡсйнка о
 Кѡшарйште у Брезѡвцу п
 Крајѡеви л
 Крај њѡйвѡ д
 Крамуша л
 Крауша о
 Кратѡл о
 Кратѡлак о
 Кратѡлић о
 Кратѡл код грѡбља о
 Крйвѡ драга о
 Крйвѡј о
 Крйвѡјуша о
 Крйвѡ њйва о
 Крйвчевина л
 Кртѡлац о
 Крчевина л
 Кѡпинйиште о
 Кѡпусйшта у Грйчу 1
 Кѡпуснй врт о
 Кућйиште о
 Кућйиште у Скѡнжйну дѡлу о

Лавйнуша о
 Лавѡнуша о
 Лѡкић страна о
 Лѡишйнка о

Ланйјѡшка о
 Ланйјуша о
 Лапац о
 Лѡмеш о
 Лйвада мѡлѡ у Грйчу л
 Линѡјуша о
 Лиѡѡуша н
 Лйпуша о
 Лѡвиће л
 Лѡква о
 Лѡлйнка о
 Лѡка о
 Лѡка другѡ о
 Лѡка првѡ о
 Лѡкичйнка о
 Лѡчица о

Лѡске л
 Лѡдйнка о
 Мѡлѡ о
 Мѡлѡ Узѡлачйнка о
 Мѡлѡшина драга д
 Мѡлѡ брѡдо о
 Мѡндићй з
 Мѡрина драга д
 Марйѡнуша о
 Маркѡзов пѡшйк б
 Мѡсйнка о
 Мѡсић страна п
 Мѡтићй з
 Мѡшйнка о
 Мѡшић страна о
 Мѡѡѡѡк б
 Мѡѡупѡти о
 Мѡѡпутри л
 Мѡѡта л
 Мѡѡтица л
 Мйкулић њйве о
 Мйланѡвац и
 Мйлинац о
 Мйлиновићева њйва о
 Мйрѡвача о
 Мйркуша о
 Мйркушйнка о
 Мйћин дѡ л
 Мйчин дѡ л
 Млйнац л
 Млйнци в
 Млйнарскй пѡт о
 Мѡвйѡнуша о
 Мрѡмор л
 Мрѡѡруша о
 Мрчић дѡ о
 Мѡклѡ драга д

Нѡпртйнка о
 Нѡрѡнцић њйва о
 Нѡвѡкуша о
 Нѡгавице л

Сакрѹгѣнка о
Сам̃ар ш
Сам̃арскѣ пѹт н
Самогрѣда б
Свиларуша ло
Свиларѣвац б
Сѣминове шѹме ш
Сѣтѣик малѣ о
Сѣтѣици о
Сѣча л
Скѣнѣжина стрѣна о
Скѣнѣиѣ дрѣга д
Снѣайѣачѣ о
Сокѣт л
Содилѣ п
Сѣрдина дрѣга (Вѹѣина) д
Сплѣвак л
Стѣништине л
Стѣвичѣнка о

Степа̀руша л
 Сто̀јанова њивка о
 Стѝончица о
 Сто̀јануша о
 Стра̀на до пу̀та о
 Стра̀на плѣће о
 Стра̀на под ко̀керинѡм о
 Странчица б
 Стрму̀шѡк л

Тава̀нак л
 Тава̀ни п
 Тава̀ни Бѡжи́ѡа в
 Тава̀нци в
 Та̀раи́чѡнка о
 Та̀си́нка о
 То̀мичи́на ѡграда в
 То̀пѡлу̀ша п
 Трму̀шња́к л
 Трѡва́ча п
 Трѡ́коп п
 Трѡ́ик о
 Трѡ́е Јѡви́ѡа о
 Трѡ́е Са́виѡа о
 Трѡ́локе в л

Бѣпѣнка л
Бѣрчѣна драга д

Увала л,
Ћвала Њуиџа о
Ћдоља у Букаринџу о
Узслаичиџа о
У липи преко пута о
Ћмчиџ Јовиџа з
Ћмчиџ страна о
Ћмчиџ чатрџа о
Уњакуша о
Ћска ѡвиџа о

Црнй вѣ вр
Црница о

Чѣтрѣна и
Чѣдѣнка о
Чѣлуд о
Чѣтвѣртица о

Шарйнка о
Шйлак вр
Шйпак о
Шйрока̄ о
Шйшкульа о
Шкйльйнка ш
Шкѡрак з
Шльиварйи в^б
Шльйвйи в

НАЗИВИ КОЈИ СЕ НЕ НАЛАЗЕ НА СВОМ МЕСТУ ПО АЗБУЧНОМ РЕДУ

Бѣжи҃ћа та́вани л
Брдо́ доње́ о; Жу́нино б, Ма́лб о;
Бре́зовац до́лина о
Бу́лына — Више́ гђе́ бу́лынѣ́ о; Под гдлѡм бу́лынѡм о
Бу́лма гдла́ о
Бу́лымица Ро́суља о

Вр — Бѡжичковић вр; Данетин вр;
Врѣло — Букарѣиновац врѣло и; Њѣва код врѣла о
Вртѣ — За вртлом о; Кѣпусини вртѣ о
Вршчић — Бунѣрић испод вршчића о

Глава Поруткова б
Гнятуша — Драга под Гнятушом о; Под Гнятушом о
Горњѣ Дольане о
Грабе — Код раскрсницѣ грабе о
Градина — Под Градином о
Греда Попильева б
Грич — Божичковић грич л; Кѹпусишта у Гричу л; Ливада малѧ у Гричу л
Грбље — Изнад грбља о; Код Вукмановића грбља о; Кратель код грбља о
Грозданићи — Њива под кућом Грозданића о;
Грѹмила — Више грѹмиле л
Гѹдура — Њива под гѹдурѹм о
Дѹ — Божичковић дѹ л; Кѹћиште у Скѣнѣжину дѹлу о; Мрчић дѹ
Дѹлина Пѣтрова в

Дѡљани — Њива на Дѡљанима о

Драга — Бѡрова; Вѣљкова; Врѣлчева; Вровскѧ; Вѹјина (Сѡрдина) Груборовѧ;

Зѹцина; Иванчевиѧ; Јањетовиѧ; Кѡњскѧ; Кривѧ; Мѧлбошина; Мѧрина;
Мѹклѧ; Попиљева; Рѧвнѧ; Рѧдина; Рѧкитскѧ; Скѣнциѧ; Ђѹрчѧ;

Друѧ лѹка о

Јањагуша брѡ б

Јѡвиѧ Дѡ под Јѡвиѧ кућѡм л; ѡграда Јѡвиѧ о; Ўмчиѧ Јѡвиѧ з; Трње Јѡвиѧ о

Кѧмѣн — Под кѧменом о

Кѧмѣник дѹгѧ о

Кѧменица — Под кѧменицѡм о

Кѧнтрѧиѧ ѡграда о

Кѡкѣрина — Дражѧца под кѡкѣринѡм о; Стѧна под кѡкѣринѡм о

Кѡмѧд дѡњѧ р

Кѡмѧди дѹгѧ о; Кѡса Јѹрјева б

Крушка — Под крушѡм о

Лѧпа — У лѧпи преко пѹта о

Лѡква — Бјѣлајуша код лѡквѣ о; Брѣзовац код лѡквѣ о; Под Куѧма лѡква о

Лѹка под кућѡм о

Мѧлѧ Сѧтѧик о

Мѧндиѧ полѧне о

Мѧрковац — Подѧна у Мѧркѡвцу л

Мѧшинѧка вѣликѧ о

Милиновиѧева ѡграда о

Нѧрвидиѧ ѡграда о

Њива — Бањскѧ; Бјѣлѧ о; Гѡрњѧ о; Милиновиѧева о; Нѧрѧнчиѧ о; Крај ѧивѣ о

Њивѣ — Дугѣ о; Мѧкулиѧ о;

Њивица ѹскѧ о

Њѧвка Стѡјанѡва о

Њѹиѧ ѹвала о

Ѳглавци Јѧрчѧште о

Ѳграда — Баѡаврѧина о; Вѧјаѧина; Јањетѡвац; Подпрѣкѧ; Тѡмичина о

Ѳсој — Њива под Ѳсојѡм о

Пѧдеж — Нѹѧ ѹ Пѧдежу л

Пѣјина куѧ — Ѳграда код кућѣ Пѣјинѣ о

Плѣѧ — Стѧна плѣѣ о

Пѡјѧта — Више пѡјѧтѣ о

Пѡшѧк Марѣѡв о

Прѡ лѹка о

Пѹт — Вѡѧр код пѹта в; Мѧиѧарскѧ пѹт о; Сѧмѧрскѧ пѹт н;

Пѹвари — Дѡ кућѣ Пѹварѡвѣ о

Рѧстѧк — До Рѧстѧка п

Рѡсуљѧ дѡњѧ о

Сѧвиѧа трње о;

Сѧмар — Брѡ под Сѧмѧром о; Пѡшѧк под Сѧмѧром 1;

Сѣлѧште — Ѳсојѧц ѹ Сѣлѧшту П

Сѧтѧик код нѣба о

Сѡкѧт — Њивица крај сѡкѧта о

Стѧна — Ѳѡба о; Ѳлѣксѧѧ; Гѡрњѧ; Дѹгѧчѧ о; Лѧкиѧ о; Мѧсиѧ о; Мѧшиѧ о;

Пѧндѹрѡва о; Пѧнчева о; Рѧвнѧ о; Скѧнѧина о;

Ђѹрчѧ брѡ о

Узѣлѧчинѧ мѧлѧ о

Црѧва — Кѡд црквѣ о

Чѧтрње ѹмчиѧ о

Шѧѡла — Више шѧѡлѣ ц;

Шѹме Сѧминовѣ ш

Стеван Бајић

МИКРОТОПОНИМИЈА У ХАТАРУ СЕЛА КУМАНА (БАНАТ)

*Рађено под руководством
проф. др Павла Илића*

Насеље Кумане се помиње у Пећком катастигу 1660. г., а 1757. г. село се назива „Шанац Куман“ у једном црквеном запису у месту. У попису Темишварске епархије из 1758. г. налазимо „Шанац Кумани“, док се 1774. г. у кикиндском диштрикту, место назива Кумане, помиње „Вара“. Данас се село зове Кумане, а у народу се чује и Кумани (в. Ст. А. Мирковић, *Село Кумане*, Нови Сад, 1931, 8—9).

Село истог имена (Кумане) постоји и поред Великог Градишта. У прикупљању назива помогли су ми ученици Гимназије „Коча Коларов“, а највише Славица Барачков. Топониме сам, сем тога, налазио на топографским и хидрографским картама, а такође и у Грунтовници у Новом Бечеју.

Употребљавао сам следеће скраћенице: б—бара, вин—виноград ор—ораница, п—пашњак, пот—поток, шик—шикара и ш—шума.

Адица, ор. и шик. Уложак бр. 2, 1890, Зко

Баба Мидина јаруга, б. и ор.

Бакаруша, ор. и п.

Барачкова унка

Барица, ор. и б.

Бечко брдо, ор. и п.

Близанице, ор.

Борђош, ор. „Borjas. Burdas a XVI. czázadban plebaniás hely. 1414: Boryas, 1341, 1422, 1428 Borygas“. Délmagyarország 7

Брег, ор

в. Подбрег

Вакант, ор. Реј Сит. X—9

в. Мали вакант

Вањ, ор. Вапу, Уложак бр. 1, 1883, год. Зко. Забележен 1341. год СуБ 99

в. Над вањом

Вашариште, п. Реј Сит Е—9

Велика јаруга, б.

Велики канал

Велики рит, ор. Уложак бр. 1, 1883. год. Зко

Верђев, ор.

Виноград: в. Ђукошински виногради, Средњи виногради, Стари виногради.

Висока греда, ор.

Воденичиште, ор.

Водица, извор
 Гарића унка
 Гомбошева унка
 Греда в. Висока греда и Јелења греда.
 Декошанци, ор. Реј Сит Е—9.
 Букошински виногради, вин. и ор. Gyukosinszki, Уложак бр. 1, 1883. Зко
 Зечија копов, б.
 Излаз, п. Уложак бр. 1, 1883. Зко
 Јаруге, б. Реј Сит Е—9
 в. Баба Мидина јаруга
 Велика јаруга
 Јелења греда, ор. и п.
 Калванок, ор. Реј Сит Х—9
 Калуђерска унка
 Капамацијина копов, б.
 Катића унка
 Кетуш, ор. Ketus Улож. бр. 1, 1883. Зко
 Копов (именица ж. р.!)
 в. Зечија копов
 Капамацијина копов
 Мутљача копов
 Прокина копов
 Синаторова копов
 Трифуњагића копов
 Корњачара, ор.
 Криваја, ор.
 Кућине, ор. Реј Сит Е—9
 Ласкова унка
 Ламаркова унка
 Ливаде, ор. и п. Улож. бр. 8, 1905. Зко
 Лиман, ш (поред Тисе)
 Мали вакант, ор. Реј Сит Е—9
 Мали рит, ор. Улож. бр. 1, 1883. Зко
 Мало селиште, ор. и п. Реј Сит Е—9
 Мартезације, ор. Реј Сит Е—9 (сељаци су изимали земљу на откуп)
 Микулова унка
 Млаке, п. Улож. бр. 1, 1883. Зко
 Над вањом, ор.
 Нађ виз, ор.
 На камен, пот.
 Островац, ор. Улож. бр. 2, 1890. Зко
 Острово, ор. Улож. бр. 2, 1890. Зко
 Папиште, део села
 Парлог, п. Улож. бр. 1, 1883. Зко
 Песковита анта, ор. и п.
 Петковача, ор.
 Петроман, део села
 Плита, пот.
 Подбрег, ор. Реј Сит Е—9
 Поповска сесија, ор.
 Пречка (Мајур), ор.
 Прокина копов, б.
 Пустара, ор.
 Рит: в. Велики рит
 Мали рит
 Селиште, ор. и п. Szeliste, Улож. бр. 1, 1883. Зко
 в. Мало селиште
 Старо селиште
 Семијај, део села

Сенкрај, ор. Szent-Kiraly. 1442 es 1440. Délmagyarország 11
 Сигет, ор. и п.
 Синаторова копов, б. Улож. бр. 1, 1883, Зко
 Смрђуша, б.
 Сокачић, део села
 Средњи виногради, вин. и ор. Szredni vinogradi, Улож. бр. 1, 1883. Зко
 Становац, ор.
 Стари виногради, вин и ор. Pej Сит Е—9
 Стара земља, Sztara zemlya Улож. бр. 1, 1883. Зко
 Старо селиште, ор и п, Pej Сит Е—9
 Старо село ор. Sztaro czelo, Улож. бр. 1, 1883, Зко
 Стојкова унка
 Страјнића унка
 Татарски пут, ор.
 Трифуњагића копов, б. Улож. бр. 1, 1883. Зко
 Трифуњагића унка
 Трновац, ор. и шик.
 Угар, ор.
 Унка, уздигнуто земљиште
 Форлент, ш.
 Хумка. в. Унка
 в. Барачкова унка
 Гарића унка
 Гомбошева унка
 Калуђерска унка
 Катића унка
 Ламаркова унка
 Ласкова унка
 Стојкова унка
 Страјнића унка
 Трифуњагића унка
 Циглана, ор
 Црвенка, пот. Pej Сит Е—9
 Чаторна (канал), Csatorna, Улож. бр. 5, 1906. Зко
 Ширина, ор.
 Широка слатина, п.
 Шољмош, ор. Елемир, 1897. стр. 41

ИЗВОРИ И СКРАЋЕНИЦЕ

Délmagyarország — Milleker Bodog, *Délmagyarország középkori földrajza*, Temesvar, 1915.

Зко — Земљишно-књижно одељење Општинског суда, Нови Бечеј (грун-товница Катастарске општине Кумане која ми је дата на увид у том одељењу).

Елемир — Арпад Лебл, *Елемир и Тараш 1897*. Зрењанин 1954. Издање Народног одбора града Зрењанина.

Реј Сит — Ситуација (хидрографска карта Рејонског погона ДТД, Зрењанин (нова карта дата ми је на увид у том погону).

Суб — Душан Поповић, *Срби у Банату*, Београд, 1955.

Стеван Бајић

МИКРОТОПОНИМИЈА О ХАТАРУ СЕЛА МЕЛЕНАЦА (БАНАТ)

Рађено под руководством
проф. др Павла Ивића

Меленци су село на путу од Зрењанина према Кикинди. У Меленце су се населили граничари из Поморишја и Потисја 1751—2. године (в. СуБ стр. 128). Васа Стајић пише о Меленцима: „Ово село Диштрикта је 1771 имало 376 православних домава, а 1777 становника 1787. Године 1825 имало је 560 домава, 4481 православног и 34 римо-католичка становника, а 1863 становника 6579; године 1910 имало је 8618 Срба и 78 осталих, а 1921 домаћинстава 1863, а становника 9456.“ (в. В. Стајић, *Великокикиндски диштрикт* 1776—1876, Нови Сад, 1950, стр. 405). Данас су Меленци једно од највећих села у Банату.

У прикупљању топонима помагале су ми Горица Адамов и Зорица Болозан, ученице Гимназије „К. Коларов“ из Зрењанина. Употребљавао сам ове скраћенице: б. бара, в. виноград, јез. језеро, ор. ораница, п. пашњак, ул. улица, ш. шума.

Аднајева копов
Аднајева унка, ор,
СуБ 128; Ул 3719 1899

Андрашев оклисак
Бара Русанда, б, Сит Н.-9
Бара, Сит Е—10

Барнијева доља
Барнијева унка
Батаљонска земља, ор.
Башаидско мало иље, ор.
Бегејске ливаде, ор. и п.
Беловљев салаш
Бенчулов салаш
Берарове дужи, ор.
Бибина доља
Бошњакова вострењача
Будак, п.
Варгина ленија, ор,
Вашариште, п.
Велика ливада, ор,
Велика Русанда, б.

Сит Е—10

Тв XVI в.

Велики вир, ор, Сит Е—10
Велики излаз, ор, Сит Е—9
Велики рит, ор, Ул 3613 1898
Велики сокак, ул.
Велико иље, ор,
Тв XVI в. ; Ул 3606 1898

Видијева доља
Виноград у пескари, в.
Влајково дрво, ор, Сит Е—10
Влашка ергела, п.
Влашка јама (у Русанди)
Влашкањ, део села
Влашки бунар

Водоплав, ор,
Сит Е—9; Рв XVI в. ; Ул 3160 1898

Водоплавски бунар
Воларске слатине, п.
Габоров салаш

Гладно брдо или Црвени брег, ор,
Рв XVI в. ; Ул 3713 1899

Велике јаруге
Гробнице, ор,

Суб 128; Ул 3710 1899

Гугуцова доља
Гудошов бунар
Дебела унка, ор, Тв XVI в.

Деветак, ор, Суб 128; Ул 3710 1899

Декин буцак, ор.

Дубока копов

Дугачка копов

Дугачке дужи, ор.

Ђокин салаш

Еведра, тор за овце на Иљу

Елемирска доља

Елемирски бунар

Елемирски пут

Ердељанов салаш

Жабњак (место где расте камилица)

Жмиравци (живо блато у Русанди)

Жути бунар (Бунар на правац)

Заграда, ор.

Златарска јама (у Русанди)

Излаз II, п, Тв XVI в.

Илица (старији су називали тако
Бању Русанду)

Иље, п, Сит Е—10

Ићурпов салаш (од през. Ићуруп)

Јагерски или ловачки бунар

Јаковљевићев салаш

Јамуре

Каменица копов

Капела, ор, Ул 3664 1898

Капетанов друм

Карактер, ор.

Касапски бунар,

Кентра, ор. Тв XVI в.; Ул 3719 1898

Кентра бунар

Клаића одаја

Код воднице бунар

Контрића копов

Копово, б.

Крчмаров салаш

Кузмана Пркина салаш

Кудељиште, ор.

Лап, ор.

Ливада (е), ор, Суб 128; Ул 3631 1898

Лигет, део села

Ловачки или Јагерски бунар

Лудајина копов

Мала Русанда, б.

Мала шума, ш.

Мале јаруге

Мали вир

Мали рит, ор, Суб 128; Ул. 3725 1899

Мандићева капија

Манила, не постоји данас

Мањулова унка

Марјанов салаш

Маркушев сокак, ул.

Механа или Чарда, не постоји данас,
Тв XVI в.

Милићева копов

Мртви Бегеј, б.

Мутљача, део М. Русанде

На закоп бунар

На преки друм бунар

На трећу ленију бунар

На широку ленију бунар

Над острово, ор.

Сит. Е—9; Ул 363 1898

Нешића салаш

Николићев бунар,

Нова одаја, ор,

Суб 128; лУ 3602 1898

Нова унка

Ново иље, ор.

Овчије слатине, п,

Окањ, б. и ор,

Окањски пут,

Окањска унка

Окућница, ор.

Островац, п.

Острово, б. Суб 128; Ул 3713 1898

Павлиш, део села,

Пекешев салаш

Пекара (Пешчара), в. и ор,

В 1 3740 1899

Пењиврагова доља

Пешина копов,

Попин салаш, ор,

Пошта салаш

Прасенцетова копов

Протићева ветрењача

Протићева доља

Протићев салаш

Рајићева унка

Ракићев салаш

Риђина доља

Русанда, бара и лечилиште

Русулова унка,

Сенокос, ор.

Ул 3628 1898

Света вода

Свилењак или Српкањ, део села

Скоблина ледина, п.

Слатина маре, ор.

Слободно газдовање, ор,

Спаино поље, ор.

Српкањ или Свилењак, део села

Стокине ливаде, п.

Стрикин салаш

Тарошки пут

Теодоровићева салаш

Теочарски бунар (појили теоце)

Типшина копов

Тор (за свиње на Иљу),

Трифунца одаја, ор.

Ђирин салаш

Ђудин бунар

Тв XVI в.

Ујин буцак, ор.
 Холићева копов
 Холићев салаш
 Церанов ћошак, ор.
 Церба, ор, СуБ 157, 1414. г.
 Цицанкин салаш
 Црвени брег или Гладно брдо, ор.
 Чарда или механа, не постоји данас
 Чекрљански рит, п.

Четир бунара, ор.
 Чобански бунар
 Чонтик, део села
 Џибина пескара
 Шинтерица, ор.
 Широка копов
 Широка ленија, ор.
 Шљапића копов
 Шљапића сокак, ул.
 Шојкин салаш

Тv XVI в.

ИЗВОРИ И СКРАЋЕНИЦЕ

Сит — Ситуација (хидрографска карта Рејонског погона ДТД, Зрењанин)

СуБ — Душан Поповић, *Срби у Банату*, Београд 1955.

TV — Torontál vármegye a XVI század végén, Torontál vármegye, 1896. Torontál-vármegye milleniumi bizottságának közlekedési csoportja. Cs. és kir. katonai földrajzi intézet, (topografcske karte).

Ул — Уложак Земљишно-књижног одељења Општинског суда, Зрењанин.

Стеван Ђајић

МИКРОТОПОНИМИЈА У ХАТАРУ СЕЛА ПЕРЛЕЗА (БАНАТ)

*Рађено под руководством
проф. др Павла Ивића*

Данашње село Перлез носи име по грофу Перласу, председнику темишварске покрајинске управе. Овај назив (у форми *Perlasz város*) датира од 1753. године. Међутим још 1717. насеље се помиње под именом Сиге, а касније Сига и Шанац-Сига. Име Сига задржало се до данас у називу Шишко гробље, (в. Б. Бурђев, *Перлез-Перлек*, Гласник Историског друштва, Нови Сад, 1938, стр. 321—3).

Топониме сам прикупљао из писаних извора, а исто тако и на самом терену. Поред топонима означио сам шта означавају данас, не улазећи у етимологију. Употребљавао сам следеће скраћенице: б—бара, бун—бунар, в—виноград, ор—ораница, п—пашњак и р—река.

Адамова унка, ор, СуБ 143

Алуга, ор, СнД 175

Бајбок, п, СнД 56

Бајмок, део Царске баре

Балта, б.

Батка (Патка), ор, *Délmagyarország* 37
XIV в.

Батка пут, ор.

Бегеј, р,

Беглук слатина, п, *Antalfalva* (карта)
1899.

Бели брег, ор.

Бели бунар, бун СнД 102

Бели кубик, б.

Бело плато, ор *Antalfalva* (карта) 1899.

Бечкеречко језеро, Петровград 15

Биберова греда, ор.

Ботошки пут, ор, Уложак 598 2 Ко
1908.

Бузаревица, део Царске баре

Ваљаоница, п, СнД 57

Варош, део села

Вашариште, п.

Велика ланга, ор, *Antalfalva* 1899.

Велика сарачица, п. и б. СнД 578

Веруница, б.

Ветрењача, део села

Висока греда, Реј Сит М—10

Водица, извор

Војтина млака, део Царске баре

Врапчији гај, део Царске баре

Вртлог, ор, СуБ 143

Вршине, део Царске баре

Вуна, ор. и п, СнД 160

Гађина бара, б, СуБ 143

Горње ливаде, ор, Улож. 588 2 Ко 1908.

Горња петра, ор, Реј Сит М—10

Горњи танцош, ор, СуБ 143

Гуља, п.

Густош, канал, СуБ 143

Гушчара, део Мале баре

Доње дужи, ор

Доње ливаде, ор, Улож. 593 2 Ко
1908.

Доњи танцош, ор, Улож. 1242 2 Ко
1876.

Дрезгара, део Царске баре

Дувањара, део Царске баре

Дугачка бара, б, СуБ 143
 Дудара, део села
 Жижин буџак, п, СнД 267
 Женски брод, део обале Бегеја
 Загњеница, б, СнД 185
 За црном унком, о р, Улож. 564 2 Ко
 1909.

Задружне баште, ор.
 Јаблање, п.
 Јагодњак, ор.
 Јамуре
 Јанчетова унка, ор.
 Қалови, СуБ 143
 Камбара, СуБ 143
 Камењар, део обале Бегеја
 Қаналска бара, део Царске баре
 Кеј, део обале Бегеја
 Қнежев канал
 Код врбе, ор.
 Қовиловица, ор, Улож. 538 2 Ко 1908.
 Қозјак, ор, Улож. 1242 2 Қл 1876.
 Қоњски пут, ор.
 Қоповац, п. и ор, СуБ 143
 Қопово, п. и ор, СнД 237
 Қосата унка, ор, Реј Сит М—10
 Қракље, ор.
 Қриви (шор), део села
 Қрстићева унка, ор.
 Қуварова унка, ор.
 Қудељара, ор.
 Қупусара греда, Реј Сит М—10
 Ливина бара, б.
 Лисина преливача
 Луда ленија, ор, СнД 267
 Мала бара, б.
 Мала батка, ор.
 Мала греда, ор, Реј Сит М—10
 Мала ланга, ор, Antalfalva, 1899.
 Мала сарачица, б. и п, СнД 185
 Мали Београд, део села
 Малта
 Маркуша (Морокуша), део Загњенице
 Мијатов брег, део села
 Млака, б, СнД 185
 Мртваљош, п. и ор, СнД 504
 Нови Виногради, в, Улож. 593 3Ко,
 1908.

Овчије слатине, п.
 Окањица, СуБ 143
 Оприна погача, део Царске баре
 Осматрачки брежуљак, ор.
 Остојница, ор.
 Падејски гај, део Царске баре
 Паленита греда, ор.

Пањеви, део Царске баре
 Парипе, п.
 Пасја греда, ор, СнД 8
 Перлеска бара, б.
 Песковац, део Царске баре
 Петакова бара, ор. СнД 8
 Петра, ор.
 Подселиште, ор.
 Поповска слатина, п, Antalfalva, 1899.
 Посрањак, део Загњенице СнД 56
 Преливача, вода се прелива из
 Ревенице у Бегеј
 Птичје легло, део Царске баре
 Пумпа
 Ревеница (Равеница), б, СнД 185
 Рибарска греда
 Рит, п. и ор, СуБ 143
 Роз, ор.
 Рончев виноград, в.
 Рундел, Реј Сит М—10
 Селиште, ор, Улож. 589 2Ко, 1908.
 Сечански бунар, СнД 267
 Сивачка унка, ор.
 Сигет, ор.
 Сименталка, део Царске баре
 Сифон, СнД 185
 Слатина, п, СнД 160
 Стари Бегеј, б.
 Стари виногради, в, СуБ 143
 Стари вок, део Царске баре
 Сто ланаца, ор, СнД 512
 Тигањица, п. и ор, СуБ 156 (Фига-
 њица), 1430.

Тиквара, део Бегеја, СнД 113
 Тоцка улица, СнД 563
 Ђерасенова одаја, ор, Реј Сит М—10
 Фаркаждинска греда, ор, Реј Сит
 М—10
 Фашине, на обали Бегеја
 Царска бара, б.
 Црквена земља, ор.
 Црна унка, ор, Улож. 1242 2 Ко, 1876.
 Чикмеже, део Царске баре
 Шанац, део села
 Шаначко гробље
 Швапска улица, део села
 Широка бара, б.
 Широка преливача, вода се прелива из
 Бегеја у М. бару

Шишко гробље
 Шлајз, устава на Бегеју
 Шор, део Шанца
 Шпорна (Напер), у Бегеју
 Штупер, насип на обали Бегеја, СнД 57
 Шума под Перлезом

ИЗВОРИ И СКРАЋЕНИЦЕ

Antalfalva — Antalfalva zona 25 col. XXIII, Budapest, 1899 (секцијска географска карта).

Délmagyarország — Milleker Bodog, Délmagyarország középkori földrajza, Temesvár
Зко — Земљишно-књижно одељење Општинског суда, Зрењанин (грунтовница
Катастарске општине Перлез која ми је дата на увид у том одељењу).

Петровград — А. М. Станојловић, Петровград (вел. Бечкерек), Петровград 1938.
Реј Сит — Ситуација (хидрографска карта Рејонског погона ДТД, Зрењанин—ова
карта дата ми је на увид у том погону)

СнД — Радивој Перц-Павле, *Свјетиник на Дунаву*, Нови Сад, 1959.

СуБ — Душан Поповић, *Срби у Банату*, Београд, 1955.

Стеван Бајић

МИКРОТОПОНИМИЈА У ХАТАРУ СЕЛА ТАРАША (БАНАТ)

*Рађено под руководством
проф. др Павла Ивића*

Тараш се налази на левој обали Тисе, а у суседству села Кумана, Меленаца и Елемира. Тараш се помиње 1325. год. (в. СуБ, стр. 153). III. Нађ наводи име насеља Тарус (Tarhus), затим да је био парох Nikolaus de Thorhus (в. Р. стр. 161).

У прикупљању топонима на терену су ми помагали Анка Ђурић, Наташа Морача, Ласло Борош, Иван Зубковић и Драгољуб Терзин, ученици Гимназије „Коча Коларов“ у Зрењанину.

За топониме Мала Ћитра и Микол (блато) које наводи Д. Поповић (в. СуБ стр. 153) мештани Тараша нису ми потврдили да су постојали.

Иако је Тараш једно од најмањих места у северном Банату, у њему сам нашао око 150 микротопонима.

Употребљавао сам следеће скраћенице: б—бара, в—виноград, л—ливада, ор—ораница, п—пашњак, т—трска, ул—улица, ш—шума.

Ајлаш, ор. и ш.

Sk II 1856. год.

Ајлашић, ш.

IIIг

Алатов, ор. и т. (преко Тисе)

Бабатов друм

Бакићева ветрењача, не постоји данас

Бакићева сувача, не постоји данас

Бара, б. и п.

Баџура, део села

Белина унка, ор.

Sk III 1856.

Белобркина унка, ор.

Бировљево копово, б.

Бициркова ленија, ор.

Блато, в.

Sk II 1856. ;TV XVI в.

Богићева рампа, на Долми

Бурина шума, ш.

Вањ. б. и ор.

Sk IX 1856.

Вањ, унка, ор.

Варошка ледина, п.

Велики брег, ор.

Велики излаз, п.

Велики рит	PВм 159
Велики сокак, ул.	
Велико копово, б.	TV XVI в.
Водица, ор.	Sk X/II 1856.
Водица унка, ор.	
Водица унка, ор.	
Воденичиште, б.	
Вучетићев салаш	
Гагашева колеба	
Говедарске колебе	
Горњи вањ унка, ор	
Греда на Жугљи, ор.	
Гречица, п.	
Дадилово, ор.	
Двоњци, п.	
Докина брља, б.	
Доља или Мали сокак, ул.	
Доњи вањ унка, ор.	
Достанића ветрењача, не постоји данас	
Драгићев салаш, не постоји данас	
Дубоки бунар	
Дубоко копово, б.	Sk VI/1 1856. ;TV XVI в.
Дудара, ш.	
Дужи, ор.	
Ђакалица, б.	TV XVI в.
Ђерманово копово, б.	
Ђип, ор.	Sk VI/II 1856.
Ђулинска јама (поред Тисе)	
Еведра (тор за овце) Тр 8	
Елемирски друм	
Елемирски мост	
Ексерова ливада, л.	
Жмиравац, живо блато у Надошу	
Жугља п.	Sk VIII/I 1856.
Жугља бунар	
Жута пумпа	
Жути канал	
Заграђени рит	TV XVI в.
Занадош, јар, ор.	
Излаз, п.	
Јамуре	
Јар, 1. и ор.	Sk VII 1856. ;TV XVI в.
Јегдино копово, б.	
Језеро, б.	
Калемберица, ш.	TV XVI в.
Карактер, п.	
Карактер бунар	
Карац, ор.	TV XVI в.
Караца, ш.	IIIг
Кимпанов бунар	
Код бреста, ор.	
Код ветрењара, место где је била ветрењача	
Кочине, б. и 1.	
Крај Надош, ор.	Sk IV 1856.
Крчевина, 1. и ор.	Sk XI 1856. ;TV XVI в.
Кубик Тр 8	
Кумански друм	
Кумански мост	
Кусави канал	
Кућа на Водици	

Леје, ор.	Sk VIII/III 1856.
Леја унка, ор.	
Ливаде,	СуБ 153
Логов сокак, ул.	
Мала ћитра	СуБ 143
Мала ћуприја, ор.	Sk III/IV 1856.
Мали ајлаш, ш.	
Мали брег, ор.	
Мали сокак или Доља, ул.	
Међа, л. и ор.	Sk VI 1856.
Мало планиште, ор.	Sk III/III 8156.
Меленачки друм	
Микол (блато)	СуБ 153
Мост у Селишту	
Мртвач, б. преко Тисе	
Надош, ор. и т.	
Накараца, ор.	Sk XIV 1856.
Нићварова ленија, ор.	
Нова долма, поред Тисе	
Нови виногради, ор.	
Ново селиште, ор.	Sk XI 1856.
Ограда, п.	
Окањ, б. и ор.	Sk VIII/II 1856. ;СуБ 133
Омладинска шума, ш.	
Општинско копово, б.	
Паунова ливада, л.	
Под гувна, ор.	
Појате, в.	Sk III/II 1856
Попина крчевина, п.	
Попина сесија, л.	
Попино копово, б.	
Провала, б.	
Протићева унка, ор.	Sk XI 1856.
Резерват	СуБ 153
Рит, ор.	СуБ 153
Рогозара, б.	Sk XIII 1856. ;TV XVI в.
Родиље, ор.	Sk VI 1856. ;TV XVI в.
Родиље унцић, ор.	
Света вода	TV XVI в.
Свињски јарош, ор.	
Свињарске колебе, р.	
Селиште, л. и ор.	Sk XII/I 1856.
Селиште бунар	
Сенокоси, л.	
Сибирско, б.	
Сигет, ор.	
Синаторово копово, б.	
Скеда, на Тиси	
Сремцова стаза	
Стара долма	
Стара црква, место где је била	
Стари виногради, ор.	
Стари друм, није употребљив данас	
Тарошка шума, ш.	
Титина сувача, не постоји данас	
Томачева олајница, не постоји данас	
Торина Тр 6	
Тршчано копово, б.	
УБлату бунар	

Фатови, т.	
Форлент, поред Тисе	
Цигљана, не постоји данас	
Црвена пумпа	
Чикошка бара, б.	Sk VII 1856. ;TV XVI в.
Чикошки бунар	
Чикошки мост	
Чот, ор.	Sk XII/II 1856.
Чот бунар	
Csul	TV XVI в.
Шангај, б.	
Шаргићева греда, ор.	
Шаренград, б. и л.	
Швабецова ливада, п.	
Ширине, ор.	
Шума, ш.	

ИЗВОРИ И СКРАЋЕНИЦЕ

Sk — Skizze I — XIV 1856. год. (геометарске мапе Тараша у Земљишнокњижном одељењу Општинског суда у Зрењанину).

PBM — Рад војвођанских музеја, бр. 1, 1951, Нови Сад.

СуБ — Душан Поповић, *Срби у Банаџу*, Београд 1955.

TV — Torontál vármegye a XVI század végén. Torontál vármegye, 1896. Torontál-vármegye milleniumi bizottságának közlekedési csoportja. Cs. és kir. katonai foldrajzi intézet. (топографске карте).

Тр — Јелица Ђурђевић, *Тараш*, Нови Сад, 1953.

Шг — Шумско газдинство, Зрењанин (мапа Завода за пројектовање у шумарству, Сремски Карловци 1963).

Melanija Mikeš

KATEGORIJA SRPSKOHRVATSKOG GRAMATIČKOG RODA U GOVORU DECE MAĐARSKOG MATERNJEG JEZIKA

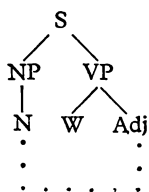
*Radeno pod rukovodstvom
prof. dr Rudolfa Kolariča*

SLAGANJE PRIDEVA I IMENICE

Pošto u sistemu mađarskog jezika ne postoji kategorija gramatičkog roda, usvajanje ove kategorije i njeno funkcionisanje u sistemu srpskohrvatskog jezika predstavlja za decu mađarskog maternjeg jezika posebnu teškoću u procesu usvajanja srpskohrvatskog jezika. Zato se u ispitivanjima jezičke interferencije u bilingvalnim mađarsko-srpskohrvatskim sredinama u Vojvodini ovom problemu posvećuje posebna pažnja. Pored registrovanja sopstvenog govora predškolske i školske dece putem opservacije i intervjua, vrše se i testiranja sa ciljem da se u govoru dece mađarskog maternjeg jezika provere sledeći fenomeni kategorije gramatičkog roda:

- (1) slaganje prideva i imenice
- (2) slaganje brojeva i imenice
- (3) upotreba lične zamenice trećeg lica
- (4) slaganje pridevske zamenice i imenice
- (5) slaganje participia sa subjektom
- (6) slaganje odnosne zamenice sa imenicom.

U redosledu istraživanja prioritet je dat onim pojavama za čija ispitivanja se mogu sačiniti najpodesniji testovi za sve uzraste. Prvi test kojim se proverava slaganje prideva i imenice podešen je za uzrast od 6—12 godina, prezentira se u crtežima i izvodi se oralno. On sadrži četiri subtesta sledeće sintaksičke strukture:

U subtestu 1 i 2 pridev se nalazi u predikatskoj poziciji i predstavlja u subtestu 1 semantičku varijabilu a u subtestu 2 semantičku konstantu.

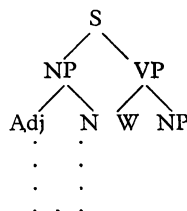
Subtest 1

Nx ... Adj1x	Ny ... Adj1y	Nz ... Adj1z
Nx ... Adj2x	Ny ... Adj2y	Nz ... Adj2z
Nx ... Adj3x	Ny ... Adj3y	Nn ... Adj3z
Nx ... Adj4x	Ny ... Adj4y	Nz ... Adj4z
Nx ... Adj5x	Ny ... Adj5y	Nz ... Adj5z
Nx ... Adj6x	Ny ... Adj6y	Nz ... Adj6z

Subtest 2

Nx ... Adj1x	Nx ... Adj2x	Nx ... Adj3x	Nx ... Adj4x	Nx ... Adj5x	Nx ... Adj6x
Ny ... Adj1y	Ny ... Adj2y	Ny ... Adj3y	Ny ... Adj4y	Ny ... Adj5y	Ny ... Adj6x
Nz ... Adj1z	Nz ... Adj2z	Nz ... Adj3z	Nz ... Adj4z	Nz ... Adj5z	Nz ... Adj6z

U subtestu 3 i 4 pridev se nalazi u atributskoj pozici i predstavlja u subtestu 3 semantičku varijabilu a u subtestu 4 semantičku konstantu.

Subtest 3

... Adj1x + Nx	... Adj1y + Ny	... Adj1z + Nz
... Adj2x + Nx	... Adj2y + Ny	... Adj2z + Nz
... Adj3x + Nx	... Adj3y + Ny	... Adj3z + Nz
... Adj4x + Nx	... Adj4y + Ny	... Adj4z + Nz
... Adj5x + Nx	... Adj5y + Ny	... Adj5z + Nz
... Adj6x + Nx	... Adj6y + Ny	... Adj6z + Nz

Subtest 4

... Adj1x + Nx	... Adj2x + Nx	... Adj3x + Nx
... Adj1y + Ny	... Adj2y + Ny	... Adj3y + Ny
... Adj1z + Nz	... Adj2z + Nz	... Adj3z + Nz
... Adj4x + Nx	... Adj5x + Nx	... Adj6y + Nx
... Adj4y + Ny	... Adj5y + Ny	... Adj6y + Ny
... Adj4z + Nz	... Adj5z + Nz	... Adj6z + Nz

Legenda: W = kopula „je”, x = muški rod, y = ženski rod, z = srednji rod

Leksika ovog testa, podešena prema uzrastu ispitanika, sadrži sledeće lekseme:

Adj 1 = zelen	Adj 4 = plav	N x = sto
Adj 2 = crven	Adj 5 = beo	N y = klupa
Adj 3 = žut	Adj 6 = crn	N z = vedro

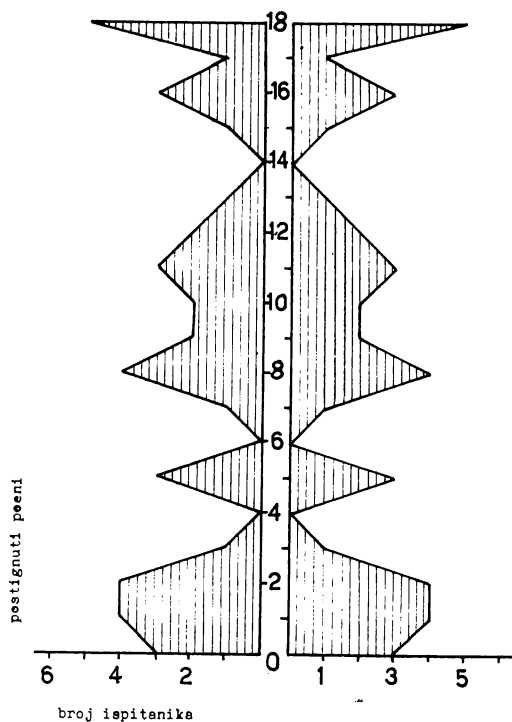
Svakom detetu se postavljaju ista pitanja istim redosledom: Kakav je sto? Kakva je klupa? Kakvo je vedro? Kakav sto je u sobi? Kakva klupa je u dvorištu? Kakvo vedro je u kuhinji?

Odgovor treba da glasi, na primer:

Sto je zelen. (Subtest 1 i 2) U sobi je zeleni sto. (Subtest 3 i 4)

U ovom saopštenju izložiću prve rezultate koje sam dobila na osnovu ovog testa kod 40 ispitanika na uzrastu od 6—7 godina, učenika prvog razreda škole „Petefi Šandor“ u Novom Sadu. S obzirom na broj testirane dece kao i na činjenicu da su ona sva istog uzrasta i da pripadaju istoj jezičkoj sredini u širem smislu, ekstralingvistički faktori su zanemareni u ovoj analizi, koja je usmerena isključivo na izdvajanje jezičkih fenomena u svrhu dalje orijentacije u istraživanju i diskusije o njihovom kvalitetu.

Kvantitativna analiza vrši se pomoću poena. Ispitanik dobija za svaki vertikalni red bez greške po jedan poen. Zanemaruje se kao greška netačna upotreba određenog i neodređenog vida. Maksimalni broj poena je 18, minimalni 0. Oni su predstavljeni na ordinati grafikona (sl. 1). Na apscisi se nalazi broj ispitanika. Grafički prikazani rezultati jasno ukazuju na to da je veći broj one dece koja su postigla maksimum od broja dece koja imaju minimum. Ispitanici su najviše grešili u subtestu 2. Više od 50% ispitanika (23 dece) nije dobilo nijedan poen na ovom testu. Uporedimo li ga sa subtestom 1, koji se zasniva na istoj sintaksičkoj strukturi, vidimo da su proporcije postignutih rezultata ova dva subtesta u obrnutoj razmeri. U subtestu

Sl 1. Distribucija ispitanika prema postignutim poenima na testu u celini

1 broj dece koja su postigla maksimum tri puta je veći od broja dece koja imaju minimum, dok je u subtestu 2 broj dece koja su postigla maksimum tri puta manji od broja dece koja imaju minimum. Ova činjenica nam ukazuje na relevantnost izbora između imenice i prideva kao semantičke konstante. Međutim, ako subtest 2 uporedimo sa subtestom 4, koji ima iste semantičke konstante, biće nam jasno da i položaj u sintaksičkoj strukturi igra značajnu ulogu prilikom usvajanja gramatičkog roda. Za razliku od subtesta 2, gde smo zabeležili značajan disparitet između maksimuma i minimuma, numeričke vrednosti u subtestu 4 su prilično balansirane (14 : 11).

Razmatramo li numeričke vrednosti za svaki pojedini subtest, možemo se zapitati da li dete mađarskog maternjeg jezika lakše percipira gramatički rod kada je pridev konstanta ili varijabila. Na osnovu upoređenja subtesta 1 i 3 sa subtestom 2 i 4, postoje indikacije da se lakše usvaja gramatički rod kad je imenica konstanta, a ne pridev, jer su naši ispitanici na subtestu 1 i 3, gde je imenica konstanta, postigli 63% od mogućih poena, dok je taj procenat znatno manji (39%) kad je pridev konstanta.

Isto pitanje se može postaviti i u vezi sa atributskom i predikatskom pozicijom prideva. Rezultati našeg testa govore u prilog lakšeg usvajanja gramatičkog roda kada je pridev u atributskoj poziciji. Od ukupnog broja mogućih poena ostvareno je na subtestu 1 i 2, gde je pridev u predikatskoj poziciji, 41%, a na subtestu 3 i 4, gde je pridev u atributskoj poziciji, 55%.

U govoru naših ispitanika, u čijem maternjem jeziku ne postoji distinkcija između muškog, ženskog i srednjeg roda, interferencija mađarskog jezičkog sistema ima konvergentni karakter, koji se odražava u tendenciji ka uniformnosti u pogledu nastavka, a zabeležena je kod 67,5% naših ispitanika.

Na tablici 3 prikazano je koji nastavci, u kojim subtestovima i kod koliko dece imaju funkciju uniformnog pridevskog nastavka. Najčešći je nastavak *a*. Možemo pretpostaviti da ga deca preferiraju zbog njegovih fonetskih oso-

Tablica 1

Subtest 1		Subtest 3	
br. poena	br. dece	br. dece	br. poena
3	20	15	3
2	5	8	2
1	9	10	1
0	6	7	0

Tablica 2

Subtest 2		Subtest 4	
br. poena	br. dece	br. dece	br. poena
6	7	14	6
5	1	3	5
4	3	1	4
3	2	5	3
2	1	3	2
1	3	3	1
0	23	11	0

bina, tj. lakoće u atrikulaciji i u akustičkom percipiranju. Kao takav on je vrlo pogodan za gramatičko markiranje. Ovu pretpostavku donekle

Tablica 3

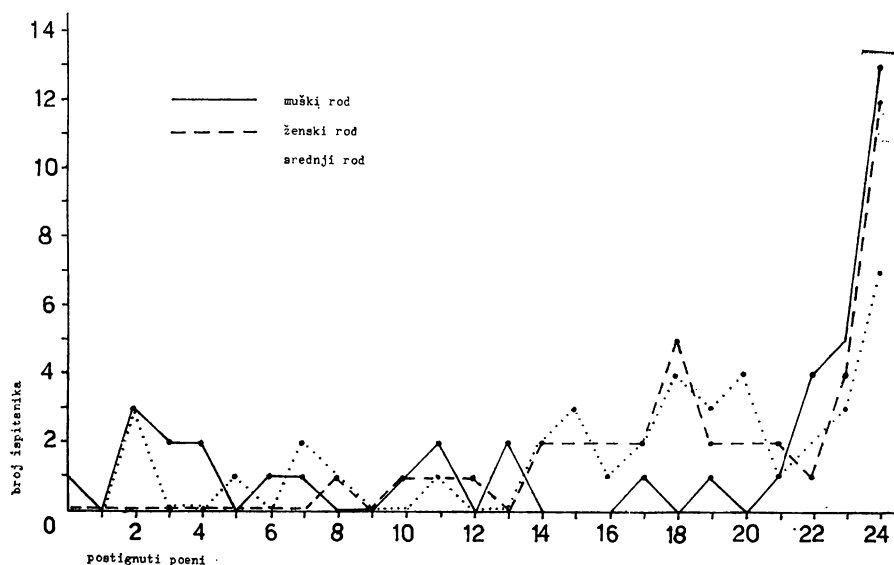
	∅	o	a	i
subtest 1		3	8	1
subtest 2	5	7	9	3
subtest 3		4	7	2
subtest 4		3	9	3

potvrđuje opservacija da se deca retko, i to isključivo u subtestu 2, služe odsustvom nastavka kada u svom govoru ispoljavaju tendenciju ka uniformnosti. To je ujedno i dokaz da su naši ispitanici intuitivno shvatili suštinu srpskohrvatskog prideva kao promenljive reči.

Najjače je izražena tendencija upotrebe jednoobraznog pridevskog nastavka kada je pridev semantička konstanta u predikat-

skoj poziciji (subtest 2). Ovde je zapaženo da se pored forme bez nastavka, pridev sa nastavkom *o* afirmiše kao jednoobrazni nastavak za sva tri roda.

Što se tiče grešaka u pojedinim rodovima (sl. 2) ne postoji neka velika razlika. Prosek grešaka u muškom rodu je 8, u srednjem 7, a u ženskom 5. Za svaku grešku odbija se po jedan poen. Maksimalni broj poena je 24. Pravci kretanja krivulja su kod većih kvantuma skoro paralelni, dok se kod manjih kvantuma primećuju suprotne tendencije. Ipak ovde moramo konstatovati da ženski rod, koji je markiran nastavkom *a*, predstavlja relativno najmanje poteškoća u procesu usvajanja kategorije roda. Pored već pomenutih prednosti nastavka *a*, usvajanje ovog roda olakšava i frekvencije imenica na *a*, koje predstavljaju za naše ispitanike neku vrstu imenice modela.

Sl. 2 Distribucija ispitanika prema postignutim poenima u pojedinim rodovima

Izvesno je da deca intuitivno shvaćaju da oblik srpskohrvatskog prideva zavisi od imenice sa kojom je pridev sintaksički povezan, na primer: *plavo sto, žuta vedra, klup je crven*.

Ispitivač je u toku testiranja bio dužan da ispravi prve odgovore u subtestu 1 i 3, tj. pridev *zelen*, ukoliko ga ispitanik nije upotrebio u pravilnom obliku. Zatim je ponovio pitanje zahtevajući od ispitanika pravilan odgovor.

Kod nešto više od 50% ispitanika primenjeno je ispravljanje. U većini slučajeva (10 ispitanika) uspeh je bio kratkotrajan. Jedan ili dva sledeća odgovora su bila pravilna a zatim se ponavljaju greške. Samo 5 ispitanika nije posle ispravke padalo u staru grešku, dok 6 ispitanika nije uopšte reagovalo na ispravljanje.

Svakako da su ove reakcije povezane sa faktorima koje u ovoj prvoj analizi nisam izdvojila, ali će dalje analize moći dati odgovor na kauzalni problem ovog i ostalih fenomena koji su u vezi sa usvajanjem kategorije srpskohrvatskog gramatičkog roda.

Јован Кашић

ЛИНГВИСТИЧКЕ ВЕЧЕРИ НА ФИЛОЗОФСКОМ ФАКУЛТЕТУ У НОВОМ САДУ

Устрајан рад Катедре за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду на развијању интересовања за проучавање језика и подизање нивоа лингвистичке културе у средини у којој делује, почео је да даје видљиве резултате пре неколико година када је отпочело излагање *Прилога проучавању језика*. У овој публикацији се објављују радови махом млађих, на научном пољу још недовољно афирмисаних „трудбеника окупљених око Катедре за јужнословенске језике Филозофског факултета Новосадског универзитета“. Сви до сада објављени радови рађени су под руководством појединих чланова Катедре за јужнословенске језике.

Крајем 1967. год. на Катедри се почело озбиљније размишљати о одржавању редовних лингвистичких састанака, на којима би поред чланова Катедре за јужнословенске језике били ангажовани и чланови осталих катедара на којима се предају језичке дисциплине, студенти постдипломских студија, као и сви остали, махом просветни радници, који се налазе ван Факултета, а интересују се за језичка питања.

По замисли иницијатива, а што је касније и прихваћено, циљ ових састанака био би двојак. На њима би се присутни упознавали, у првом реду, са резултатима оригиналних проучавања лингвиста који делују у Новом Саду, а затим, на основу посебних реферата о објављеним делима, и са резултатима до којих су дошли језички стручњаци у другим срединама.

Пошто су разговори, које су чланови Катедре водили са појединцима на Факултету и ван њега, показали да постоји интересовање за овакву делатност, заказан је први састанак за 7. јануар 1968. год. На овом састанку је одлучено да се за сада не приступа официјелном оснивању никаквог „кружока“, али да се састанци одржавају редовно, сваког првог понедељка у месецу (сем месеци у којима се не одржава настава).

У 1968. г. одржано је десет састанака, а сваком састанку је присуствовало преко двадесет особа. На неколико састанака држали су предавања и страни лингвисти који су у току ове године боравили у Новом Саду.

О резултатима оригиналних испитивања поднети су ови реферати:

1. Др Рудолф Коларич, редовни професор, *Језичка и историјска испитивања Бршјинских сиоменика*. (7. I 1968). — Језичка анализа коју је извршио проф. Коларич доказала је неоспорно да су ови текстови настали на словеначком тлу и да су споменик словеначког језика. Према језичким цртама ових споменика и стању у савременом словеначким говорима, може се прилично тачно одредити место и време њиховог постанка (други споменик је нпр. настао у самом Чедаду; неки делови су настали још и у VII веку а остали крајем VIII века.)

Посебно су интересантни резултати до којих је проф. Коларич дошао, пре свега на основу текстолошке и језичке анализе, а који се односе на време примања хришћанства код Јужних Словена, односно Словенаца. Ти резултати показују да је до християнизације Словенаца на овом терену дошло под утицајем романизи-

раног становништва на словеначкој територији. Западни део ове територије припадао је до краја VIII века Византији. Због тога су разумљиви византијски утицаји у Брижинским споменицима, поготово у најстаријој хришћанској терминологији — која је у овим споменицима много ближе византијској него римској.

Постојање Брижинских споменика већ у VIII веку указује на то, а друге чињенице то и потврђују, да је до християнизације једног дела Јужних Словена, а то значи и до стварања одговарајуће писмености и преузимања осталих тековина тадашњег културног света, дошло знатно раније него што се у науци до сада претпостављало.

2. Др Милка Ивић, редовни професор, *Испитивање типологије словенских језика на основу реченичних адвербијала* (5. II 1968.) — У својим настојањима да одреди степен међусобне сродности словенских језика проф. Милка Ивић је испитивала употребу реченичних адвербијала у њима.

Под реченичним адвербијалима подразумевају се све оне „допунске морфеме“ (употребљени термини одговарају термилошкој пракси генеративне граматике) које изазивају промене у базичној структури реченице (негација, упитност, пасивизација итд.).

Сви адвербијали нису истог значаја за утврђивање типологије, већ међу њима постоји специфична хијерархија. Редослед реченичних адвербијала по њиховој типолошкој релевантности је у обрнутој сразмери са редоследом на следећем списку (који је засад „отворен“, тј. незавршен):

1.	Neg., Inter., Mod.
2.	Pass.
3.	An.
4.	Nat.

(Neg. — Негација, Inter. — интерогативност, Mod. — модалност, Pass. — пасивизатор, An. — анимизатор, Nat. — натурално).

„Допунске морфеме“ под (1) универзалног су карактера, симбол под (2) указује на појаву која је својствена свим индоевропским језицима узетим у целини, онај под (3) свим словенским језицима, а онај под (4) само појединим словенским језицима и дијалектима словенске језичке групе (источнословенским језицима и њиховим дијалектима).

Говорећи о дистрибуцији појединих реченичних адвербијала, предавач је указао, поред осталог, на појаве као што су губљење An. у лужичким језицима под утицајем немачког, као и на промену насталу током времена у принципу по ком се изводи пасивизирање у српскохрватском реченичном моделу (иновација се састоји у обавезности комбиновања An. са Pass.).

Адвербијали се у начелу могу међусобно комбиновати, али су комбинације често на одређени начин условљене. Могућности комбиновања у српскохрватском језику приказане су, рецимо, на генерирању примера типа: *илаћа се у гошћовом јилаћини у гошћовом*.

На крају, указано је на извесне дивергенције у погледу резултата деловања појединих реченичних адвербијала у словенским језицима. Упоредјена је нпр. ситуација у модерном српскохрватском са познатом ситуацијом руског језика где се манифестује карактеристична опозиција типа *его убилице/его убило* која је непозната српскохрватском језику.

3. Др Павле Ивић, редовни професор, *Процес настајка нових фонема* (4. III 1968.). — Нове фонеме настају а) цепањем (фонема у фонолошком инвентару) и б) стапањем (фонема у говорном ланцу).

(а) Ако се позиционе варијанте нађу у истом контексту а задрже своје особине, добијамо нове опозиције, тј. позиционе варијанте се претварају у фонеме. Ово се до-

гађа у резултату гласовних процеса који захватају (= мењају или елиминишу) оне елементе у контексту који су условљавали позициону варијацију. У прасловенском ч постаје фонема после промене *чb > ча*, чиме се стварају опозиције као *чашиа: каша*. У староруском консонантска палатализација постаје дистинктивна нестанком слабих полугласа уз задржавање умекшаности консонаната којима је следио меки полуглас.

(б) Стапањем двеју фонема настаје једна, на пример приликом јотовања или монофтонгизације.

У оба случаја стварање нове фонеме, тј. нове јединице на парадигматском плану, плаћено је нестанком извесних могућности на синтагматском плану (тј. постају немогуће извесне секвенце фонема, као *чb* у нашем првом примеру, или консонант + полуглас на крају речи у другом примеру). То значи да број могућих фонолошких типова у речи ту остаје непромењен. Пошто други гласовни процеси тај број смањују, показује се да чисто фонетски развој води све већем смањивању дистинктивних могућности.

Равнотежу овој деструктивној тенденцији присутној у аутономном развоју дистинктивних јединица (гласова) представља проширење фонолошких могућности под дејством развоја сигнификативних јединица (носилаца значења, тј. речи и облика). Попуна лексичког фонда доводи до појаве нових фонема (нпр. *и* или *џ* у речима страног порекла у српскохрватском), као и до проширења могућности дистрибуције (исп. појаву нових консонантских група у српскохрватском и примерима као што су *офсајд*, *контиракција* и др.). Исто тако морфолошка аналогја може увести нове фонеме (нпр. */з/* = *[дз]* у неким црногорским говорима у типу *ораг* : *орази* = *јунак* : *јунаци*) или нове дистрибуционе комбинације (нпр. секвенце палатал + *о* у српскохрватским облицима као *џвојој*, *џуђој* под утицајем облика као *овој*, *доброј*).

4. Dr Einar Haugen, проф. Харвардског универзитета (САД), *Билингвизам као друштвени и лични проблем*. — Билингвизам је врло раширена појава готово у свим модерним државама (Гвинеја, Канада, Белгија, Швајцарска, Југославија, САД и др.) и ствара цео низ проблема, друштвених и личних.

Постоје две основне дефиниције билингвизма: по једној, билингвизмом називамо појаву када неко говори и другим језиком (тако добро) као матерњим; по другој, билингвизам је када неко у већој мери влада и неким страним језиком. По мишљењу предавача ниједна од ових дефиниција у потпуности не одговара, пошто је прва преуска, а друга преширока.

Утврђивање појаве билингвизма везано је и за тешкоће које се јављају у вези са одређивањем броја језика (и дијалеката), степена њихове сродности и њихове међусобне разумљивости. Приликом испитивања билингвизма мора се, затим, водити рачуна о активном и пасивном знању језика, као и целом низу прелазних нијанси (стилских, дијалекатских итд.) у познавању језика.

Многобројни примери показују да у ствари нема „равноправних“ језика, већ је увек један доминантан; по правилу доминира онај језик којим се у одређеним условима може постићи већи успех (на економском, политичком, социјалном или ком другом пољу). (У Канади нпр. постоје два службена језика, француски и енглески. Свега 5% оних који говоре енглески служи се и француским; међутим, међу онима који говоре француски служи се чак 30% и енглеским).

У област билингвизма спада и диглосија, појава да се један језик јавља у две варијанте од којих је једна социјално виша. Диглосија је врста благог билингвизма, И учење књижевног језика представља, у ствари, стварање извесног билингвизма поготово тамо где постоје знатније разлике између говорног и књижевног језика.

Велики проблем код билингвних особа представља очување чистоте оба кода. Потпуно очуван код једног језика, без наноса елемената оног другог, може се сусрести само код особа са високом интелигенцијом и високим степеном образовања.

Појава билингвизма условљена је жељом/потребом јединке да постане равноправан члан неке заједнице (која не говори њеним матерњим језиком). Усвајање другог језика доводи до целог низа појава од којих неке позитивно а неке негативно утичу на личност. Ови лични конфликти у ствари су одраз односа који постоје у одређеној друштвеној средини.

5. William D. Sweeney, лектор за енглески језик, *Лингвистички утицаји на глотихронолошку стилоу: писменост, изолација, појамање речи* (6. V

1968). — У свом излагању предавач полази од тезе да се на основу промена базичног речника може одређивати степен сродности језика и време њихове деобе. Интензитет измене базичног речника није увек равномеран и он у великој мери зависи од степена (географске) изолације језика, од степена позајмљивања речи из других језика и дужине традиције писања на односном језику.

Највећу стопу задржавања имају изоловани језици (исландски, грузијски, јерменски, малтешки арапски и др.). На пораст стопе задржавања утиче и развијеност и дужина континуиране писмености. Позајмљивање речи, напротив, утиче на смањење стопе задржавања. Елиминишући најекстремније случајеве, предавач констатује да се стопа задржавања креће негде око 0,80% за један миленијум.

Општи закључак предавача је да глотохронологију као метод лингвистичких испитивања не треба у потпуности одбацити. Напротив, њу треба усавршити, пошто и она може пружити лингвистички драгоцене податке.

6. Др Меланија Микеш и Племенка Влаховић, професори средње школе *Језичка интерференција* (3. VI 1968). — Појава интерференције, уплитања једног језичког система у други у говору (билингвних) појединаца или група има значаја не само за теорију, већ је од великог значаја и за примењену лингвистику. Своја проучавања ове појаве другарице Микеш и Влаховић вршиле су код деце а) са мађарским језиком као матерњим која уче српскохрватски, и б) са српскохрватским језиком као матерњим која уче француски. Оне су унеле извесне иновације у методологију изучавања ове језичке појаве.

Појава интерференције анализирана је помоћу дијаграма интерференције. Интерференција једног језичког система у други може бити различита. Две фонеме нематерњег језика могу се реализовати као једна према моделу матерњег језика; једна фонема се може репродуковати као две или се може супституисати фонемом матерњег језика (конвергентна, дивергентна и једноставна дијафонијска идентификација).

Аналогне појаве су забележене и на нивоу граматичке и семантичке идентификације.

Појава интерференције огледа се такође и у дистрибуцији на фонолошком, синтаксичком и семантичком плану, као и у уношењу фонолошких, морфолошких и лексичких елемената једног језичког система и други (импортација).

7. Др Рудолф Коларич, редовни професор *О неким паралелама Брижиских сјоменика и Сомаријиног речника* (1607. г.) (1. X 1968). — Предавач је најпре указао на велики културин значај Чивидада у коме је врло рано постојала велика скрипторија. Сем тога, он је указао и на чињеницу да је Карло Велики наредио да свака црква мора имати своје текстове. Оба ова момента могла су утицати на стварање, већ врло рано, текстова на словеначком језику. У Аквилејској епархији постојао је посебан обред „патријаркино“, што је у ствари католицизирани ритуал, а његови трагови сежу све до XVII века. Текстолошких реминисценција на *Брижиске сјоменика* има све до XIX, па чак и XX века.

Нарочито много текстолошких подударности има између *Брижиских сјоменика* и *Сомаријиног Речника*. Сомарија је био Талијан, калуђер, који је вероватно знао неки од словеначких говора из околине Трста. На основу неких језичких особина у *Речнику* проф. Коларич је покушао да утврди порекло аутора.

Проф. Коларич је навео цео низ језичких, посебно лексичких, паралела између *Речника* и *Брижиских сјоменика*. У словеначким текстовима у *Речнику* могу се разликовати три стила. Један од њих одговара удинском дијалекту, други представља старији слој, а трећи би могао одговарати конструкцијама насталим под утицајем талијанског језика.

8. Ferenc Kiefer (Мађарска), *Одређивање реда речи и емфаза*. — За ред речи у неком тексту од великог је значаја емфаза. Пошто је она од значаја за реализовање реченичног модела, то значи да се приликом утврђивања реченичног модела на дубинској структури мора водити рачуна и о присуству емфазе. Предавач је илустровао примерима своје тврђење да се у језицима са слободним редом речи емфаза обезбеђивања било интонацијом било посебним морфолошким средствима.

У вези са проблемом реда речи је и настанак сложеница. Постоје три типа сложеница. Прву групу чине сложенице које за представнике савременог језика нису

сложенице, или, пак, уколико се и осећају као сложенице на основу њих се не могу градити нове речи, за ове сложенице се не могу дати општа правила; другу групу чине сложенице које су лексички карактеризоване, оне су незнатно продуктивне пошто се у њиховом једном делу обавезно мора јавити иста лексема; трећу групу сачињавају сложенице које се могу синтаксички генерирати.

9. Dr William Shipley, професор Унив. у Санта Крузу, Калифорнија. *Историјско сродство северноамеричких индијанских језика* (4. XI 1968). — Првобитно су се проучавањем индијанских језика бавили недовољно стручни људи што је у каснијем проучавању ових језика довело до целог низа компликација. Материјал у овим радовима је недовољно поуздан, а и начин бележења је неуједначен. Тек крајем XIX века учињени су први покушаји систематског проучавања индијанских језика у Северној Америци. Посебну тешкоћу у испитивању (и бележењу) ових језика представљао је фонолошки систем који је толико различит од оног у индоевропским језицима. На основу прикупљеног материјала, око 750 индијанских језика сврстано је у 55 фамилија (Powellova класификација, 1891). Мада се овој класификацији ни данас не могу правити веће замерке, научници су и даље настојали да потпуније одреде степен сродства међу овим језицима и пронађу што прецизније критерије за њихову класификацију. Ова тенденција била је нарочито изражена првих деценија овог века. Класификација индијанских језика на шест група, коју је извршио Е. Сапир (1929. г.), постала је врло популарна.

Пошто ни ова класификација није у потпуности задовољила, научници су настојали да пронађу што поузданије критерије за поделу индијанских језика. У Блумингтону се 1964. г. састала конференција чији је задатак био да утврди критерије и изврши нову класификацију ових језика. Међутим, да би се дошло до дефинитивне класификације потребно је и даље радити на прикупљању новог материјала, као и на проучавању већ прикупљеног.

Индијански језици су по овој класификацији сврстани у 14 група, с тим што једну групу чине језици између којих се није могла утврдити никаква сродност.

У даљем излагању предавач је изнео најкарактеристичније особине сваке групе, које су, у односу на индоевропске језике, често врло егзотичне.

10. Др Александар Младеновић, ванредни професор, *Неке особине језика Пејтра Хекторовића* (9. XII 1968). — Приликом проучавања језика овог писца вођено је рачуна о томе да се особине језика записаних у неродним песмама строго одвајају од црта Хекторовићевог језика; до сада, уколико се говорило о њима, те су особине узимане заједно.

Хекторовићева ортографија је у знатној мери савршена, јер се гласови обележавају графички диференцирано између себе. Поједине гласовне промене огледају се делимично у правопису (нпр.: *ш њим*, губљење сугласника и др.). Хекторовић је за обележавање дугих и наглашених и неглашених слогова често употребљавао знак ' (*gospodār* = *gospodār*, *ljúbavi* = *ljúbāvi*, *mōc* = *mōc* и сл.).

Језик Петра Хекторовића карактеришу ове особине: група *ар* (место *р*); нема дифтонгизације дугих вокала; гласовни систем сачињава 28 фонема (*и* > *ж*, а *љ* се чува); поред великог броја икавизама (место *ћ*) јављају се и екавизми, али доста ретко; *је* > *је* / *ја* [исп. *наш језик* / *јазик* (орган)]; поред *л* на крају речи и слога јавља се и *о* (углавном у рими у стиху), али су примери са *л* знатно бројнији; група *чр* се чува; нема преласка финалног *-м* > *-н*; место *ва* / *ве* јавља се у (што је штокавска особина); цакавизам се не јавља.

У морфологији се чува доста архаичних црта у односу на данашњи хварски дијалекат: нема једначења дат., инстр. и лок. плурала; чувају се инфинитив, аорист и глаголски прилог прошли. Ред енклитика је стари (тип: Ја *ши* *ћу* рит, тер *ме* *сте* варали...).

Посебно треба истаћи да се разликују у знатној мери језичке особине народних песама од особина Хекторовићевог текста.

Поред већ наведених реферата на сваком од прва три састанка поднет је још **по** један; у њима у млађи лингвисти реферисали о појединим значајнијим делима или су давали сумаран преглед стања појединих лингвистичких дисциплина у неким земљама. Тако је Јасна Мелвингер је реферисала о савременој стилистици у

САД, а др Велимир Михајловић о ономастичким проучавањима у Совјетском Савезу. Лидија Дмитријев је приказала књигу: Апресян Л. А., *Экспериментальное исследование семантики русского глагола*. Љиљана Бибовић књигу А. Хила, *An Introduction to Linguistic Structures — from sound to sentence in English*.

Поводом објављивања првих двеју књига *Речника српскохрватског књижевног језика* (у издању Матице српске и Матице хрватске) организована је дискусија са уводним излагањем др Јована Кашића.

Циљ овог кратког написа је да укаже на постојање солидне групе млађих лингвиста у Новом Саду која се формира под руководством већ реномираних научних радника. Разнородност интересовања припадника ове групе као и њихове различите специјалности (мада су слависти у већини, заступљени су такође и германисти и хунгаролози) могу само позитивно утицати на даљи рад, јер ће међусобно измењивање искустава и упознавање са одређеним проблемима помоћи да се боље сазна шта се ради и на „оној другој страни”.

С А Д Р Ж А Ј

Александар Албин — Прилог проучавању језика Саве Текелије	1
Вера Јерковић — Надредна слова у Вукановом јеванђељу	23
Милорад Радовановић — О употреби падежа у роману „Снијег“ Вишње Стахуљак	37
Мирјана Јоцић — Фреквенција глаголских врста у савременом српскохрватском језику	51
Звездана Павловић-Стаменковић — Консонантске секвенце у штоковском дијалекту :	69
Милица Грковић — Неке особине говора села Лукова	121
Милица Грковић — Употреба падежа у чумићком говору	133
Милица Грковић — Акценат придева у чумићком говору	161
Стеван Ђапић — Надимци и презимена у Тарашу (Банат)	169
Милица Лађевић — Савремена ономастика града Новог Сада	175
Стеван Ђапић — Имена коња и говеда у неким банатским селима	197
Стеван Ђапић — Називи делова кола	203
Velimir Mihaĳlović — Neki problemi semantike naših ženskih imena	209
Љубица Наранчић — Прилог познавању микротопонимије села Дољана	227
Стеван Ђапић — Микротопонимија у хатару села Кумана (Банат)	233
Стеван Ђапић — Микротопонимија у хатару села Меленаца (Банат)	237
Стеван Ђапић — Микротопонимија у хатару села Перлеза (Банат)	241
Стеван Ђапић — Микротопонимија у хатару села Тараша (Банат)	245
Melanija Mikeš — Kategorija srpskohrvatskog gramatičkog roda u govoru dece mađarskog maternjeg jezika	249
Јован Кашић — Лингвистичке вечери на Филозофском факултету у Новом Саду	255